CIUITATES ORBIS TERRARUM LIBER PRIMUS [GEORGIUS BRAUN, ET FRANCISCUS HOGENBERGIUS]

Georg Hoefnagel, Abraham Hogenberg, Franz Hogenberg

CIVITATES ORBIS TERRARVM
ARCIVM INVENTRIX
OPPIDOR. AVCTOR
CONSOCIAT. HVMANI GEN. ORIGO.
ARCHITECT. RVDIM.
DOMICIL. TYROCIN.
LIBER PRIMVS.

ligentia collegisse,atq; constituisse illas Ciuitatum delineationes,cum historica enarratione,ad cõmunem rei litterariæ vtilitatem in publicum edere,deterreri autem sinistris æmulorum artibus,qui falcem in messem alienam inijcientes,ex aliorum laboribus,priuata commoda venari soleant, nobisq;proinde humiliter supplicatum sit,vt pro nostra,in literarum studia & Musarum alumnos,affectione,ipsis clementer subuenire,Cæsareaq; auctoritate nostra, nimiam illam æmulorum licentiã, benignè coërcere dignaremur. Quibus quidem precibus gratiosè admissis,præsentium vigore,scienter,animoq; bene deliberato,& Cæsarea auctoritate nostra seriò decernimus & statuimus, quod nemo pictorum,cælatorum,typographorum,bibliopolarum,& aliorum, qui vendendis, vel imprimendis libris, seu quacunque alia ratione librariam negotiationem exercent, æmulisque opus illud imitaturi pingendis,sculpendisue,aut alio quouis modo exornandis,atque illustrandis imaginibus & tabulis vsui vel auxilio esse possunt,memoratam M. Georgij Braun, & M. Francisci Hogenbergij, Ciuitatum Orbis Terrarum descriptionem delineationibus, & historica enarratione illustratam, intra decennium ab editionis absolutæ die numerãdum,coniunctim vel diuisim ipsis inscijs aut inuitis,nec typis,nec sculptura,seu quocunque alio modo,aut charactere,æmulari,aut imitari, vel aliunde allatum intra Sacri Romani Imperij fines vendere,ac distrahere publicè,vel occultè possit aut debeat. Si quis autem præsens edictum nostrum transgredi aut violare, memoratumque opus recudere,& in fraudem auctorum spargere conatus fuerit, eum non solum huiusmodi libris,tanquam commissis & prædictis M. Georgio Braun,& Francisco Hogenbergio,vel hæredibus, aut mandatum habentibus,auxilio Magistratus eius loci,vbi deprehensi fuerint,vendicandis priuari, sed insuper etiam pœna decem Marcarum auri puri fisco nostro Imperiali,fraudis vindici, & parti læsæ ex æquo soluenda & numeranda mulctari volumus. Mandantes vniuersis & singulis nostris & Sacri Romani Imperij subditis & fidelibus dilectis,tam Ecclesiasticis,quàm secularibus,cuiuscunque status, gradus, ordinis & conditionis exstiterint,præsertim verò ijs,qui in Magistratu constituti sunt,ac vel suo,vel superiorum suorum loco & nomine,Iuris & Iustitię administrationem exercent,ne quenquam hoc Priuilegium,seu interdictum nostrum impunè violare,spernere ac negligere patiantur. Sed si quos contumaces comperierint,præscipta pœna plecti,& quibuscunque rectè fieri potest, modis coerceri curent,quatenus & ipsi grauissimam indignationem nostram euitare voluerint. Id quod testamur præsentibus litteris,manu propria subscriptis & Cæsarei sigilli nostri impressione munitis. Datum in Ciuitate nostra Imperiali Ratispona die vigesima quarta mensis Augusti, Anno Domini Millesimo Quingentesimo Septuagesimo sexto, Regnorum nostrorum Romani,decimoquarto, Hungarici decimotertio. Bohemici verò vigesimo octauo.

Maximilianus.

V. Io. Bap. VVeber.

Ad mandatum Sac. Cæs.
Maiestatis proprium

Obenburger.

LENTINO COLONIENSIS. IACOBO TRE-
VIRENSIS ECCLESIÆ ARCHIEPISCOPIS.
LVDOVICO COMITI RHENI PALATI-
NO, AVGVSTO SAXONIÆ DVCI, IO-
ANNI GEORG. MARCHIONI BRANDEBVR-
GENSI, RVD[illegible]O BOHEMIAE REGI, CLE-
MENTISS[illegible] GRATIOSISSIMISQVE
PRINCIPIBVS,

GEORGIVS

BRAVN, ET FRANCIS-
CVS HOGENBERGIVS DED.
NSECRANTQ.

Eripit, en penitus nostris absterſa receſsit:
Hinc mentē, cũctoſq; nouus ſtupor occupat artus.
Quid referam? an fallax oculos ſic ludit imago?
Non herclè: video, dictu mirabile, claris
Luminibus, nostro atque alio ſub ſole iacentes
Subiectas terras, medijſquè impoſtaq; terris
Oppida, & haud notas nobis ſine nomine gentes:
Regnaque, ſunt longè nostris quæ diſsita regnis:
Collibus impoſitas arces, turreſque ſuperbas.
Cœlicolum delubra Deum, fora plena tumultus,
Marmoreasq; domos, operoſa palatia Regum
Magnorum, longarum ampliſsima ſtrata viarum,
Littoraque & celſ[illegible] curuato fornice pontes,
Et portus, pi[illegible]is naualiaq; apta carinis.
Nec videor [illegible]inus ante oculos hæc cernere, cœli
Iupiter aſtrigero quam cùm ſublimis ab axe
Deſpicit, atque imis defigit lumina terris
Deſuper aſpectans, cùm res, hominumq; labores
Reſpicit, & rerum curam cùm concipit omnem.
Ecce autem, & notas, nota in regione, vel ipſo
Momento, cunctas Belgarum lynceus vrbeis
Cerno: quas inter, felici illuſtria partu
Carole Gandauæa tuo ter maxima lata
Mœnia conſpicio: bene noto nomine Brugas,
Mercibus & quondam externis, opibuſque potentes:
Bruxellam altricem Regum, ſedemquè vetuſtam:

Et

Et proiecta solo nunc marcida serta, decora
Ceruici variata rosis reparata reponet.

At mihi quis reliquas vrbes, quas vndiq; cerno
Hic illic sparsas, nullo mihi tempore visas,
(Nam nunquam externas abij peregrinus ad oras)
Expediet? venit huc properans, en, fortè Panoptes,
Hoc poterit: namq; is, passim toto orbe vagatus,
Plurima narrauit, quæ oculis lustrauit acutis.
Ergo opportunè nobis te, care Panopte,
Offers: dic age, & hæc edissere vera roganti.
Hæc vrbs est quænam, celebres quæ amplissima colles
Mœnibus includens septem complectitur altis?
Pan. *Dicam equidem, neque suspensum te amice tenebo:*
Hæc, tibi quæ ostendit Pario viuoq; columnas
Marmore surgentes, & templa ex ære columnis
Magnifico sumptu suggesta, palatia celsis
Diuorum templis certantia celsa, Theatra
Ardua, Thermarum vestigia prisca, ruinas
Murorum ingentes, veterum monumenta virorum:
Hæc est illa potens rerum Roma, inclyta bellis,
Et quondam augustis Mauortia clara Triumphis:
Hæc regna imperio pressit, populosq; subactos
Frenauit, totum victrix dominata per Orbem.
Thau. *Quis verò ille amnis, gratis qui flexibus errat,*
Culta rigans? Pan. *est hic, dictus quondam Albula, Tybris:*
Cæruleus Tybris, cælo gratissimus. Illa,
Ecce, est præcipiti Florentia nobilis Arno,
Ter quater ingenijs felix, spectabilis altis
Turribus: hæc Senæ celsa sunt mœnia: Parmæ
Armigeræ sunt hæc, prædiuitis vbere gleba.
Parthenopen hac parte vides: hac parte capaci

[illegible]
Ecce, Tridentinæ letis in vallibus arcis
Hic ſurgunt turres: montoſa, atq; aſpera magnos
Hic biſſex vnum & pagos das cernere clarè
Heluetia, æternùm firmatos fœdere certo.
Dulcibus *hic ſtudijs, & mirè dedita Muſis*
Argentina ſacris: illic, Auguſta, per Orbem
Cognita terrarum, celeberrima, nomine verè
Req; auguſta, Lycogaudens. pulcerrima, latis
Mœnibus, ingenijs operoſæ addicta Mineruæ.
Acribus inprimis, hæc Noriberga: *vetuſtis*
Sedibus, en, illa eſt, diues VVormatia campis
Fertilibus, Procerum celebris conuentibus: illi
Quæ vicina iacet, laudata eſt Spira; liquores
Dulcia nectareos quæ fundit vina, perita
Sacroſanctarum legum. Thau. *Quæ deinde Panopte*
Vicinæ hæ vrbes, præclaris mœnibus ambæ,
Ambæ illæ eximiæ? Pan. *Rogitas? harum altera, Rheni*
Quæ poſita ad ripas, eſt dicta Maguntia: magnam
Hanc ſtatuit molem quondam Germania victrix:
Manſura hæc poſuit Druſi *monumenta ſubacti.*
Thau. *Ergò hæc, quam perbibent populiſq; orbiq; dediſſe*
Infanda arte typos arguto ex arte, perenne
Diuinumq; opus, inuentum admirabile, viſum
Haud *vnquam?* Pan. *Illa ipſa: æternùm cui plurima debet*
Poſteritas olim tanto pro munere. Thau. *dic nunc*
Altera quæ? Pan. *dicam: rapido eſt Francfordia Mœno*
Nobilis, excellens claris virtutibus: illa
Regales generoſe tibi dat Cæſar honores,
Sceptraq; promittis, ſacri Imperijq; tiaram.
Thau. *At nobis nondum eſt conſpecta Colonia.* Pan. *cernes,*
Huc *paullum deflecte oculos: celeberrima longè*
Hæc, *Agrippinæ ducens de nomine nomen,*
Eſt: hanc felicem dicunt, meritoq; beata
Dicier illa poteſt, ſi vel reſpexeris alta
Mœnia, ſi turres, excellenteſq; domorum
Structuras, cælo ſurgentia tecta Deorum,

Relli-

Alma viget: cuius pars est non infirma, multo
Eximius splendore, vigil Liskirchius, *æquis*
Legibus is populum & iustis consultus habenis
Iustitiæ regit, & prudens nunc temperat urbem
Consul: is & Musas mirè complexus, & arteis,
Et fouet, & colit ingenuas. queis dulcia cordi
Carmina, laurigero qui Phœbo digna locuti,
Hos generosus alit, diuino & nectare pascit.
Nec minus has decies olim molitus habenas
Est Sudermannus *magna cum laude, probata*
Et pietate grauis, canaq́ ætate verendus,
Præclarus genitor tuus, ô Henrice, *reposta*
Cui licet endogredi docti penetralia Phœbi,
Magnarumq́ graues rerum cognoscere caussas
Cui datur, Hansiacis & qui benè consulit acri
Vrbibus ingenio, dum res sub pectore versat
Syndicus ambiguas, facundoq́ explicat ore.
Nunc verò hinc alias vt concedamus ad vrbes
Præcipuas quasdam, tu lumine percipe porrò
Quo digitum intendam. non hic, en, cernis, apricis
Collibus impositam, riguis & vallibus vrbem?
Non liquidos fontes passim per prata, per arua
Læta soporifero manantes murmure? lymphis
Agmina Nympharum vitreis mersare natantum
Corpora? perpetuò hæc dicas viridantia Tempe,
Aspice: Aquisgranum est: hic Carole Mausoleum
Conspicitur ter Magne tuum: hic diademata prima
Magnanimi accipiunt, genus alto à sanguine Diuûm
Induperatores. acri quæ sulfure fumant
Hæc loca, sunt calidis Thermæ de fontibus ortæ:
AEgra salutifero reparantes corpora Thermæ

Ambo, miraris: ea quæ sit denique requiris.
Cernere pyrâmidum quæ dat spectacula, quæq́
Clara sepulcrorum præbet miracula Regum?
Est Memphis: sæui iussa imperiosa Tyranni
Quatuor hæ didicère pati, & iuga dura subire
Heu miseræ: hæc Solymæ sanctæ sunt mœnia: fœdè
At nunc rapta manent, canibus data præda cruentis.
Quæ sit causa rogas? agitans discordia fratres,
Quos voluit dici ipse suo de nomine Christus,
Hoc facit: vt proprios enses in viscera vertant
Heu *sua, nec capiti studeant auertere pestem*
Vnanimes: nimia vanæ cuppedine capti
Gloriolæ, magni spernunt tum iussa Magistri.
Nunc age, præcipuas fœcundis diues Iberus
Quas habeat terris, quas Gallia fertilis vrbes,
Accipe. Quam cernes magnis, en aspice, muris,
Est, sua quæ iactat cocco saturata rubenti
Serica fila, olim populis, Granata, beatis
Laudata: hæc est Mercurio fundata, potensq́
Hispalis: hic, toti felix notissima mundo
Vlyxbonna iacet: nobis quæ ditia mittit
Munera, quæ dat diues Arabs, quæ decolor Indus,
Quæq́ nouo quæruntur opes dudum orbe reperto.
Hanc *Burgum dicunt: hæc est, quæ Barcino ponto*
Adiacet ostrifero: medijs hæc quæ sita terris
Ostentat sese, populi dixère Toletum
Indigenæ: magno ter felix Præsule. Thau *sed quæ*
Hæc? Pan. *est, altiloquum Vatem quæ clara Camœnis*
Dulcibus Ausonium peperit generosa. vetustis
Mœnibus hic spectanda iacet Nemausus apertè:
Illa quater senis vicis quæ præfuit olim
Imperiosa: potens illa ecce Tholosa. Thau. *sed hæc quæ*
Fluminis has rapidi ripas quæ splendida cultis
Aedibus illustrat? Pan. *iocundo est munere Diuûm*
Lugdunum omnigenum, longè celeberrima: at illa, est
Vrbibus Europæ populosa Lutetia certans

Circuitu

Auriq́, argentiq́ ferax: toto orbe Britanni
Diuisi, hanc habitant: longè pulcerrima regni
Totius hæc Vrbs est, Londinum nomine dicunt:
Regia, magna, potens, multos regnata per annos.
Cecropijs olim, Latijsq́, habitata Camœnis:
Funera Roffensis magni, docti aspera Mori,
Heu indignatæ tantorum fata virorum.
Porrò autem, plures alias, totumq́ per orbem,
Vndiq́ vel sparsas immensis tractibus vrbes,
Si cognosse cupis: sunt, qui rara arte periti,
Virtute insignes clara, quos maxima Pallas
Erudijt, te oculis, & mente per omnia ducent:
Hos adiunge tibi socios, aderuntq́ volentes. *(at alter*
Thau. *Qui precor hic?* Pan. *est alter bonus Hogenbergus:*
Thau. *Estne Nouellanus?* Pan. *Ille est. his Iupiter æquus*
Pro meritis, cunctas vrbes cognoscere, terras
Metirique oculis dedit, in quacunque repostas
Parte orbis, quocunque alio sub Sole iacentes.
His quoque, si Phœbo & Musis dilectus amœnis
Tertius accedet, spectata Ortelius arte
Eximius, deerit nihil: at tibi cuncta, vel vno
Lumine, lustranti, toto orbe errare licebit.

Francis-cus Hoge-bergius.
Simon Nouella-nus.

C EIVSDEM

Præterea, quid id est, flammis crepitantibus hic quod
Ingentem siluam ramis frondentibus ignes
Pascere conspicio? mirari, accurrere nudos
Mortales! hic effosis habitare latebris,
Stramineasq́ casas illic componere? Pan. *Dicam.*
Principiò genus humanum, discriminis omnis
Atq́ vsus expers, inter spelæa ferarum,
Quadrupedumq́ domos, horrentia lustra, trahebat
Vitam infelicem in siluis, sine legibus vllis
More feræ, victumq́ dabant immitia corna,
Glandiferæ quercus, spinis rubus asper: & herbæ
Pabula præbebant, vulsis radicibus: acrem
Stinguebantq́ sitim fontes, riuiq́ fluentes.
Mortales inter nudos Apheleia, decora
Non vllo cultu, simplex at, nudaq́ & ipsa
Versabatur inops, cunctarumq́ indiga rerum.
Atq́ adeò, dum fortè sedent, & dulcia lenti
Ocia agunt, & securi per mollia ludunt
Gramina sub dio: dum magna furentibus Austris
Exercet siluas tempestas, turbida torquens
Nubila, & arborei vasto cum pondere rami
Incumbunt ramis, ventiq́ frequentibus vrgent
Motibus inter se ramos magno impete, ab omni
Parte: latent validis quæ abstrusæ feruida truncis,
Corticibusq́ intus flammat semina, crebro
Trita micant: frondes hinc nutrimenta ministrant
Aridulæ: mox at, conceptis viribus ignis
Aestuat, & ventis increbrescentibus, atras
Fumorum nubes inter, Volcanus habenis
Immissis, populatur ouans densæ omnia siluæ
Robora: iocundo stirpes spoliantur honore.
Hac rara specie perterrita pectora miris
Vsq́ modis: feruens ferret quid flamma, quid ignis
Fumifer ignari, portentosiq́ calores:
Diffugiunt. furor at postquam violentior ignis
Paullatim cessit, flammæq́, æstusq́ quierant:

Auda-

[illegible] angustam & degere vitam:
His cognosse dedit, quos ipsa creasset in vsus
Vnguibus armatasq; manus, digitosq; micantes,
Membrorumq; agiles nodos, artusq; decoros.
Hæc ergo experti cælestia munera, tentant
Explorare nouas artes: pars fronde saligna.
Tecta parant: alij mox apta cauare latebris,
Exesi latere in montis, loca. figit hirundo
Garrula ceu nidos tignis, imitatus at alter
Has, cœno simul & viridanti vimine, rarum
Texit opus. menti sed vbi prudentia maior
Successit, prælongo vsu, suspendere furcis
Populeis sua tigna student, vdaq; parata
Argilla, lentis & cratibus intertextis,
Ducitur arbuteis paries: ramalibus inde
Aut fagi, tiliæve leuis, vel arundine glauca
Integitur, feruenti vmbra vt defendat ab æstu
Corpora: non imbres, hyemis non frigora lædant.
Interea, his rudibus mortalia pectora curis
Dum sese exercent, studijsq; frequentibus illis
Intenta inuigilant: dias sub luminis oras
Se prodit solers Industria, paupere tecto
Hæc, laribusq; arctis nata olim, paruula quamuis
Esset, & in cunis recubans composta iaceret,
Somno vnquam paruos vix declinabat ocellos.
Mox, vbi cum pueris cœpit colludere, mirè
Ipsa agilis, manibus paruis, digitisq; tenellis,
Plurima vel madido è limo, vel vimine lento
Fingebat, nunc hæc tractans, nunc illa retractans.
At, postquam sensim, teneris crescentibus annis,
Sollicitam ignauæ cœperunt tædia vitæ:
Pauperiem duram fugiens, errare per orbem,

Exsuperant, nil quidquam intentatumq́ relinquunt.
Sic genus humanum, rude quondam, obtusaq́ gestans
Pectora (ceu fera deposita feritate) per arteis
Ingenuas, vsu, longa assuetudine victum,
Formatumq́ aliam vitam, moresq́ decoros
Accepit, procul abiectis agrestibus. altè
Sæpius insita sic, fisso cuneóve securivé
Arboris alterius trunco, siluestria sorba
Exuere agrestes animos, mitescere succos
Conspicimus crudos, acres qui ante fuère.
At non tanta quidem quondam mortalibus ipsis
Sufficere hæc potuit vel sola Industria. namq́
Et claræ hæ diuæ, celso de culmine Olympi
Delapsæ in terris, diuino numine plenæ,
Monstrauère viam. Thau. *sed quæ? namq́, aspice, tantùm*
Conspicio hic vnam, referat quæ virginis, almæ
Aut Diuæ, aut Nymphæ vultus, dic, ista Panopte
Quæ precor est, hic quæ sublimi in sede locata
Sublimis sedet, egregio exornata decore?
Libella in dextra fabrilis cernitur: aureus
Circinus in læua, & non fallax norma videtur.
Pan. *Hæc illa est celebris, longè pulcerrima Nympha,*
Illa, illa Idææ magnæ gratissima Matri:
Illius eximijs decorat quæ tempora sertis
Turrita. hæc illa est, docuit quæ ponere primum
Fundamenta operum magnorum, calcis & vsum
Coctilium q́ dedit laterum: quibus artibus altis
Montibus aut marmor, puteis aut saxa trahantur.
Ordinibusq́ graues docuit disponere certis
Structuras rerum, fulgentes ære columnas:
Tectaq́, sublimi turres educere cœlo
Aerias, tignis coniungere tigna, vel ipsa
Robora, fraxineasq́ trabes aptare bipenni.
Præterea, quas aut facies spectare domorum
Debeat ad cœli parteis: *qua parte locanda*
Atria, vestibulum, secreta cubilia, xysti,

Balnea,

Quisquamis horret, clypeoq́, hastaq́ tremendus?
Pan. *Cuiuis nota benè hæc Diua est Tritonia Pallas,*
Bellipotens: quondam primas hæc condidit arceis,
Surgentes moles, & propugnacula bello
Tuta. Thau. *quis ille alter?* Pan. *primo est qui primus in orbe*
Ob scelus infandum, fraternæ cædis iniquæ,
Sanguinis & fusi, fugiens vltricia magni
Arma Iouis, tristesq́ minas, dextræq́ potentis
Fulmina, telluri presso signauit aratro,
Et primam cinxit turritis mœnibus vrbem.
Thau. *At cui sublatis ad cœlum molibus altum*
Magnificè erecta hæc moles inscribitur ingens,
Insignis titulis, insignibus argumentis?
Pan. *Illi: Europæum lato qui temperat orbem*
Imperio, in terris & qui dat iura secundis
Auspicijs felix, magno Max Æmiliano
Induperatori, cingunt cui tempora lauri
Victrices. his & qui sunt de stirpe creati
Magnorum Heroum, claris natalibus orti.
Quos penes est summam rerum, imperijq́ referre
Heroa ad virtute grauem. queis, prima potestas
Designare, humeris cuius operosa recumbat
Magnarum rerum moles, qui sceptra, coronamq́
Inuictus gerat, & magni molimina Turcæ
Contundat, validis armis arma impia frangat.
Tau. *Quis posuit precor hoc opus immortale? quis auctor?*
Pan. *Hi sunt, antè memoraui nomina quorum,*
Quos repetam meritò digni: præclarus vterq́
Arte Nouellanus, bonus Hogebergus. Thau. *at istis*
Hæc quis tam viuis simulachra coloribus aptè
Depinxit, pulcreq́ stylo illustrauit acuto?

Quis vel imaginibus lætum hunc afflauit honorem?
Pan. *Quis rogitas? est, qui Graio, Latioq; cothurno*
Fuscius insignis, per amœna vireta, per hortos
Aonidum ingreditur: dulces ante omnia Musæ
Cui cordi, citharamq; dedit cui Phœbus eburnam.
Thau. *Ergo, quòd nobis, serisq; nepotibus, isti*
Tantarum auctores rerum, voluere Panopte
Consultum benè, & hunc tantum impertire laborem,
Et nos his cumulare bonis, ingentibus, amplis,
Perpetuis, vllo morituris tempore nunquam,
Præmia digna ferent meritis pro talibus. altus
Iupiter his dabit, æternum vt per secula currant
Omnia, & obscuro subducat nomina leto.
At nos, Posteritasq; simul ventura, vicissim
Carmina perpetuò, toto resonantia cælo,
Dicemus læti, tanto & pro munere largis
Laudibus in terris meritos tribuemus honores.

ALEXANDER GRAPEEVS CANEBAT.

tur, ciboque agresti vescendo vitam exigebant: interea quodam in loco ab tempestatibus & ventis densæ crebritatibus arbores agitatæ, & inter se terentes ramos, ignem excitauerunt, ex ea flamma vehementi perterriti, qui circa eum locum fuerunt, sunt fugati, posteà re quieta, propius accedentes, cùm animaduertissent commoditatem magnam esse corporibus, ad ignis teporem ligna adijcientes, & eum conseruantes, alios adducebant, & nutu monstrantes, ostendebant, quas haberent ex eo vtilitates. In eo hominum congressu, cùm profundebantur aliter spiritu voces, quotidiana consuetudine vocabula, vt obtigerant, constituerunt: deinde significando res sæpius, in vsu ex euentu fari fortuitò cœperunt, & ita sermones inter se procreauerunt. Paulò aliter Cicero, ciuilis humanæque societatis conuentum, originem habere, litterarum monumentis tradidit: quem Franciscus Senensis Patritius, lib. 1. de Regni & Regis institutione, imitari videtur. Qui non casu, & fortuitò homines conuenisse scribit, sed diuinam mentem sapientiam ipsis præstitisse, vt societates, cœtusque instituerent. Quæ quidem mens diuina, cùm cætera animantia abiecisset ad pastum; solum hominem erexit, ad cœliq; quasi veri domicilij conspectum, excitauit. Tum speciem oris ita formauit, vt in ea penitus reconditos mores effingeret, quando hilaritatem animi vultu ostendimus, mœrorem enim, tristitiam, formidinem, iram, furorē, tranquillitatemq; frons, oculi, & supercilia indicant. Hac mente diuina, principiò rerum humanarum acutiores ingenio viri, qui inter vagos illos atque agrestes homines versabantur, animaduerterunt, hominem aliena ope indigere, cùm neminē sibi ipsi satis esse cernerent. Proinde arbitrati sunt, illum per societatem sui generis commodius degere posse, & facilius consequi omnia, quæ per naturam ei deesse videbantur. Et idcirco à syluestri vagaq; solitudine, in multitudinis cœtum, humanamque societatem illum deducendum esse duxerunt. Quo quidem facto, quamprimum coniuncti inter se homines, sermonem ex assidua consuetudine statuerunt, quò conceptum mentis exprimerent, & consilia communicarent. Plato autem in Protagora, aliud ab his diuersum ciuilis consuetudinis principium refert, quod quidem, quia fabulis est multò quàm veritati propinquius, referre non placet. Iam vero hominum cœtu siue ignis vtilitate sociato, siue natura & ratione duce instituto, quod sanè à ratione non multum abhorrere videtur, vt primas hominum societates ab his principijs vtilitatis causa profectas existimemus, credamusque hominem natura sociale animal, longè magis quàm apes, formicæ, grues, & eiusmodi genera, quæ gregatim aluntur, gregatimq; se tuentur, in vnum cœtum venisse, vt quisque promeret, quod alteri opus esset, acciperetque aliunde quod ipse

Consociati humani generis origo.

tione, vt magnitudine, pulchritudine, & commoditate personarum dignitati plurimu tribuatur. Hæc à Christianis, vt natura tulit, ita inuenta, sed postquam frequentia celebrari ea loca cœperunt, politioribus lignis, elegantioribus formis ornata conspiciűtur. Ex leuibus porrò, obscuris, & exilibus ædificiorum principijs, crescente nimirum in vna aliqua casa, ex fœmina & viro, filiorum & nepotum multitudine, quæ eodem tecto contineri non poterat, modicis ex materia domibus, vt autor est Halicarnasseus, vicatim, discretisq; domicilijs habitare cœperunt. Eaq; occasione, villas & pagos paulatim construere, & societatem ex pluribus domibus constituere necesse fuit: vnde Frãciscus Senensis, in suis de Repub. libris, oppidorum & vrbium initium deducit. Cum enim sensim cernerent homines, quantæ vtilitatis esset humana societas, quamq; faciliùs victum simul complures, quàm singuli compararent (quò enim maior & frequentior multitudo est, eò vberior in ea est copia eorum omniũ, quibus vita indigeat, quando nascentibus hominibus inopia data est comes) tutiusq; ab incursu ferarum degerent coadunatis tugurijs, pagos pagis adiungere, & familias familijs adijcere cœperũt, & de communi vtilitate cogitare. Hinc seminarium ciuitatum est ortum, in quibus populariter habitarent. Hinc munimenta, tutioris vitæ gratia, inuẽta sunt. Nam locis ædictis fossam ducere, & vallo circundare, non dubitauerunt, & sic vrbes & oppida inchoauerunt. Quocirca Varro ait: Vrbem dici, quod aratro præfinita: & Pomponius Iurisconsultus peregregius, Vrbem dictam asserit, quòd vrbare aratro definire sit: Vrbum, optimum vetustissimorum verborum indagatorem præterea dixisse ait, curuaturam aratri appellari, quod in vrbe condenda adhiberetur. Oppidum etiam dici Varro testis est, quòd munitur opis causa: Sic etiam mœnia, quòd vrbem muniant, appellata sunt, & Murus à munitione dictus est. Quibus ex rebus constat, primam rationem eorum, qui ciuilem societatem instituerunt, fuisse, vt tutè degerent, & à vi atq; impetu munirentur. Tranquillitas namque vitæ dux illis extitit, ad innumerabiles commoditates excogitandas. Quis porrò vrbem primus condiderit, variè à multis proditum est. Alij Cecropen statuunt, vt Plinius, qui eam extruxit, quę postea ἀκρόπολις, id est, ars, dicta est Atheniensibus, prius erat Cecropia. Strabo, Argos prius à Phoroneo dicit cõditos, quod Homerus Pelasgicon nominat. AEgyptij omnium antiquitatum gloriam ementitis annalibus ad se trahunt, & Diospolim, quæ sunt Thebæ, tempore omnes antecedere asseuerant. Verùm Enochia, vt Iosephus vocat, omnium est vetustissima, quam Cain, cùm exagitaretur furijs cæsi fratris, nec vllus sibi locus tutus satis videretur, condidit, murisque cinxit, & terminos agro posuit. Consimiliter & Pallas Arciũ inuentrix, multorum scriptorum auctoritate constituitur, quam Bellonam plerique nominarunt, eò quod belli inuentrix & Princeps, à Cicerone lib. 3. de Nat. Deorum, constituatur, vel quia hastam vibrare consueuerit, docueritque, vel denique à furore

immit-

quæ diximus interualla, grandibus in fronte saxis effarciebantur. His collocatis & coaugmẽtatis, alius insuper ordo adijciebatur, vt idem illud interuallum seruaretur, neque inter se contingerent trabes, sed paribus intermissæ spacijs, singulæ singulis saxis interiectis, arctè continerentur, sic deinde omne opus contexebatur, dum iusta altitudo muri expleretur. Qui quidem muri in hunc modum compositi, etsi ea tempestate deformes non erant, & ad vtilitatem, defensionemque vrbium summam haberent opportunitatem, quod ab incendio lapis, & ab ariete materia defenderet, quæ perpetuis trabibus pedes quadrigenos plerumq; introrsus reuincta, neq; perrumpi, neq; distrahi posset, non tamen perpetuò durabilis erat, pluuia etenim & vetustate corrumpebatur, & temporis tractu, cariosa sæpè concidebat. Idcirco necessitate hominũ industriã excitante, quę in iam constituta ciuili societate, multorum consilijs adiuta, vires & incrementa gradatim sumpsit, & quò à ferarum & sceles torum hominum iniurijs commodius se tuerentur, saxa saxis coniungere, lateritios muros ex lapide & materia compositos construere didicerunt. Quos prioribus multò firmiores fuisse, ex eo facilè constat, quia ob expugnationis difficultatẽ, muralis corona ab Imperatore ei dabatur, qui primus murum subijsset, & per vim in hostium oppidum ascendisset. Ex quo facilè apparet, quomodo nihil simul inuentum & perfectum fuerit. Constituta iã qualicunq; vrbis facie à casarum necessitate, ad agrestium tuguriolorum commoditatem: à commodo verò, ad ędificiorum magnificentiam atq; splendorem sensim progresi homines, & certam ædificandi rationem per artificiosas symmetriarum obseruationes, inuenerunt. Eoq; modo, vsus, obseruatio, animaduersioq; naturę, artem demũ peperit; quæ primo statim vocabulo, artificem fabri nomine insigniuit. Vnde Faber cuiusq; rei opifex, prima institutione dictus est, Græcè tecton, vnde Architecturæ commune omnibus artificijs nomen deductum est. Quæ singulari cultu, magnificentia, atq; hitote non modò vrbes, publica priuataque ædificia expolire, & concinnè ornare, sed & magno fastu, stupendis impensarum sumptibus, præclara & magnifica illa ædificia septẽ construere docuit, quæ humanæ industriæ miracula mundus admiratur. Itaque nobilissima Architectura, in summo collocata fastigio, totius Vniuersi ornamentum, iure nominatur. Quæ etenim vrbs, quod oppidum aut castrum absq; Architecturæ præsidijs, vel minima nominis celebritate claret? Illa ædificiorũ magnificentia, populi opes, vasta propugnaculorum mole, murorum & turrium dispositione ac ordine, Modera-

depictas acceperunt, qui singulas qualq; vrbes perlustrarunt. Idq; ea diligentia, vt non temerè, sed audacter atq; constanter affirmare audeam, nihil vnquam eiusdem argumenti vel in Italia, vel in Gallia, aut alibi prodijsse, quod cum istius operis artificio & veritate conferendum veniat. In quo topographicę vrbium oppidorumq; descriptiones tam geometrica, quàm perspectiua pingendi ratione, cum genuina situs, locorum, mœniorum, publicorum & priuatorum ędificiorum obseruatione, singulari artis industria atq; præsidio sunt deliniatæ. Sed quem in finem, Lector optime, dices? Norunt historiarum periti, quantum ad variarum rerum cognitionem peregrinatio longinqua & diuturna conducat. In qua sensuum adminiculo percipiuntur ea, quæ doctore etiam exercitatissimo præeunte, non ita commodè intelligi queunt. Varij siquidem diuersarum Gentium ritus, disciplinæ, leges, mores, instituta, & consuetudines peregrinando multò accuratius intelliguntur, quàm si ea, quæ nunquam vidimus, sola historica lectione tractaremus. Nunquid ieiunum & prorsus anile de multiplici rerum varietate eius iudicium est, qui natiui soli limitibus omni tempore septus, domesticos tantùm, apud quos delituit, audiuit, exterorum verò hominum consuetudines nunquam vidit? Itaq; non immeritò Diogenes Laërtius lib. 2. in vita Archelai Cosmographi scribit, Alexandrum Macedonem gloriari solitum fuisse, se plura oculis lustrasse, quàm alij Reges vnquam animo & cogitatione attingere valuissent. Scribit Diodorus Siculus, Democritum Abderitem Philosophum octoginta iuges annos peregrinatũ fuisse, vt varijs in locis, diuersorum hominum consuetudine, nihil eorum negligeret, quæ hominis mentem scientiarum nitore exornare potuissent. Ita Nestor (asserente Francisco Senensi lib. 14. de Regis & Regni institutione) gloriatur, quod cum Lapithis conuersatus fuerit. Menelaus autem iactabundus exultat, quod Cyprum, Phyniciam, AEgyptumq; aduenerit, Thebas quoq; viderit, quas centum clauderent portæ, & singula quæq; ducentos haberet custodes equis instructos, & quòd AEthiopiam etiã lustrauerit, Sidoniam, & Lybiam. Sed quia non omnium facultates concedunt, neq; etiam omni periculo, hoc præsertim tempore, vacat, per varias mundi partes oberrare, multasq; vrbes ac oppida peragrando lustrare: Idcircò præsenti opere, variarum historiarum amantes, à peregrinandi labore, periculo, atq; impẽsa liberauimus. Dum acerrimo oculorum sensui, qui reliquos omnes, Aristotele teste, præstantia superat, accuratissimas vrbium icones proponimus: quæ in tabulis artificiosè depictæ, multò apertiùs de se iudicium præbent, quàm si descriptione litteris tantùm comprehensa, qualiscunq; & obscura earum cognitio quæreretur. Hoc studij genere Carolum Magnum vehemẽter delectatum fuisse constat, quem tres tabulas argenteas habuisse, Platina in vita Leonis III. cõmemorat: quarũ vnam, in qua vrbs Constantinopolitana insculpta erat, Basilicæ B. Petri: aliam, vbi imago vrbis Romæ cernebatur, Ecclesiæ Rauennati

dono

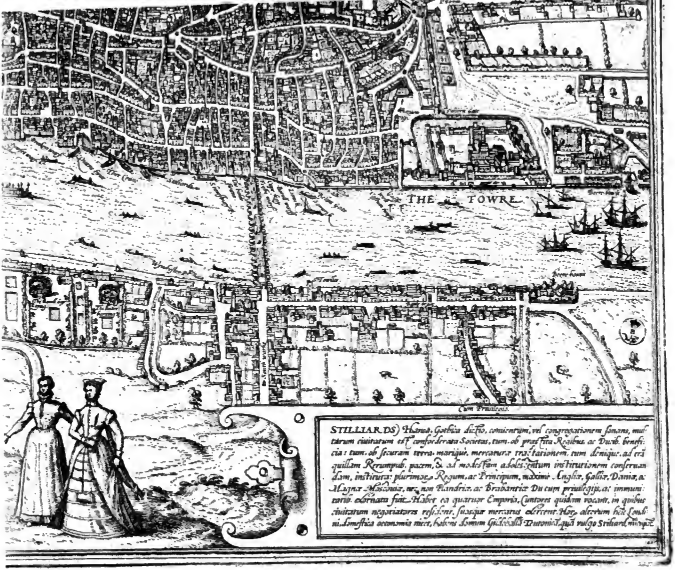
vidimus,qui eas ipsi peragrarunt,& oculis accuratissimè perspexerunt, ne quis mihi de ignotis; & nunquam à me visis,multa scribere obijciat. Eos autem auctores iam omnes ex ordine recenserem,sed prolixitatis euitandæ gratia,id omitto. Desiderãtur quidem adhuc aliquot vrbium typi,quos bellicis præpediti tumultibus, non ita commodè obtinere potuimus. Quod si itaq; Vrbium Moderatores,aut quicunq; tandem alij, Ciuitatum suarum delineatione,splendoris aliquid operi nostro,historiarum etiam,& picturæ amatoribus,in honesta Litterarum studia,animi propensionem significare, eamq; nobis communicare voluerint,suo eas loco collocabimus, neq; ipsi à nobis præteribuntur indicti. Ita opus hoc nostrum mirificè multarum vrbium genuina descriptione ornauit ac auxit præstantissimus, doctissimusque vir, Dominus Abrahamus Orttelius Anuerpianus, hoc nostro tempore insignis Cosmographus, quo optimos quosq; honestis Litterarum studijs fauentes,maximo beneficio affecit. Nec minores gratiarum actiones merentur summi illi præstantissimarum artium admiratores, Georgius Hofnagel Anuerpianus Mercator, & Cornelius Chaymox, quorum ille viuos & accuratos Hispanicarum,hic verò aliquot Germanicarũ vrbium typos, perhumaniter nobis communicauit. Idem etiam singulari animi propensione fecit,generis virtutumq; splendore Clarissimus vir ac Dominus, D.Constantinus Liskirchius, Florẽtissimæ Reipubl. Coloniensis primarius hoc tempore Consul: cuius spectabilis omniq; officiorum genere à nobis obseruanda dignitas,earum vrbium,oppidorumq; descriptionibus opus hoc nostrum adauxit,quæ ex Africa, Asia, & India pauci vnquam antè depictas viderunt. Nec minus de Cosmographiæ & historiarũ studiosis bene mereri voluit Reuerendissimus & Illustrissimus Princeps ac D.D. Gerardus à Grosbeck, Leodiensium Antistes, &c. Cuius Illustris. Cels. procurante Reuerendo D. Georgio Syluio,eiusdem Diœcesis D. Suffraganeo dignissimo, vrbis suæ Leodiensis viuam & accuratam effigiem, operi nostro inserendam, pro liberali Illustrissimæ Celsit. suæ in studiorum cultores propensione,communicauit. Reliquum nunc est, vt Candidum spectatorem,lectoremq; beneuolum peramanter rogem,vt studium nostrum,quo bellissimè eum reficere,& recreare conati sumus, boni consulere,eique optimè fauere dignetur. Coloniæ Agrippinæ,

M. D. LXXII.

iusmodi inuentione, quæ & oblectet, & commoda sit, atque vtilis multorum otio consulere voluisse; Tum verò te, quem nescio, quomodo in animo meo geram; Nisi, quod virtus atque probitas, magnes esse amoris dicatur, hoc nobis tam pulchrum spectaculum adornasse; theatrumque erexisse, id mihi etiam ob patriam est iucundissimum. Cui magnum, hoc ornamento, apud omnes exteros, decorem; tibi verò etiam eius grato ciui, sempiternam gloriam, & immortale nomen conciliasti. Vale, & spartam illam tuam, quod facis, exornare perge.

mesis ingens æstus Cantios, à Trenouantibus indubiè dirimebat. Barbaris etiam Britanniam, vt occupantibus, Londinum, Mediosaxonum, & Ostrosaxonum, non autē Cantiorum erat, &c. Polydorus Virgilius, vir alioqui doctissimus, Trenouantum temerè adscribit vrbi, quā nostra ætas Northehamton, ad differentiā Suthehamton, corruptè pro Northeauondune appellat, &c. Hæc Ioannes Zelandus, in gratiam Trenouanti sui. Nobilis ille fluuius Thamesis, primò Isis nominatus, paulo suprà Vinchelcombiam vicum oritur, deinde riuis passim auctus, citra Oxonium cum flumine Thami, iunctis aquis, nomen quoq; coniungit. Ad extremum immani maris æstu (quibus, vt ait Gemma Frisius XXV. horarum spacio, amplius LXXX. passuum millibus fluit, ac refluit) excipitur, atque nauigabilis ac vastus, permagno mortaliū commodo, ipsam vrbem alluens, in Oceanum influit. Hæc vrbs, & per se maxima est, & suburbia habet amplissima, necnon & arcem (Turrim appellatam) pulcherrimè extructam. Aedificiis verò atq; templis, magnificè ornatur, vicenis suprà centenas sacris ædibus (quas Parrochiales vocant) venerabilis. Meridiem versus, lapideum pontem obtinet, longa & miranda operis arcuati serie constructum, super cuius dorso domicilia vtrinque, ea dispositione & ordine cernuntur, vt perpetui ferè vici speciem, non pontis exhibeant. Paulus Iouius clarissimas Britanniæ vrbes describens: Harum omnium, inquit, famam Londinum penitus obscurat, Trinobantū, vt plures existimant Ciuitas, C. Cæsari nuncupata, totius Britanniæ Regia, multarum gentium commercio nobilitata, exculta domibus, ornata templis, excelsa arcibus. Et denique rerum omnium copia, atq; opum affluentia, valdè mirabilis. Inuehit in eam totius orbis opes, ipse Thamesis statis horis Oceani æstibus superbus & tumidus, onerariis nauibus ab ostio per sexaginta millia passuū ad vrbem, tuto semper & præalto alueo nauigabilis. Ripas vndique peramœnæ villæ, prædiis atque nemoribus distinctæ, passim exornant. Ab inferiore, scilicet parte Regia domus, Grinuicia, ita Anglicè à viridariis appellata: & in superiore, Prætorium, nomine Ricemundum, in medio autē nobilis structuræ exurgit Vestmonasterium, ab occidua parte vrbis, Foro iudiciali, ac B. Petri templo Regum sepulchris exornato longè clarissimum. Atq; item vigesimo lapide à Londino Regium castrum Vindosoriæ secedentis Regis peramœna sede, aliquorū; Regum sepulchris, & Garcteriorum sodalium cæremonia perecelebre. Olores autem agminatim, læto occursu, & & festiuis cantibus subeuntes classes excipiunt, atque vndiq; retia siluris atq; salmonibus expanduntur. Iungitur ad vrbem lapideo ponte structura mirifici operis, nec vllis imbribus augetur, cùm vnis tantū æstibus intumescat. Secundum Thamesim & aquarū mole, & longitudine cursus cæteros exuberant, Humbrus, recepto Trenta in immensam adauctus, qui olim Habus fuit, & Sabrina, margaritis etiā nobilis, qui è summis VValliæ montibus raptis secum multis torrentibus, in Bristolicum sinum effunditur. Hactenus Paulus Iouius. Londinū porrò, teste Polydoro Vergilio, ab Archenini Regis vsq; temporibus, Regia ciuitas est, & Regni caput, ciuibus & alienigenis frequētissima, diuitijs atq; opibus affluens, emporio celeberrima. In ea Reges diademate Imperiali insigniuntur, Regnoq; ceremoniis splendidissimis, inaugurantur. In ea Concilium (Parlamentū dicunt) celebratur. Administratur autem antiquo Britannorum Regum priuilegio à XXIV. ciuibus, quos Angli Aldermannos, quasi seniores vocant. Ex quorum numero Prætorem vrbanū, Maiorem eorum lingua appellatum, Tribunosq; duos, Seruios vocatos, ipsimet annua cōmutatione eligunt, quum iure dicūdo legibus municipalib. viuntur. Mira eruditissimorū virorū, cùm in vniuersa Britannia, tùm hac potissimū vrbe semper extitit fertilitas, qui inter scriptores celebratissimi extiterunt: Quorū seriem Georgij Lily Britanni Elogia, ad Paulum Iouiū, accuratè recensent. Laonicus Chalcondilas Atheniensis degens, Græcè Britannicas insulas describens, inter cætera inquit: Habet vrbes magnas & opibus florentes, necnō vicos quamplurimos. Rex eam gentē imperio temperat. Londras Regni Metropolis & sedes habetur, viris; potētia & opibus reliquas vrbes antecedit, diuitijs quoque, & reliqua fœlicitate omnes vrbes occidentem spectantes facile superat. Flumen istam vrbem alluit magnum & rapidum, quod in Gallicum mare effunditur, ab vrbe stadijs decē, & ducentis, ibiq; restagnat, adeò, vt facile nauibus hanc ad vrbem accedere liceat.

Haec est regia illa totius Angliae civitas LONDINUM, ad fluuium Thamesim sita, Caesari, vt plures existimant, Trinobantum nuncupata, multarum gentium commercio nobilitata, excelsis domib. ornata templis, excelsa arcibus, claris ingeniis, viris omnium artium doctrinarumq; genere praestantibus, percelebris. Demiq; omnium rerum copia, atque opum excellentia mirabilis. Inuehit in eam totius orbis opes ipse Thamesis, onerariis nauibus per sexaginta millia passuum, ad vrbem praealto alueo nauigabilis existens.

THE TOWRE
STILLIARDS) Hansa, Gothica dictio, conuentum, vel congregationem sonans, multarum ciuitatum est confoederata Societas, tum ob praestita Regibus ac Ducib. beneficia: tum ob securam terra mariquè, mercaturae tractationem, tum denique ad tranquillam Rerumpub. pacem, & ad modestam adolescentum institutionem conseruandam, instituta: plurimorum Regum, ac Principum, maximè Angliae, Galliae, Daniae, ac Magnae Moscouiae, nec non Flandriae ac Brabantiae Ducum priuilegijs, ac immunitatib. exornata fuit. Habet ea quatuor Emporia, Contores quidem vocant, in quibus ciuitatum negociatores residentes, suasque mercatus exercent. Horum alterum hic Londini domestica oeconomia viget, habens domum Gildehallam Teutonicam, quam vulgo Stilliard nuncupant.

diæ fratres vocantur, qui ærarium, quod ex fortuitis tantummodo hominum piorum largitionibus eleemosynisque conflatum est, summa fide administrant, ex quo amplius viginti quatuor aureorum ducatorum milibus in singulos annos constat egēribus erogari. Secundo loco, sequitur alterum misericordiæ, ac humanitatis exemplum, Valetudinarium videlicet commune pauperum infirmorumque hominum, nomine omnium Sanctorum. Tertium est monimentum, à D. Petro, Ioannis Regis, huius nominis primi filio, sumptu publico constructum, vt externarum gentium, Regumque legatis, eo loci hospitium præberetur, domus reuera amplissima, mirificoque opere admodum conspicua. Quartum est ædificium Regis Ioannis, hoc nomine tertij, perpetua memoria dignissimum, quam domum frumentariam Reip. ac quasi Lusitaniæ nutricem, merito nominare posis. Post huius tergum, nouum prætorium inhæret, ipsam maris crepidinem attingens, cui merito ædium magnificentia, & operis pulchritudine, quintum in hoc ordine locum tribuendum esse, duximus. Sextum monimentum opere admirabili factum videtur, præda, spolijsque multarum gentium Regumque refestissimnm, quod ab Indicis negotijs, quæ ibi pertractantur, Domum Indicam vulgus appellat. Septimum monimentum publicum est, armamentarium, ingenti armorum omnis generis copia refertum. Olisipo, ex ea parte, qua mari alluitur, portis X X II. distinguitur. Pars vero, quæ cōtinentem respicit X V I. Turribus autem, per murorum gyrum L X X V I I. munitur. Parochiæ X X V. numerantur. Hæc Damianus Goes, Eques Lusitanus, qui peculiari libello accuratissimè hanc vrbem descripsit. Ex quo plure in Indice adiecto beneuolus lector inueniet.

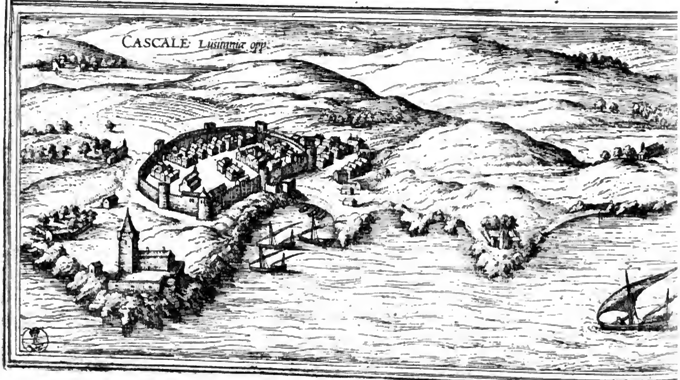
CASCALE ET BETHLEEM
O P P I D V L A.

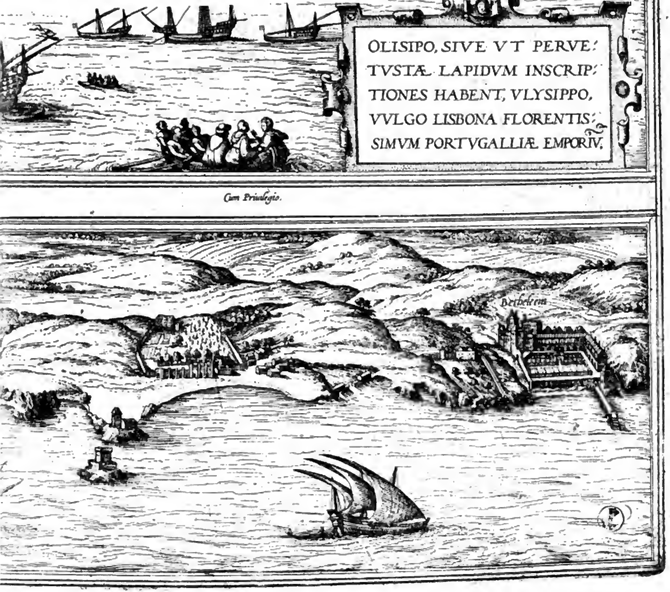
AB Olisipone Aquilonem versus, oppidum Cascale situm est, quo naues onerariæ in anchotis consistentes, accedente maris æstu auram operiuntur, portu vadoso alioqui, & anfractuoso. Modico inde interuallo, aduerso etiam flumine, sinus in cubiti formam efficitur, in cuius fronte sacellum est diuini Iuliani, supra quod aliud D. Catharinæ sacrum. Tum eodem latere obliqua ripa propius ad vrbem accedenti, Bethleem oppidulum, & ibi templum ingens diuæ virgini dicatum, vnà cum cœnobio Monachorum, qui D. Hieronymi vitæ institutum professi sunt, sese offert, incredibili sumptu ac magnificentia constructum, diui Emmanuelis Regis monumentum, quod dum viueret, sibi ipse designauit, erexitque. Magnam tamen ipsi operi accessionem Ioannes I I I. Emmanuelis filius fecit. De qua re, extat ibi in arcu celebre Rescendij bessalibus literis terrastichon.

Vasta moles sacrum diuinæ in littore matri
Rex posuit regum maximus Emmanuel.
Auxit opes hæres regni & pietatis, vterque
Structura certant relligione pares,

I

CASCALE Lusitaniæ opp.

OLISIPO, SIVE VT PERVE-
TVSTÆ LAPIDVM INSCRIP-
TIONES HABENT, VLYSIPPO,
VVLGO LISBONA FLORENTIS-
SIMVM PORTVGALLIÆ EMPORIV.
Cum Priuilegio.
Bethelem

menta eruuntur e terra, veluti tymbi, lapideæ ac vitreę lampades, vrnæ, numismata, & alia id genus, ex quibus gentilium sepulturam hic quondam fuisse, intelligi potest. Altera ex parte milliari ab hac ciuitate, conuulsæ vrbis antiquæ, atque theatri ruinæ videntur; locus Hispanis Seuilla la vieia, hoc est, Sibilia vetus dicitur. Vehementer Hispalensium ciuitatem commendat aquæductus insignis, à Mauris incredibilibus impensarum sumptibus opere fornicato cõstructus, qui excauato miliaris spatio, iucundam incolis aquationem præbet, vnde quam plurimi fontes ad ciuitatis necessitates deriuantur. Mirabile dictu, riuo, dimidiati quarto itinere, nimirum sex miliarium, per cæcos terræ meatus à Carmora ciuitate, scaturientes fontes in hunc aquæductum, deducantur. Vnde Los cannos de Carmora Hispanis dicitur. Excludor loci angustia, vt de magnifico huius vrbis templo, de celebri Episcopatu, deque ornamentis cæteris nihil scribere possim. De quibus Marinæum Siculum, Vasæum, & reliquos Hispaniæ Chorographos lege.

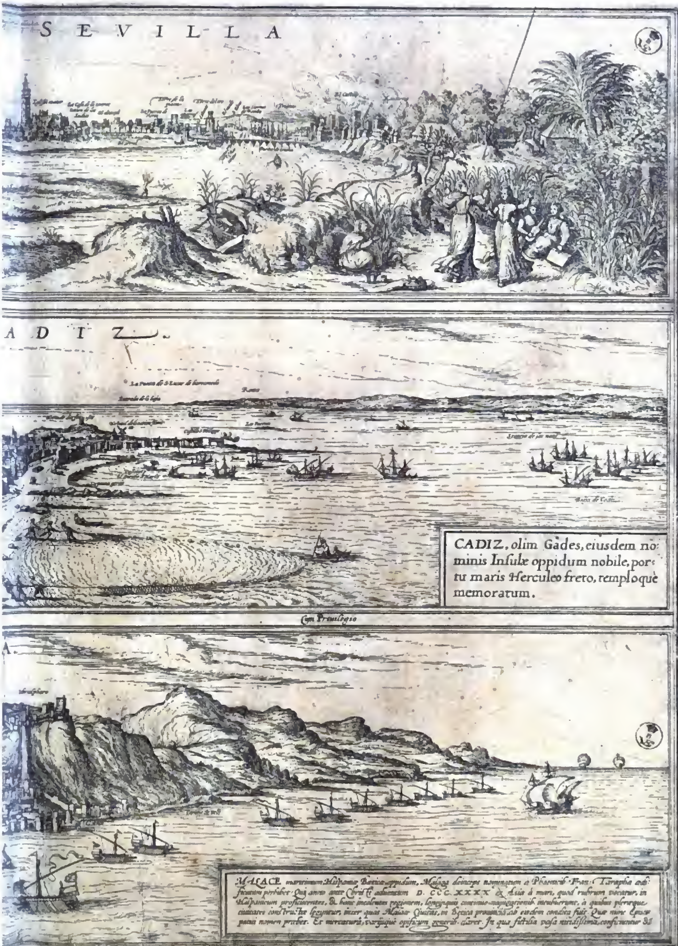
CADIZ, OLIM GADES.

GADES, seu Gadira Insula, paululum à continente semota, cui La puente de Suasse coniungitur, eiusdem nominis Graditanum oppidum, quod nunc Gadiz continet. Quod Cicero oratione pro L. Cornelio Balbo, qui Herculeo freto vicinũ, itinerum ac laborum Herculis terminum vocat, & à L. Marinæo Siculo Bæticæ Prouinciæ initium statuitur. Illud autem, quod nunc videtur, primis operum fundamentis non innititur, cùm hoc tempore eius positio Orientalem plagam respiciat. Strabo autem lib. 3. Geographiæ scribat, quod occiduas Insulæ partes occuparit. Cuius quidem rei haud obscura nunc conspiciuntur vestigia, iuxta B. Catharinæ sacellum: Decrescente etenim mari rudera, collapsæ fundamentorum ruinæ, confracti columnarum scapi, ingentium ædificiorum fundamenta arena obuoluta apparent. Quin etiam vrinatores fatentur se frequenter ingentes portarum postes, vectes, atque cancellos vidisse, quibus inter piscandum retia implicata hærere piscatores queruntur. Vnde prisca ciuitatis amplitudo euidenter apparet. Nunc non ita amplæ magnitudinis oppidum, partim nauigationis, mercaturæque commodis, partim salinis fouetur, sal enim hic eadem planè ratione, qua apud Antiqueram oppidum conficitur, vbi vallis est amœnissima, omni ex parte clausa montium iugis quæ vallis hyeme pluuialibus aquis impletur, & in formam magni lacus efficitur, cuius aquæ calore solis in salem candidum conuertuntur. Maximo portu variarum regionum nauibus satis tutam stationem Gaditanum hoc oppidum præbet. Idem etiam memoratum efficiunt excelsæ turres, ex quarum summo fastigio, ingens accensus ignis, vicinis Hispaniæ ciuitatibus barbarorum hostium aduentum denunciat. Piscatu quoq; maximè emolumenti ac lucri thynnorum pinguium, oppidum cum Insula claret. Qui à calend. Maij ad XV. Iunij instituitur, quo quidem tempore incredibilis piscium copia, quę Italicarum tritremium, cæterarumque regionum necessitati deseruiunt, capitur. Reliqua Insula, omnifrugum, ac præstantissimi vini prouentu fœlix. Iuxta oppidum collapsi theatri

HISPALIS. Seuilla Tarapha, Celebre et
peruetustum in Hispania Baeticae prouinciae,
emporium, quod Gaditani maris litus amo-
nissimo situ illus trat.

C A

M A L A G A

SEVILLA
ADIZ
CADIZ, olim Gades, eiusdem nominis Insulæ oppidum nobile, portu maris Herculeo freto, temploque memoratum.
Cum Privilegio
A.

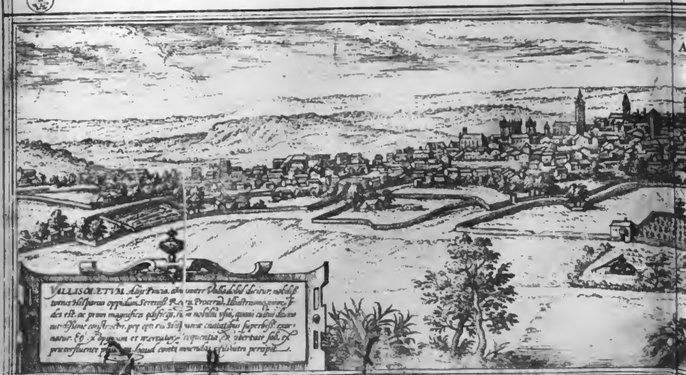
fricam obtineat. Itaque Sereniſſimus Hiſpaniarum Rex, armamentarium hic habet: omni armorum, machinarum bellicarum, commeatuſque genere inſtructiſſimum, ex quo maximis impenſarum ſumptibus perpetuum præſidium, in ſuis Africæ oppidis ſuſtentat atque communit.

pter ascensum & descensum sunt ambulatu difficiles. Cæterum domus magnæ sunt, & intus pulchriores ac commodiores, quàm foris videntur. Seruiunt Toletanæ ciuitati tanquam dominæ multis & variis rebus oppida multa, pagorumque maximus numerus. Qui quidem ciuitatem diuitem faciunt, & rebus omnibus abundantem. Hæc L. Marinæus Siculus lib. 2. de Lusitania.

PINCIA VULGO VALLADOLID.

PINCIA oppidum, omnium, quæ sunt in Hispania, maximum ac nobilissimum, quòd Vallisoletum, vulgò Valladolid vocant. De quo L. Marinæus Siculus lib. 2. de rebus Hispaniæ hunc in modum scribit. Huic oppido, quas vrbes & ciuitates anteponam non inuenio. Est enim in optimo loco situm in Pisuergæ fluminis amœnissima ripa, liberalibus disciplinis & mechanicis artibus excultum. Aedificiis sacris, ædibus, cœnobiis & duobus collegiis ornatissimum. Mercatorum commerciis, & omnium rerum copia ditissimum. Viis, plateis, muris illustre. Campis, fluminibus, hortis, fontibus amœnissimum. In quo præter alias res memorabiles, forum est venale amplissimum & pulcherrimum. In cuius ambitu, qui passus septingentos amplectitur, tecentas & triginta ianuas, & fenestrarum tria millia numerauimus, & omnia vidimus officia. Huic foro coniunctus est vicus conspicuus, qui ab argentareis opificibus, Argentarius dicitur. Quapropter hoc oppidum, cùm ciuitas non est, multis tamen ciuitatibus, etiam primariis non immeritò præfertur. A Regibus Hispaniæ præsertim, qui hoc oppidum quasi domicilium placidissimum frequentant. In quo omnes ferè Hispaniæ magnates ædificant, & libentissimè morantur. Hinc Orientem versus Cabeconiana sublimis arx aspicitur, supra fluminis eiusdem ripam. Vnde non longè distat oppidum Doma, soli fertilitate diues, & Catholicorum Regum coniugio memorata. Item Palentia nobilissima ciuitas in amnis Carrionis margine sita, vbi quondam literarum Gymnasium fuisse memorant, quod postea Salmanticum translatum fuit. Porrò, cùm multis de causis celeberrima sit Pincia, multò tamen magnificentiorem eam reddidit optatissimus D. Philipp. Regis Hispaniarum ortus: Quem quidem maximum & potentissimum Regem, non alibi, quàm in potentissima pulcherrimaque vrbe nasci conueniebat.

TOLET

VALLISOLETVM

Cum Priuilegio

gna copia regebatur, quam rem Granam Hispani vocant. Ego verò vrbem Granatam dictam fuisse arbitror, à mali Punici, quod & Granatum vocatur, similitudine. Nam vt malum Punicum granosum est, & acinis, hoc est, granis densissimis refertum, sic & vrbs Granata densissimas domos, & dehiscentis granati similitudinem habet. Vniuersa igitur Granatensis ciuitas communi nomine Granata vocatur, colles binos & altos, ac quasi montes complectitur, quos Darrus amnis, per vallem mediam fluens, diuidit: cui quatuor vrbis Regiones primariæ, situ quasi separatæ, appellationes diuersas imponunt. Ea vrbis Regio, quæ loca magis decliuia & valles occupat, quæ & maximo decoratur templo, Granata dicitur. Reliquæ verò duæ binos occupant colles, quarum altera solis spectans exortum, & regio palatio illustris, Sierra del Sol; altera autem El Aluesin nominatur. Quarta verò vrbis Regio, temporis deinde successu, ob maiorem populi, & incolarum frequentiam Granatæ cōiuncta, Antequerula dicitur. Primam vrbis regionem, quam Granatam nuncupari diximus, Ecclesiastici, ac viri nobilitate & opum magnificentia illustres, præpotentes quoque mercatores tanto numero inhabitant, vt vici, qui plurimi sunt, ob incredibilem ædificiorum frequentiam plerique sint angusti, & item plateæ, foraque venalia. Quæ tamen à Christianis post Granatæ expugnationem, ampliora facta sunt, & illustriora. Hinc fit, vt hæc vrbis Regio præ cæteris magnifico ædificiorum splendore niteat, & hortis, arboribusq; venustè cultis, gaudeat, in quibus magna lemonum copia inuenitur. Est in hac vrbis parte longè maximum templum, quod sumptuosissimo ac mirabili opere cœptum est ædificari, ea propemodum forma, qua ad S. Mariam Rotundam Romæ conspicitur, habens altare in medio. In æde hac sacra, sacellum est splendidissimum, in quo Ferdinandus Hispaniæ Rex cum Coniuge sua Iesabella, qui Granatensem hanc vrbem Maurorum tyrannidi, anno à Christo nato M.CCCC. LXXX. eripuit, sepultus iacet: Ab eoque tempore recepta lege & consuetudine maiorum obseruatum fuit, vt Hispaniæ Reges in hoc sacello sepeliantur. Rati itaq; operis Regum monumenta ingenti impensarum sumptu perfecta, sacellum templumque hoc Granatense illustrant. Iuxta est perantiquum Maurorum fanum, Mesquita, eorum lingua nominatum. Est in hac quoque vrbis Granatensis regione summum æquissimorum Iudicum tribunal, quo extremæ omnium Iudiciorum appellationes diriguntur. Qui huic iudicio præsunt, Oldores appellantur. Et dum in tribunali serico, auro, argentoque magnificè ornato, res in controuersiam vocatas discutiunt, Regiam maiestatem ipsam repræsentant, eaque salutantur reuerentia, ac si Maiestas Regia coram esset. Est & hic platea magna & plana, nuper à Christianis instructa quam Biuarābsam Mauri vocant, & arenariam significari dicunt. In qua fons est excelsus & insignis. Campus præterea totus in circuitu dealbatis ædibus, crebrisque fenestris conspicuus. Huic platea, foroq; venali domus cōiuncta est, quam Alcaceriam vocant, in qua tabernulæ sunt numero ferè ducentæ, in quibus serici panni, cæterarumque rerum merces quotidiè venduntur. Domus hæc, quæ parua ciuitas dici potest, cellulas habet multas, & decem portas. In quibus transuersis catenis ferreis, propter vicorum angustias, & negotiantium frequentiam, ingressus equitantibus prohibetur. Cuius præfectus noctu foribus clausis, nocturnas habet excubias, & vigiles canes. Et nomine Regis à singulis tabernis vectigal exigit. Quin etiam Darrus amnis Granatam irrigat. Qui a supra hanc vrbem ad passuum millia septendecim ex alto iugo montis oriens, omnibus ferè ciuitatis domibus aquas abundè suffundit, & aurum quærentibus suppeditat, quod ex eo purissimum inuentum esse vidit amplissimus, multæque rerum vsu, & experientia clarissimus vir D. Georgius Hofnagel negotiator, & ciuis Antuerpianus, qui & hanc Granatæ picturam manu sua artificiosè delineatam, ipsamque enarrationem historicam, Flandrico idiomate conceptam, perbenignè nobis communicauit. Cuius quidem industriam vehementer demiror atq; exoscalor, quod in hac arte nullo vnquam sit vsus magistro. Ea propter Bernhardus Gentilis poeta, & Orator insignis hunc amnem Daurum, quasi dantem aurum apellare solebat: vulgò autem balneum pecoribus salutiferum dicitur, eo, quod hæc aqua omnia

Oriens
PLVS
GR
15
1. S. Christoual.
2. S. Andres.
3. Las Theatinas.
7. El Castillo mayor.
8. Palacio Real nueuo.
9. Palacio Real Antiguo.
10. El Castillo Arabin.
Septentrio

63.
Gorrea del Rey Moro.
La Sierra del Sol.
Los Martires.
Hospital Real.
Granada
Occidens.

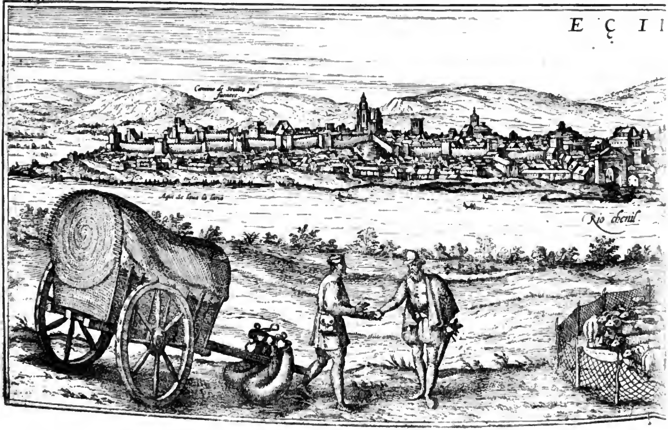
ta reticulata,feræ bestiæ frequenti numero conspiciuntur: nec sua etiam auribus, ex suauissimo fontium vndiq; discurrentium murmure,hoc loci oblectatio deest. Tertia vrbis regio, El Alueysin duos complectitur colles, admiranda ædium frequentia cultos. Quæ,quia à solis Mauris quondam habitabatur,non altera ciuitatis regio,sed diuersa planè natio habita, & idiomate à reliquis Granatæ incolis separata esse videbatur. Agricultura & serici textrinis vt plurimum victum quærebant. Et quantum vxorum luxui serico, aureo,argenteo,ac præstantiore vestitu indulgere,tantum sibi viliore habitu viri solebāt adimere,sacco semper onusti, etiam si prædiuites, incedentes, vt qualiacunq; onera mercedis consequendæ gratia petentibus ferrent. Nomen fidemq; Christo tùm pietate, tùm pœnarum metu dederunt. Quarta deniq; regio, Antiquerula,situ plano,complures etiam domus habet, in quibus Bombycinus cuiusuis generis pannus conficitur. Vrbis passuum millia circiter duodecim circuitus complectitur,totus vndiq, mœnibus cinctus,& mille triginta propugnaculis tutus. Portæ,quæ sunt numero XII. ad occidentem faciles habent exitus,& campos amœnos. Cæteræ verò ad Orientem,subdifficiles. Est autem in vrbe Granata,totaq; eius regione,omnium rerum,quæ sunt ad hominum vitam degendam,& cultum necessariæ,magna fertilitas,& saluberima semper aeris,cœliq; temperies,beneq; tellus nimio solis ardore torretur,neq; frigore contrahitur, & incolæ perpetuò temperamento perfruuntur. Hæc,partim ex Marinæo Siculo, partim ex Georgio Hofnagel.

... non lites, non iudicia, non iurgia, non seditiones, vt in plerisque fit, minuebant. Quippe, qui ratione potius, naturaque quàm legibus viuere malebant. Nobiles, armis & equis, officijsque militaribus studebant, hisque sese exercebant, & aduersus hostes feroces erant. Mercatores honestissimè commercia tractabant. In quibus exercendis, non tam quæstus auidi, quàm verè fideles, ac liberales erant. Sacerdotes, & omnes qui rerum sacrarum curam gerebant, piè sancteque semper viuebant, summaque veneratione atque timore, diuino cultui, sacrisque rebus incumbebant. Reliqui ciues, cuiusque ætatis, aut liberalibus, aut mechanicis artibus, quibus erat cultissima ciuitas, operam dabant. In qua nemo circumforaneus, id est, desidiosus & inanis erat, sed honesta alij alia negotia exercebant. Itaque nemo malus, nemoque pauper, sed optimus quisque erat, atque ditissimus. Hac fama ciuitatis non ex Hispania tota solùm, sed ex alijs quoque multis nationibus homines huc vndique quotidie conueniebant, ciuitatemq; libenter incolentes, indies maiorem ditioremque faciebant. Hinc præterea multæ ciuitates, ordinem, moremque viuendi sanctissimum, hinc exempla Reip. pulcherrimæ, hinc cæteras bonas artes imitabantur. De conditore tamen eius affirmare nihil ausim, siquidem omnium, qui de ea scripsêre, de authore incerta opinio est. Nam quod nonnulli de Barcanona pueriliter fabulantur, ego quidem non minus falsum, quàm ridiculum existimo. Cæterùm, fuit olim ciuitas situ admodum parua, & à littore maris, vno ferè stadio remota Pulchra tamen ædificijs, & altis tota mœnibus clausa. Fuerunt & ciuitatis portæ quatuor, in totidem mundi partes vergentes, æquo ferè omnes inter se spatio distâtes, quæ adhuc extant, & in ipsius penè ciuitatis vmbilico visuntur. Postea verò crescente hominum multitudine, bis vndique magnificis ædibus, & conspicuis sanctorum templis, bis etiam præualidis muris, superbisque turribus, cincta est. Quæ quidem etsi magnitudine nonnullis vrbibus cedit, ædificiorum tamen elegantia, littoris amœnitate, viarum munditie, vicorum rectitudine, æqualitate domorum, amœnissimis hortis, quos varijs arboribus & nonnullis palmis, quæque domus cultissimos habet, forma denique rerum omnium, & excellenti pulchritudine, meo quidem iudicio, cui absit inuidia, cunctis profectò ciuitatibus est anteponenda. Plura præterea de hac ciuitate, memoratu digna, narrare possimus, quæ, ne longius ab incepto discedamus, omittimus.

ASTIR SIVE ASTIGIS, vulgo ECIIA.

ECIIA, mediterraneum Hispaniæ Beticæ oppidum, Astir, siue Astigis, ab Astir, auriga Memnonis, qui interfecto apud Troiam hero, in Hispaniam nauigauit, adserente Tarapha, constructum & denominatum fuit. Eius potissimum diuitiæ, & negotiatio, in lanæ mercatura consistit, eò quod solum vndequaque fœcundum atque compascuum, ouibus abundè pabulum subministret. Hinc infiniti ouium greges per agros, colles ac valles, quibus ager vicinus abundat, quouis tempore oberrare videntur, vnde huius oppidi incolæ, partim ex domesticis ouibus, partim ex lana quam huc rustici statutis comportant temporibus, quæstum ingentem faciunt. Cui quidem occasioni riuulus, vulgò Chenil nuncupatus, peropportune deseruit, qui ex niuolis montibus iuxta florentissimam opulentissimamque Granatensium vrbem oritur. Cuius aqua, lanæ abluendæ ac purgandæ, & pecorum morbis curandis, multò magis, quàm vlla alia, idonea est. Vnde balneum, pecoribus salutiferum, L. Marineo adserente, accolis dicitur. Amnis iste, aurum quærentibus donans, modicis initijs scaturiens, iucundissimum Granatensem agrum ingreditur, ipsamque vrbem intersecat, & eam Granatæ regionem, cui Alhambræ nomen, ab altera, quæ Alcaziam dicitur, per vallem mediam separâs. Ibidem Darrus, vulgò autem El Rio del Oro, nominatur, & ad sericam bombycis telam eluendam, parandamque, accolis opportunus est. Inde verò per loca compascua & plana, quæ, La vega de Granata appellitant, delabitur, aliamque denominationem, nimirum El Rio Frio, sortitur. Vnde ad hoc tandem oppidum descendit, cui loci mutatio rursus aliud suppeditat nomen, nimirum, El Rio Chenil. Heic eximio coniungitur ponte, ex lapide viuo fornicato, qui facilem ad hoc oppidum præbet accessum. Iuxta est supplicij locus, El Roillo appellatus, vbi columna, continuo ex saxo, stupendæ magnitudinis videtur, ex qua sontes atque malefici, delictorum ac scelerum causa, semisaltum spectatoribus præbent. Vasæi chronicon, in catalogo Episcopatuum Hispaniæ, Astigitanum recenset, qui in Betica Hispali superat, nunc est Archidiaconatus Hispalensis Ecclesiæ.

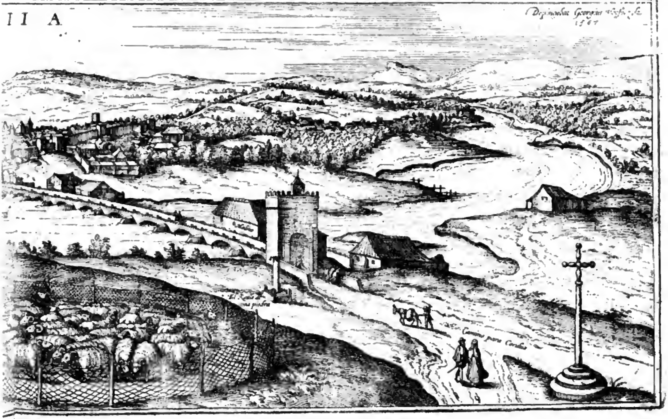

E Ç I
Rio chenil

Cum Privilegio

II A

commendatorios vitis XII. contribuit, & alia beneficia, & officia & suis populis magistratus, & gubernatores eligit. Aedificauit autem hanc domum, & opus Rex Sancius, qui propter opera, quæ fecit mirabilia, cognomen Amati promeruit. Est itaq; hæc vrbs multis magnificę rebus memorabilis, cuius homines sunt humanissimi, & aduenas maxime diligunt. Sunt & fidelissimi suis Principibus, & hospites patientissimè tolerant, & honorificentissimè tractant. Hæc ex Lucio Marinæo Siculo excerpsimus.

S. SEBASTIANI OPP.

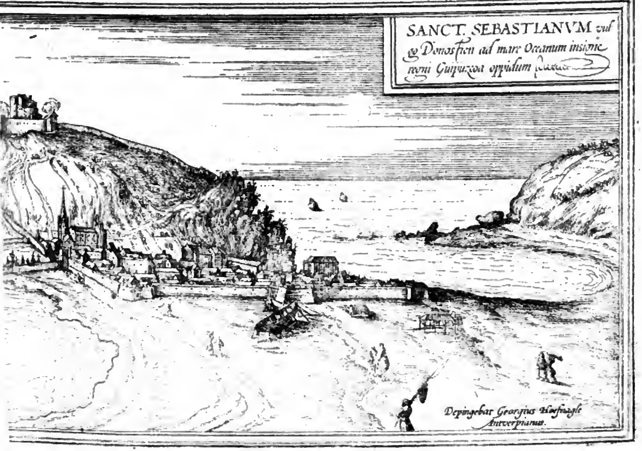
Oppidum SANCTO SEBASTIANVM, quod patria lingua incolæ Donostien appellant, vnum est ex præcipuis oræ maritimæ oppidis regni Guipzucoæ, situm ad fluminis quoddam ostium, quod à veteribus Menlascum diceretur, non procul ab ipsius oppidi opposita mari crepi dine. Hæc autem Guipzucoa Hispaniæ regio, diuersa est ab ea, quæ Biscaia dicitur, quamuis vtriusque incolæ, & iisdem sint moribus, & eadem ferè pronuntiatione vtantur in eo idiomate, quod à reliquis Hispaniæ populis diuersum habent. Hæc Florianus de campo. Oppidum hoc porro amplissimo porro nobilitatur, in quo naues à sæuientibus vndis, & parum propitiis ventorum flatibus, securam & tutissimam stationem habent, eo quod non industria arteq; humana, sed sagacis naturæ prouidentia factus sit. Quamobrem multorum mercatorum Germanorum, potissimum verò Cantabrorum frequentatione celeberrimum est, qui varia genera mercium aduehunt, & in alias mundi partes exportant. Archiepiscopatui Burgensi obtemperat. Agrum habet frumenti, vini, & lanæ ferocem. Progredientibus vltra Sancto Sebastianum ad millaria Hispanica quatuor, occurrunt iuga montium Pyreneorum, quæ iuga, seu fastigia in illis locis hodie vernaculo sermone appellantur, *La sierra Lazquinez.*

Cum Priuilegio

SANCT. SEBASTIANVM vul
go Donostien ad mare Oceanum insigne
regni Guipuzcoa oppidum
Depingebat Georgius Hoefnagle
Antverpianus.

LVTETIA PARI-
SIORVM.

LVTETIA Parisiorum fertilissimi regni Francici caput atque Metropolis, magnitudine incredibili, nobilium, mercatorum, ciuium, & studiosorum frequentia, ædificiorum & publicorum & priuatorum splendore, non modo vniuersæ Galliæ, sed maximis totius Europæ ciuitatibus præfertur. Hæc à Paride, qui à Iaphet filio Noe, successiuè descendit, & 18. Celticæ Galliæ Rex Historiarum monumentis declaratur, primùm fundata, à quo & nomen sortita fuit. Posteaquam verò plateę lapidum pauimento stratæ non essent, has autem ingens hominum multitudo contereret, ob magnitudinem luti, Lutetia denominata dicitur. Alij tamen ab albedine murorum, quam λευκοτίαν Græci, Lutetiam vocari existimant. Eam Iulius Cæsar vsque adcò ædificijs adauxit, tamque fortiter mœnibus cinxit, vt Iulij ciuitas à Boetio lib. de disciplina scho. vocetur. Celeberrimam hanc ciuitatem, Sequana, duplici amne diuidens, tripartitam constituit, quarum prior Vniuersitas, altera ciuitas, tertia vrbs nominatur. Illam Carolus Magnus Alcuini Præceptoris sui instinctu, Anno à C. N. 796. ex Romana fundauit, & permultis prærogatiuis, priuilegijs, & immunitatibus splendidissimè exornauit. Quæ Musarum, disciplinarumque liberalium, & humanitatis, quasi domicilium, fons, & origo omnium scientiarum, mater ac seminarium doctissimorum virorum semper fuit. Quatuor verò firmissimis columnis innititur: Theologiæ, Medicinæ, Iuris, & Artium facultatibus, quarum priores Decanum, & Pedellos binos, siue ostiarios habent. Postrema autem Magnificum D. Rectorem tertio quoque mense eligit, cui facultates omnes reliquæ, tanquam supremo capiti, parent. In hac Vniuersitate quatuor hominum nationibus singulares designantur Patroni, Franciæ, Picardiæ, Normandiæ atque Germaniæ, cui natio Anglicana iungitur. Vniuersitas rei sacræ dicatas ædes magnifice cultas continet 17. Monasteria 14. Xenodochia 4. Sacella 3. Collegia publica 20. Priuata (quæ amplissimorum hominum fundationibus, certis quibusdam musarum cultoribus victus & studiorum necessaria clargiuntur) 30.

Ciuitas inter Vniuersitatem & vrbem media, huic quidem tribus, illi vero duobus coniungitur pontibus, qui vtrinque ædium constructione, non Pontium, sed platearum formam referunt. In hac Parisiorum parte, Palatium Regium à Philippo Pulchro ædificatum, & in eo Sacellum sanctum stupendo artificio constructum, Magnificumque B. virginis Fanum, continetur, quod quidem ob elegantiam formæ, magnitudinem, & artificiosissimorum figuorum præstantiam, totius Galliæ miraculum habetur. Crocodilus viuus in Palatij fundamento inuentus fuit, cuius exuuium hodierno etiam die in magna Palatij aula exhibetur. Reliqua ciuitatis templa numerantur 20. Xenodochium 1. Sacella V.

Tertia, quæ & maxima Parisiorum pars, vrbis nomen obtinet, habitatoribus & pulcherrimis ædificijs adeò frequens, vt ea sola maximis totius Galliæ ciuitatibus annumerari queat. Templa habet 31. Monasteria 10. Xenodochia 4. Sacella 6. Quamplurima autem tam ciuitatis, quàm Vniuersitatis, & vrbis fana, Regum ac Ducum ornatissimis sepulturis & epitaphiis præstantissimisque sanctorum reliquijs nitent. Quæ tam accuratè Aegidius Corrozet in suo de hac ciuitate libro annotauit, nihil vt studiosus lector amplius desiderare queat. Lutetia Parisiorum portas habet 14. Pontes 5. Fontes 16. Suburbia 10. Vndique in hanc ciuitatem tanta annonæ defertur copia, nihil vt hic infinitæ hominum multitudini ad vitæ necessaria desit. Mirati sunt frequenter Germani, qui studiorum causa huc veniunt, omnium rerum, quæ hominum necessitati deseruiunt, ingentem abundantiam. Maxima & lata Lutetia habet Suburbia, vt pleraque cum magnis Franciæ ciuitatibus certent. S. Dionysius D. Pauli discipulus primus Parisienses Christiana doctrina imbuit, quam non modo sermone, sed & sanguinis effusione fortissime confirmauit. Irrigata innocentissimi viri sanguine ciuitas, iucundissimos fidei fructus cœpit proferre. Pharamundus Galliæ Rex, Christianam fidem professus, Inclytis & augustissimis fanis, ingenti sumptu constructis, Parisiensem ciuitatem illustrauit. Anno Salutis 1572. Augusti 24. maxima Vgonotarum strages hac in vrbe est edita, quantam ab hominum memoria, post Hierosolymitanum excidium, nulla historiarum monumenta prodiderunt. In qua complures etiam viri docti sunt cæsi. De hac autem cæde, variorum nunc Commentarij extant.

Eustathius à Knobelsdorf Prutenus, Parisiorum magnificentiam carmine conscripsit. Idem singulari libello Aegidius Corrozet, Pyrrhus verò & Iacobus Capellus, oratione soluta pręstiterunt, Franciscus verò Bellefortius, vt postremo, ita omnium accuratissimè, Lutetianam hanc vrbem descripsit.

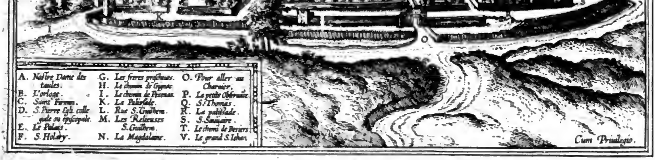

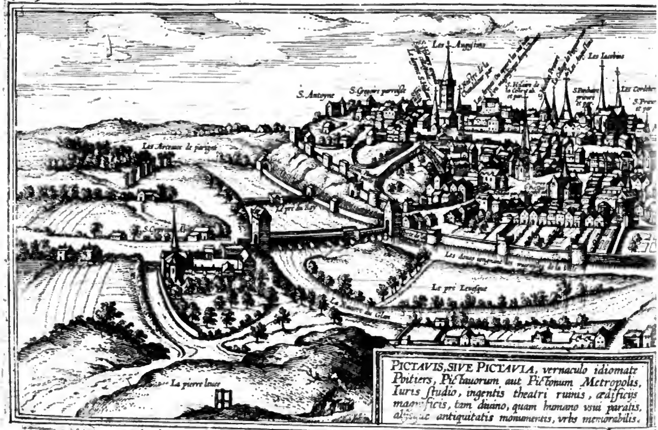

Riuiere de Sainne
PARIS pour vray est la maison royalle,
Du dieu Phœbus en splendeur radiale
C'est Cyrrhea pleine de bons esprits
Tresingenieux, faisans diuers escripts
C'est Chrysea en metaulx habondante
Grece de pris en liures florissante
Inde en estude, & en poetes Romme.
Athenes lors en mainct tressçauant homme:
Rozier mondain, baulme du firmament,
Vniuersel de Sidon l'ornement
Tres habondante en viures et breuuaiges.
Riche en beaulx champs & fluueux riuages
Fecunde en vin, doulce en ses citoyens
Fertile en bled, & en maintz aultres biens.
Cum Priuilegio

Biduitgibus diuidit, & ab Oceano furium nauigabilis, varias merces & vitæ necessitates in hanc ciuitatem inuehit, ac non procul à Pictonibus in Oceanum Britannicū delabitur. Mercatura & lanificio claret. Cumq; multarum rerum opulentissima sit habita, tum vel maximè ob incredibilem regionis amœnitatem, & ob placidissimam aeris constitutionem, totius Galliæ hortus atq; pomarium ciuitas Turonensis vocatur. Agrum etenim fertilem habet, atq; iucundum, variis herbarum & lætissimarum arborum generibus perornatum, qui non tantùm ea, quæ hominum brutorumq; vsui, sed & ea, quæ delicatulis satisfaciunt, ex se largissimè fundit. Huius fundationem Britannorum Chronica Troianis adscribunt. Archiepiscopalis in ea sedes existit. XI Suffraganeos habes. In qua complures Antistites doctrina ac sanctitate præstantes vixere. Inter quos S. Martinus vnicum Ecclesiasticorum decus, lumen, atque exemplar fuit, quemadmodum Seuerus Sulpitius tribus de eo libris testatur. Celebris quoque pietatis fuit alter eiusdem vrbis Antistes Perpetuus.

PICTAVIS.

SVmmam antiquitatis laudem meretur Pictauis, siue Pictauia, Ptolomæo Augustoridum. Sunt, qui Agathirsis atque Gelonis, filiorum Herculis successoribus (qui picti à Poetis vocantur) eius fundationem attribuunt. Hi etenim ob concitatas seditiones domesticas patria pulsi, in Angliam deuenerunt, inde numero & multitudine aucti, nouis quærendis sedibus, in Galliā traiecere, vbi à suo nomine Pictones populos hāc quoque ciuitatem condidisse feruntur. Aliter alii scribunt, cùm ex Pomponio Mela, & Plinio constet, ante etiam multò, quàm hi ex Anglia venerint, Pictonum extitisse memoriam. Vrbem circundat Clanus fluuius, qui in Viennam delabitur. Reflatam fortunæ auram, cùm ab aliis, tum ab Anglis maximè (vti annales perhibent) frequenter est perpessa. Episcopatus eam commendabilem reddit, cui maxima laude præfuit S. Hilarius, doctrina ac pietate singulari Antistes, qui Arrianæ factioni inuictum se antagonistam opposuit, ac præclaros illos & nunquam intermorituros de S. Trinitate libros XII. magno tùm ingenio, tùm eloquentia conscripsit. Vniuersitatem etiam Pictauis habet, in qua tùm mitiores disciplinæ, tum Iurisprudentiæ studia vigent. Huic Munsterus alterum locum post Academiam Parisiensem attribuit.

A. Nostre Dame des tables.
B. L'orloge.
C. Saint Firmin.
D. S. Pierre Egli. colle gide ou episcopale.
E. Le Palais.
F. S. Holary.
G. Les freres prescheurs.
H. Le chemin de Gygnac
I. Le chemin de Pezenas
K. La Palissade.
L. Rue S. Guilhem.
M. Les Religieuses S. Guilhem.
N. La Magdalene.
O. Pour aller au Charnier.
P. La petite Observance
Q. S. Thomas.
R. La palissade.
S. S. Sauuaire.
T. Le chemi de Beziers
V. Le grand S. Iehan
Cum Priuilegio.

Les Augstins
Les Iacobins
S. Antoyne
Les Arenaux de parigné
Le pré du Roy
Le pré Leuesque
La pierre leuee
PICTAVIS, SIVE PICTAVIA, vernaculo idiomate Poitiers, Pictauorum aut Pictonum Metropolis, Iuris studio, ingentis theatri ruinis, ædificiis magnificis, tam diuino, quam humano vsui paratis, aliisque antiquitatis monumentis, vrbs memorabilis.

Cum Priuilegio.

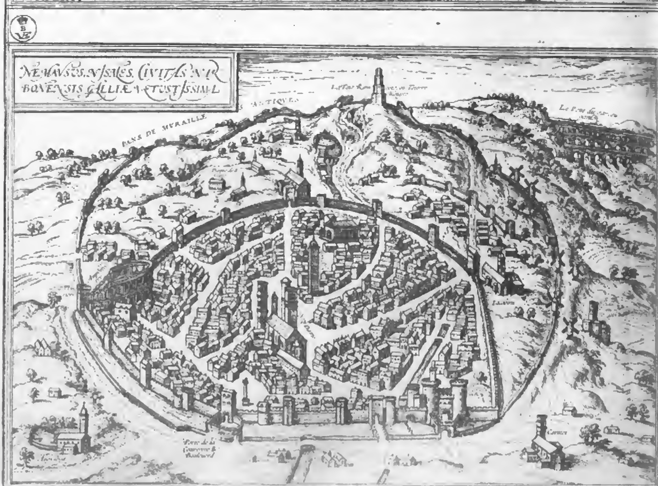

N... (first line partly cut) ...ua, vt puta, quæ IIII. & XX. vicorum fuerit metropolis, octo milliaribus à Monte Pessulano distat, nomen atque originem à Nemauso Herculis filio, habere perhibetur. Eo est situ, quo ex Italia in Hispaniam itur, miram vndiq; vetustatem redolet. Aliquot siquidem perantiquæ in ea videntur statuæ, pulcherrima summorum hominum epitaphia, Amphitheatri spaciosi ruinæ, Hadriani basilica. Iuxta montis radicem est perennis, & lympidissima aqua, quam specum aut lacum haud ineptè dixeris, cuius fundum nemo mortalium inuenit. Est & templum Cathedrale, B. Virgini sacrum, in quo pauimentum vermiculato emblemate tessellatum, mira suauitate videndi sensum oblectat. Tribus milliaribus paruis à Nemauso, pons est, Du Gar, à fluuio Gardon, nomen habens, triplici serie, mira industria forniceatus, quarum prima hominibus atque iumentis transitum præb[et], altera, aquæductum sustinet. Antonini Pii Philosophi & Imperatoris, Domitiani, aliorumque natalibus claret, qui non modò Galliæ, sed & vniuerso propemodum mundo, ornamento fuere. Peculiari libro, hanc vrbem descripsit Ioannes Poldo.

BVRDEGALA.

BVRDEGALA, vniuersæ Aquitaniæ, meritò constituitur caput, tum, quia miram vetustatem ostenter, tum, quia ædibus sit decorata magnificis, tum denique, quia situ munita, arx & propugnaculum Galliæ habeatur. Fatebuntur hoc Angli, qui graui obsidione eam presserunt, hac spe, vt fortissima Galliæ arce expugnata, reliquarum vrbium, paruo negotio se fore victores. Quorum conatus fortis, magnusque indigenarum animus, & bene munita ciuitatis mœnia, frequẽter euerterunt, eosq; in insulam, quo marinis cincti limitibus, sua sorte contenti viuerent, remiserunt. Primam eius formam, quadrangulam fuisse, ex muris antiquis conspici potest. Amplificata deinde, ob hominum frequentiam vrbe, eam, quam nunc habet, consecuta est faciem. Antiquo palatio XIIII. innixo columnis, templo S. Andreæ, arce ex viuo saxo munita, & pulcherrimis ciuium ædibus perornata est. Ad portam S. Germani amphitheatri cernuntur reliquiæ. Portus multarum nauium capax, negotiationi idoneam, opibusq; florentem, Burgedalam efficit, quæ etiam ortu Ausonii Poetæ nobilitatur. Qui ita de sua Burdegala loquitur: Clementia hic cœli mitis, & irriguæ larga indulgentia terræ, &c.

ROTOMAGVS. VVLGO ROAN. NOR-
MANDIAE METROPOLIS

NEMAVSVS. NISMES. CIVITAS NAR-
BONENSIS GALLIAE VETVSTISSIMA

R O A N.
Depingebat Georgius Hoefnagle.

CIVITATIS BVRDEGALENSIS IN AQVITANEA. GENVINA DESCRIP.

negotiationem in mandam priuilegijs insigniuntur, gratia. Quæ res ab exteris incredibile lucrum, atque decus, non solum huic vrbi, sed etiam toti eius agro, reliquæq; etiam Galliæ conciliat. & eam insuper hominibus replet, omnis generis artificiorum peritis. Neque facilè alia vrbs reperietur Trapezitis, librariisque refertior. Proximis annis, dum Gallia bellis à religionis studio ciuilibus, sursum deorsumque versaretur, arx à Carolo Rege, motibus coercendis, primum huic vrbi iniecta. Quod ad eius antiquitatem pertinet, L. Munatius Plancus, nobilis Orator & Prætorius, Marci Tullij auditor, dux deducendæ, vt ait Eusebius, Coloniæ, dum Galliam regeret, adlectus ab Augusto dicitur: & vrbis, qua insula est, fundamenta iecisse. Ea insula, trianguli formam exprimit. Duo enim illi, quos diximus, fluuij, osculo quasi mutuo sese complectentes, duo eius latera constituunt, tertium difficilibus, asperisque montibus, inter vtrumque clauditur. Multò tamen ante deductam eò coloniam vrbs erat, eaque nobilis, nomenque ei insulæ Gallicæ, fuit. Eam Romani non solum priuatis egregijs ædificijs, verum etiam publicis operibus, quorum singulis, vt ait Seneca, singulæ vrbes illustrari possint, ornarunt. In ea autem, argenteam æreamq; monetam perpetuo cuderũt. Quin Agrippa, Galliæ omnis itinera, ex hac distinxit. In ea quoq; Galliæ totius tributa, ac vectigalia, tanquam loco commodiore, collegerunt. Quæ Galliæ tributa, tanti fuisse prouentus ac momenti narrantur, vt ab his vnicum Imperij robur penderet. Meritò igitur immunis fuit. Nam Plin lib. 4. cap. 18. Secusiani, inquit, liberi, in quorum agro Colonia Lugdunum. Et digestorum lib. 50. Tit. 15. cap. vlt. Paulus Iurisconsultus, Lugdunenses Gallos, sic enim ait, ac Viennenses in Narbonensi, iuris Italici facit. In insula adhuc exstant, haud obscura, tantæ vetustatis, vestigia. Nempe forum Veneris, in Forueram vulgo corruptum. In quo, quod etiam olim celeberrimum fuit, Veneris templum visitur. Hoc in foro habitasse feruntur; sexaginta Coloniæ diuersarum sexaginta prouinciarum, Lugdunensi subiectæ: Ara itaque in ea erat, dignitatis eximiæ gentium, LX. numero inscriptum habens titulum, earumque statua vna, alia subinde quoque inde locata est ara. Fuit idem locus, exercendis nundinis constitutus. Isque propter ipsarum, omnibus è locis, lucri causa, frequentiam, Forum Mercurij dictus est, supra eius Foruiere montem, speculum artis adeo admirabilis, ita fuisse collocatum referunt, vt vrbs ipsa Lugdunum, ex longinquis Sabaudiæ montibus, clarè conspiceretur. Itaque Romani Senatores Lugdunum, etiam propter amœnitatem loci, sæpè concesserunt. Porrò autem è regione Foruiere, adsurgit antiquum illud Elnaium Monasterium, situm inter Rhodanum & Ararim. Eo loci qua hi fluuij confluunt, Templum ab vniuersis Gallis, communi designatum impensa, & Augusto Cæsari dicatum est. Illhic Athenienses: cum eorum non pauci, propter cædem filij Minois Cretensium regis, bello vastata patria, sedibus incertis vagarentur, ac tandem in hanc insulam migrassent, Academiam pro more gentis, extruxere. Cæsarem deinde Iulium, Galliæ victorem, ea fama permotum, Latinam in eadem vrbe quoque fieri iussisse, Suetonius scribit, quam à se, Cæsaris aram, appellauit. Eò Oratores vndique, Dauides in primis Atheniensium æmuli, cæteri etiam docti viri, conueniebant, quo semel annis singulis, iam Græcè, quam Latinè orationes certatim haberent, atque disputarent. Constituta quidem lex ijs erat, vt qui Græca Latinaque lingua foret eloquentior, is præmium laturus, magna auri vi, à deuicto, donaretur, atque laudaretur: qui verò, quid, vel præter rem, vel futile, orationi inseruisset, pœnæ nomine, aut exceptam à notarijs orationem suam spongia, vel lingua ipse deleret, aut certè virgis cæderetur, vel ter in Ararim mergeretur. Quamobrem, falsè Iuuenalis, Satyra prima, eorum metum, irrisit. Palleat, inquit, vt nudis pressit, qui calcibus anguem, aut Lugdunensem Rhetor dicturus ad aram. Sed & extra vrbis pomœria veteres illi Arcus, qui via in Secusianos, quos vulgus Forestum modò nominat, conspiciuntur: necnon antra & perforatæ quinque milliarium longitudine, rupes aquę in vrbem ducendę, vetera item multa nummismata, inscriptionesque lapidum, præclaram antiquitatem plenissimè testantur. Ante verò, quam hęc vrbs à Romanis Coloniæ deduceretur, quod ante deuictas Gallias fuit: quanta ciuitatis Lugdunensis, amplitudo, potentiaque fuerit, lib. 3. Polybius indicat, nempe, regni tum fuisse Metropolim, Hannibalem, ait: traiecto flumine Rhodano id quod paulo supra Quiritum Delphinatus oppidum contingit: quoniam P. Africanus Scipio pedem retraxisse in Italiam, misso in Hispaniam fratre, ne quid tumultus oriretur, fessum longissimis

itineribus

LE ROSNE

LVGDVNVM
SAONE
Lyon. Qui de la France
Sers de force & rempart.
Lyon, qui de plaisance
Reluis de toute part.
La Riviere du Rhosne
doucement decoulant
Qui embrasse la Saone
Te rendent opulent

Præfectus classis Andereciauorum. Parisius, in Prouincia Tarraconensi, Præfectus Lætorum Teutoniciauorum: Cornuia, Senoniæ Lugdunensis Præfectus Lætorum Batauorum, & gentilium Sueuorum, Boiacas, & Constantiæ. Lugdunensis Secundæ Præfectus Lætorum Gentilium Sueuorum & Cenomannis. Lugdunensis Tertiæ Præfectus Lætorum Francorum Rhedonas, Lugdunensis Tertiæ. Habuit hæc Vrbs. clarissimos in Literis viros Nam, ne de cæteris dicam, vnus L. Plotius, in ea natus est, is, qui Suetonio de claris Oratoribus teste, Romæ primus Rhetoricam Latinam, docuit, longæuusque fuit. Ab hoc, se puerum, cum Quincto fratre, Cicero primum esse institutum commemorat. Suscepta demum in ea Vrbe, per pios Fideles, Antonino vero Imperatore, Christiana religione, edita fuit eorundem strages, loco Vrbis, qui Athanacus, adpellatur. Vbi Martini templum, Benedictinumque cœnobium extructum est, qua Rhodanus & Araris, coeunt. Quorum, quadraginta octo præcipui nominantur. His succesſit Irenæus, Polycarpi Martyris auditor, qui fuit Ecclesiæ suffectus. Sed secuta persecutione, martyrio coronatur is, Anno Christi CLXXV. Marco Antonino Imperatore, claruisse dicitur. Omnem propè Vrbis populum, ea persecutio gladio sustulit. Refertur enim, nouemdecim millium martyrum numerus fuisse. Itaque Arar in fluuium, horum sanguine, ex Gorgillone, hoc est, gurgite, sic à reipsa nuncupato vico, ex quo cæsorum sanguis, vti torrens defluebat, vsq; propè Matisconem, vrbem in Heduis rubuisse aiunt. Et hinc eidem Arari nomen Sagonæ, nimirum à sanguine, fuit inditum. Fuere & alij multi Lugduni illustres, & vitæ sanctimonia, literisque celebres Episcopi, tum alij, Baldomerus, Stephanus, Desiderius, Nicetius, Hyppipodius, Alexander, Agobardus, Peregrinus, Iustus, Erpidius, Lupus, Annemundus, Eucherius, Antiochus Sacerdos, Eugendius, Romanus Abbas, Aurelianus, Domitianus Abbas, & Faustus poeta, æqualis Boetij, Claudiani, Mamerci, & Cassiodori, doctissimorum virorum qui Theodorico a secretis fuisse putatur. Fuit & celebris Hamutus Episcopus. De quibus Symphorianus Champerius Lugdunensis Medicus, in libello de antiquitate & origine vrbis Lugdunensis, & viris eiusdem illustribus.

Hic frugum omne genus, seu vis quæ falce putantur.
Siue colona auido, quas legit vsta sinu.
Triticeæ imprimis segetes, Ennea quot olim
Quamuis diuinum consita gleba manu,
Laser pitiferæ quot non videre Cyrenæ,
Tam sunt Hasbaniæ rura beata meæ.
Plurimus hic etiam Bacchus, gratissimus ori,
Cum ferus arentes Sirius vrit agros.
Nemo mihi iactet summis quæ diuite vena
Visceribus terræ forte metalla trahit.
Hæc quoque dona mihi terræ pater vbere dextra
Et dedit, & magno fœnore cincta dedit.
Eruitur pinguis circum mea mœnia carbo,
Asphaltum est venas sulphuris intus alens:
Quadringenta auri redeunt hinc millia in annos,
Qua ditat ciues vtilitate meos.
Nec ferri est vsura minor. Sed & vbera plumbi.
Vectigal grande & marmora nostra ferunt.
Prætereo inuitus, quorum hic insigne macellum est,
Capreolos pingues, lanigerumque pecus.
Prætereo variis pomaria fructibus aucta,
Alcinoi quantas non dedit hortus opes.
Labraque Nympharum, gelidos per compita fontes,
Qui mihi messe auras, grataque pocla ferunt.
Et te Mosa canam. Nam quo tot munera cœli,
Si mutare aliis non datur vlla mihi?
Ergo inter primos, quos Gallia procreat amnes,
Non tibi postremus Mosa feretur honos.
Innumeris tua me felix beat vsibus ora,
Et tuus innumeras alueus edit opes.
Ora dat immensas silvas, tectisque focoque
Materiem: omnigenis lustraque tuta feris.
Prataque vel denso passim redolentia fœno,
Vel detondenti pascua læta boui.
Tu mihi squamigeri pecoris mille agmina nutris,
Vicinis etiam sæpe petita meis.
Hic Salar, hic Fario, gelidis quos Vesetis vndis
Vtraque præcipites subtus tecta vehunt.
Carne ambo solida: saxorum cultor vterque,
Tergora puniceis pictus vterque notis.
Hæc vmbræ, & croceis Mustela interlita guttis,
Hæc annis melior flumina Barbus amat.

Hac Bacchum excipiunt venientem ab diluite Rheno.
Hac Bacchi florem, Gallica vina petunt.
Quid referam immenso quæ tenditur æquore vallem,
Quam tuus æternis diuidit amnis aquis?
Intercisa tamen paruis sine nomine riuis
Tota viret pomis, gramine tota viret.
Perflata hac Euris Zephyris genitalibus illac,
Non peste aut alia tangitur ægra lue.
Præcipue iucunda, noui cum tempore veris
Malus odoratis purpurat alba rosis.
Perpetui cingunt colles viridante corona,
Nec, nisi qua medius laberis vlla via est.
Græcia decantat mendax Phthiotica Tempe,
Sed regio non est æquiparanda tuæ.
Hanc defessa animũ cum lumine sæpe pererro,
Vt iacet ante oculos obuia tota meos,
Non mihi tam pulchro credis maiora theatro
Gaudia, maiorem surgere lætitiam,
Quam Pompeiana si sim spectator arena?
Et videam quæ sit pæne referre nefas?
Hæc Genius mihi cuncta meus cœlumque dederunt:
Cætera virtutis munera & artis erunt.
Aspice: quæ læuo rutilat mihi pectore Parma,
Hæc nota deuictis durat ab Ausoniis.
Qua claudor muris, qua mœnib. inclyta surgo,
Vallis & intactus vomere campus erat.
Hac valle, hoc campo cecidit Romana iuuentus,
Hæc arua infecit sanguine Cotta suo.
Ergo hoc posteritas virtutem ornauit auorum
Insigni, & portis hæc dedit arma nouis.
Ipsa etiam robur maiorum imitata decusque,
Non semel hostili sanguine tinxit agros.
Pontifices etiam qui primi hæc rura docendo
Imbuerunt veri cognitione Dei,
Quem purum induerant totoque vmbone niuentem,
Tinxerunt clypeum sanguine quisque suo:
Dum Christi veneranda sui mandata ferentes,
Romuleo ense sacrum supposuere caput.
Quæ

L E O
CIVIT
LEODIENS
INA DELINE
TYPVM LIBE
NOBIS COMMV
VERENDISSIMV
SIMVS PRINCE
D. GERARDVS A
EPISCOPVS LE
BVLLONENSIS
FRANCIMON
MES LOSSE
SACRI RO

DIVM.
LIEGE
1. S. Laurent
2. S. Gertrud
3. La Porte S. Martin
4. S. Martin
5. La Porte S. Walburg
6. S. Guilheaume
7. S. Babelone
8. S. Seurin
9. S. Hubert
11. S. Croix
12. S. Jan Euangeliste
13. S. Seruaes
14. S. Pierre
15. Le
16. S. Adalbert
17. S. Christofre
18. Les Freres Precheurs
19. L'ospital S. Mathieu a la chaine
20. L'eglise S. Lambert cathedrale
21. S. Andrieu
22. Les Freres Mineurs
23. Nre dame aux fons
24. S. Gengoulphe
26. S. Poul.
27. S. Martin en Isle
28. S. Denys
29. S. Estienne
30. S. Marie Magdalene
31. S. Catharine
32. S. Barthelmi
33. S. Ian Baptiste
34. S. George
35. La Porte de Vinenigie
36. La Porte S. Leonard
38. S. Foid. 39. S. Leonard.
40. Le Baillair ou maiso pour Les infectes de la peste
41. Le pont des Arches
42. S. Barbe
43. La Chambre des Anabaptisters
44. Les freres Fratres
45. Les freres Croisiers
46. Les Chainoines Reguliers de Beaurepart.
47. La Tour a Comins.
48. La Baye de S. Jaques.
49. S. Remy.
50. Les Grises seurs.
51. Les Freres des Carmes.
52. Les Freres Augustins.
53. Les Escoliers C. Reguliers.
54. S. Phorin.
55. S. Nicolas
56. Le Pont S. Nicolas.
57. La Thour de Beche.
59. Le Pont Dammercoure.
60. S. Remacle.
61. En Cornillong.
62. Les Freres Chartreux.
63. Fontaine ou Lon fait le fer
64. S. Veronne.
Cum Privilegio

Quæ modo qui ſanctumque apicem, gladiumque ſeuerum
  Coniunxere manu, tradita ſigna gerunt.
Et puro poſt Romam non eſt locus alter in orbe,
  Quo plura emineant templa dicata Deo.
Conuexis formoſa tholis miranda columnis,
  Pleraque vel ſolo relligioſa ſono.
Flaminibuſque habitata ſuis, quibus ampla recurrunt
  Annua non dubio præmia nexa ſolo.
Hos inter genus omne virum. Hic virtute parentum
  Nobilis, ille ſuo notior ingenio.
Vis qui ſenſa Dei, cœlique arcana reuelet,
  Qui doceat quid fas, quid fierique nefas?
Sacrorum Canonum quæris, legumque peritos;
  Siſte, Sacerdotes res decet iſta meos.
Vis Epidaurei doctum præcepta magiſtri?
  Aut peluſiaca qui ſubit arte polos?
Vis Heliconiadum ſequitur qui caſtra ſororum?
  Flaminibus ſunt hæc otia multa meis.
Mitto domos veterum veneranda palatia Patrum,
  Mitto opera artifici plurima ducta manu.
Mitto & Pontificis, Marcanum opus, ardua noſtri
  Atria, duplicibus laxa periſtyliis.
Sed vos cara boni mea pignora cara Quirites
  Ne taceam magno nomine iuſſit amor.
Martia gens ſemper duris exercita bellis,
  Libertate calens, ingenioſa, proba.
Par tolerare famem & rebus præſentibus vti.
  Felix ſi poſſis abſtinuiſſe foro.
Viue diu felix; morbiſque orientibus obſta.
  Difficiles morbi, Faſtus & Inuidia.
Te ſeruet Princepsque tuus, Dominique ſodales:
  Et tua ne præter iura Tribunus eat.

[illegible] pariter ac piissimus Rex, & Ecclesiæ defensor acerrimus, Romani Imperii habenas diuina dispensatione suscepisset moderandas, locum iam dictum mœnibus cinxit, vrbemq; ob dicti templi reuerentiam, condidit, quam sedem regni, & Transalpinæ Galliæ caput, constituit. Hæc vrbs, tametsi in vallè sita, & montibus circumquaque septa sit, incredibili tamen gaudet aeris salubritate, quam præcipuè testantur mira hominum in ea ad decrepitam vsque senectam viuacitas, ac pestilenticorum morborum raritas. In proximo vrbis ambitu, lata ferè planities est, in qua & pascua sunt, alēdo pecori commodissima, & agri pingues, omnisque generis frugum feraces, hos ambiunt montes syluosi, igni alimenta præbentes, necnon ligneam saxeamque materiam ædificiis abundè suppeditantes. Nec desunt fontes, iam foris pascua irrigantes, quàm intus diuersis vrbis locis, cùm publicè in plateis, tum priuatim in ædib' scaturientes: sed præcipua structura ac magnitudine insignis, qui in medio foro, è regione amplissimæ domus Senatoriæ, perpetuas aquas octo canalibus ex alto diffundit. Sunt & torrentes, mediam vrbem perlabentes, munditiæ, ac molis circumducendis seruientes. Extra montes, infra miliaris spacium ab vrbe, ad Hybernum occasum, effoditur cadmiæ genus, vulgus Lapidem calaminarem vocat, quo æs ad auri colorem tingitur. Haud procul inde, Meridiem versus, ferri, plumbiq; inueniuntur metalla. Ad Orientem ab vrbe, effoditur terra nigra, foco culinario admixta gleba aptissima. Adeò natura ipsa locum hunc variis multisque dotibus locupletauit, vt ad fœlicitatem nihil deesse videatur, quàm nauigabilis fluuius, quo tamen quamuis careat, cùm ad Orientem Rhenum, ad Occidentem Mosam habeat, tanta est ibi annonæ copia & facilitas, vt multas etiam riparias vrbes hoc nomine superet. Sed alias dotes omnes, meo quidem iudicio, vincunt aquarum calidarum vberrimi simul & saluberrimi fontes, nec calore, nec humore deficientes, tanta copia scaturientes, vt singuli plures balneorum alueos, eosque magnos, noua quotidie aqua implere queant. Sunt autem eorum quidam intra mœnia, quidam non procul extra eadem, in vico suburbano. Intra vrbem duæ sunt precipuæ Thermæ, quarum alteræ dicuntur Regiæ, alteræ Cornelianæ, quæ quidem, vt loci intercapedine distant, ita & aquarum qualitatibus ac facultatibus, cùm inter se, tum à suburbanis nonnihil discrepant.

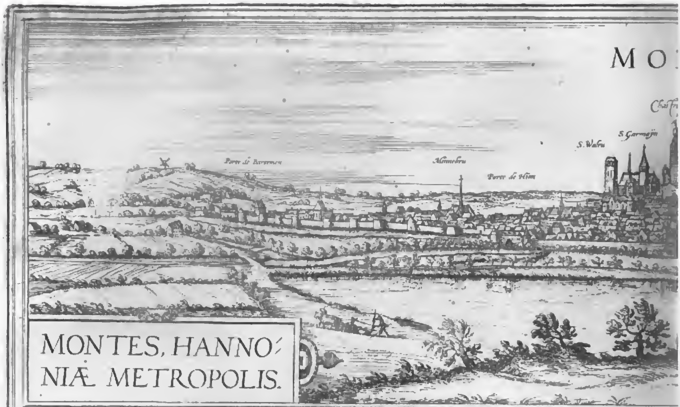

MERI
ORIENS
Cum privilegio
AQVISGRANVM. vulgo Aich. ad
Menapiorum fines, perantiqua Imperij vrbs,
monumento Caroli Magni, Thermar. pres:
tantia, & peregrinorum, ob reliquias, freque:
tatione, memorabilis. Anno partæ salutis.
CIↃ. IↃ. LXXVI. Coloniæ Agripp:
SEPTENTRI

OCCIDENS.

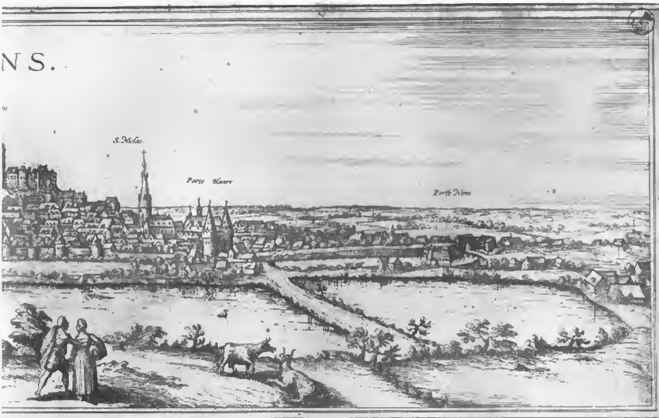
... Augustino sacra est, quæ dicitur Vallis scholarium. Eidem Augu-stini addictæ sunt etiam virgines, quas à pullis vestibus, vulgus Nigellas appellat, haud tamen nigris moribus: nam vita integra omnem sinistram opinionem sustulit. Magdalenæ sacellum est, cum publicis ædibus, excipiendis puellis, quæ sicut exhibuerunt membra sua seruire immunditiæ ad iniquitatem, ita decreuere impendere iustitiæ in sanctificationem. Harum laboris ac ærumnarum hic scopus est, adstare, succurrere, inuigilare pestilenti lue correptis. Qua in re strenuam nauant operam, vbi malum, volentibus superis, grassari cœperit. Proximus est locus eorum, qui tertium Franciscanorum ordinē adepti, Minimi vocitur. Egressis vrbe, offert se iucundissima deambulatio, & ferme quaquauersum ornatissima suburbia, vt ne dicam de siluis, in quibus nec frondium virorem, nec auium garritum desideres, cum riget æstiuis hirsutus campus aristis. Huc vsque Lessabæus. Porro, superioribus annis hæc vrbs grauissima belli ciuilis incommoda sensit. Cum etenim anno salutis 1566. plebs religionis prætextu, petulantissima concionatorum lingua ad horrendam rerum sacrarum, cultusque diuini profanationem incitaretur, ijque motus, exiguo postmodum tempore (concionatoribus profligatis, & peregrino, nouo, atque hæretico religionis exercitio è templis amoto, sacrilegis etiam plurimis aut in vincula coniectis, aut laqueo suffocatis) à Regia sorore Margarita Parmensi sedarentur, vt æterno silentio prorsus obrui potuisse videri potuerint, nisi Albani seueritas, & Hispanorum militum intoleranda tyrannia cicatricem obductam post refricuisset, & exitiali funestoque bello occasionem dedisset. Is enim dux Regis sorori successor, cum Gubernatoris Belgici potestate, in has prouincias missus, vbi eas pacatas, magno stipatus exercitu ingressus est, primum infirmas Geusiorum motuum reliquias, partim iudiciorum seueritate, partim armis domuit, deinde præsidia locis oportunis aduersus vim omnem disposuit, tam catholicis & ecclesiasticis Geusiorum furoribus grauiter ante læsis, quam ijs, qui Regiam maiestatem vehementer offenderant, sine discrimine æquè molestus, insausta tributa subditis vniuersis frustra deprecantibus imperare pertinaciter cœpit. Vnde factum est, vt potior eorum pars, atrocissimis Hispanorum militum iniurijs grauissimè exacerbata, defecerit prorsus, & omnem salutis & libertatis recuperandæ spem, in armis posuerit. Quibus innumera proscriptorum & exulum multitudo, non ex plebe tantum, sed etiam ex nobilitate Belgica sese coniunxit. Et in his Auriacus Princeps cum fratribus Nassouiis, præcipuum locum obtinuit, qui magnas Germanorum copias in Gelriam, Brabantiam & Hannoniam fratri Lodouico, qui Montes Hannoniorum inuaserat, & in ea vrbe grauiter obsessus ab Albano tenebatur, mox adduxit. Sed quum Lodouicus à Gallis desertus, tandem se dederet, & exercitus Principis, Agrippinensis Archi. Antistitis præsidio, fusus fugatusque esset: debellatum planè videri tum poterat, nisi, quod insequuta deinde Mechliniæ, Zutphaniæque direptio, & iniusta Nardensium cædes, contra pacta iusque gentium perpetrata, nutantes Hollandorum & Zelandorum animos, qui soli victoris exercitu superandi restabant, tot sociorum stragibus exacerbatos, extrema pro salute tentare compulerint. Hæc ex rerum Hispanicarum annalibus aucta excerpsimus.

ATREBATVM.

ATREBATVM, Artesę, cuius gens Iulio Cæsari Atrebates, vrbs est maxima, & metropolitica dignitate clara, & adeo cum naturali situ, tum propugnaculorum, murorum, & turrium præsidio munita, vt omnium sententia, non nisi longissima obsidione expugnari facile queat. Ea propter, non immeritò Iacobus Meyerus, Annalium Fland. lib. XV scutum, vallum, & murum totius occidentalis Flandriæ, Atrebatum nominat. Vrbs ipsa duas in partes, peculiari murorum ambitu, est diuisa. Quarum altera Episcopo, altera Principi adscribitur. Illa pulchra aspectu, sed minor, magnifica Cathedrali Ecclesia, in honorem B. Mariæ virginis ædificata, conspicua est. In qua permultis libris manoscriptis instructa Theologica bibliotheca videtur. Hæc autem multo amplior, pulcherrimarum ędium nitore, platearum latitudine, & foro imprimis spatioso, commendabilem se reddit. Quin etiam Abbatia S. Vasto consecrata, quæ opum magnificentia, reliquas monachorum societates superat, inclarescit. Aedes, ciuium habitationi destinatę, præter commoditates alias, vinarias cellas longè maximas & amplissimas habent, quæ obsidionis tempore, incolis latibulo sunt. Si quis plura de hac vrbe desiderabit, is absolutissimam Guicciardini descriptionem consulat, quæ auido lectori abundè satisfaciet.

MO
MONTES, HANNONIÆ METROPOLIS.

ARRA

N S.

S.
ATREBATVM, EPISCOPA:
LIS ET METROPOLITI:
CA ARTESIÆ CIVITAS.

[illegible] quouis Imperatore & Principe dignum, non solum propter insuperabilem ferè difficultatem, quod etiam præter tam longum operis perducendi spatium montem obiectum penetrare eruendo oportuit: sed etiam propter immensos sumptus, aliaque varia impedimenta obiecta, adeò, vt visum fuerit, vix fieri posse, vt perficeretur. Constitisse Bruxellensibus vltra octingenta florenorum millia, affirmant. Præcipuus eius operis auctor ac promotor fuit D. Ioannes Lockingenii & Cockelbergæ Toparcha, vir equestri dignitate conspicuus, & Bruxellensis Dictator, tametsi antea Margarita, Caroli V. Imperatoris auia, Belgicam gubernante, maiores ipsius idem excogitarint. Magistratus hic annuus est, ex septem patritiis familiis, earumque posteritate, communi stirpe tam muliebri, quam virili paulatim permixta, deligi solitus. Hæ septem familiæ antiquitate illustriores, vnde reliquæ successu temporis descenderunt, insignes immutationes habent, hisce nominibus vernaculis appellatæ, Tserroefoloefs, Tserhuyg, Sleeux, Cauvvenbergs, Tvvers, Royenbeecs, Steenvveghe. Opificiorum in hac vrbe genera sunt duo & quinquaginta, in nouem tribus, quas nationes vulgò vocant, distributa. Primariæ ex his sunt, armifabrorum & polymitariorum. Hi aulæa & picturas textiles, auro, argento, serico, & multiplici opere acu contextas, vniuersæ ferè Europæ diuendunt. Illi adeò armorum vario genere fabricando præstant, vt Achillis aut Herculis clypeo cælitus petito, nihil cedant, non modo multifariam expoliendo, sed ea etiam subtilitate ferrum chalybe temperando, vt thoracas, galeas, scutaque istic inuenias sclopeti ictu impenetrabilia. Delubra, ædes sacras, atque omnium ordinum fana, miro structuræ artificio, & ornatus varietate præclara ostentat, inter quæ Basilica B. Gudulæ (quæ ex Caroli Magni prosapia VVittardi Comitis, & Amelbergæ filia fuit) olim S. Michaeli Archangelo dicata, cum propter insignem structuræ magnificentiam, tum etiam propter singularem sacrorum cultum, maximè excellit. Hic enim in peculiari sacello, aurea theca religiosissimè in hunc vsque diem asseruatur, hostia illa sacrata, quam admirandum, seu miraculosum Sacramentum nuncupant. Rei stupendæ euentum inter alios Iacobus Meyerus, rerum Flandricarum lib. XIII. commemorat, annoque à nato Christo M. CCC. LXIX. attribuit. Iudæos refert, ipso Parasceues die sacratam hostiam, à Sacerdote fortè comparatam, mensæque allusam, cultris per ludibrium perfixisse, atque inde subito, magna vi, sanguinem erupisse, vxorem tum Iudæi cuiusdam, miraculi magnitudine commotam, facinus ilicò prodidisse. Quare Iudæos comprehensos in custodiam datos, & re diligenter perquisita, mox graui supplicio viuos exustos esse. In tanti miraculi perpetuam memoriam, VVincesla um, eo tempore Brabantinorum Ducem, annua amburbalia, æuo duratura, instituisse. Sunt tamen qui negant annuam processionem illam generalem, quam nunc adhuc obseruari videmus (eas enim processiones Latino amburbalium nomine indicamus) a tanto tempore fuisse institutam: sed à publica calamitate, qua sudor Anglicus, subito hanc regionem forte obruerat, Anno 1529. initium sumpsisse aiunt. Aedificiorum operumque, cum publicorum, tum priuatorum, generatim Bruxellæ æquabilis est vndiq; symmetria, qua in primis præstat curia municipalis. Superba hic quoque videre est variorum heroum, Belgarumque magnatum tecta, qui huc interdum, vel priuatæ rei, vel publici muneris alicuius causa, commeare solent, rerumque domino præsenti, vel si absit, eius vicario, præsto esse. Omnium vero operum vniuersè longeque præstantissimum est Prætorium vel Palatium, ea magnificentia exædificatum, vt, licet ad antiquũ exemplar vndique absolutum non sit, Regiæ tamen Maiestatis dignitatem satis præ se ferat, idonea Curialium sedes, & peropportuno loco posita. Huic hæret amplissimus circus, perpetuo muro clausus, ad extrema vsque vrbis mœnia extensus, qui omni deliciarum genere Regibus, Principibusque, & quauis nobilitate dignarum, copiosè abundat. Multos hic facimus varias, & priuatorum ciuium, & nobilium egregias domus, instructissimos item hortos, iis quasi villæ quædam, adiunctos: vnde non solum, quæ ad quotidianum vsum requiruntur, sed etiam quicquid ad voluptatem comparari solet, abundantissimè suppeditatur.

Præter-

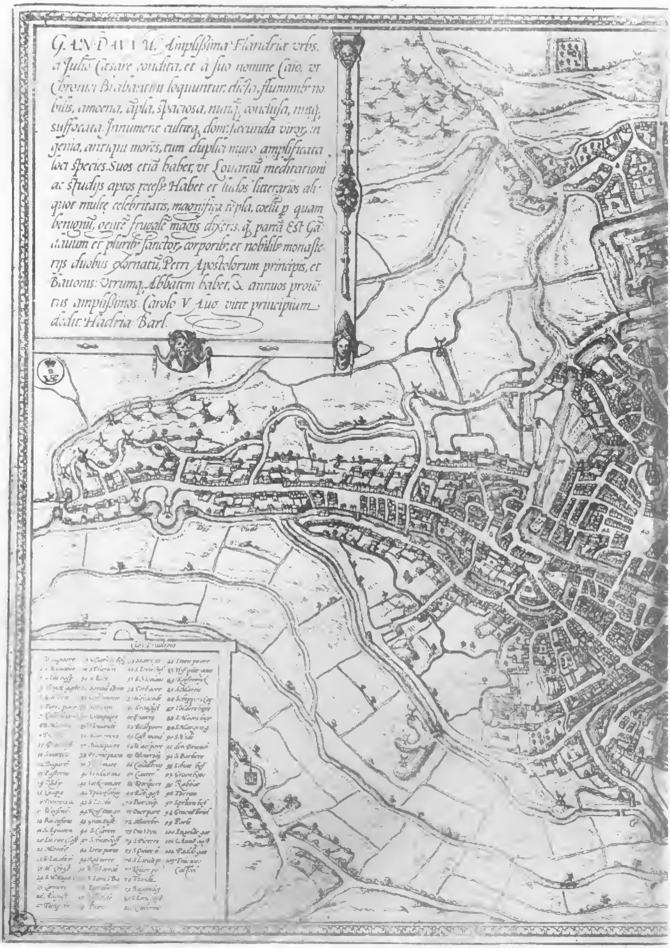

BRVXELLA, vrbs aulico-
rum frequentia, fontium copia,
magnificentia principalis aulæ,
Ciuicæ domus, ac plurium aliarũ
splendore, nobilissima: Et, quod de
sua Burdegala dixit Ausonius, demẽ
tia hĩc cœli mitis, et irriguæ larga in
dulgentia terræ. Huius incolæ, vestitu
opes suas ostẽtant præ cæteris, et max-
imè genus mulierũ. Templorũ omnium
hoc loco magnificentissimum est
D. Gudulæ, Canonicorum Collegio
insigne. Ha: Barlandus.
Cum Privilegio

riam Reginam eius sororem, summa cum laude sapientissimè perfunctus est, ac tandem ad fastigium omnium in Brabantia dignitatum, Cancellariatum videlicet, (quippe qui semper ipsius Brabantiæ Ducis personam repræsentet) in quo nunc elucet, maximo gentis applausu euectus. Huc vniuersæ Brabantiæ ciuitates appellant, excepto exiguo solummodo tractu, quem Romanensem vocant. Hinc enim ad forum Gennapense prouocatur. Sic Lodoicus Guicciardinus, diligentissimus earum rerum inquisitor, tradit. Verum intelligo, inferiora tribunalia, quæ iurisdictioni Gennapensi subsunt, optionem habere appellandi quò velint. Præterea, de sententiis in curia Gennapensi pronunciatis, anne etiam ad Cancellariam Brabantiæ liceat appellari, controuersum adhuc esse. Causam in eadem Brabantiæ Cancellaria quoq; dicunt Lymburgi, Falckenburgi, Dalemii, & annexa municipia Trāsmosana, eatenus Nomophilaciæ Brabanticæ obnoxia. Hic etiam firmam sedem habet curia feudalis, suprema omnium, quæ in tota Brabantia existunt, ad quam, quasi patronam, reliquæ in toto Ducatu feudales curiæ appellationibus suis confugiunt, præter Romanensem istum tractum, qui in feudalib. eodem modo se habet, quo in aliis causis, vt supra dictum est. Clientum causas Regius vicarius, aut ipsemet præsens audit, aut vicaria vtitur opera, idq; cum sæpe alias, tum in primis decima quinta quaq; die, videlicet Sabbathi. Sunt & huius fori præter Nomophilaciæ studiosos, consiliarios, actoresq; certi quidam homines ad hanc præcipuè causam delecti. Quemadmodum verò Bruxellæ, ita singulis prouinciis suum est clientelarium controuersiarum forum aliquod singulare, quo, dum res ita postulāt, clientelæ minores concurrunt. Habebat insuper Bruxella Ecclesiasticā curiam (quoniam extra territorium Brabantinos citare fas non est) in qua discutiebantur controuersię omnes eius Brabantiæ partis, quæ diœcesi Cameracensi parebat. Nam tota Brabantia hic non comparebat, quia pars eius, quæ Leodiensem Episcopum agnoscebat, Louanii, coram tribunali istic ei constituto litigabat. Nunc singulæ diœceses, nouis, paucis ab hinc annis Episcopis creatis adscriptæ, singulis Episcopis parent, vt Mechlinia cum suo territorio Archiepiscopo Mechliniensi, Antuerpia, Buscoducum, Namurcum, Antuerpiensi, Buscoducensi, & Namurcensi Episcopis, &c. In his curiis de matrimonialibus & testamentariis causis, deq; Ecclesiasticorū vitiis cognoscitur. Permultos etiam nunc annos Bruxellæ est consilium Regis priuatum, item consilium statuum, &c. de quibus huius loci non est dicere, quod ista huic vrbi, vt perpetuæ sedi, non sint alligata. In summa, omnia in hac vrbe talia sunt, vt præ cæteris, verè Regia dici & possit, & debeat. Secundum prærogatiuæ dignitatis locum inter Brabanticas ciuitates obtinet. Doctos viros tulit, Ægidium Fabrum, Thomam Cantipatrum, Alberti illius Magni auditorem, Henricum & Iohannē Canonicos, quos omnes Trithemius elogio celebrauit. Postea viciniore nobis ætate, Nomophylacas duos Brabantiæ, Hieronymum & Adolphum Vandernotos. Inter alios, qui hac nostra tempestate eruditione & virtute claruere, sunt Carolus Tisnacus, doctura, & equestribus insignibus honoratus, à sanctiore consilio Regis allectator, ac Regalis signi fidelissimus custos, iam nouissimè præses consilii priuati creatus. Iacobus Thains, Gorci herulus, vir vndequaque nobilis, & trium linguarum scientia præstans, item huius frater, Hadrianus VVemmelæ Dominus, qui iam consulatum summa cum laude hic aliquoties gessit. Præterea, Andreas ille VVesalius, Regis Hispaniarum Philippi, eius nomine secundi, medicus, Physicus & Chyrurgus excellentissimus, & in anatomice omnium Europæorum facile princeps, id, quod eius monumenta, æternum duratura, abunde satis testantur. Porro Andreas Masius, Duci Cliuensium à consiliis, vir non tantum Latinè & Græcè doctissimus, sed etiam in Hebraica ita versatissimus, vt ipsis Iudæis admirationi sit. De his fidē faciunt, quæ recenter iā ab ipso in lucem edita sunt. Hic quoque nobilissimo partu edita est herois illa egregia Maria, Caroli V. Cæsaris Germana soror, olim Laodico Hungarorum Regi nupta, quo abs Turcis profligato, atque in fuga amisso, quinquennio post ad fratrem reuersa, Belgicæ Gubernatrix constituta est. Præcipuam denique laudem Bruxellana meretur Respub. quod anno salutis, M. D. LXXVI. & LXXVII. dum ciuilibus quateretur motibus Brabantia, atrocissimi Iberi conatus, quando huic potissimum vrbi insidiabatur, forti prudentique animo, represserit.

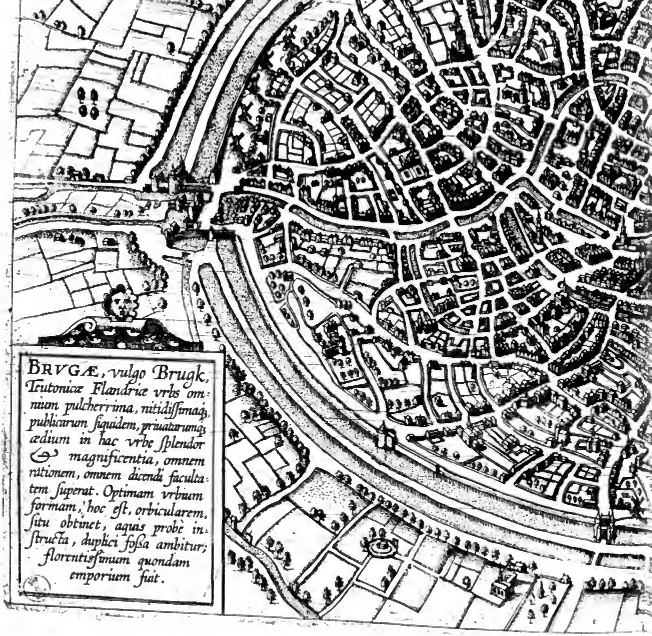
enium item leprosorum vnum, annuo prouentu ditissimum, vnde & nomen habet. His maiorum institutis liberalitas & pia benignitas ciuium huius quoq; temporis accessit, qui ære vicarim, & in concionibus collecto quotidie plus quam IIII. M. familiarium pauperum, in omni re necessaria sustentant.

In loco nouæ arcis, olim fuit pagus Gandensis, qui & vrbis, & nominis initium fecit, habuitq; insigne monasterium S. Bauonis, ordinis S. Benedicti, quod è vetustissima arce, cui nomen Oduca, conditum, nunc rursus Caroli V. auspicus, anno M.D.XL. in arcem lõge ampliorem reductum est, Cœnobitis (qui iam paulò ante Canonici seculares euaserant) in ædem principem S. Ioannis Bapt. cum reliquiis & ornamentis omnibus translatis. Erat & hic non incelebre templum, Parœciale S. Christi, quod funditus euersum, vnà cum monasterio illo (cui proximum erat) acci cessit. Egregia etiam opificum collegia habet, inter quæ Laniorum & Nautarum primatum obtinet. Vnica etiam studiorum alumna: multis doctissimis viris prima literarum rudimenta, contulit. Vrbem hanc magnifica templa, Abbatiæ amplissimæ, S. Petri vna: altera vero S. Bauonis; aër salubris: rerum necessariarum abundantia: & vrbana ciuium humanitas commendabilem reddunt, Varia huius politiæ facies, pro diuersitate temporum, fuit. Politiam Gandensium sæpè, inquit Iacobus Meierus, Annalium Flandr. lib. 16. contigit mutari. Temporibus Balduini Hagnomensis, hoc est, sub annum Domini M.CC. à XIII. perpetuis Senatoribus Respub. gubernabatur, quorum è numero, cum quis moreretur, reliqui 12. alium mox in demortui locum sufficiebant. Anno autem M. CC. XII. Ferdinandus Comes legem tulit, vt XIII. illi Senatores, qui hactenus fuerant perpetui, fierent annui, annisque singulis, habitis comitiis, in feriis S. Laurentii Martyris innouarentur. Hoc institutum annos omninò tenuit 16. Nam anno 1228. postquam Fernandus Comes ex captiuitate rediisset, instituit ordinem 39. viratus Reipub. multo vtilissimum. Anno autem 1275. Margarita Comes, & filius eius Guido, videntes per hunc ordinem ciuitatem nimis esse liberam, eum abrogarunt, statueruntq; Curatores Reipub. tantum 30. Scabinos purà 13. Consiliarios 13. Et Ærarios 4. Quos in annos singulos, pridie feriatū decollationis S. Ioan. Bapt. innouari volebant, ea ratione, vt 30. sedẽtes, alios 30. in locum suũ eligerent. Ciues omnes Gandenses, ac socios, seu fratres Collegii eius, Comanorum appellatur (teutonicè Comansgildæ.) Hi tertio gradu necessitudine contingere se non poterant. Verum in hanc nouationem non consentientes. 39. viri, appellabant mox curiam Parisiensem, iudicatumque est per arestum 39. viratum debere suum habere locum, abolita noua constitutione. Dehinc anno 1301. Philip. Rex, cognomine pulcher, seruans in custodia Comitẽ Guidonem, Gandauum venit, nouam statuit politiam & senatum, qui per annos plus minus 170. cõseruatus est. Quanquam 39. viratu longe esset vtilitate inferior. Comitia habebantur per hanc legem pridie Assumptionis Deiparæ virginis. Comes, aut eius legati, 4. legebant ciues Gandenses. Ciuitas legebat totidem, qui octo creati electores 26. honoratos & idoneos eligebant Senatores, quē numerum comes, aut eius vicarii in 13. Scabinos; ac totidem consiliarios diuidebant. Eoq; cursu temporis introductum est, vt ciuitas in ternas partiretur partes, nempe ciues, opifices, & textores. Introductus est & ille abusus, vt ex ternis illis tribubus ciuitatis 26. illi eligantur Senatores. Eo item tempore inuenta est creatio Decanorum, de quibus in eam vsq; diem nulla fuerat memoria. Creatus Decanus ciuium, Decanus Quæst⁹ & Decanus Textrinulæ. Sed interea grandis & perniciosus introductus abusus, vt quoties turbatio aliqua in ciuitate oriretur, Decani illi perinde, ac componendi motus causa, cum vexillis omnibus, sic, vt primus senator cum vexillis S. Georgii, Flandriæ atq; oppidi Gandensis, supremus vero Decanus cum 52. collegiorum vexillis, ad 25. & amplius milia hominum sæpenumero secum aggregarent. Eum abusum Philippus dux, hoc anno 53. sustulit, & abrogauit, omniaq; illis vexilla ademit, eo quod ritus ille plane barbarus esset, & intollerabilis, seditionesq; ciuiles, cædes bonorũ ac innocentium ciuium frequenter ex illo nascerentur. Sed oppidani ad pristinum ingenium, & ad eandem barbariem redierunt, donec à D. Carolo, inuictissimo Monarcha, grande atq; vtile illud acciperent priuilegium, nempe omnium priuilegiorum abolitionem, quæ quidem abolitio, magnam quietem, atque salutem huic ciuitati attulit, &c. Hactenus Meierus. Superiori anno 1576. dum libertatis asserendæ gratia, ciues Gandenses, Auriaci adiuti copiis, arcem valida obsidione cingunt, eiusque mœnia, muralium machinarum impetu, ad oppugnationem solo adæquant, & tandem immanissima Antuerpiensium direptione audita, dum militem ad oppugnandum disponunt, arcem ipsam deditione occupant, die nona mensis Nouembr. Hispanis præsidariis, dimissis illæsis.

GANDAVUM. Amplissima Flandriæ urbs, a Julio Cæsare condita, et a suo nomine Caio, ut Chronica Brabantiam loquuntur, dicta, fluminibus nobilis, amœna, ampla, spaciosa, nunquam conclusa, nusquam suffocata. Innumeræ cultæque domus, fecunda virorum ingenia, antiqui mores, tum duplici muro amplificata loci species. Suos etiam habet, ut Lovanium, meditationi ac studiis aptos recessus. Habet et ludos litterarios aliquot multæ celebritatis, magnifica templa, cœlum per quam benignum, genus frugale magis dixeris, quam parcum. Est Gandavum et pluribus sanctorum corporibus et nobilibus monasteriis duobus exornatum, Petri Apostolorum principis, et Bavonis: Utrumque Abbatem habet, & annuos proventus amplissimos. Carolo V. Aug. vitæ principium dedit. Hadria Barl.

... amplissimè Canonicorum est dotatum collegium, & Ludouici Viuis Hispani viri absolutissimè docti, monumento nobile. Cuius Præpositus Ecclesiasticæ Curiæ præses, & hæreditarius est, vniuersæ Flandriæ Cancellarius. In eadem etiam Ecclesia Gonildes Augusta sepulta est, quam origine Danicam inuenio. Nam regnum Britanniæ, quod Anglosaxones supra quadringentos annos continenter tenuerant. Ab anno scilicet Domini 617. vsque 1014. hoc anno interrupere Dani, quorum primus Rex fuit in Britannia Sueno, quem insequutus filius Canutus, Gonildem hanc genuit, quæ deinde nupta Imperatori Henrico tertio, cum ab æmulo quodā adulteru accusata, marito se purgasset iudicio candentis ferri, vt tum moris erat, videretq; ea purgatione, quæ tamen Canonica erat, illi non satisfactum, submisit suo nomine in duellum puerum, seu mangonem quendam nobilem, quem secum è Britannia adduxerat, qui adiuuantibus superis, qui semper fauent inculpatis, vicit acusatorem, prostrauitque giganteæ staturæ atque roboris hominem, quæ res demum Henrico Imperatori suspicionem ademit. At illa offensa tam pertinaci suspicione mariti, misit illi libellum diuortii, secessitq; ad Balduinum Pium, Flandriæ Comitem, qui tum Burgis ferè semper agebat, vbi priuata vixit, sustentata ab eo, vt cui sanguine erat coniuncta. Vbi autem viuere desiisset, in collegiata Ecclesia sepelitur ad lacus ostii septentrionalis, cuius monumento insistit imago illa S. Marię, pro qua festiuis, dominicisque diebus Canonicorum processio subsistit. Multa hæc viuens & moriens huic Canonico sodalitio donasse legitur, in quibus præcipua fuere, Augustalis corona, multique optimorum Auctorum libri, magno olim sumptu descripti, qui ferè iam perierunt, vno ipsius Psalterio seruato. Etsi porro Brugensis vrbs maximo ambitu contenta, & in orbem ferè decentissimè circumducta, frequentissimè tamen colitur, & habitatur. Canalem habet ad tria miliaria, ex mari deductum, aliorum riuulorum influxu adauctum, qui se brachiis nauigalibus, per multas ciuitatis plateas, transfundit. Et vt paucis omnia cum Hadriano Barlando dicam, totus hic locus pascendis oculis, reficiendis animis dicatus est. Pulchra sunt oppida Gandauum, Antuerpia, Bruxella, Louanium, Mechlinia, sed nihil ad Brugas. Æneam quoque Syluium ferunt, in tribus ciuitatibus, quas ætate sua longe cæteris antecellere putabat, etiam Brugas commemorasse. Eius incolæ suauissima pronunciandi ratione vtuntur. Est enim his vox adeo pressa, & flexilis, vt non alia gens, ad quasuis linguas addiscendas, easque aptissime, & expeditissime proferendas magis sit idonea. In recipiendis, & in admittendis peregrinis, faciles, plurima benignitatis, & liberalitatis officia in egenos & ægros impendunt. An non hoc (inquit Cassander) insignis cuiusdam & memorabilis humanitatis indicium est, quòd hæc ciuitas iam olim pueros egestate pressos, nec otio, situque marcescere, neque ad malas artes se conuertere permittit. Sed instituta in hoc est publica schola, animum bonis artibus excolendum, corpus necessariis alimentis educandum, curat. Hanc humanitatem prope singularis morum ciuilitas, liberalitas, & in victu, amictuque splendor quidam, & elegantia comitatur. Insignis autem mulierum Brugensium splendor, ac magnificentia, à Meiero commemoratur. Nam anno M. CCC. I. cum Philippus Rex Galliæ, cum Ioanna vxore Regina Nauarræ subacta Flandria Brugas veniret, talemque mulierum splendorem, ac fastum Regina conspiceret, indignabunda dixerit. Ego rata eram, solam me esse Reginam. At hic sexcentas conspicio. Opibus autem posteri, ac relapsi sunt, cùm ob aquarum & vecturæ incommoditatem, mercatores, & maxime quidem, de Hanseatica societate, hanc vrbem deseruerunt. Non tamen omnis mercatura hic iacet. Lanificium enim, & lanæ distractionem retinuerunt.

BRVGÆ, vulgo Brugk,
Teutonicæ Flandriæ vrbs om-
nium pulcherrima, nitidissimaq;
publicarum siquidem, priuatarumq;
ædium in hac vrbe splendor
& magnificentia, omnem
rationem, omnem dicendi faculta-
tem superat. Optimam vrbium
formam, hoc est, orbicularem,
situ obtinet, aquis probè in-
structa, duplici fossa ambitur;
florentissimum quondam
emporium fuit.

[illegible] speciem, tantamq; [illegible], vt per-
cussa, clarissimum sonitum ederent, in fundo reperta fuisse vidimus. Huc etiam accedit, dum flumen Vartus, sunt anni plus minus nonaginta, in ea vrbis parte, quæ Merana dicitur, foderetur, viam saxis stratam, quæ decliuis ad putei aquas duceret, inuentam fuisse, certo proborum virorum testimonio, qui se hoc vidisse, mihi sæpenumero affirmarunt, nobis probatum est. Vt etiam non prætercam, non procul a ciuitate Antuerpiensi, ad Septentrionem, altos quosdam arenarios tumulos, quales in Batauia, maris limites cõstitutos, videmus, hodierno adhuc die, longo tractu exstantes conspici. Quia ex re certissimis, ac firmissimis argumentis perspicue constat, vrbis situm, vndique fuisse humilem, paludosum, vliginosum, eamq; vt ante dictum est, ex quotidianis alluionibus incrementum, ab incremento autem nomen accepisse. Quis porro ciuitatem hanc, sęculorum multorum facile principem, florentissimorum hominum, fortissimorum virorum, optimorum ciuium multitudine redundantem, cæteris omnibus, totius orbis terrarum vrbibus, nominis celebritate, ac famæ magnificentia, amplitudine, pompa, ædificiorum sumptuosissimorum splendore excellere nescit? Et, quæ tantum alias inter caput extulit vrbes, quãtum lenta solent inter viburna cupressi? Quid de populorum omnium externorum, ac mercatorum, ex omnibus mundi partibus, cum variis mercium, rerumq; omnigenum generibus, eo cateruatim confluentium, maxima & quotidiana frequentia dicam? Quis quæso, maximopere ad stuporem vsque, non est admiratus, rerum vniuersarum, quæ excogitari aut desiderari queant, copiam vberrimam? Vt, quæ vndique ab omnibus omnia reciperet, eadẽ illa non tantum in vicina, sed & in quæcunque alia orbis, licet longe lateque dissita loca, velut è sinu, largissimè deprompta refunderet. Hinc non immeritò, dum anno quadragesimo nono, inuictissimus ac clementissimus Rex Philipp. maximis cum totius populi acclamationibus, incomparabilibus impensarum sumptibus, exciperetur Antuerpiæ, ea ciuitas potissimum inter cætera, elogio longe iustissimo FONTIS IRRIGANTIS OMNIA, exornata fuit. Vt interim taceam, quanta illius semper in Principes suos extiterit fides, obsequium, liberalitas, beneuolentia: Quam alacri animo in rebus etiam desperatis, quodammodo fortunas suas in rem sui Principis exposuerit semper: Quam incredibili promptitudine, vbi vsus posceret, argenti atq; auri vim incomparabilem, bellorum scilicet neruos, vel minimo negotio, & quasi momento depromserit. Hinc Franciscum Galliarum Regem, eius nominis I. quod ad Monarchiæ fastigium peruenire minus posset, tria tantum obstare, sæpenumero testari solitum intelleximus. Perpetuam nimirum, ac mirificam in super. Carolo vigilantiam: populi sui erga eum fidem spectatissimam, & quod caput erat, Antuerpianæ ciuitatis emporium, totius orbis celeberrimum atque nobilissimum.

Rebus omnibus, & necessitati, & voluptati delitijsque inseruientib. abundat Antuerpia, vt summam in admirationem extraneos mercatores, tanta annonę abundantia rapiat. Hispanica, Gallica & Rhenentia vina, summa hic inueniuntur copia. Piscarium forum, marini, fluuiatiles & sale conditi pisces, incredibili multitudine complent. Adeo, vt si præter opinionem, gratus & amicus quispiam tibi hospes aduenrat, Sybaritica eum mensa, quouis etiam tempore, excipere possis. Amplissimus huius vrbis senatus, hoc potissimum nomine fœlix est atque beatus, quia Philosophi præstantesque viri, optimarum artium disciplinis egregiè culti, publica in ea administrent officia. Splendidissima & plane regia, tam priuatorum hominum, quam publica sunt in hac vrbe ædificia. Inter publ. autem Prætoriæ ædes, primum se offerunt, quæ ex marmoreo viuo, sectoque lapide, ex regionibus longissime dissitis comportato, tantis sumptibus, tantoquè artificio IV. annorum tempore, constructæ videntur, vt materia operis formam, & forma materiam ipsam superet. In ipso fere ciuitatis vmbilico, area ampla, quadrata (Bursam vulgo nuncupant) panditur, vndiq; sepia columnis, quibus ambulacrum, tecto conclusum sustinetur, tam accuratè fornicatum, vt non testudo, sed [illegible] videatur, in quo pulcherrima quæq; videndi sensum oblectantia, venum exponuntur. Subter negotiatores, negotiorum tractandorum causa, quotidie certis horis conueniunt. Tum etiam amplissimæ in hac vrbe sunt ædes, perpetuis à magnificis viris, admodum liberaliter dotatæ reditibus, in quibus pueri,

qui

Les noms des Bouleuerts &c. ra:
pars.
A. Buluardo del Duc.
B. Buluardo de Ernādo
C. Buluardo de Toledo
D. Buluardo de Alua
E. Buluardo de Pacioto

pso, per Brabantiam circumferre, & non solutorum stipendiorum prætextu, Regiæ vrbi Bruxellensi imminere, & ferocibus minis instare, diraq; omnia intentare cœperunt. Animaduerso vero resistendi, vimq; depellendi proposito, in non exspectantes imparatosq; Alostanos deflectentes, vt viam operiunt, oppidumq; occupant, & dira quæq; perpetrando, oppidiq; Lirensis occupationem his adiungendo, rem eo perducunt, vt decreto Regii concilii, rebelles hostesq; publici declarari meruerint, præsertim quod stipendiis, quorum prætextu hæc audere cœperant, oblatis nihilo moderatiores facti, melioris actionis spem omnem præciderant. Quo decreto nihil repressi, atrociora quæq; meditari cœperunt, scelestos eorum conatus, adiuuante Germanico milite, qui aliquot etiam annis Hispanicæ huic libidini inseruierat. Eoq; res perducta est, vt post occupatum Alostum & Liram, Traiectoq; ad Mosam direpto, ac ingenti ciuium cædem ibidem perpetrata in eos, qui seruandæ Antuerpianæ vrbis gratia, à statibus submissi erant, impetum, funesto crudelissimorum conatuũ successu fecerint. Primum vrbem ipsam missilibus & muralibus machinis, mœniorum solatio spoliatam, ex arce Traiectoq; immanissimè verberant, tum maximo impetu, malleolis & facibus, ad incendendam & occupandam vrbem parati, conglobato agmine erumpũt, excitatum ab oppidanis aggeré, facili negotio superant, præsidiarios ac ciues, dum immatura & vana securitate torpescunt, dum maius studium ad equorum & corporis curam conuertunt: dum de magnitudine viriũ suarum, hostisq; imbecillitate nimium præsumunt, dum non militari, sed Brabantico, hoc est, ouino animo resistunt, vix primã conflictus procellam sustinentes, in fugam conuertunt. Deinde ocyus se ad fugientes persequendos expediunt, omnes vrbis vicos, dicto citius transuolant, quidnam ciuib. auxilii sit reliquum explorant: obstantia quæq; conculcant, quoscunq; fors in plateis, siue ciues, siue milites, siue fœminas, aut pueros offerebat, obtruncant, lacerant, iugulant, easq; cadauerum aggeribus implent & exaggerant; vtq; adeo demum, vltra omnem modum atq; modestiam debacchata est plus, quam Gothica Hispanorum feritas, in præsidarios & ciues, vt pecudes sibi, non homines iugulare viderentur. Plurimos in Euripos atq; canales, quibus Antuerpia cõmerciorum causa distincta est, qui gladii metu, præcipitantius fugiebant, adigunt. In quibus Ebersteinius Comes, Germanorum in vrbe præfectus, magna fœminarum & puerorum turba miserrimè interierunt. Calamitates hasce omnes, maximum adauxit incendium, quo igne ingesto, magnam vrbis partem perdiderunt. Atq; adeo magnificam illam, ac vnicam prope, ob elegantissimam architecturæ symmetriam, ex totius Europæ miraculis, Prætorianam domum peringenti sumptu recenter constructam, cum aliis sumptuosissimis ædificiis, Vlcani rabiei litarunt. Quo sane incendio præstantior vrbis pars adeo nunc deformata iacet, vt cineres & fauillas conspicientes, mœsti ac gemebundi dicant, Antuerpia fuit. Superatis iam ciuibus, ad prędandum conuersi Hispani, scrutantur & peruestigant, discutiunt & cuncta perquirunt, mercatorum & ciuium bona diripiũt, in omnium passim ædes, trucidatorum sanguine madidi ierunt: virginib. atq; matronis multis in locis, stupra horrenda violenter inferunt. In pretiosa supellectili & pecunia extorquenda, in vtriusq; sexus homines nudos, fœda & hostilia multa, quæ ob honestas supprimenda sunt aures, immanissima crudelitate exercent. Quos vero spe maioris prædæ seruarant illæsos, vel qui ipsi sibi latitando consuluerãt, captos ad grauissimas & iniquissimas tam sui, quam ædium & eorũ, quæ præceps auaritia auferre non poterat, redemptiones cogunt. Non parcitum est hac direptione, (paucis quibusdam exceptis) clero, non exterorum mercatorum, puta Anglorum, Gallorum, Germanorum, Ostromarinorum ædibus, bonis, ac mercibus, quib. nihil cũ intestinis hisce dissidiis, toto hoc decẽnio vnquã cõmune fuit. Qui Regiæ Maiest. eiusq; progenitorũ amicitiam perpetuo coluerunt. Eamq; multis retro sæculis à Ioanne, An. 1316. Tum ab Antonio Brabantinorũ Ducib. an. 1409. à Philippo quoque Rege an. 1561. non tantum diplomatib. consignatã, sed & iurisiurandi religione cõfirmatam habent. Ita tantę vrbis splendor, hominũ fere memoria cœpit, & in nihilum desiit. Stupendum sane humanarũ rerũ spectaculum. Horror percellit omnes quotquot in vrbe erant, super tã procaci & enormi facinore. Tam opulentũ & nobile totius Europæ emporium, cuius plateæ vix merciũ, & incolarũ & mercatorum stipata, quasi agmina capere solebant, nunc rarũ mercatorem ostendere, silentio, luctu, & horore cuncta passim possidentib. Iam vero durissimo discedente libero respirare, & quasi reuiuiscere vrbs ipsa videtur.

BVSCVMDVCIS.

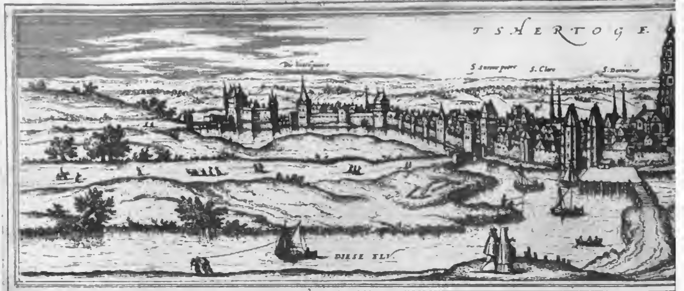
BVscvmdvcis, à syluis atque nemoribus, quæ hoc loci quondam Brabantiæ Duci fuerunt, appellationem obtinet, vna ex quatuor præcipuis Brabantiæ ciuitatibus: Ludo literario, magna ciuium, & præstantium ædificiorum frequentia, pugnacique populo, ciuili tamen ac blando nobilis. Hic multis ornamentis percelebris videtur Ecclesia cum artificioso horologio: vbi mercatura, lanificium, cæteræque mechanicæ artes florent. Natus est in hac ciuitate Georgius Macropedius, excellens trium linguarum professor.

LOVANIVM.

LOuanium, caput est vrbium Brabanticarum, cœli & aëris benignitate nulli cedens aliarum, cuius amœnus & iucundissimus situs, merito inuitauit maiores, vt Louanium sedem ac domicilium Musarum diligerent. Habet enim vniuersitatem, qua non sit alia secundum Parisicam numerosior, neq; ornatior, ex Coloniensi nata filia, magnificentior matre. Habet hæc vrbs sacras ædes quamplurimas, vnam S. Petri structura tam eleganti, vt Architectorum iudicio, nullam pluribus locis inuenias pari politura. Huius è conspectu visitur domus ciuica operosissima, & quæ non vna re testetur olim florentissimam vrbem fuisse Louanium, Xenodochium amplissimum, Carthusianorũ quoq; cœnobium intra mœnia, loco ab omni tumultu & frequentia semotissimo est. Ad muros vrbis, qua Machliniam itur, arx est insigni vetustate, ad otium, rerumq; vrbanarum vacationem principibus accommodata. E regione turris est, ea altitudine, vt inde videri sereno cœlo Antuerpia possit, octo magnis miliarib. Louanio dissitum oppidum: vulgo, impensa perdita, vocitata. Ager Louaniensis, prætterquam rerum omnium, quę conseruandæ hominis vitæ peropportunæ sunt, etiam vini ferax, sed temperati, & studiosorum cerebro; quos sobrios esse decet, conuenientissimi.

MACHLINIA.

MAchliniam peruetetem, ac pręclaram vrbem, excussis cum antiquis, tum nouis auctoribus, comperimus, priscum nomen adhuedum seruare. Ea, non malè, naturæ beneficio, sita, salubri aëre, in primis vtitur, cæteris omnibus affluit rebus, quæ ad hominum consuetudinem sunt necessariæ. Mediam secat, perluitq; flumen Delia. Hanc non ineptè meditullium vocaueris Brabantiæ, Louanio, Bruxella, Antuerpiaq; tot clarissimis simul vrbibus interclusum, & vndiq; quatuor milliaribus distans, quam tetrapolim qui circumspexerit, is iustissimam trianguli formam efficier. Interim Machlinia singulari iurisdictione valet, suisq; & propriis legibus vtitur, quo loci ante alia notandum hoc est: Grauidæ matres, dum pariendi instat tempus, relicta vrbe, in interioris Brabantiæ municipium quodpiam se conferunt, inibi onerosæ alui pondus deposituræ, eo consilio, vt liberi in partem immunitatum Brabantiarum itidem veniant. Vrbs alioqui, per se non tantum ædificiorum, tam priuatorum, quam publicorum descriptione nobilis, verum etiam operibus, mobilibusq; firmissima existit, eoq; magis, quod dum supra caput est hostis; patefactis ostiis, viciniam omnem, diffusis aquis, instar vasti lacus, ciues complere soleant, atq; hoc pacto, hostem intercludant. Cunctis autem vrbanis operibus, splendore, artificio, structuraq; antecellit Basilica B. Rumberto dicata, cui vasta, & præalta imminet turris, qua in speculæ loco, ad remotissimarum cum ciuitatum, tum amœnissimarum circumstantium possessionem prospectum, vtuntur. Secundum autem, cum dignitatis, tum magnificentiæ locum, illic obtinent septa Pizenburgica, in quibus commorantur Teutonico ex illo ordine procreati religiosi milites. Sed huic vrbi dies ille septimus (vti ipsi vidimus) ante Idus Sextil. exeunte anno M.D.XLVI. funestus exstitit, hoc ferè initio. Cum horrenda tempestas cœli esset orta, ecce vasta turris portæ arenariæ vicina, qua maxima pulueris illius nitrati vis asseruabatur, fulminis iactu, non modo conflagrauit, verum etiam à fundamentis frustulatim disiecta, lacerata reuulsaq; est, vt ne vestigium quidẽ vllum prioris fabricæ superesset, quoque magis admirere, subitum istud & inopinatum incendium, vrbanam fossam, aquæ plenam, altam & sexcentis amplius passibus latam, ex ea parte non tantum siccauit, sed etiam arefecit, piscibus partim coctis, partim vero tostis, quaque versus remotissimè sparsis. Quin etiam mœnia flamma deflagrata, ac eo vlterius circumstantium domorum parietes trecentenum amplius passuum interuallo, labefactari, aut deformari, vacillare, simulque vno & eodem temporis puncto, malum insolens manare, non solum per vrbem, verum etiam suburbanam viciniam transcendere. At ne dum modus infortunio positus, quantopere enim lapidum fractus, quo instar tonitru, cœlum contremit, totam ciuitatem permiscuerit, quantumque ruinarum passim ediderit, nisi ipse præsensq; viderit, non facile credat vnusquisq;, & multi nobiscum superant, etiamnum oculati testes. Huc accedit, hominum magna clades, quorum amplius ducentos periisse, ac triplo plures vulneratos accepimus, à fide dignis ciuib. Fulgurum ac tonitruum tanta vis fuit, vt vsq; ab Antuerpia, Bruxellaq; sonus iste miserabilis, multis credentibus terræ motum, in vicinitate factum, audiretur. Indigenæ vero ipsi, vsq; aliquo videre videbantur cœlum ruere, ac vniuersum mundum inuerti. quippe, cũ inter cæteros quidã in hypogeo concamerato, sed labefactato triduum inediam ferens, semisepultus iaceret, ruderibusq; forte latitans, à circumstantib. extraheretur, attonito consternatoq; homini animo similis sciscitatus est: Nũqua vniuersi superest species? Quod igitur Machlinia de cœlo tacta, incredibilem suarum rerum iacturam fecerit, id infœlicitatis eius fuit, quod vero deinceps, non ex ea tantum parte instaurata, sed multis præterea locis ornata, honoris est hoc eiusdem. Vbi septendecim opificum collegia, exceptis cohærtatis, ad senatum admittuntur, quoties de re quapiam graui, deliberatio suscipitur,

T S H E R T O G E

L O
LOVANIUM Peruetuſta Brabantiæ urbs ante Iulij Cæſaris ad
uentum in has regiones, oppidi formam habuit, temporumq́ ſucceſ:
ſu, in tantam, amplitudinem excreuit, nunc ut in ambitu quatuor
miliaria Italica colligat Præſtant hoc Louanienſib. aëris ſinuq
amœna commoditas. Quin magnificum etiam D. Petri templum cum dom'
eleganter cõſtructis, multorum collegiorum Vniuerſitas. De la ſhe Caſtrũ
a Julio Cæſare conditũ, multaq; admiratione digna, egregie ornant

A C H

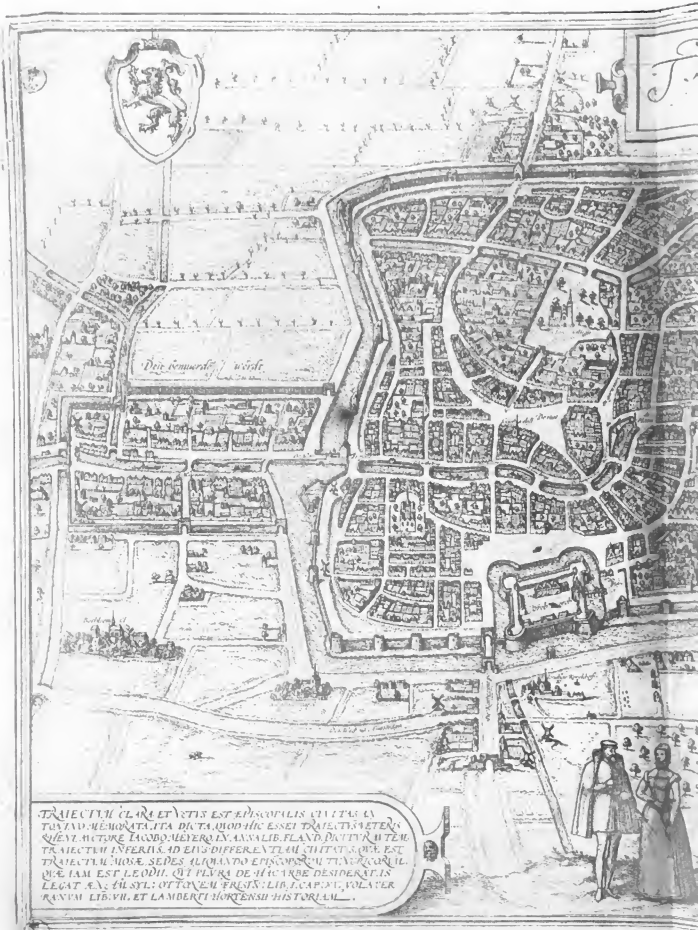

Cum Privilegio.

modo summo semper honore, priuati quiuis homines, sed etiam principes viri coluerunt, quemq; certatim multi, multis honoriis muneribus donare voluerunt, sibique ita eius consuetudinem conciliare, vel potius emere. Sed omnium vniuerse ordinum dona aspernatus, vnus Reip. Florentinæ, cuius aliquandiu officiosus, studiosusque extitit, pensione annua cõtentus, multorum auctor operum, Patauii anno M.D.XXII. libris immoritur. Contra D. Erasmus ille Roterodamus, in quadam familiarium epistolarum, ad Damianum suum Gœsanum data, scribit: Longolium reuera fuisse Hollandinum, Schonhouia oriundum. At ipsi auctori, patriam professo citius fides ponenda videtur, quam cuiuis peregrino. Scitum enim illud est: Cuique suus imperat affectus. Superant hac tempestate inter literatos & claros homines, ciuesque Machlinienses, Rembertus Dodonæus, insignis medicus, item mathematices peritissimus, à quo multa nec ea parua opera, subcisiuo tempore lucubrata accipimus: Deinde Philibertus ille Bruxellensis, albo geniorum regiorum adscriptus, vir cæteroqui literatissimus, & excellens orator. Iacobus Vuastelius, in sanctum illud Machliniense consilium cooptatus, vir vndique eruditus & honoratus, cuius F. Petrus, patre dignissimus, vt doctrina, sic eloquentia valet. Adeò, vt eius ore indigena senatus grauioribus quęstionibus, postulatisque respondeat. Pereruditorum illustriumque cæterorum virorum, quibus aliqua scientiæ laus datur, multitudine, breuitatis studio supersedere malumus in præsentia, quam ieiunè sobrieq; de singulis dicere. Hæc vrbs, alma nutrix, altrixque fuit, Philippi I. Caroliq; illius ter maximi Imp. Phil. illius Belgarum heri cum patris, tum aui, quod illic tunc temporis, vt plurimum, curia hærebat. Cuius amplissimæ prouinciæ vsuram, dum iam modo dictus Carolus auiæ Margaritæ Austriali, quoad vita frueretur daret, sedem Machliniæ fixit, illa ipsa herois, quæ etiam in ea vrbe, sui semper cupida, & gratiosa, anno M.D.XXX. obiit. Beneficiorum vero omnium, quibus olim aliquando, ab hero ornati sunt Machlinienses, par pulcherrimum hoc est: Primum omnium portoriorum, quæ in singulas merces iustis locis exiguntur, sunt immunes. Secundo, bona eorum firma, fixaque Belgicæ territorio circumscripta, per se libera existunt, nec obligatione sunt obligata (vti cæteræ popularium res) opt. iure prædiis comparanda, quam immunitatem ex Caroli illius omnium nouissimi Æduorum Reguli Belgarumque domini gratia, ac liberalitate, officiis, studio, opera sunt demeriti, quod enim cum summa virtute, ac fortitudine, bello laborantem, semper subleuassent, vix vlli alii clientum, aut magis fidere, aut plus tribuere solebat, ac ea propter amplissimum illum Senatum (vulgo consilium Regium) illic anno M. CCCC. LXXIII. instituit, cuius ipse princeps esset, cæteroqui triginta quatuor viralem, putà Cancellario, coluærario, binis præsidibus, quatuor equitibus, sex supplicum libellorum magistris, initiatis consiliariis octo, profanis vero duodecim, partim Doctoribus, partim prolytis constantem. Hic Senatus, primo rerum dominum quocunque iret, comitabatur, assidebaturque, absente vero principe, aut hero, Archigrammateus cunctis præerat. Eo autem ab omnibus penè Belgici tribunalibus, ius erat receptitium. Porrò, cum vxoris Ioannæ beneficio Philip. I. ad amplissimam Hispaniensium & annexorum regnorum possessionem vocatus, necessario transmitteret, eius iussu, nouissimè anno M. D. VI. ad eam vrbem, in medio propè Belgio sitam, itaque apprimè opportunam, sedeis fixit ille ipse senatus, eius tamen forma & auctoritate, nec non consiliariorum numero, antea nonnihil immutato, qui, vti nunc est, vno præside, sedecim consiliariis, duobus scribis, ab epistolis, siue à secretis octo, & cætera munusculorum turba. Huc generatim, post ciues & tribuleis Flandris, Atrebatibus, Hollandinis, Middelburgensibus, Namurtibus, Lucæpyrgensibus, Valencinienfibus, postremo illis, qui litigosa illa prædia colunt, in Flandriæ, Hannoniæq; confiniis collocata, (de quorum iurisdictione ac iudicatu, Flandri & Hannonienses valde pertinaciter inter se contendunt) ex domestico foro prouocare, appellareue licet. Frisii item, Occidentem solem versus qui spectant, ac Vltraiectini, paucis ab hinc annis hunc ipsum agnoscunt senatum, tanquam recognitorem ciuilium causarum, quas ipsi ante iudicassent, &c. Grauissima etiam belli intestini, quo decennium Belgicæ prouinciæ, mirum in modum sunt labefactatæ, incommoda Machlinia sentiit. Nam, quia ab oppidanis Auriacus miles, siue receptus, siue oppidum militari stratagemate inuaserit, voluntati & direptioni militum, primum quidem Hispanorum, tum Gallorum & Germanorum, ab Albano ex Hannoniæ montibus, victore reuerso expositum fuit, anno M.D.LXXII. die 1. Octobr.

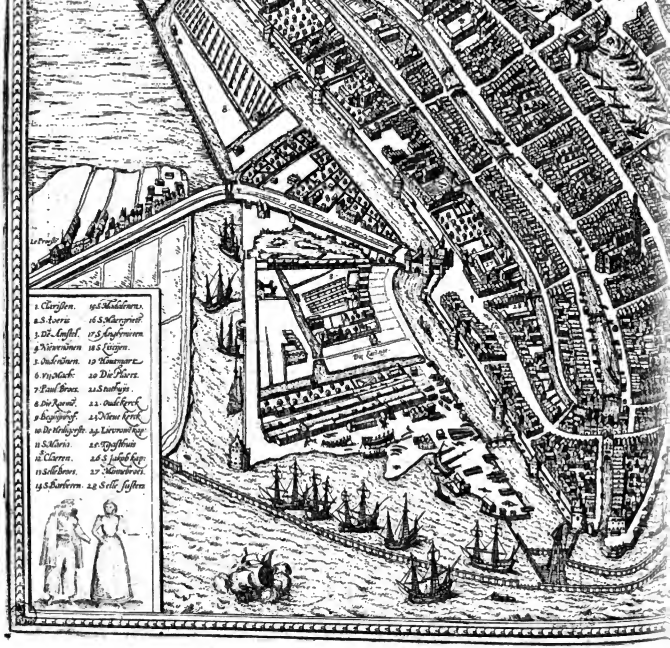
monimenta, aliaq; antiquitatis monumenta, certa vetustatis indicia, frequeter hoc loci inueniantur. Nunc Traiecti nomen à traiiciendo vulgò obtinet, ob frequentem nimirum (vt plerique existimant) mercatorum per hanc vrbem transitum, vel quia hic veteris Rheni traiectus fuit. Is enim hanc vrbem solebat alluere, quæ nunc per fossas & canales artificiosè ex Rheno deductos, aquam consequitur, adeo, vt à plerisq; minus acurate hoc considerantibus, Rheno adiacere putetur. Est autem diues & populosa ciuitas, & priuatarum ædium nitore, & magnificis Canonicorum Collegiis præstans, quorum præcipuum est S. Martino sacrum, Fanum ornatum & sumptuosum. Quia porro secunda fortuna eos plerumque, quibus clementius fauet, paululum erigere, & cæteris anteferre soleat, vnde aliorum deinde inuidentia oritur, simultas quædam inter hanc ciuitatem, vicinumque populum orta est, adeò quidem vt ad arma progressum, & Traiectum expugnatum, ac dirutum ab eis fuerit, qui præsidiario milite, & constructa ilicò arce VVilltenbergh nomine, hanc Traiectensem Rempubl. aliquanto tempore suis habenis moderati fuere. Ab horum autem incondito & tumultuante domino, Clodouei Lotharii filii opera, & auxilio, tandem hoc oppidum liberatur. Regium est Traiecti consilium, in quo vicinarum vrbium lites dirimuntur. Arx etiam pulchra, & valde munita iussu Caroli V. constructa, cui Vredenburch nomen inditum. Hanc autem arcem ciues, atrocissima Hispanorum sæuitia grauiter læsi, & exacerbati, multo labore obsident, ac tandem extrema necessitate vrgente, ad deditionem adactos Hispanos, saluos & incolumes optima fide dimittunt. Anno salutis M. D. LXXVII. Februarii die XI. Præpotenti insuper Episcopatu commendatur Traiectum, cuius Antistes in sacris latissime imperat, qui & Archiepiscopi consecutus dignitatem, plurimum ab ea amisit, ob innocentissimi Bonifacii cædem, quæ in hac ciuitate fuit patrata, cui deinde Pipini, & Caroli Magni, Episcopatuum & Monasteriorum liberalissimorum benefactorum auctoritate, restitutus fuit. De Episcopis autem Traiectensibus, deq; variis eius Reipub. tum formis, tum mutationibus, peculiaris extat libellus Handrico idiomate Lugduni Batauorum anno Christi M. D. XLIII. editus. Prodiit ex hac vrbe Hadrianus, eius nominis Papa Sextus, anno Domini M. D. XXII. Qui iuuenis, Louanium studiorum gratia profectus, fœlicissime omni scientiarum genere imbutus; paucis post annis eminere cœpit. Et tandem eo progressus est, vt Academiæ Princeps haberetur. Et quia non modo doctrinæ, sed & aliis naturæ dotibus erat illustris, in aulam vocatus, Carolo V. tum puero, institutor præficitur, aliquot deinde annis in Hispaniam ablegatur, cum potestate gubernatoris Vniuersalis tanti regni, cui cùm magna cum laude præfuisset, tandem absens, Romæ in locum Leonis decimi Pontifex Max. designatur. In qua quidem functione, anno secundo obiit, dignus qui Pontificatui annis pluribus præfuisset.

TRAIECTVM CLARA ET VETVS EST EPISCOPALIS CIVITAS IN
TOTVM MEMORATA, ITA DICTA, QVOD HIC ESSET TRAIECTVS VETERIS
RHENI, AVCTORE IACOBO MEYERO IN ANNALIB. FLAND. DICITVR AVTEM
TRAIECTVM INFERIVS, AD EIVS DIFFERENTIAM CIVITATIS, QVÆ EST
TRAIECTVM MOSÆ, SEDES ALIQVANDO EPISCOPORVM TVNGRICORVM,
QVÆ IAM EST LEODII. QVI PLVRA DE HAC VRBE DESIDERAT, IS
LEGAT ÆN: SYL: OTTONEM FRISIN: LIB. I. CAP. XV. VOLATER
RANVM LIB: VII. ET LAMBERTI HORTENSII HISTORIAM.

TRAIECTVM
HANC VRBEM ALII ATTRIBVVNT HOLLANDIÆ, ALII PHRISIÆ:
SIVE IN HOLLANDICO SOLO, SIVE IN PHRISIA SITA, HAVD DVBIO NO-
BILISSIMA EST ET PRIVATAR. ÆDIVM PVLCHRITVDINE ET CLERO.
HABET ENIM CELEBERRIMA CANONICOR. COLLEGIA IN QVIBVS PRINCI
PEM TENET LOCVM, QVOD EST D. MARTINI, HABET ET ANTISTITEM,
QVI IN SACRIS LATISSIME IMPERAT. HIC TAM DIVES AC POTENS,
VT SI QVANDO SIT NECESSE, QVADRAGINTA HOĪVM MILLIA AD
BELLVM POSSIT ARMARE. HADRIANVS BARLANDVS.

..., quarum maior pars Gedani, vulgo, Dantzici, Regiæ, Reueliæ, & Neruæ omnium mercium generibus oneratur. Stupidos plerumque aduenas ista detinet nauium tam ampla statio, ex qua diuerso ex orbe huc profectas quingentis Plures interdum conspicere liceat. Sed longè maxima omnium pars domestica & vrbana, quarum adspectu nihil iucundius. Cui consectarium est, luculenter, & in remotissimis terris ciues negotiari, ad eosque in horas peregrinos mercatores commeare. Portus summa commoditas hoc præstat, ideoque post Anuerpiam, secundum est Amstelredamum, Belgicæ Emporium, quod ditissimos homines incolere, pro multis vnicum hoc satis manifestum fuerit argumentum: siquidem CC. & CCC. nauium classe, (de qua modò diximus, quæque iustis temporibus, quotannis eò bis confluit) importatas merces suis facultatibus redimunt incolæ, sic, vt quinque, aut ad summum sex dierum interuallo, exoneratæ toto orbitæ, vnde soluerint, aut quoquo nauicularijs visum est, referantur. Sunt etiam hic fabricandarum nauium probatissimi architecti. Nihilo segniùs interim, lanificium inibi tractatur, quippe, duodena millia, & ampliùs pannorum textrinæ vrbanæ conficiunt Fistucis fundata ciuitas vniuersa, perpetuis tignis insidet. Idcirco non sine sale & lepore amicus quidã noster, modò fistucatũ illud pauimentum liceret contemplari, non esse, cur vidẽdi amenioris nemoris desiderio quis teneatur, ac propterea ferunt, insanas substructiones, infraq; aquam latẽtes moles propter materiæ copiam, laborum, operisque difficultatem, multò pluris constare quàm ipsa ædificia, & vniuersas fabricas, quæ ex solo eminent. Ciuitas omnium generatim operum & ædificiorum cùm publicorum, tum priuatorum descriptione nobilis, præpotens, numeroque ciuium, & fortunarum amplitudine, valens, per se firma, naturaque & situ, loci, inuicta, vt vix, expugnari humanis viribus queat, eoque magis, quod vrgente necessitate occultis quibusdam rationibus, & eo comparatis machina mentis, continentem diffusis aquis instar vasti lacus complere ciues lasissimè possint. Itaque si aërem, si circumfusum aquarum æquor, si denique loci situm, si chomata, incilia, (quæ omnia penè compita sectant) & his similia spectes, Venetijs haud adeò dissimilis ciuitas, cæteroqui fortunata, fœlix, & quàm orbis immensi circulator hospes summè admiretur adspiciens. Qua de re gratus eiuis Nicolaus Cannius, lepidum imprimis hexastichon carmen condidit. Id quod nos in studiosorum gratiam, huc intexere voluimus.

Hæc illa est Batauæ, non vltima gloria gentis,
Amnis cui nomen, cui cataracta dedit.
(Dicta prius Damum) raris habitata colonis,
Cùm contenta casis, rustica vita fuit.
Hinc Amsterdamum iam facta celebrior, atque
Fortunæ creuit tempore nomen item.
Vrbs bene nota propè, atque procul distantibus oris,
Dotibus innumeris suspicienda bonis.
Diues agri, diues pretiosæ vestis, & auri,
Vt pleno cornu copia larga beet.
Quod Tagus atque Hermus vehit, & Pactolus in vnum,
Verè huc congestum, dixeris esse locum.

1. Clarissen.
2. S. Joeris
3. De Amstel.
4. Nieuwenonnen
5. Oudenonnen.
6. VII Mach:
7. Paul Broes.
8. Die Roemd.
9. Beginhof.
11. S. Maria.
12. S. Clarren.
13. Selle Broers.
14. S. Barberen.
16. S. Maergriete.
18. S. Luitjen.
19. Houtmarte
20. Die Plaets.
21. Statthuys.
22. Oude kerck
23. Nieue kerck
26. S. Jakob kap:
27. Minnebroes.
28. Selle susters

Inuida clauserunt hoc marmore fata Rodolphum
Agricolam, Phrysij spemque decusque soli.
Scilicet hoc viuo meruit Germania laudis,
Quicquid habet Latium, Graecia quicquid habet.

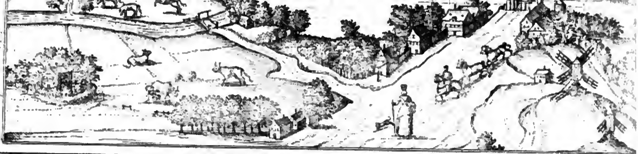
Vix vllam ciuitatem esse crediderim, quæ toties Bellonam sæuientem perceperit, atq; Groninga, quemadmodum eius annales ostendunt. Nunc sub dominio hæreditario Ducum Burgundiæ feliciter florescit.

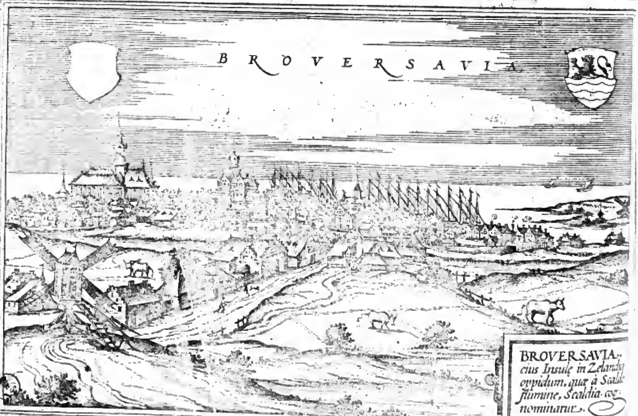
BROVERSAVIA.

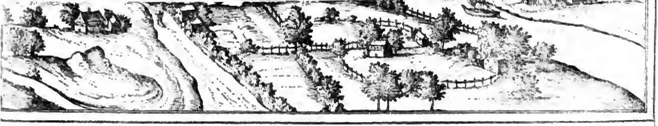
ZELANDIA, Mattiaca Tacito, regio maritima, multis discreta insulis, quarum tres magnitudine, dignitate, & pagorum ciuitatumq; frequentia reliquis præferuntur, Valachria Suydbeuelandia, & Scaldia, à præterlabente Scalde flumine nominata, quæ cum multis populosis pagis ac colonijs distincta plurimas exhibet rusticanas villas; pleraque vrbana, atque antiquæ nobilitatis prædia ac palatia, vt Haemstedium, & Renissæ affinem Moermondam, & præter pulchram ciuitatem Zirizæam, Brouersauiam non ignobile municipium, vulgo Brouuershauen, oppidum nitidè & eleganter constructum, quod rei maritimæ peritos & exercitatos naucleros suppeditat, & piscatores strenuos, vnde Brouersauia ingentem piscium copiam varijs mundi partibus communicat.

GORICVM.

GORICVM, Hollandiæ ciuitas, eleganti castro insignis, situ amœno, rerumque omnium affluentia, nomen, laudemque meretur, trium miliarium interuallo à Schonhouio distat, Vvahalim fluuium, ex tribus alterum, quibus Rhenus in Oceanum effunditur, præterlabentem habet. Hic ex altissima turri, duæ supra viginti vrbes, muris septæ, conspici possunt, cum rusticorum villis, & non paucis nobilium habitationibus. Lætissimis abundat pascuis, vnde in butyro, lacte, caseo, ferè tota incolarum negotiatio consistit, quæ Antuerpiam, & ad alia loca, non sine maximo emolumento exportant. Hæc ex Guicciardini absolutissima inferioris Germaniæ enarratione, dictione mutata, desumpsimus.

BROVERSAVIA.
BROVERSAVIA.
cius Insulę in Zelandi
oppidum, quæ à Scald
flumine, Scaldia co-
nominatur.

Cum Privilegio

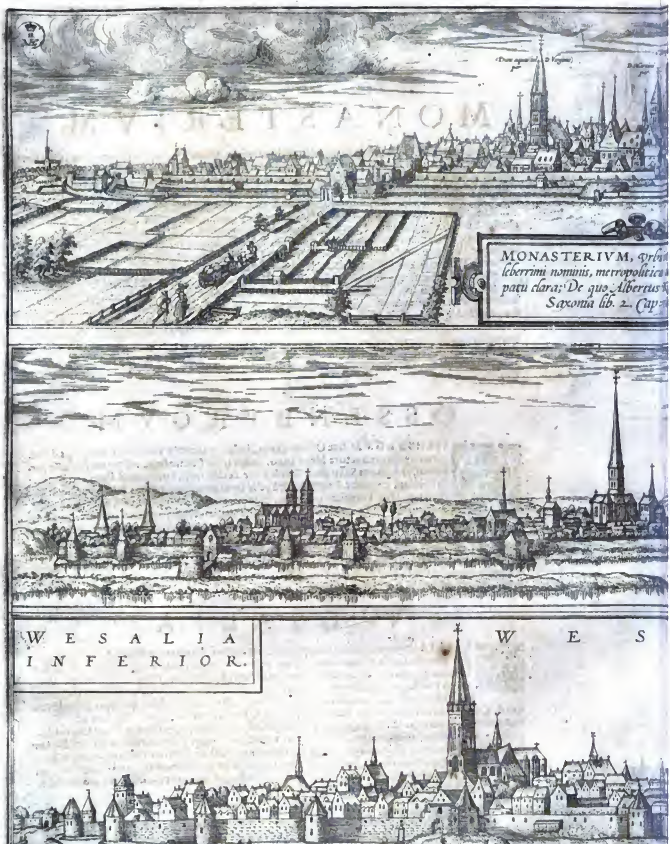

OSSENBVRGVM.

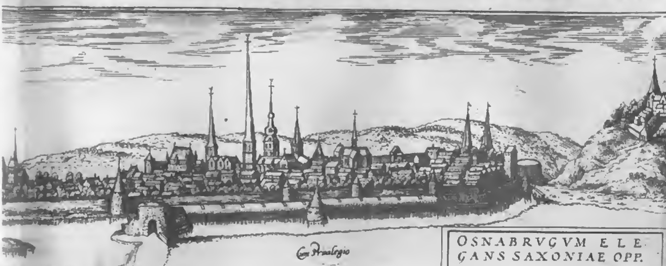
OSSENBVRGVM, siue Osnabrugum, insignis Saxoniæ ciuitas, à Comitibus de Engern erigebatur, auctore Hermanno. Alij à Iulio Cæsare hanc vrbem inceptã esse perhibent. vt Annales Saxonum. Carolus illic Ecclesiam in honorem S. Petri, Crispini, ac Crispiniani condidit. Feruntʼhanc à pelle bouina dictam, quibus vrbs hæc fuerat circundata. Hæc Franciscus irenicus. Duobus porrò Canonicorum Collegijs celebris, multum sibi lucri ex griseo & lineo panno comparat, sub paucis annis munitior facta, situ amœnam obtinet vallem amnique Hasa irrigatur. Pinguem in ea coquunt cereuisiam, Buse vocatam. Carolus Magnus Saxonibus triginta trium annorum bello edomitis, VVidekindi etiam arce, huic vrbi vicina, expugnata, eaque imposito præsidio firmata, decem in Saxonia Episcopatus instituit, quorum præcipuũ Osnaburgensem esse voluit. Summè etenim hanc vrbem præ cæteris coluit, cui priuilegium nouæ scholæ concessit, in qua Græcæ & Latinæ litteræ à viris doctis traderentur. Hæc Munsterus. Hammelmannus, & Argentinensium Chronica.

VVESALIA

VVESALIA inferior, Ciuitas Cliuensis est clara opibus, dignitate, ædificijs, & mercatura, ad eius mœnia Lupia Rheno coniungitur inde non longe Teutoburgum situm est, hodie Deusburg vocatur, oppidum iustæ magnitudinis & vetustatis. Cui vicinum est oppidum, vulgo Dinslaken appellatum, quod Arnoldus VVesaliensis, Martis lacum, interpretatur. Nam Martis diem, Dinsdach vocamus, & Dingen, litigare significat, quod proprium Martis est. Coluisse autem Germanos Martem, Tacitus & Plinius authores sunt. Sed iam ad VVesaliam redeo, quæ magnas ex Rheno præterlabente cõmoditates percipit, qui sæpius ab origine sua tramitem varians, ab hac demùm vrbe, ad occidentem, vbi & mare ingreditur, cursum instituit. Est item VVesaliæ memorabilis misericordiæ ara, à Clarissimi viri ac D.D. Henrici Oliserij, cognomento Baers, D. Cancellarij Cliuensis &c. parentibus consecrata & posita: Gerontocomion nimirum, vbi senio & ætate confectis viris vitæ necessaria liberalissimè suppeditantur: cuius annuos prouentus filius, paternæ pietatis memor, adauxit.

MONASTERIVM, vrbi
celeberrimi nominis, metropolitica
patu clara; De quo Albertus
Saxonia lib. 2. Cap
W E S A L I A
I N F E R I O R.
W E S

OSNABRVGVM ELEGANS SAXONIAE OPP.

LVNEBVRGVM, nobilis Saxoniæ vrbs, olim villa, in ciuitatem redacta, ex ruderibus Bardeuigi, aut Bardovvick oppido, mercatura quondam celebri, quod Henricus Leo, propterea, quod à ciuibus non intromitteretur, Anno Domini 1188. funditus euertit. Hæc autem villa, à Iulio Cæsare condita est, & à Luna dicta; Lunæ enim simulachrum, vsq; ad Caroli Magni tempora illic remanserat, quod ipse deinde, pietatis zelo commotus, sustulit: Irenicus. At Albertus Krantzius, in sua scribit Saxonia, sub Henrico IV. arcem Luneburgensem, sed non oppidum extitisse. Otto I. erexit locum istum in Comitatum, adiunctis ei prædiis, de terra Meckelburgensi. Deinde circa annum Christi M. CC. XXXV. Fridericus II. ex Comitatu fecit Ducatum. Hanc ditionem, vna cum dominio Brunsuicensi, possiderunt tres Ottones Imperatores, atq; posteri eorum, vsque ad Henricum Leonem, qui exutus Bauaria, Saxonia, & omni ditione sua, Brunsuicum & Luneburgum retinuit. Quæ nunc munitissima est ciuitas, cincta fossis & vallis, habet figuram fere quadratam, patens in longum passibus circiter M. CCCC. L. & in latum nongentis. Sunt tres Parochiales Ecclesiæ in vrbe, inter quas S. Ioannis primatum habet, tria item monasteria. Occupantur ciues & mercatores potissimum negotiatione salis, quod ibi in magna copia coquitur, atq; terra, & aqua, Hamburgum, Lubecam, & ad alia loca per circuitum distrahendum defertur. Amnis Elmeneovv, hodie per hanc ciuitatem fluit, molas agit, atque multas vrbi commoditates affert, tandemque in Albim exoneratur. Sebastianus Munsterus.

BREMA.

BREMA, à Ptolemæo Fabiranum, vrbs Westphaliæ Episcopalis, ac elegans, quæ ab Hamburgensibus huc translata est, vbi olim Archiepiscopatus fuit omnium Aquilonarium prouinciarum, Phrisiç orientali vicina, ad Weserum, siue Visurgum fluuium posita, ex quo admirandæ altitudinis rota, aquam ad incolarum necessitates in hanc vrbem per canales subterraneos artificiosè transfundit: ligneum habet pontem, sub quo molæ frumento frangendo, & tormentario pulueri tundendo destinatæ, cõplures ex ordine hærent. Ex mercatura primarii in hac vrbe viuunt, vino carent, cereuisiam proinde coquunt optimam, quæ in vicinas regiones defertur. An. Christi 1564. florens Bremensis Reip. status, intestina seditione grauiter læsus, pristinæ integritati nondum absolutè restitutus est. Eius controuersiæ causas atq; initia, Ditmarus Kenckelus, prudentissimus Bremensium consul eleganti scripto complexus est.

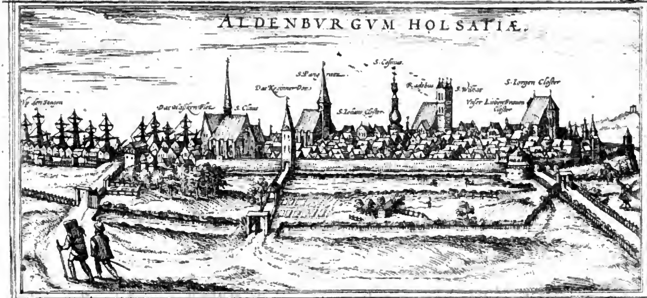
OLDENBVRGVM.

ALDENBVRGVM, vel secundum alios Oldenburgum, duplex inuenitur, vnum in Holsatia Episcopatu insigne, alterũ in finibus Frisiæ. In hoc Holsatiæ Oldenburgo habitauerunt olim suæ gentis reguli, tantæ fiduciæ, vt Regi Danorum inferre bella, & inde expectare non dubitarent. Sed quid non edax consumit vetustas! Olim ad mare posita ciuitas, portum habebat tutissimum, nunc in mediterranea videtur abiisse, quod à mari æstus exaggerans arenas, exclusit vrbem à portu, vt importuosa esset, indeq; & per Sclauorum bella defluxit splendor eius, vt iam diu rusticum, nec clausum habeatur oppidulũ. Præfuit ei Godscalcus, primùm tyrannus contra Christianos, sed cõuersus ad Christum, infinitam gentilium multitudinem ad baptismi gratiam pertraxit.

LVNEBVRGVM, NOBILIS
SAXONIÆ VRBS, SALINIS
CELEBERRIMA.

BREMA.

ALDENBVRGVM HOLSATIÆ.

... perfectori ... commendatione in XVIII. annum praeest. Nunc situ & opere fortissima est Lubeca, propugnaculis validis admodum munita, quae palis ac tignis fistucationibus in aquam immissis, peringentem sustinet molem. Binç sunt ciuitatis plateae, longis extensae spaciis, quas reliquae cruciatim intersecant, & cliuoso descensu, ad Traucnam & Vacenissam flumina exiliter deprimuntur, vnde grata vicorum mundicies, qui sordes in flumina transmittunt. Mirifico nitore conspicua sunt templa, praecelsis ornata turribus, quae cupro & plumbo tecta, apicibus aureis nitent. Summa artificum industria, ex flumine aqua vi molae in altam transfunditur turrim, quae per occultos terrae meatus, latéq; siphones, ad ciuiũ aedes eo modo delabitur, vt huius rei ignarus, naturalibus fontibus Lubecam abundare existiment. De reliquo huius vrbis splendore, de bellorum saeuitia, quibus saepius ab Hollandis, Holsatis, Danis & Sueco attritá fuit, quomodo item tertio igni conflagrata, breuitatis studio nihil adiicio: Illud interim silentio inuoluere nequeo, incredibilem huius Reipublicae potentiam arguere, quod vnà cum Daniae Rege, non alieno, sed sui aerarii praesidio contra potentem Sueciae Regem, priuilegiorum causa in octennium, terra, marique sociale bellum sustinuerit, & pacificationis tandem media, intercedente Imperatore, aliisq; Imperii proceribus admiserit.

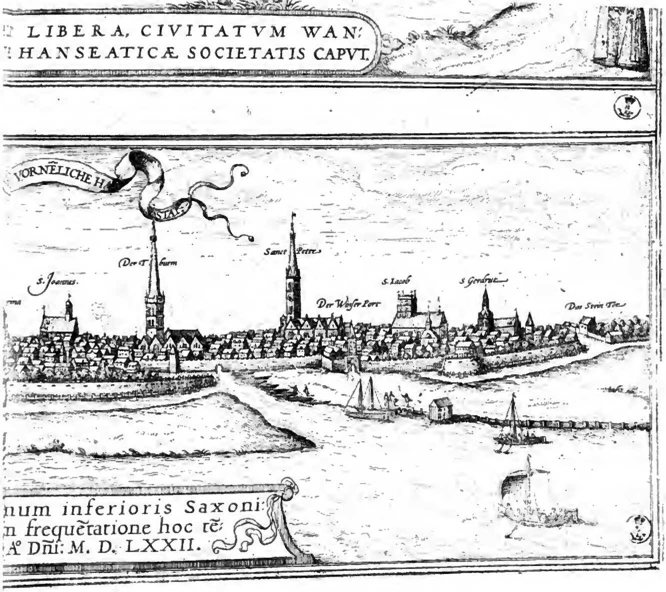
HAMBVRGA.

HAMBVRGA, maxima inferioris Saxoniae vrbs, nomen habet ab Hammone, qui eam instaurauit, vnde Latinè Hammonis Burgum, Francisco Irenico dicitur. At Albertus Krantzius, Hamburgum ab Hama, insigni pugile, nomen accepisse existimat, qui à Starcataro Dano, monstrosae magnitudinis & roboris homine, hoc loci ante vrbis aedificationem occisus perhibetur. Lubeca decem miliarium interuallo distat, aquis est instructissima, & ad mercaturam situ admodum opportuno. Quare Angli, quos iam Brabantia non tolerat, merces suas hic distrahunt. Moenibus, fossis, vallo, diuitiis & incolis, nihil Hamburga cultius, nihil munitius vidi. AEdes habet eximiae venustatis, quae ductis per vrbem euripis alluuntur. Ex quibus, ob vini inopiam, potum cereuisiam coquunt, quae non ab Hamburgensibus tantum, sed & in aliis Saxoniae partibus auidissimè bibitur, adeo, vt dictu mirum sit, quanta cereuisia hęc gens sese ingurgitet: laudem meretur, & gloriam, qui fortius potitarit. Carolus Pipini pater hic Vicarium habuit, quem Dani, expugnantes vrbem, igneque vastantes, eiecerunt. Inter septem Vandalicas Hanseatici foederis vrbes non infimum dignitatis gradum Hamburga obtinet.

24

LVBECA VRBS IMPERIALI
DALICARVM, ET INCLYTÆ

HAMBVRCH E
Hamburga, Florentissi
æ emporium, Anglorum
pore celeberrimum

LIBERA, CIVITATVM WAN:
HANSEATICÆ SOCIETATIS CAPVT
VORNĒLICHE HA
S. Joannes.
Sanct Petre
Der Weser Port
S. Jacob
S Gerdrut
Der Stein Tor
num inferioris Saxoni:
n frequētatione hoc rē:
Aº Dñi: M. D. LXXII.

IENAE Thuringiæ vrbis nomen, vt quidam à Iano deducant, non video quanam ratione fieri queat, cùm hic Deus in Theutonico solo cultus non legatur. Probabilius itaque Stigelius scribit:

Hanc placet Hebræo nobis hanc nomine dici,
Vt vetus à Iayn nomen IENA tenet.
Cur ita crediderim, nisi mentem vocula fallit,
Certa huius ratio nominis esse potest.
Quippe vocat Iayn Solymæ pius incola terræ,
Hoc quod nos Latio dicimus ore merum.
Quæ caput in medijs vrbs fertilis erigit vuis,
Hanc quisquam à vino nomen habere neget?

Hæc ille. Ima iacet valle, muris & turribus firma, ponte lapideo vtramque Salæ ripam coniungens, schola etiam triuiali insignis.

GOTHA.

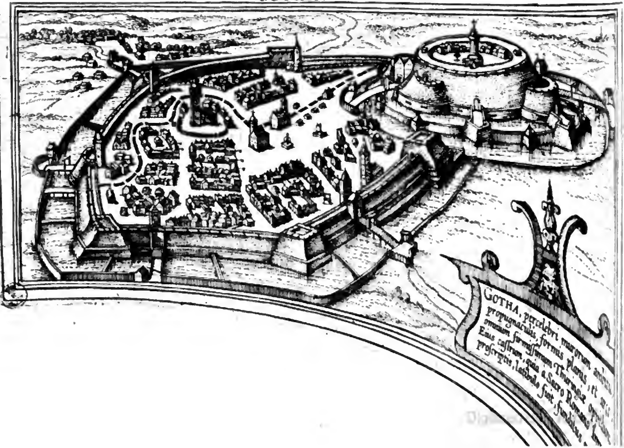
THVRINGOS à Gothis, Rithaimerus in sua orbis descriptione originem traxisse scribit, eo, quod Gothi in hac regione gentis suæ vocabulo GOTHAM vrbem condiderunt, circa annum Christi, vt Iobstenio placet, 923. Admirandæ fortitudinis castrū habuit Grimmenstein, quod nunc solo æquatum iacet. Eius rei causa hæc fuit. Guilhelmus Grumbachius, stirpe magis, quam virtute nobilis, ob varia & enormia flagitia, quib. Principes in ordinem redigere, Cæsarem ex imperii fastigio deturbare, nouamque imperii formam moliebatur, à Ferdinando Imp. Aug. tum à Maximiliano Imp. eius filio, reus declaratus & cognitus, cum omnibus verè Carilinariæ coniurationis sociis condemnatur, proscribitur, atque Illustrissimo Principi electori Saxoniæ Augusto, sententiæ promulgatæ executio, ab Imperatore, ac cęteris Imperii ordinibus, vno cōsensu demandatur. Quam ipse proscriptionē, fiducia sui receptus, & protectoris Ioannis Friderici II. Saxoniæ Ducis, contemnit. Qui cùm post multas Principum admonitiones, à pertinaci seditiosorum defensione non abstineret, Illustrissimus Saxoniæ Dux, Princeps elector Augustus, extrema necessitate coactus, ne mandata Imperii detrectare videretur, vrbem pridie natalis Domini obsidione aggreditur, eamq; XIII. Aprilis, Anno Domini 1567. deditione capit. Tum Grumbachius, & cum eo quatuor ex coniuratis, ob violatæ Cæsareæ Maiestatis crimen commissum, XVIII. Aprilis iusto supplicio afficiuntur, castrum diruitur, Dux Ioannes Fridericus, captiuus Viennam abducitur.

FVLDA.

FVLDA, metropolis est eius in Germania regionis, quam olim Bucconiam, alii Buchoniæ syluā seu solitudinem appellabant, quæ inter Thuringiam, Franciam, Wederaugiam, & Hessiam sita est. Inter ripas alias habet Fuldam, quæ præterlabens ciuitati nomen dedit. Cuius præcipuum decus atq; ornamentum est, peruetusta illa & plane augusta Basilica S. Saluatoris, quam longe lateque celeberrimam memoria B. Bonifacii reddidit, cuius auspicio diuino, Fuldana ciuitas primum & condita, & aucta, vasta ante solitudo. Basilica enim hæc antiquissimi monasterii prior oppido constructa fuit, anno nimirum salutis 755. Imperatore Pipino Caroli Magni patre. Quo fermè tempore Wonfridus, post Agathopœus, siue Bonifacius dictus, è Britannia in Germaniam venit Apostolus Christi, qua de re magnus est consensus annalium, &cęt. Ampliorem huius regionis & vrbis Chronographiam Georgii Wiceli, vide in Munstero Cosmographo.

IENA Thuringiæ urbs, cum propter Musas, tum vineta clara et celebris

GOTHA.

GOTHA, percelebri murorum
propugnaculis, fornas planas
omnium firmissimum Thuringiæ
Eius castrum, quia a Sacro Romano
proscriptis, latibulo fuit, funditus

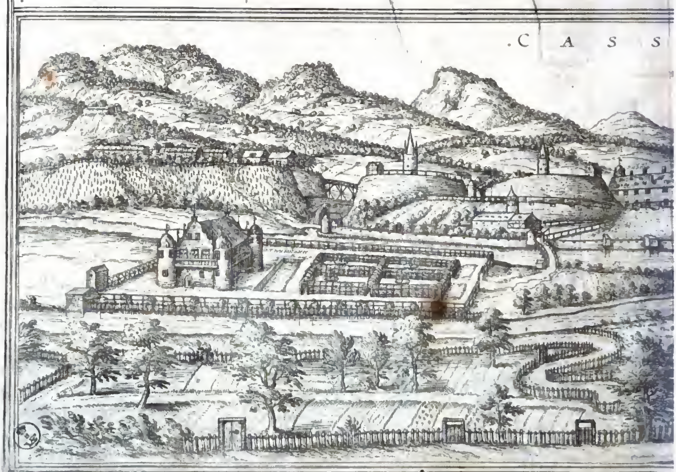
Cum Priuilegio.

CASSVLA.

CASSVLA, præcipuarum Hassiæ ciuitatum altera, dicta quasi Castellum, olim tantum illic arcem extitisse perhibent. Illic lilium aureum è Roma per Lantgrauium delatum videtur. Nuncupatur autem à Ptolemæo Stereontium. Hæc Franciscus Irenicus. Fulda, Ana, & Trusula fluminibus irrigua. Aquis igitur instructa ciuitas, agrum fœcundum atque compascuum habet, & arua pecoribus nutriendis idonea. Vnde in vellerum, lanæque venditione, horum potissimum negotiatio consistit. Has siquidem merces, lanam præcipuè, partim ex Buuonia, regione Thuringiæ vicina allatam, partim patrio in solo natam, in maximum Brabantiæ Emporium Antuerpianam vrbem exportant, & inde Londinum transmittitur, quo Anglis (qui licet ouibus abundent, tantam tamen lanæ copiam, quantam ipsi consumunt, textrinis suis suppeditare nequeunt) à nostris Germanis medium offeratur, atque materia maxima lucri, & ex mercibus nostris in Germania natis, pecuniam colligendi, dum confectum ex nostra lana pannum, ante aliquot annos Antuerpiæ, nunc Hamburgi, & Francofordiæ ad Mœnum, parata pecunia comparamus.

M A R

C A S S

Cum Priuilegio

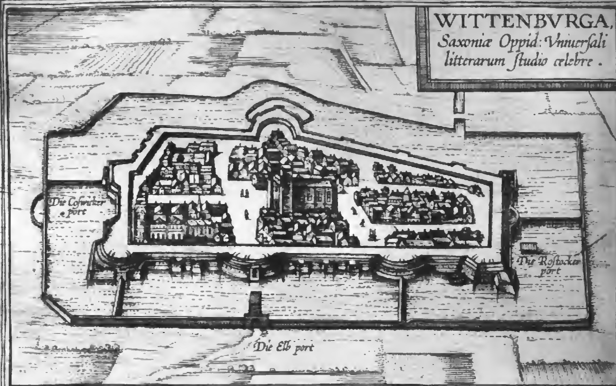
quodam adulterii accusaretur, iudicio candentis ferri se purgauit. Non absimile purgationis genus eos vsurpasse apud Georgium Cedrenum inuenio, quos virgines corrupisse, aut quæ corruptæ essent, erat suspicio.

FRANCOFORDIA AD ODERAM.

FRANCOFORDIA, in Marchia Brandeburgensi, situ excellit. Ab ortu etenim interlabitur Viadrus fluuius, hodie Odera dictus, piscium copia abundans: ab occasu vero, meridie & borea, sunt vineta innumera, collectaq; vina per Viadrum in Pomeraniam, Daniam, Borussiam, & vicinas partes distrahuntur. Diceres hic Bacchum, Cererem, Naiades, & Dryadas habitare. Desunt tantum metalla & aromata, alioqui multarum rerum est Cornucopiæ. Habet satis fœni & lignorum. Tradunt annales eorum, ciuitatem primum fundatam & extructam Anno Christi 1253. per Gedinum ab Hertzberch, commissione Ioannis I. Marchionis Brandeburgensis, atque ordinatam pro mercibus deponendis, quæ terrâ & fluuio illuc deferuntur. Pleriq; ciues de sua negotiatione, præsertim piscium, vini & annonæ, quorum maxima ibi est copia, solliciti sunt. Publicum in hac ciuitate Gymnasium institutum fuit, ab Illustrissimo Principe electore Ioachimo, ex Lipsiensi anno Domini 1506. Ab Alexandro VI. & Iulio, & Maximiliano I. Imperatore variis priuilegiis ornatum. In quo iam inde ab initio, in omni artium & disciplinarum atque linguarum genere præstantissimi doctores fuerunt, quorum aliqui à Sebast. Munstero recensentur.

WISMARIA.

WISMARIA in ducatu Megapolensi clari nominis ciuitas, circa annum Christi CCCXL. ædificata perhibetur, quemadmodum his verbis Albertus Krantzius in VVandalia sua testatur. Gunzelinus, patri cognominis, Svverinensem comitatum tenet post patrem, quem ille ab Henrico Leone promeruit, hic ergo filius, cùm Mekelnborg pro sui magnitudine oppidum cerneret immunitum, quod diffensum in longum, nullis vallis ac muris potuit firmari, vicino loco ad mare contiguum, vrbem cœpit moliri, quam VVismariam, incertum vnde ducto nomine appellauit. Si Latini rem gessissent, suspicarer Cismariam vocitatam. Nunc cum Saxones fundamenta iecerint, in obscuro manet vnde sit nomen deductum. VVismariam tamen nomen esse Vvandalicum, ex aliis meminimus. Potuit ergo vir in gente nobilis ibi habitans, loco relinquere nomen, vt ex Vvismaro Vvismaria, quomodo ex Romulo Roma diceretur, &c. Anno salutis M. CC. LXII. tota incendio periit, ac tum multo, quam ante, magnificentius extructa, lapideis ædibus condecoratur. Deplorandus in hac vrbe casus, Medeæ fabellas superans accidit. Faber erat lignarius, qui per interualla miserabili phrenensi vexaretur: correptus aliquando furore, vbi flibat in solito labore, securim prehendit, domum repetit, liberos duos per medium secuit: tertium eum simili furia esset consumpturus, mater iam prægnans cum eiulatu misero

WITTENBVRGA,
Saxoniæ Oppid: Vniuersali
litterarum studio celebre.
Die Coswicker port
Die Rostocker port
Die Elb port

WISMARIA, natura loci populi frequentia,
et ædificiis in Ducatu Megapolensi, nobile Oppidum.

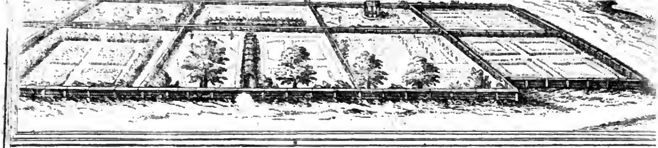
Privilegio

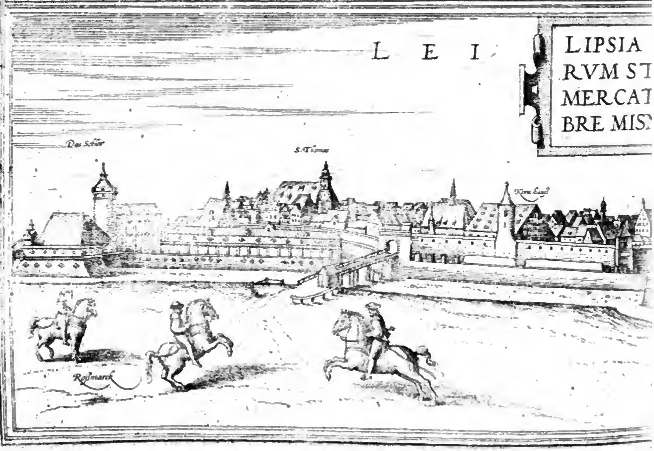

ROSTOCHIVM, Megapolensis Ducatus
vrbs nominis celebritate, et Academia præstans.

... magnitudinis, ac ponderis tormenta muralia, eorumque nitorem, ac formas enodatè recensere voluero, vereor ne veritatis me limites egressum ij existiment, qui tantum, tamq; magnificum rerum bellicarum apparatum nunquam viderunt. Illud interim constanter affirmo, non vllum in vniuersa Germania armamentarium reperiri, quod huic Dresensi non deferat palmam. Territorium huic vrbi vicinum, ob lætam agrorum fertilitatem, quocunque oculos verteris, amœnissimi horti, arboribus, herbisque generosis culti exornant, in quibus parietes reticulati, variorum fructuum vbertate magna cum voluptate spectantium, latissimas consitasque areas cingunt.

LIPSIA.

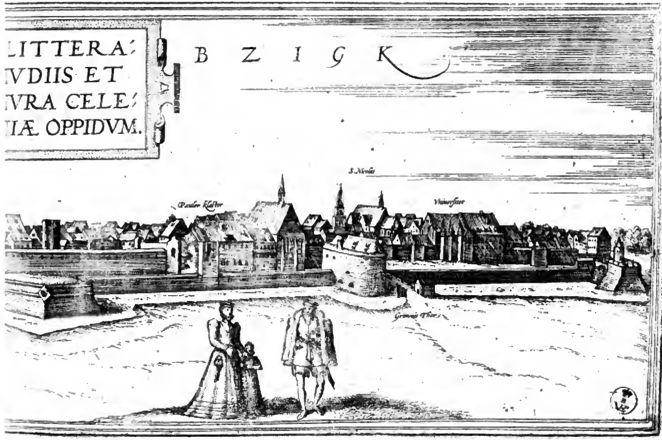
LIPSIENSIS ciuitas, afferente Munstero, in Osnia, vulgo Ostland, aut, vt alii volunt, in Misnia posita, (est enim hoc posterius vocabulum laxius priori, & vtraq; terra vni paret domino) non est vrbs admodum ampla, sed tamen talis, quæ sua angustia etiam amplas Germaniæ, maxime Principum exuperat ciuitates. Abundant ibi mercatores, qui varia & continua exercent commercia, idque ter per annum in ipsa ciuitate, sicut quidam de nundinis eius loci, hunc in modum scripsit: Mercibus augetur ter Lipsia magna quotannis. Est ornata magnificis ædibus, quæ in vniuersum lapideæ sunt, intus tabulatæ, & foris miro artificio ac maiestate depictæ, atque ob æqualitatem structurarum & pulchrum ordinem, miram inter se habentes concordiæ rationem. Habet senatum, qui non ex opificum indocta turba, sed ex doctis collectus est viris, è quorum autoritate & iudicio, Misnensium, Duringorum & inferioris Saxoniæ ius pendet. Nam mittunt hi ad eos dubias quasque extricandas causas. Passum est hoc oppidum anno Christi M. D. XLVII. grauem iacturam, quando sexta die Ianuarii cœptum fuit oppugnari, per Ioannem Ducem Saxoniæ, Principem electorem. Tunc enim exusta fuerunt suburbia, bombardarum ictibus, deiecta mœnia, turres concussæ, domorum tecta dissoluta, castrum ciuitatis multum deformatum, obsidio in magno frigore continuata ad XX. dies, & tunc hostis re infecta coactus fuit discedere. Vniuersitate, quæ ex Pragensi anno salutis M. CCCC. VIII. initium sumpsit, Lipsia claret. Quia enim Germani nouam Hussitarum doctrinam, quæ Pragæ in Bohemia oriebatur, repudiabant, vno die supra duo millia discipulorũ magistros secuti, apud Lipsiam Misniæ vrbem, trium dierum itinere à Praga distantem, vniuersale studium erexere. Cuius initium atque progressum Æneas Syluius, post Pius eius nominis II. prolixius tractat, cap. 35. lib. historiæ Bohemicæ. Hanc vniuersitatem Erasmus in Epistola ad Georgium Saxoniæ Ducem, inquit eius auspiciis, ac munificentia, solennibus studiis & politioris litteraturæ ac linguarum accessione florere. Eam Petrus Mosellanus, Græcarum literarum professione illustrauit. Scribit Æneas Syluius: Cum Leonardus quidam eques & nobilis, cognatum suum, qui Lipsiæ bonis literis operam dabat salutaturus, aduenisset, quæsissetque vti valeret, & quem in bonis literis progressum fecisset, vnus è commilitionibus respondit: Optime quidem se amicus tuus gerit, quia inter mille & quingentos, hic vnus bibendi palmam obtinet.

L E I
LIPSIA
RVM ST
MERCAT
BRE MIS
Roßmarck

Cum Priuilegio.

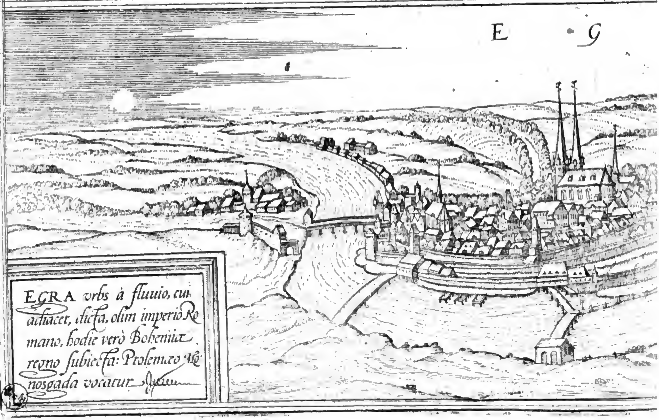

augustissimo, maxime conspicuum. Palatium est amplissimum in longitudine ... in latitudine 30. pedes continens; Superne miro artificio est cameratum, nulla interim columnari basi, seu fulcro sustentatum. Inferne pavimentum tam firmum habet, vt aliquod centuriæ equitum in eo consistere, & hastis concurrere possint, quale certamen, seu torneamen, eo in loco exercebatur anno 1549. præsente Mauritio, Saxoniæ electore. E sublimi, pendent quatuor candelabra, ex Auri-chalco fabrefacta, magnitudine & opere illustria, Senatus Nurimburgensis ad Cæsarem Ferdinandum honorarium munus. In templi adyto, hæc habetur inscriptio. Anno Iesu Christ. sal. 913. S. Venceslaus martyr, & Dux patriæ, post martyrium auiæ suæ Ludmillæ, primum hic B. Vito Martyri templum ædificauit: quod S. VVolfgangus, Episcopus Ratisponensis, consecrauit, & anno 968. Boleslaus pius, Episcopi sedem fecit, cuius secundus Episcopus S. Adelbertus anno 996. apud Prutenos martyrio coronatus, & ex Gnesna ciuitate huc translatus, peculiare sacellum adeptus est. Atque Spitigneus S. Dux Anno 1060. post S. Procopij obitum annis septem, è templo S. Viti ac item S. Adalberti vnum, idque augustum, construxit, sed cum hæc omnia, Anno 1142. hostili arcis direptione corruissent, Rex Ioannes primus, anno 1344. chori huius fundamenta iecit, atque in metropolitanam Ecclesiam erexit. Filius autem Carolus 4. Rom. Imperator, etiam S. Sigismundi Regis & martyris, multorumque sanctorum reliquijs, anno 1366. ditauit & muneribus auxit. Quibus Rex Venceslaus eiusdem Caroli filius, Anno 1392. posteriorem templi huius partem adiecit, deinde casu publico, Anno 1541. exusta, Ferdinandus I. Romanorum, Hungariæ, & Bohemiæ Rex, Anno 1555. eadem hæc & instaurauit & ornauit. Hactenus inscriptio In hoc templo videre est busta regia, in quibus iacent Imperator Carolus 4. eiusque coniuges, Blanca, Anna vna, & altera Elisabet, & filius Venceslaus, Romanorum, & Bohemiæ Rex, nec non Ladislaus, & Georgius, Bohemiæ Reges: Regina Anna, inuictissimi Cæsaris Ferdinandi coniux. Denique Maximilianus II. Anno sal. 1577. eo Ratispona translatus. Et hæc conditoria sunt contigua. In alijs autem sacellis, & diuersis locis, eiusdem templi, extant varia monumenta Episcoporum, principum, & Regum, & in his quoque Ottocari Regis: qui cum Imperatore Rodolpho prœlio decertans, victus, & trucidatus est. Animosus sane rex, qui maluit cadere, quam cedere illi, quem antea habuit ministrum aulæ suę præfectum. Adde tumulū Barbaræ, coniugis Sigismundi Cæsaris, iuxta quem visitur sacellum memoratu dignum, ab Imperatore Carolo 4. magnificentissime extructum, lapidibus viridibus, & puniceis, instar gemmarum, relucentibus, & auro intertexto, ornatissime variegatum, in quo sacello corpus S. Venceslai, Bohemiæ ducis, & martyris tumulatum, quiescit. Et tanta priscorum regum in hunc diuum tutelarem fuit obseruantia, & religio, vt corona Regni, non alio loco, quam in sepulchro, & super capite huius sancti Martyris reposita seruaretur. Atque hæc consuetudo, ab aliquot seculorum serie, perstitit immota, vsque ad turbulentissima Ziskæ tempora, vbi cum propter ciuiles factiones, tumultus tumultu cumularetur, corona in arcem Karlstein, vtpote tutiorem custodiam translata est.

EGRA.

EGRA, inter alias Bohemiæ vrbes, neutiquam infima, ad initium syluæ in veteri Nariscorum patria maxime fertili, & longe amœnissimo agro sita est. quondam Imperij ciuitatibus annumerabatur, deinde Imperij deseruit ordinem, & Bohemiæ regi obtemperat, non aliam ob causam, quam quod hypotheca est regno Bohemiæ facta. Sita est in amœnissima valle, ad collem, cuius decliui maior ciuitatis pars superædificata incumbit. Est duplici muro fortissimo circumquaque, aliquibus etiam locis, præsertim à flumine non ambuis, triplici: amplissima item fossa, ac muro conclusa, turribus vero plurimis, magnifice cincta & communita. Fluuium eiusdem nominis, ex monte Pinifero ortum, habet amplissimum, ac nauigabilē ad meridiem fere, versus quam plagam arx etiam vrbis condita est, quæ suas quoque singulares muros, munitiones, fossas, ac turres habet. Est in vrbe magnificum templum S. Nicolai, cum duabus altis, ac orienti soli obuersis turribus, sunt & alia pari elegantia templa & monasteria. Integrum & magnum Senatum constituunt veteri Rom. more viri centum, ex quibus XIX. de antiquissimis sunt vrbis familijs; patricio sanguine nati: Ex quibus eligunt III. Consules XII. alii vocantur iudices & Scabini, & hi ius dicunt non ex scriptis legibus: sed ex receptis ac longo vsu comprobatis reipub. Egranę consuetudinibus. Reliquos LXVIII. Senatores, plebeios vocant. Ab huius Senatus constitutionibus nemini liberum est ad superiorem magistratum prouocare. Habet quoque frumentarias ædes, omni frumentorum genere refertissimas: Armamentarium item, bellicorum instrumentorum apparatu instructissimum, molendinas, Xenodochia, balnea publica, portas maiores tres & totidem paruas; quæ consulibus tantum publicorum negotiorum causa, nocturno tempore patent: habet suburbia lata. iuxta portam acidi saporis fontem, Arces XII. pagos insignes plurimos, ac aliud oppidum Revvitzium, tribus lapidibus ab vrbe ad Cossenium montem ac fluuiolum situm, & propriam denique monetam, quę in Egrana tantum ditione valet. Hæc Gasparus Bruschius.

E G
EGRA urbs à fluuio, cui
adiacet, dicta, olim imperio Ro
mano, hodie verò Bohemiæ
regno subiecta: Ptolemæo Ie
nosgada vocatur.

R A.
Cum Priuilegio

ἀπὸ τῆς παρθένου, ἡ παρθένος, d est, à virgine, ἢ ἀπὸ τοῦ παρθενῶνος virginum habitatione, καὶ τῆς πόλεως ciuitate, Prolomæus [illegible], si litera non est falsa, libro secundo, hanc vrbem Mœnium dixit. Hanc ciuitatem Otto primus condidit, ductu eius coniugis Edithæ reginæ, regis Echtmundi Anglorum filiæ, quę ibi & sepulta est, inquit Lupoldus cap. XIII. Otto Magdeburgum auxit, & ibi requiescit, vt scribit Otto Frisingensis libr 6. ca. 20. Hactenus Franciscus Irenicus. Hæc inclita vrbs, Imperatorum Pontificumq; honesta sedes, tres in partes diuiditur, estq; munita mœnibus, ac propugnaculis, turribus quoq; ac fossis excellit. Sunt in ea magnificæ domus, perpolitæ plateæ, ampla & ornatissima templa. Imprimis verò nobile illud D. Mauritij fanum, ex quadrato lapide structuræ magnificentia conspicuum, Ottonum Cæsarum insigne opus. Magistratus ius ciuile Romanorum Saxonica lingua conscriptum, nō sine reuerentia custodit, quod Caroli Magni auctoritate firmatum tradunt, eoque in decisione causarum vicinæ gentes recurrunt, magna & venerabilis earum legum auctoritas habetur. Est in hac ciuitate summo ingenio elaborata Rolandi imago, qui Caroli ex sorore nepos fuit præstans fortitudine vir, & post ingentem hostium cædem in prælio, cum de Hispania victa
ex sorore nepos fuit præstans fortitudine vir, & post ingentem hostium cædem in prælio, cum de Hispania
victa exercitum in Galliam reduceret, à Vasconibus interijsse dicitur. Hic est Rolandus, qui (vti fama est) tempestate sua corporis robore & animi magnitudine longè alijs præstitit, cuius fortia facta per vniuersum orbem celebrantur. Carolus Magnus celebrem hic Episcopatum instituit. Confecto enim Longobardorum bello, potentissimo Rege capto, nullam moram interponendam putauit, quin in Galliam confestim rediret. Saxonicum quippe intermissum bellum eum domū reuocabat. Saxonum gens longè maxima erat, ac etiam bellicosissima penè Germanorum omnium. Hi falsos colentes Deos, cùm neque diuini, neque humani iuris quicquam pensi haberent, nihil æquè ac religionem Christianam, hominesque ei deditos, oderunt. Proximi erant Francis, cum quibus continenter bella gerebant. Hæc palma, cùm quasi diuino munere, Carolo Magno reseruata videretur, sic renouatum est cum Saxonibus bellum, quo nec maius vllum, nec grauius diuturniusque à Carolo gestum fertur. Tres enim & triginta annos cum ferocissimis gentibus certatum constat. Tandem penitus Saxones victi, se, suaque omnia potestati Caroli permisêre, Victis impositæ leges, vt patrijs cæremonijs, falsisque dijs, post habitis, Christianam fidem profiterentur, magnum numerum obsidum darent, modicis terminis septi. Erit a tota reformata Saxonia, decem Episcopatus in ea instituit, quorum omnium celeberrimus fuit Magdeburgensis, cuius sedes ex primitiua fundatione in Styde fuit, tum ad Valersleue, tertiò in Vrese translata. Tandem per Ottonem primum, Anno salutis tricesimo supra nongentesimum ad Magdeburgum mutata, eiusque auspicio in primatum Germaniæ sublimitata (Hæc ex magno Chronicorum codice annonymo.) Quanquam tamen Saltzburgensis cæterique Archiepiscopi Electores, primam hanc dignitatem Antistiti Magdeburgensi non tribuant, vt Krantzius in Metropoli tradit: Fuit primùm in Magdenburch munitissimum arcis receptaculum, circumpositis casalibus piscatorum, in morem vici, aut oppidi non clausi. Arci præerat nobilitas Burggrauiorum, qui origine Saxones, an VVandali fuerint, incompertum est. Hoc constat, post Ottonem, iussu Imperatorum, erectum ibi Burggrauiatum, numeratumque inter quatuor Burggrauiatus Imperij.

MAGDEBVRGVM,
A VENERE
QVÆ HIC QVONDAM
COLEBATVR PARTHE:
NOPOLIS DICTA,
Metropolitica Saxoniæ vrbs,
opibus et authoritate memora:
bilis, peraugusto murorum
ambitu, & Albis
fluuij vicinitate
illustris.

Cum Priuilegio

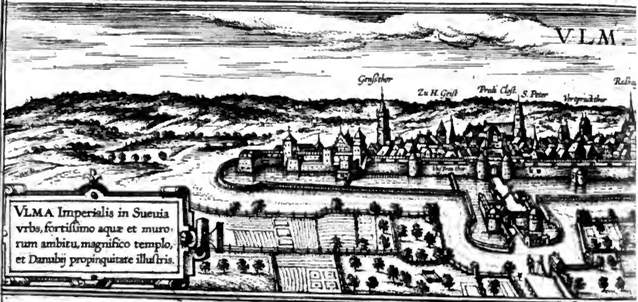
mis,seu Vlmetis hoc nomen adepta, quod scilicet cōstructa sit in terra vligine plena, & apta Vlmetis. Olim Abbati Augiæ maioris parebat, ad quem Caroli Magni donatione peruenerat anno salutis D.CCC.XIII. Sed ab ista iurisdictione circa tēpora Friderici III. libertatis amore, Vlmenses sese exemerunt. Magnificum est in hac vrbe templum, tanto sumptu ædificatum, vt eius impensæ nouies centena millia aureorum superasse dicantur. Incolæ partim ex mercatura, partim ex opificiis viuunt. Panni genus faciunt, cuius tela linea est, intextum bombyeinum, seu gossapinū, Barchat illud vocantes: faciunt & totum lineum, quod Golsch appellant. Compertum est apud Vlmenses, vtriusque generis pannos parari quotannis centum milia, qui ad remotissimas nationes transuehuntur, & maxime bis in anno ad Emporium Francfordense. Hæc ex Munstero delibauimus.

SALTZBVRGVM.

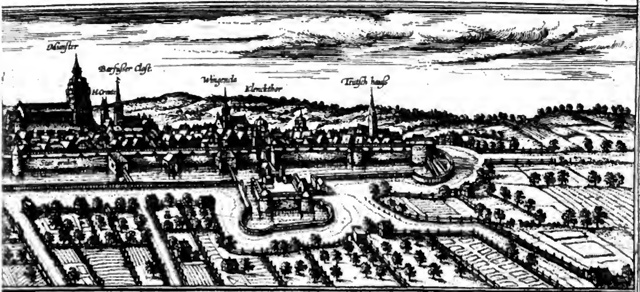
IVVAVIA Saltzburg dicitur à iuuando. Nam Germanos Iulius Cæsar aggressurus, in faucibus montium arcem munitissimam extrui curauit, vt milites ex ea refugium, & satellites iuuamen haberent: & inde Castrum Iuuauense, Germanicè Helfenbereh appellatum est. Fluuius quoq; cui adiacet, Iuuarius dictus, arci nomen dedisse à quibusdam putatur, à quo & ciuitas Iuuauia dicta est. Ptolemæo ex sententia Auentini, Pœdicum appellatur. Habet paludes, planiciem, colles, & montes. Paludes præbent pascua; montes aucupia, & venationes. Eam Attila Hunnorum Rex destruxit & à Roberto Saltzburgensi Episcopo restaurata est Anno Domini D. LXXX. Franciscus Irenicus ex quinque Episcopatibus Bauariæ, Saltzburgensem primum vocat, eiusq; vrbem Cathedralem: quam Æneas Syluius Metropoliticam vrbem opibus & auctoritate memorabilem dicit. Vide Munsterum, Irenicum, & Anales Argentoratensium.

LINDOIA.

LINDAVIVM, seu Lindoia, oppidum Imperiale, situm in Insula Acronii lacus, aquis vndiq; & fluctibus circumdatum, nulla sui parte continentem tangit, nisi vbi lapideo ponte, qui ducentos nonaginta passus in longitudine habet, terræ annectitur. Locus est admodum amœnus & salubris, ventis omnibus peruius, aquam fontanam, & viuam agrum circumcirca fertilem, nec non omnia quæ ad victum pertinent, facile comparatu habens, adhæc ædificiis satis splendidis ornatus, nulli non negotiatorum generi oportunus existens, natura firmus, aduersus inopinatas hostium incursiones tutus: in cuius Occidentaliori latere haud minor ambitus, adhuc magna vinearum copia colitur: & spatium illud mœniis, & fossa, duabusq; tum portis, tum subliciis pontibus à præfato oppido discretum, Insulæ nomen ex antiquo, etiam apud vulgus obtinet, in quo hodie piscatores solum, nauiumq; architectores, cum paucis aliquot textoribus habitant, &c. Achilles Gassarus Medicus, fusè hoc oppidum apud Munsterum describit.

VLM.
VLMA Imperialis in Sueuia
vrbs, fortissimo aquæ et muro-
rum ambitu, magnifico templo,
et Danubij propinquitate illustris.

SALTZBVRG.
VRBIS SALISBVR-
GENSIS GENVINA
DESCRIPTIO.

LIN
DAW.
LINDOIA, oppidum Imperij insulare, vndique aqua
Acromi lacus circumfusum.

præmium quodcunq; petierint, daturum. Illi igitur fortiter pugnantes, victo hoste, præmii loco veterem suam libertatem à Sabaudio repetiere, idq; illis bona fide, ab eo præstitum est, fœdus tamen & amicitiam ab eo tempore, ppetuo cum Sabaudio coluere. Vrbs libertati restituta, antequam in fœdus Helueticum veniret, varia & difficilia bella gessit, cum pro libertate tuenda, tum pro finibus ampliandis. Quæ omnia Simlerus, libro primo eruditissime conscribit.

L V C E R N A.

VRbs Lucerna, quam Meyerus Lacocernam nominat, sita est ad fluuiū Rusam, qua is effluit ex lacu amplo, & per quem ad tres pagos nominatur, ad pedem altissimi montis, quem fractum montem, & Pilati montem vulgo nominant. Locus vrbi commodus est, quod hac iter fit in Italiam, per Alpes Lepontias, quem montem S. Gothardi hodie nuncupant: hinc merces ad Alpes subuehuntur, indeq; in Italiam clitellariis iumentis, & vicissim Italiæ merces per lacū & Rusam flu. in Rhenum, ac porro in Oceanum descendunt. Origo vrbis incerta est, vtrinq; ad flumen extruisse castella singula traditur (hodie sunt ciuium ædes) quæ ab Alemannis extructa creduntur. Vrbs nomen accepisse videtur à Lucerna, quæ forte illic in vsum nauigantium noctu ponebatur, atq; huic rei credibile est, inseruisse turrim illam vetustam, quæ ad superiorem pontē hodie ab aquis nomen habet, Pharos, antiqui turres huius generis appellarunt. Tradunt annales domestici, Lucernates Carolo Magno aduersus Saracenos militasse, & ab eo, cum priuilegia quædam cōsequutos, tum cornuum vsum, quibus adhuc classicum, tempore belli canunt. Penes Canonicorum collegium, maxima hic quondam potestas fuit. Quod ia potestas deinde Abbatis Murbacensis, ex donatione Pipini Regis peruenit. Tum Albertus Austriç Imperator, Lucernam à Murbacensi Abbate emit. Sed non ita multo post, Lucernates sub Austriorum Imperio, grauibus oneribus gessit, pacis & libertatis amore, fœderi nomen subscribunt.

V R S E L L A.

VRsella, quartum in syluarum fœdere obtinet locum, situ & natura loci oppidum munitissimum. Habet enim à meridie Gothardi montem, ab ortu Crispaltum, ab occasu frigidissimum illum, & ascensu difficilem. Furcam, hoc est, montē bicornem, à septentrione lacum Lucernum respicit. Celebri Heluetiæ fluuio, Vrsa, vulgo Rufs, alluitur.

S V E C I A.

SVecia, oppidum vniuersæ Heluetiæ nomen communicat, nam ab iis primum ædificatum est, qui nouis quærendis sedibus ex Sueciæ Regno, huc profugerant. Ex tribus pagis est vnus, qui contra nobilium insolentiā fœdere coniuncti fuerunt, robustos belloq; potentes homines edit, qui frequentes hostibus incusserunt terrorem. Ex iis rebus, quæ terra compascua ex se fundit, ferè omnes vitam sustentant. Ab hoc oppido siue pago, exteri Helueticos Suitzeros nuncupant, vel ꝙ primo pro libertate in ipsorum agro pugnatum sit: vel, quia diutissimè cum Eremitanis contenderunt, & primi omnium ex pagis tribus Austriorum irruptioni expositi fuerunt, & inter tres pagos maxima eorum fuit potentia, nomine eorum, vt celebriori, reliqui etiam pagi sunt comprehensi, & ab his deinde nomen, ad omnes confœderatos dimanauit.

S Y L V A N I A.

SYluania, liberæ conditionis pagus, mutuo societatis fœdere Sueciæ & Vraniæ iunctus, anno salutis 1315. naturali alpium vallo circumseptus, pascua habet amœna, pecoribus alendis perquam idonea, vnde magnas opes Syluaniæ incolæ percipiunt. F. Nicolaus, summæ pietatis Eremicultor, hic vixit, cuius vitam Ioan. Stumpfius, Hen. Wœlfe, & alii descripserunt.

T V G I V M.

TVgium, vulgo Zug, oppidum, eiusdemq; nominis regio, versus Septentrionem, Sueciam vicinitate attingens, in pede parum, & vi... us cōsiti montis, lacui piscoso adiacet, cui à ciuitate nomen Lacus Tuginus, qui ad meridiem versus Artente oppidum extenditur, vnde Miconio lacus Artensis dicitur, bellicosos producit, quos Glareanus, ob singularem animi constan-

TYGVRVM M. CCC. LI. Zurich.

CIVITAS VRSINA M. CCC. LIII. Bern.

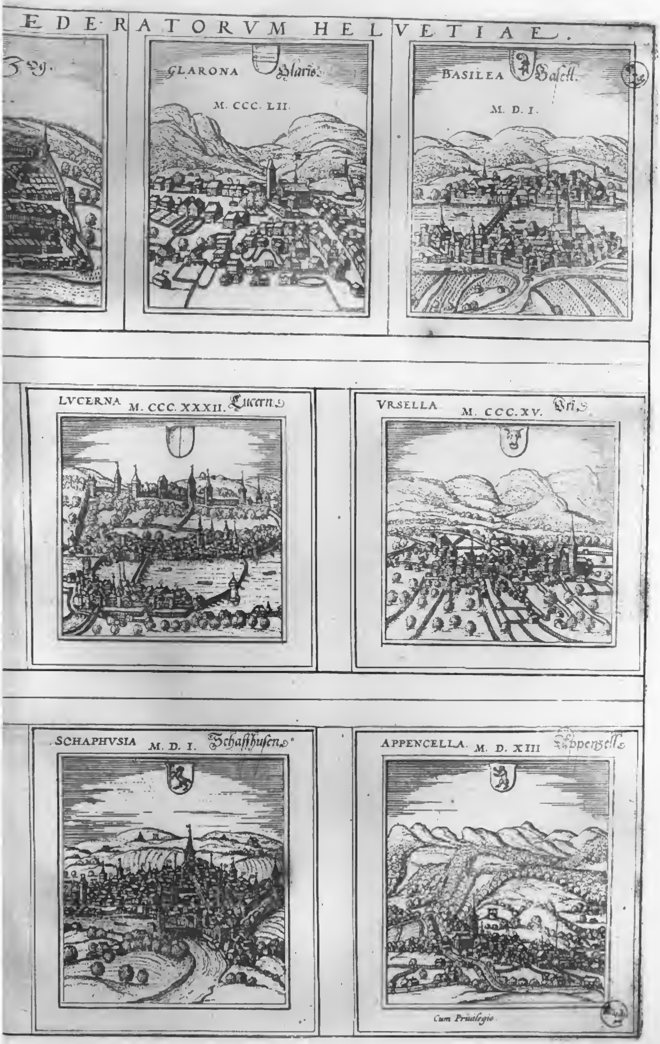

FRIBVRGVM. M. CCCC. LXXXI. Fryburg.

CIVITAS SOLOTVRENSIS. M. CCCC. LXXXI. Solothurn.

ÆDERATORVM HELVETIAE.
GLARONA Glaris
M. CCC. LII.
BASILEA Basell.
M. D. I.
LVCERNA M. CCC. XXXII. Lucern
VRSELLA M. CCC. XV. Uri
SCHAPHVSIA M. D. I. Schaffhusen
APPENCELLA. M. D. XIII Appenzell
Cum Priuilegio

habet planum: liberrimo recreatur Basilea aere: solum fœcundum, scaturigines multorum fontium, concursus multorum amnium, Rheni, Byrsche, & Wiesæ. Pio II. institutore, celebrē habet vniuersitatē. Amplissimis immunitatib. & priuilegiis, iam olim à Romanis Imperatoribus donata Basilea, Episcopatu etiam clara. Meminit eius Ammianus Marcellinus, qui Basileam nominat, & Gratianum prope hanc propugnaculum contra Germanos construxisse, perhibet. Ac sunt, qui a Basilina Iuliani Imp. matre denominatam, existimant. Meminit etiam Phegon, libertus Adriani Cæsaris Basiliæ. An autem de nostra hac in Rauracis loquitur, dubium est.

F R I B V R G V M.

FRiburgensis ciuitas apud Nuitones sita, vulgo Nuchtlandt/ qui terræ tractus hodie, Vchtlandt appellatur à Bartholdo Principe Seringensi IV. ædificata, mirabilem situm obtinet: partim enim imposita est monti præcipitib. petris fulcito, partim iacet in valle acclinis montibus clausa, circumfluitque montem in imo per desidentem ciuitatem amnis Sana, mediocris magnitudinis. Prætorium situm est in præcipite rupe, vbi olim arx fuit, à qua temporum successu creuit ciuitas ipsa supra & infra. Oppositi montes sustentant mœnia, tametsi in Orientali monte nullæ fere domus, præter munitiones existant. Quocunq; pergis in ciuitate, est tibi ascendendum. Profert terra omnia necessaria, præter vinum.

S O L V T V R V M.

SOluturum, siue Salodorum, vna ex præclaris & vetustissimis Heluetiæ ciuitatibus, ad Arolam flumium auriferum sita, Treuirorum soror dicitur, & Nini sæculo conditam, vetusti annales tradunt. Antiquitatem vrbis indicant, veteres inscriptiones Romanæ, quarum aliquæ adhuc Salodori erant. Antonino in Itinerario Soluthurum vocatur, qui verò eam scribunt Soluturum, putant eam sic dictam ab antiqua Turri, quæ adhuc in medio ciuitatis videtur, vt sit idem, quod solis turris: sita est in agro plano, & satis culto, nisi quod ægrè fert vites. Reliqua omnia abunde fert tellus.

S C A P H V S I A.

SChaphusia, vulgo Schaff siue Schaffhausen, Miconio Probatopolis, Platinæ Schaphusa, Glariano & aliis, Arietis vrbs dicitur. Quod Stumpsius omnino improbans, Schaphusam à Schafa denominari asserit: hic enim nauium statio erat, quod nullæ omnino vltra Schaphusam, ob atrocem spumantemq; cataractam septuaginta quinque pedes altam, descendere poterant, quare omnes naues, quæ ex Acronio & Veneto lacu, secundo Rheno descendunt, necesse est Schaphusiæ exonerari: ob hanc causam, creditur vrbi nomen impositum, vt, vel à Schapha, Schaphusia, vel etiam à nauis Germanico nomine, Schiffhusia nominaretur. Oppidum est ad dextrum Rheni latus elegantissimum, tertio Rheni ponte Heluetiorum terræ coniungitur, rebus omnibus necessariis, & limpidissimis abundat fontibus. Amplissimum Benedictinorum Cœnobium, anno Domini M. LII. fundatum, huius oppidi magnificentiæ occasionem dedisse dicitur. Sicut & S. Galli oppidū, & Lucerna, & multa alia oppida Germaniæ Cœnobiis suam originem acceptam referunt.

A P P E N Z E L L A.

APpenzella, siue Abbatis cella, regionis, & vici nomen, habuerunt enim hic Benedictinæ societatis Abbates arcem, Clanx, nominatam, tutissimum quouis tempore refugium, quorum auctoritas paulatim adaucta, non huic tantum pago, sed vniuerso territorio appellationem dedit, quod Marti atque Bellonæ peridoneos homines producit, eamque ob causam, ad Helueticum fœdus, anno salutis M. D. XIII. admissi, decimum tertium in ordine locum obtinent.

... fortissime, ne ipsius murus Rege ipso viuente, repararetur, vt eadem ciuitas, non Argentina, sed propter viarum multitudinem, quas in muro eius fecerat, Strasburch vocaretur. Hactenus Argentinensium Chronica. Gratianus in decretis XXXIII. Quest.2. Latorem. Argentinę meminit, sed corrupto nomine. Nam, cùm probaret, priscam Ecclesiæ consuetudinem fuisse, vt enormiter flagitiosi, Romam, absolutionis causa, transmitterentur, vbi presbyterorum erat multitudo, quos & vitæ sanctitas, & sacrarum litterarum cognitio commendabat, refert, quomodo Ratholdus Argentoratensis Episcopus, presbyterum quendam occisæ matris reum, ad Nicolaum Pontificem Romam miserit, vt ex responso Pontificis patet, in quo mendum inoleuit in omnibus codicibus Nam, pro Argentea Retensis, legendum est, Argentoratensis, ab Argentorato, quam Germani maiores nostri, transito Rheno, cum magna parte Belgicæ occupatam, mox pro suæ linguæ commoditate, duabus prioribus syllabis spoliantes, &, Torato, Burgum adijcientes, primo Toratburg: deinde, Stratiburg appellarunt, quemadmodum in antiquis codicibus adhuc legitur. Hodiè Strasburgum vocamus. Plura apud Buschium commentario de Episcopatibus Germaniæ, de Argentinensium vrbe atque Repub. inuenies. Incorporata est hæc vrbs, inquit Munsterus, Imperio, numeraturque hodie prima inter liberas ciuitates. Abundat autem omnibus bonis, excellitque in opibus cunctas Rheni ciuitates. Habet miram vini & frumenti copiam, vtpote quæ situm habet in optimo fundo. Inueniuntur in ea vrbe aliquot centeni hortulani, qui annuatim magnum faciunt quæstum ex rapis, cepis, raphanis, napis, caulibus, papauere, alijsque [illegible] atque in tanta crescunt vbertate, vt nullus ei in Germania comparandus sit locus. Habet vrbs ipsa præter Rhenum, & alios multos accurrentes amnes. Ab oriente enim venit ex Martiana sylua Kintzgus fluuius, qui secum magnam adfert vim trabium ædificijs aptarum. Ex Sunggoia atque ab austro affluit Illa, amnis: Et ab occidente Bruschus, qui ciuitatem in duas impares tamen diuidit partes. Est quoque in hac vrbe, nobile & ingens quoddam opus, cuius simile nec in Germania, neque in Italia aut Gallia inuenitur, nempè sumptuosissima illa turris, quæ anno Christi M.CC. LXXVII. inchoata est, atque XXVIII. annis ferè vsque ad fastigium consummata. Hæc ab ipsis fundamentis vsque ad supremum culmen, quadris, & pulchrè figuratis lapidibus est erecta, vbique aeri, & vento peruia, patetque ascensus eius quatuor cochleis. Vbi verò crassities eius in fastigium incipit acuminari, ibi octo consurgunt cochleæ: Supremus nodus, qui inferius vix modij magnitudinem habere videtur, tantus est, vt capacitas eius recipiat V. aut VI. personatos homines. Longitudo eius habet pedes geometricos D. LXXIV. Hæc Munsterus. Potentissima hæc vrbs, à S. Materno B. Petri discipulo, eiusque socijs Valerio & Euchario ad Christi fidem conuersa est, deinde, circa annum Domini CCC.XXX. Arrianismo, quemadmodum aliæ Rhenanæ vrbes, infecta, ab Episcopis tandem Metensis Ecclesiæ in pristinam veritatis viam reducitur: Anno Christi D.VIII primum templum in hac vrbe conditum est, à Clodouæo Galliarum Rege. Tum temporis Argentina Metensi Episcopatui, quo ad Ecclesiasticam iurisdictionem, suberat: ac demùm Moguntino Archiepiscopo à Carolo Magno subditur. Institutus autem est atque fundatus à potentissimo Galliarum Rege Dagoberto &c.

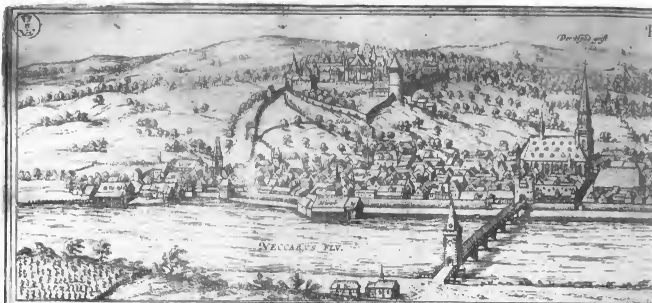

ARGENTORATVM
Weissen thurn
Spital thor
Cum Privilegio
ARGENTORATVM. cuius ob antiquitatem Ptolemeus, D. Hieronymus, Orosius, Eutropius, Marcellinus, et alij meminere, Alsatiæ Metropolis, apud præterfluentem Rhenum, alijs, Argentina, aut, si quis ex re, nomen commutare velit, Aurentina, sed vulgo Strasburgum dicta; vrbs virtute, maiorum prudentia, ac integritate, honestis studijs, ac nobili schola inclyta.

Steinstrasser thor.
Straßburg.
Abraham Hogenberg excudit Coloniæ

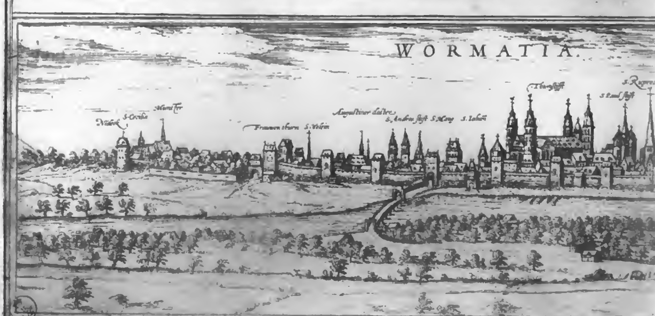
ac fossis egregie munitam, Spiram, ab adiecto pago ac fluuio, nuncupauit, Anno salutis M.LXXXIII. Sic vetus vrbis appellatio exoleuit, & noua illa, in hunc vsque diem vsurpata, in consuetudinem venit. Hoc tempore episcopatu in Imperio celebris. Ab Imperatore Conrado II. Francorum Duce, tanta munificentia aucta & illustrata fuit, vt secundus Nemetensium fundator dici meruerit: Nam insignem illam, ac longe amplissimam Basilicam Spirensem, quæ in hodiernũ adhuc diẽ conspicua, & multorũ Germaniæ Imperatorũ & Imperatricum habet augustissima Mausolæa, in honorem B. Virginis: & præclarum S. Ioannis in summitate vrbis situm tẽplum, foris que in agro Nemetum, ex castro suo Limburg, in quo nuper adeo Conradum filiolum, ex præcipitio quodam decidentem amiserat: magnificum cœnobium maximis sumptibus ac impensis construxit. Venerandus in hac ciuitate Aduocatorum ordo videtur, qui in publico totius Imperij consistorio, à Carolo V. instituto, quo præcipuorum tribunalium appellationes diriguntur, Cæsareæ Maiestatis, Electorum, aliorumque procerum nomine, iustitiam administrant. Spirensium agri, optimo vino rubeo, quod Anserum pedes vocãt, frumento, & amygdalis abundant. Memorabilem hanc vrbem reddit, incomparabile Olineti fanum in ambitu maioris Basilicæ constructum.

VV O R M A T I A.

WOrmatia ad Rhenum, vetustissima Vangionum ciuitas, originem sumens, vti scribitur, à Treuirensibus, quibus tributum annuum pẽdit. Deinde Romanis, ad Attilam vsque subdita, ab eo, cum multis aliis Rheni vrbibus subuersa: iterum à Galliarum Rege Clodoueo instaurari cœpta, à Brunhilde Regina venustè illustrata est, ac Galliæ Regum sedes efficitur, qui castrum regium ibidem construxerunt, ea forte parte, qua nunc noua Wormatiensis curia conspicitur: quod tempore Caroli Magni, edax flamma, in fauillas redegit. Fuit & tunc temporis Wormatiæ Archiepiscopatus, qui anno incarnationis Dominicæ, DCCXXIX. Moguntiam translatus, ita tamen, vt Episcopatus hic manserit, antiquitate, cum reliquis Germaniæ certans. Aliquot hic Concilia, & comitia celebrata fuere. Hæc partim ex Archiuis Wormatiensibus partim ex Francisco Irenico.

NECCARUS FLU.

SPIRA celebris admodum Imperij & episcopalis in Germania ciuitas cuius olim incolæ Nemetes et vrbs ipsa Nemetum dicebatur. Arnoldo Wesalio Neomagus et Nemetum atque Vangionum terminus fuit.

WORMATIA.

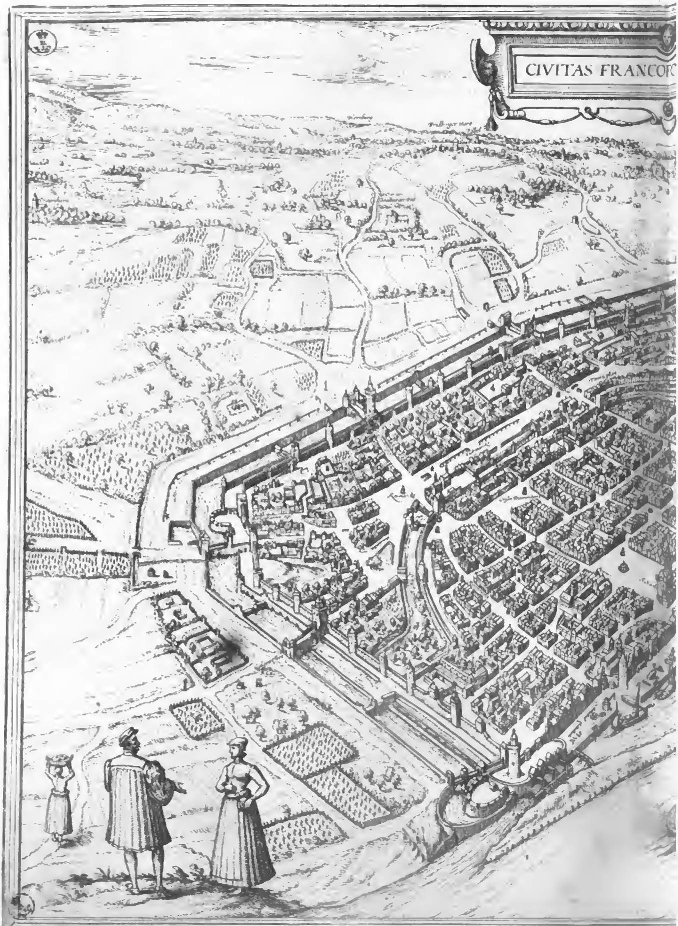

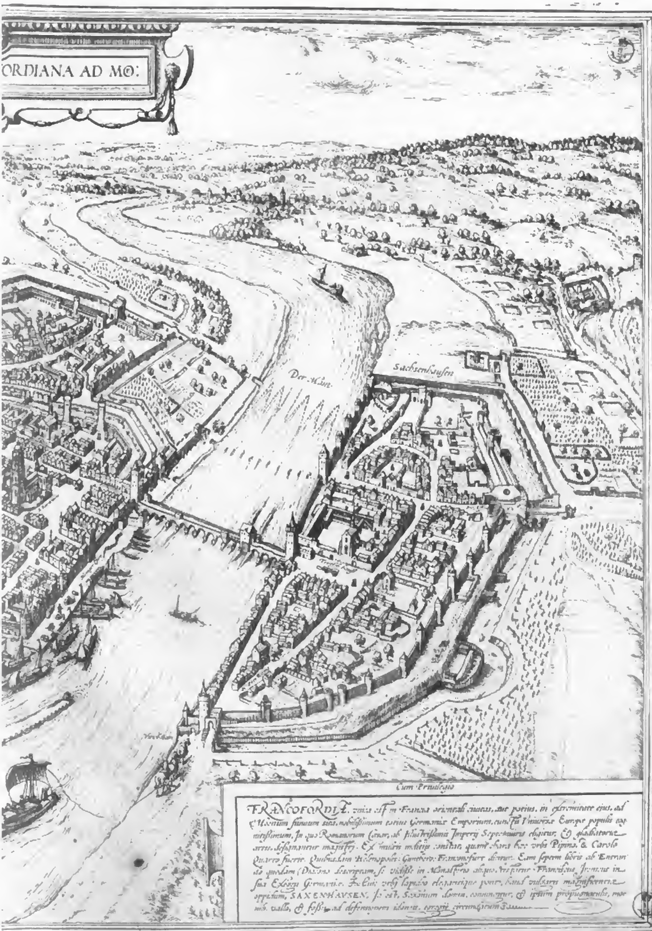

Cum Privilegio

...... præcantissimo & arcuati operis ponte, longa serie constructi iungitur, eiusdemque amplissimi Senatus gubernaculis regitur. Ciuitas hæc nundinaria, & quasi commune, non modo Germaniæ, sed totius Europæ emporium est. certis siquidem anni temporibus, in Quadragesima nimirum, atque Septembri, negotiatores huc ad celebrem mercatum, ex superiore & inferiore Germania, Italia, Gallia, Anglia, Polonia, Oillandia, cæterisque orbis partibus conueniunt, omnisque generis merces conferunt, quas partim parata moneta, partim aliarum rerum commutationibus distrahunt, atque diuendunt. Pipinus Caroli Magni parens, in hac vrbe sacrum Saluatori templum, & Canonicorum collegium (quod tamen hodie ad S. Bartholomæum vocatur) ædificauit. Quod postea Carolus Magnus, paternæ pietatis, & singularis erga hanc vrbem affectionis insecutus vestigia, compluribus villis, censibus annuis, prædiis, decimis, & iuribus magnificè dotauit. Quem pari pietate & posteri aliquot Imperatores, & Reges Rom. deinde sunt imitati. Carmelitarum fanum præstantissima nobilitatur tabula, B. Virginem in cœlum emigrantem repræsentante, quam magni illius Alberti Dureri, immortalitate dignissima manus, summo artificio delineauit. Eam optimi quinque pictores, non sine admiratione, frequentissimè sunt contemplati. Anno 793. Carolus M. Francofurti generale congregauit Concilium, in quo communibus suffragiis Felicina hæresis condemnata fuit, quæ (vt Abbas Vspergensis commemorat) Christum redemptorem nostrum, secundum humanitatem, adoptiuum saltem esse Dei filium stulte asserebat. Non minore beneuolentiæ affectu Carolus IV. Rom. Imp. hanc vrbem est prosecutus. Quapropter electionis Romani Regis, futurique Imperatoris, per septem Germaniæ Principes Electores fiendæ locum in perpetuum constituit, bullaque sua aurea confirmauit. Nam antea, quantum ad ipsum electionis locum, variè obseruatum erat, quanquam prius etiam vt plurimũ electio Francofurti fuerit celebrata. Vnde & mos inoleuit, vt cum in dissensione Electorum, duo pariter in Rom. Regem nominaretur, alter in agro Francofurtensi iusto exercitu consideret, alterumque sesquimensis spatio, cum eo conflicturus expectare consueuerit, qui cum vel prælio, vel alias cedente aduersario, superior extabat, tum demum in vrbem recipiebatur, & pro Rege agnoscebatur. Ita accidit inter Henricum Landtgrauium Thuringiæ, & Conradum Frederici II. filium. Item inter Ludouicum Bauarum, & Fridericum Austrium. Similiter inter Guntherum, Comitem à Schwartzenburg, & Carolum IV. Porro, in nundinis Francofurtensibus illi, qui in arte gladiatoria excellunt, magistri titulo, si id ambiant, à magistris eiusdem artis, ciuibus tamen huius vrbis, ex speciali Romanorum Imperatorum & Regum priuilegio insigniuntur. Id quod alibi non licet.

CIVITAS FRANCOFO

ORDIANA AD MŒ:
Der Main
Sachsenhausen
Cum Privilegio
FRANCOFORDIÆ
SAXENHAVSEN

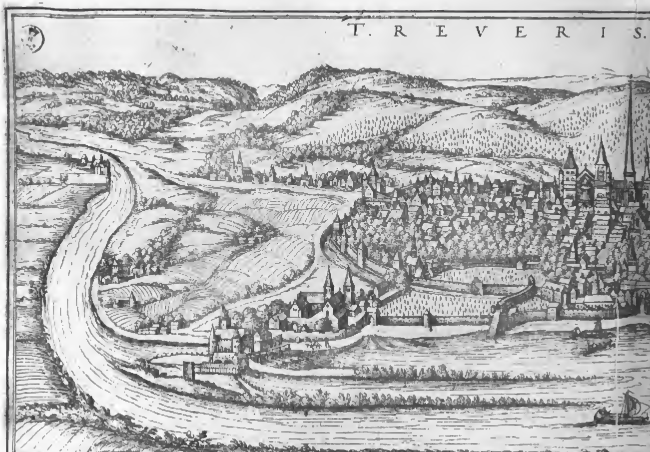
duciamorum, vt lib. 5. Comment. testatus est ipse Cæsar. Vltimo autem, Labienus ipsos cœpit duabus adiunctis legionibus, & 15. auxiliaribus copiis Germanorum, vt lib. 6. Cæsar asserit. Franci enim etiam Treuerim incenderunt, tempore Theodomiri Francorum Regis, Hunibaldo teste. Plura vide apud Franciscum Irenicum. Antiquissima totius Germaniæ Vniuersitate, Treuirensium ciuitas insignitur. Archiepiscopum, in Electorum ordine, agnoscit dominum. Treuirorum fines, olim Rhenum attingebant, & etiamnum attingunt. Vnde Cæsar illos Rheno proximos esse ait. Qui eodem auctore longe plurimum totius Galliæ equitatu valebant, magnasq; habebant copias peditum. Pomp. Mela, clarissimos Belgarum tradit esse Treuiros, & horum opulentissimum oppidum, Augustā Treuirorum vocari, cuius & Ptolemæus meminit. Corn. Tacitus Coloniam Treuirorum nominat. Scribit Cæsar Treuirorum ciuitatem propter Germanicæ vicinitatem, cottidianis exercitatam bellis, cultu & feritate, non multum Germanis absimilem fuisse, neque imperata vnquam, nisi exercitu coactam, fecisse.

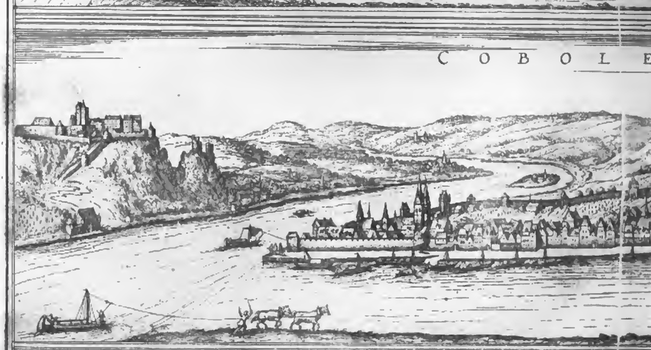
CONFLVENTIA.

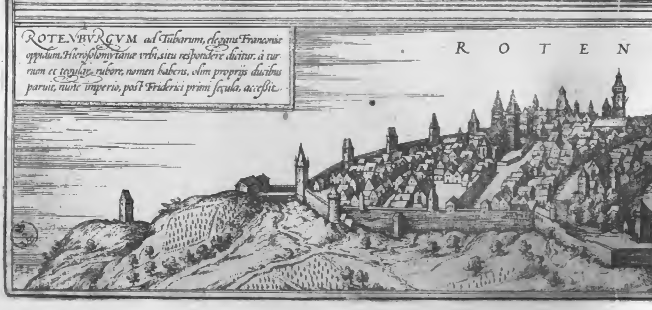
Confluentia, oppidum Galliæ, inter Moguntiam & Coloniam, Episcopo Treuerensi paret. Hic Mosella, quæ Ptolemæo Obrinca, ex Vogeso monte oriens, multis admissis amnibus, Rheno magno cum impetu commiscetur, vt longissimo tractu, diuersa vtriusque fluminis aqua, ob diuersitatem coloris, conspici & discerni queat, leuam Mosella, dextram Rheno obtinente. Oppidum hoc commendat antiquitas, sicut & reliquas omnes confluentes vrbes, quarum non paucæ iuxta Rhenum inueniuntur. Studuerunt enim veteres in huiusmodi confluentiis condere ciuitates & arces, quod ea loca tutiora sint, ac muniriora, & deinde multas commoditates ab amnibus habeant. A confluendo datum oppido nomen. Iuxta Mosellam habitatoribus frequens, pulcherrimarum ædium serie, ad pontem vsque, summo ornatu deducta, egregiè nitet. Bina Canonicorum collegia habet, ædes sacras augustas, Teutonicam domum, aliaq; cœnobia. Palatium item Principis amplum, & homines (asserente Doctore Richvvino) emunctæ naris, ingeniisq; bene dotatos, & excultos, qui nescio quid Atticum omnes spirant. Vtraque Mosellæ ripa eximii operis ponte coniungitur, qui ex quadratis lapidibus pilis longo ordine arcuatim constructis innititur, & ex inferiore Germania in superiorem tendentibus, transitum per hoc oppidum præbet. Ex opposito ad dexterum Rheni latus, in summo montis culmine Reuerend. Treuirensis castrum est. Erenbreitstein/ validis munitum saxis, ac turribus, omnisque generis machinis bellicis, puluere item, ac globis instructissimum, ex quo Confluentini in officio retineri, ex Rheno etiam atq; Mosella, ingrati hospites percommodè arceri possunt. In montis radice, Mollhemia pagus est, in quo Monachorum cœnobium, & acidi soporis fons vberrimus, qui solus huic oppido potum largitur. Complures historicos, qui huius oppidi meminerunt, Franciscus Irenicus lib. 11. Exegeseos Germaniæ recenset: vide etiam eius descriptiunculam Doctoris Richvvini in Munsteri Cosmographia.

ROTENBVRGVM.

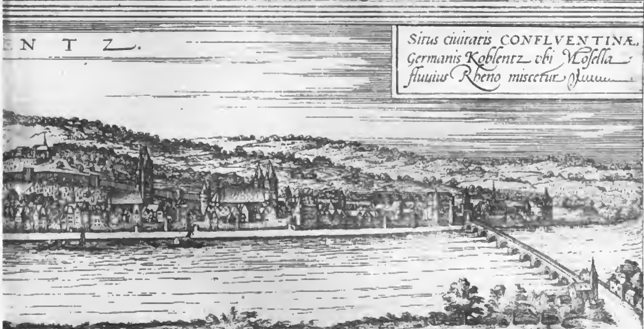
Bina huius nominis oppida Germania habet, alterum in Sueuia ad Neccarum flumen, ob occisum ibidem Episcopum Argentinensem, euersum, ac dirutum: Alterum, in Franconia Imperiale, ad Tubarum amnem cuius hoc libro Topographica pictura proponitur.

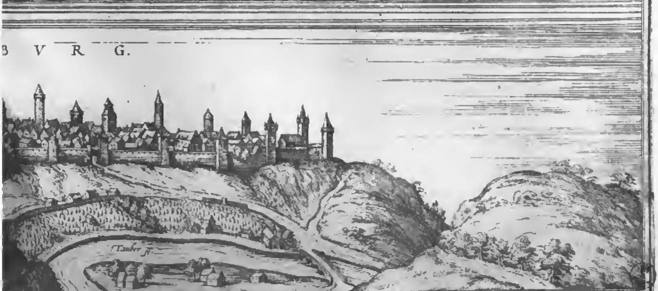

T. R E V E R I S.

C O B O L E

ROTENBVRGVM ad Tubarum, elegans Franconiæ oppidum, Hierosolomytanæ vrbi situ respondere dicitur, à turrium et tegulae rubore, nomen habens, olim proprijs ducibus paruit, nunc imperio, post Friderici primi secula, accessit.
R O T E N

TYPVS AC SITVS ANTIQVISSIMÆ
ET PRÆCIPVÆ MEDIOMATRI-
CVM CIVITATIS TREVIRENSIS.

ENTZ.
Situs ciuitatis CONFLVENTINÆ,
Germanis Koblentz vbi Mosella
fluuius Rheno miscetur.

BVRG.
Tauber fl.

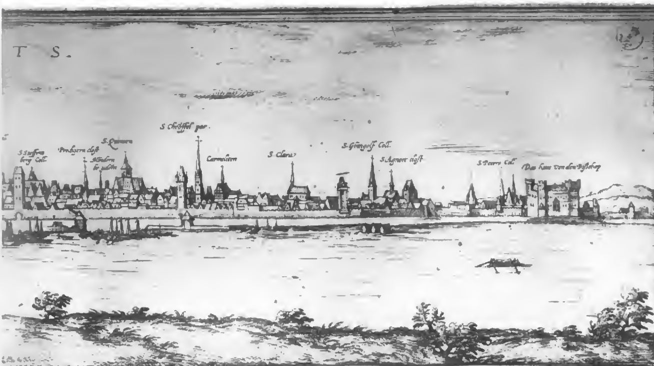
Vrbs est in plano sita, extra vndique circumiacentibus monticulis, & collibus vitiferis, amœnis hortis, interpositis pratis ornata, præterea fossis, vallis, mœnibus, turribus & propugnaculis bene munita. Intus autem populosa, pluribus templis, monasteriis, & Ecclesiis, ac non solum clericorum, sed & ciuium amplissimis ædibus extructa, atque alibi apertè labentibus, alibi subterraneis fluuiis, à fœtore & putredine, aëris clementiam, nusquam non corrumpentibus, semper mundissima seruatur. Habet enim plures puteos viuis & dulcibus laticibus perpetuo scaturientes, ad quosuis vsus satis vtiles. Ad occasum Mœnus proximè vrbem præterlabitur. Vtramq; ripam ingens pons iungit lapideus, fortibus nitens pilis. Vltra Mœnum proximus mons, pulchram & loci natura munitam arcem, B. Virginis nuncupatam continet, eiusdemq; nominis templum, ab Hettano Francorum Duce constructum. Arx Episcopo sedem præbet. Cuius dignitas à S. Bonifacio Anglo primo Archiepiscopo Moguntino, præcipuo Germanorum Apostolo, auxiliis Pipini patris, ac Caroli Magni filii, Galliæ Regum, consensu item Zachariæ Pontificis instituta est, anno Christi circiter DCC.L. Episcopatui vero incorporarunt Ducatum Orientalis Franciæ: quo factum est, vt Herbipolensis Ecclesiæ gubernatores, non tantum Ecclesiastico titulo Episcopi, sed seculari etiam, Duces Francorum (penes quos ius etiam cum vitæ, tum necis) semper sint adhæc vsque tempora ab omnibus sacri Romani Imperii statibus, ac ordinibus tum habiti, tum appellati. Mirum quod de S. Macario primo Scotorum apud Herbipolim Abbate, memoriæ proditum est: Qui, cum à vino, pro Dei amore, penitus abstineret, & die quadam in medio Magnatum sedens, ad mensam habere aquam non potuisset, signo S. crucis facto, supra vas vini magnificè & pretiosè celatum, in mensa cunctis appositum, vinum in aquam mutauit, præsentibus multis summi templi canonicis. Ob cuius præclarissimi signi perpetuuam memoriam, ad posteritatem transmittendã, Embricho Præsul, de communi totius cleri consilio & assensu, in maiori Ecclesia Herbipolensi, plenam & perpetuam præbendam Monachis Scotis dicti monasterii, eorumque successoribus in perpetuum tradidit & assignauit, quam in præsentem vsque diem possident, auctore Guilhelmo Exsengrein, catalogo de Ecclesiasticis scriptoribus.

SEDVNVM.

SEdunum, Valesiæ metropolis, Germanis Sitten/Gallis Siun, vtraq; enim lingua familiaris est ciuibus, vrbs est splendore ædium elegans, adiacet monti, qui in media planitie inter altissimos montes vallē claudentes, sensim versus ortum cõsurgit, bifurcaturq; in duo petrosa fastigia, seu eminentes colles. Qui dextram tenet, alluitur in subiecta valle Rhodano, vocaturq; Valeria, quæ olim fuit arx bene munita, nunc Cathedralis Ecclesia. A sinistra vero ciuitatis, & à residentia Episcopi, quæ Meierem dicitur, est mons valde angustus, & ascensu difficilis, in cuius fastigio arx est amœna ac fortis, temperatum aërem habens. Quare illic princeps cum familia sua se recipit, quando calores in inferiori castro inualescunt. Est ager Sedunorum per ciuitatis circuitum fertilissimus, abundans vino, frumento, croco, caseo, pomis, pecore, piscibus, aliisq; vitæ necessariis. Altissimi montes vicini, venatorem frequentissimè lætum remittunt domum: Ferarum siquidem & auium permagna hic inuenitur copia. Mirifice etiam oppidum hoc Sedunense commendat, quod amplissimum & magnificum virum Matthæum Cardinalem Sedunensem ediderit, cui maximè gloriosum fuit Francisci, Francorum Regis iudicium: Cùm asseueraret, aliquanto plus sibi sumptus atq; periculi Sedunensis facundiæ indomitam vim, quam tot legionum eius gentis cuspides attulisse.

MOGVNTIA, Germaniæ Me-
tropolis, ad Rheni ripas Vrbs cele-
berrima, mercatorum frequentiâ,
dero, et Vniuersitate claret.
MEN

WORTZBVRG
HERBI-
POLIS, CŌ-
MVNITER
WIRTZBVRG,
ORIENTA-
LIS FRANCI-
Æ METRO-
POLIS.

Cum Privilegio.

us, Coloniam vi occuparunt, eamque ad Ottonis Primi tempora, suis habenis moderati fuere. At vero anno à Christo nato DCCCC. XLIX. Otto Imperator August. Coloniam armorum strepitu, Francis ereptam, Romano imperio reddidit. A quo tempore in hodiernum vsque diem, libera imperialis ciuitas extitit. Prima eius forma, quemadmodum & vrbis Romanæ, quadrata fuit, cuius iam adhuc muri, turres, ac fossæ, plerisque in locis videntur. Ac deinde, anno Christi M. C. LXXX. amplificata, multa cœnobia, templa atque suburbia, quæ extra mœnia posita erant, ambitu suo comprehendit, vt à primordio penitus mutata, semilunaris eius nunc facies appareat. Splendore & elegantia summa est; validissimis, & arcuatis cingitur muris, qui opportunas ad defensionem turres LXXXIII. in circuitu colligunt. Duplici fossa, vtrinque muro vestita, lata, atque præcipite, multarum arborum vmbra, & proceritate amœna cingitur, quæ iucundam obambulatiunculæ, meditationibus & studiis commoditatem æstiuo tempore præbet. Intra mœnia, passim amœna conspiciuntur loca, quæ pomi, vineæ, aliæque fructiferæ arbores, venuste conuestiunt. Præclarissimis etiam, magnificisque ædificiis, tam pietati, quam priuatorum hominum necessitati paratis, pulcherrime nitet. Ac primum quidem, vt à religione exordiar: Est maximum fanum, re ac nomine summum, ex lapide viuo, admirabili arte elaboratum, S. Petro dicatum, cui si extrema artificum esset addita manus, nullum omninò vniuersæ Germaniæ templum elegantia & magnitudine non superaret, meritoque inter stupenda Europæ annumerandum veniret. Intus multorum Principum, Episcoporum & Ducum, ex cupro & alabastro tymbis, atque adeò trium Magorum, item Felicis, Naboris, & Gregorii corporibus illustratur. Quid de perpolito ac nitido Machabæorum templo, de XI. millium virginum basilica referam? Quarum sacratissimo sanguine irrigata, imo vero sanctificata, historiarum documentis perhibetur Colonia, vt venerari eam magis, quam commendare libeat. Reliquarum sacrarum ædium & monasteriorum permagnus est numerus. Plebanica censentur templa XIX. Collegiata X. Cœnobia XV. Virginum quarum VIII. velatas habent XXII. Monialium & vetularum conuentus LIX. Sacella XXX. Loca item alia misericordiæ & pietati consecrata plurima Colonia habet. Xenodochia II. Nosocomia, in quibus rerum necessariarum abundantia, summa pietatis officia egenis præstantur, II. Gerontotrophia, VIII. Brephotrophium I. Mente priuatorum ergastulum I. Prætoriæ ædes hanc vrbem mirificè ornant, quæ magna cum delectatione spectantium; præcelsam & rari operis turrem ostentant, ex quadratis & formatis ad regulam saxis, venustè erectam; quæ artificiosissimis statuarum signis, circumquaque decoratur, quorum suprema, summo tamen in loco posita, infimorum proportioni tam aptè respondent, vt omnes eiusdem magnitudinis esse videantur: Speculares in apice habet fenestras, per quas visus in omnes ciuitatis partes panditur. Hoc annò hilarula & concinna meniana, singulari artificum industria fornicata, eximio, mirificoque opere constructa, quæ XXI. columnis polite sectis; ambulacrum tecto clausum sustentat, magnis Reipubl. sumptibus, non parum ornatus prætoriæ domui accessit. Ex opposito sacellum est, vbi quondam Iudæorum Synagoga fuit: Quod anno salutis M. CCCC. XXVI. B. Virgini nuncuparum, Hierosolyma dicitur, in quo tabula tanto artificio facta conspicitur, vt eam excellentes pictores, summa cum voluptate contueantur. Ab ea parte, qua solis exortum, curia spectat, antiqui fori latus ambulacrum apertum ex candido lapide cum artificioso horarum indice exornat. Forum hoc præstantissimis ædificiis vndique cinctum, frequentissimo populi conuentu hebdomadatim ter nundinis frequentatur. Iuxta est forum fœnarium multo magnificentius, & ipsum pulcherrimarum ædium ordine decenter circundatum. Vrbis plateæ latæ, amplis directæ spaciis, magnis sunt stratæ lapidibus, & pulcherrimis ædificiis nitent. Præ cæteris autem egregiè culta est domus nobilissimi viri D. Constantini Liskirchii, amplissimæ huius Reipublicæ

ORIENS.
RHENVS
COLONIA
SEPTENTRIO
De Ponte et insignibus Reipub. Coloniensis
OCCIDENS.

DIVITENSE MVNIMENTVM
RIPPINA
F L V V I V S
MERIDIES

publicæ hoc tempore D. Consulis, cuius magnificentissimæ, & sumptuosa structura ædificatæ ædes, præcelsa turri conspicuæ, totum forum nouum venustè condecorat. Pari elegantia est domus strenui ac clarissimi viri, D. Arnoldi à Siegen, armatæ militiæ senioris ad Rheni flumen, Equitis aurati, atque Cæsareæ Maiestatis D. consiliarii, cuius siue amplitudinem, siue magnificentiam spectes, vel Imperatore, vel Regibus, Principibusque viris liberaliter excipiendis, peropportuna est, quibus & tecta frequenter suppeditauit.

Huius porro vrbis politia florentem Reipub. Romanæ gubernationem apprimè refert. Etenim si Consulum, Proconsulum, Censorum, Tribunorum, Vigilum, Quæstorum, Annonæ Præfectorum dignitatem consideres, si rectum, & inflexibilem iustitiæ baculum, fascium loco, vti vulgo existimatur, receptum: Si tribuum ordines, si ciuilem senatorum authoritatem, si denique Capitolium instar Romani ædificatum obserues, quasi effigiem, & viuum quoddam simulachrum Romanæ vrbis, hanc Agrippinensem videbis Rempub. vt non immeritò, natiuo quodam iure Romanorum dicatur. Præstantissima etiam antiquitatis monumenta, cum in ipsa passim vrbe, tum apud doctissimum virum D. Ioannem Helmannum L. L. summum vetustatis admiratorem inueniuntur. Est & hic optimarum quarumque disciplinarum Vniuersitas, anno à Christo nato M. CCC. LVIII. ab amplissimo Senatu instituta, primarum facultatum, & artium, aliisq; insuper collegiis, ad studiosorum subleuandam inopiam ab optimis viris fundatis ornatissima. Ex qua Louaniensis pari dignitate filia anno post Christum natum M. CCCC. XXVI. prodiit.

S. Maternus S. Petri discipulus, primus Coloniensium fuit Apostolus.

..., quibus gratis, vel peste infecti, suo fouentur tempore, vel Gallica hic laborantes, curantur, vel denique leprosi seorsim adseruantur. Denique, ingenti eleemosyna, tum reliquos inopes passim liberalissimè leuat, tum Studiosos pueros, non parum multos, ex his domi humanioribus litteris emancipat, forisque stipendiis non pœnitendis alit. Quin vel soli Fuggari penuria laborantibus, sed frugi municipibus, anno M. D. XIX. supra centum habitationes, tanquam iustam ciuitatulam, de suo, apud Iacobinum suburbium fundarunt. Iam qua æquitate, clementia & prouidentia Magistratus, quam politicè hic polleat, quaue prosperitate, industria, humanitate & virtute reliqui ciues inter sese, aut cum aliis, tum in negotiis, vel apud Antipodes, ac vtrumque mundi polum gerundis, tum in educandorum liberorum honestissima liberalitate, tum denique in domesticæ supellectilis nitore, ad insolentiam vsque certent, nemo facilè dixerit. Sunt enim plerumque homines (imprimis blandæ fœmellæ) forma pulchri, vestitu splendidi, victu voluptuarii, congressu & verbis ceremoniosi, actionibus astuti, moribus exotici, & opulentia φίλαυτοι. Ex quibus hodie sedula opere, & quæstu officiosissima, sorte sua contenta existit. Mercatores vero aliquot & Patricii, magno numero natalibus sunt restituti: multi Baronum nobilitate eminent, nonnulli etiam Comitum prærogatiuis gaudent, sed & integrum regnum, quidam apud Indos possident; adeò, vt in vniuersum S. P. Q. Augspurgensis instar Alabandæ fortunatissimi (vt Prouerbio habetur) censeri planè debeant, possintque. Quibus redditibus verò aurique & argenti diuitiis, ærarium ciuitatis locupleratum sit, vel inde cõiiciet argutus Lector, quod Senatus, exceptis annuis fabricarum (vt sic loquar) publicarum conducti famulicii, certorum officiorum, adeoque belli maximi, infinitis impensis, pro sola obtinenda pace, supra trecenta milia aureorum Rhenensium, citra priuatas ciuium contributiones, proximis exposuerit, prompta pecunia, Comitiis. Vt autem tanquam condito lustro, etiam ciuium capita, curiosius aliquis, ceu per transennam obiter queat æstimare, & colligere, sciendum pro certo, quod anno 1549. mille septingenti quinque infantes, Baptismo adhibiti, ac communibus Cœmetriis, mille ducenta viginti septem humana cadauera, nulla Epidemia grassante, sepulta Auspurgi fuerint. Porrò, etsi multos præclarissimos viros, qui rei literariæ ornamento fuerunt, Augusta protulerit, plurimum tamen, eo potissimum nomine, laudis meretur, quod Conradum Peutingerum, Iurisperitissimum S. Cæsareæ M. à consiliis, eruditorum turbæ ediderit, cui non modò patria, sed & vniuersa Germania, tanquam occupatæ regionis adsertori, plurimum debet, quod peculiari libello, Argentoratum, Nemetes, Vangiones, Moguntiacũ, Agrippinenses, & pleraq; loca alia citra Rhenum, Germaniæ, non Galliæ adscribenda, conuicit.

AVGVS
TA IVXTA

HABET DELINEA
M QVAM HIS
EMPORIBVS.

ampliatum,fuit figura ferme ouali inducta, nisi qua à meridie angulus vnus,& alter incurrit. Inde verò cum sedem & domicilium in eo oppido haberet Illustrissimus Princeps, Ludouicus cognomento Barbatus, Bauariæ Dux, & Comes Mortanii,opus istud ampliati mœniorum circuli,tandem ipsius dominatu absolutum est,an. salutis M. CCCC. XX. Idem anno post quinto; die Maii 18. primum lapidem B. Virginis templo, vt noua esset Parochia,extruendo ipse collocauit, denariisque illud preciosissimis, hodie quoque extantibus locupletauit. Anno M. CCCC. LXXI. Ludouicus dux Bauariæ, Comes Palatinus Rheni,Princeps suo sæculo,belli, pacisque artibus longe clarissimus, Magnique nomen, non magis corporis proceritate, quam ingentibus gestis rebus,promeritus;idem oppidum, fundato liberaliter Gymnasio publico omnium disciplinarum studiis exornauit, ædem quoque nomen B. Virginis canonicorum collegio aucturus,nisi ei operi iam penè consummato mors ipsum eripuisset. Arcem nouam à patre Orientali, huius filius Georgius Princeps opulentissimus,incredibili impensa adiecit, domicilium ob multas insignes commoditates, amœnitatesque, quouis profectò Monarcha dignum. Huius quoque ætate,riuulus è Danubii proximiori alueo,distante ab oppido paulũ vltra passus mille,qui & maior erat,ad mœnia defluens,paulatim ita ampliatus est,ob euidentes oppidanorũ vtilitates, vt iam annis plurimis,hic tertius fluminis alueus,sit omniũ maximus solusque nauigabilis. Demum vero illustrissimus Princeps Wilhelmus, vtriusque Bauariæ dux, & comes Palatinus Rheni,anno salutis 1538. idem oppidum ea munitione circumuallare cœpit,ac maximâ iam ex parte,sumptu incredibili,opus perfecit, cuius similem rerum periti, in Europa extare non putant. Oppidi situs,vndequaque in plano est,præterquam quod Danubium versus , à meditullio aliquantum in decliue vergit. Regio item adiacens vniuersa, planitiem habet, nisi quod in Septentrionem, quacunque abeunti,emenso ferè miliari Germanico vno,collis non excelsus,ad syluestria subeundus est,riuo,seu fossâ verius,eandem ex parte bene profunda & limosa, aqua voraginosa, ad millia passuum duo ab oppido intercurrente.

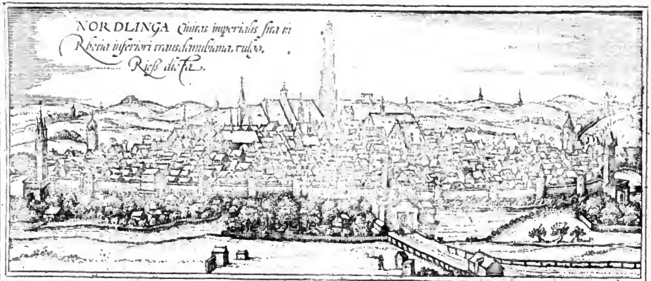
FRISINGA, OLIM FRVXINVM.

Frisinga, ciuitas Episcopalis Bauariæ, vt Æneas ait, condita putatur eo tempore, quando Romani per Præfectos, & prouinciarum Præsides tenebant, & administrabant eam Bauariæ regionem,quę à Danubii ripa transcurrit ad Alpes. Siquidem habet locus iste elegantem & amœnum in colle situm, etiamsi vicinus ager, iuxta terræ illius ingenium asper sit. Præterfluit Mosacus amnis, qui haud procul hinc Iseræ fluuio miscetur. Scribit B. Rhenanus in bibliotheca D. Corbiniani,se reperisse librum insignem Euangeliorum Francicè,hoc est, Germanicè scriptum, ex eoq; collegit, veteres Francos, qui transito Rheno, nobile in Germania regnum constituerunt, Germanica vsos fuisse lingua.

FRISINGENSIS Episcopalis ciuitatis icon.

RATISPONA antiquissima Bauariæ
vrbs, Danubij ripis adiacet.

NORDLINGA Ciuitas imperialis sita in
Rhetia inferiori transdanubiana, vulgo,
Riess dicta.

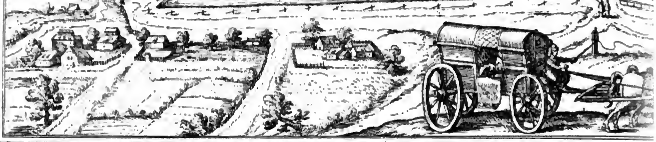

STRAVBINGA oppidum Bauariæ.

Ratiſpona, quæ Reginopurgũ aliis, inſignis & vetuſta Bauariæ vrbs, ad ripas Danubii ſita, iacet in commodiſſimo loco, vbi quatuor concurrunt flumina. Supra enim vrbem Labar & Nab ingrediuntur Danubium, & infra amnis Regen. Auguſtam Tiberiã à primo conditore, hanc Auentin⁹ nominat. Quondam metropolis Romanorum militum excubantium in Imperii limitibus, vnde & Colonia Quartanorum dicebatur, quod quarta legio Italica hic ſtationem firmã haberet. Quam Theodorus Dux Nortgoiæ, vnà cum Chriſtianis, expugnata Ratiſpona, anno ſalutis D. VIII. diſſipauit & perdidit. Deinde verò Arnolphus Imperator reſtauratam adauxit. Firmiſſimo ponte lapideo, plurimorum arcuum, ciuitas hæc cum ſuburbio iungitur. Vide Munſterum, & Argentinenſium Chronica, quæ ſeptem appellationes diuerſas huius vrbis recenſent. Anno partæ ſalutis M. D. LXXVI. Iulio, Auguſto, Septembri, Ratiſponæ celebrãtur comitia. Ex quibus Maximilianus Imperator optimus, menſe Octobri, die 12. mane circa ſecundam & tertiam, ad æternas beatorum ſedes commigrauit.

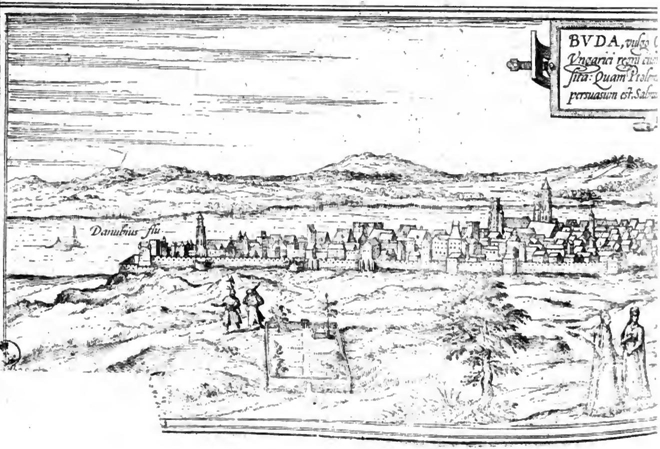
terram ędificiorum apud Viennam esse feratur. Platearum solum stratum lapide duro, vt neque plaustrorum rotis facilè conteratur. Annonæ, & potissimum vini, incredibilis copia, adeo quidem, vt ducentos & mille equos quadraginta dierum vindemia exerceat. Omnium facultatum Vniuersitate, in quam honorum & Poeseos conferuntur insignia, nobilitatur. quam Fredericus II. Imperator Augustus Anno Salutis M. CC. XXXVII. ex Romana & Parisiensi instituit. Anno Domini M. D. XXIV. Solymanus, ferox Christianorum hostis, confertissimo exercitu hanc vrbem adortus, immani sæuitia eam obsedit, & muralibus labefactauit tormentis, quater cum maxima suorum strage oppugnauit. At tandem XXIV. obsidionis die, spe potiundæ vrbis reiecta, exercitum suum abduxit.

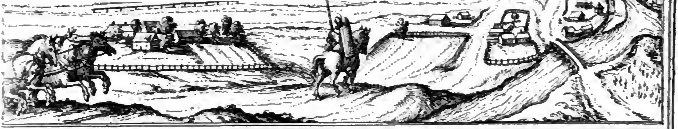
BVDA.

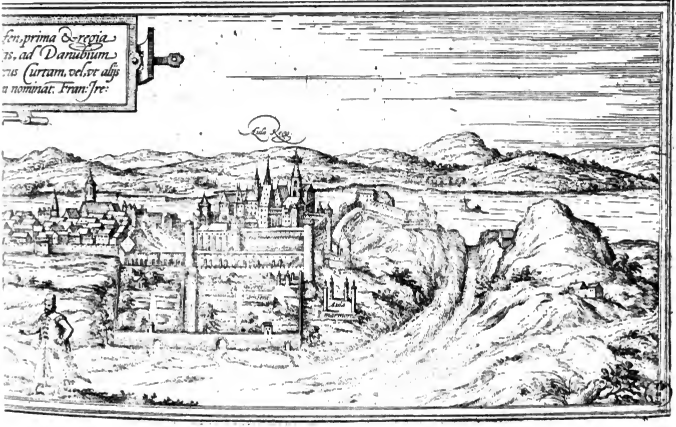
DANVBIVS omnium, quos Europa habet, fluuiorum maximus, Mediam Hungariam interfluit, eamque in partes, nempe in Citeriorem, & Vlteriorem scindit. Citerioris Hungariæ caput est BVDA, Regni auita sedes, sic denominata, vti plerique existimant, à Buda conditore fratre Attilæ Regis, vel, vt alij scribunt, à Budinis Scythiæ populis. In hac vrbe Sigismundus Rex superbissima statuit ædificia, exædificauit quoque in arce palatium, multum Romanæ referens antiquitatis: muro arcem obduxit, ambulacrisque amœnissimis exornauit, in media fere arce, turrim amplissimã fundauit ex quadrato lapide, sed morte præuentus, initum opus non absoluit. Ex altera Danubij ripa, in Pestana ciuitate, quæ è conspectu est, molẽ posuit, in arcis obiectæ speciem, vt hinc supra Danubium perpetuo ponte arcem vtramque coniungeret. Verum mors inuida tam superbi operis initium intercepit. Quod si facere potuisset, Traiani pontem, quem in superioris Mysiæ ripa quondam ille fecerat, proculdubio superasset. Porro. Pestum 30. millibus passuum à Varia, in eadem ripa, atque in Budæ nouæ conspectu situm, à Pestanis fortasse militibus, vigente quondam Imperio Romano, ędificatum est. Hęc Munsterus. Si vrbis situm inspicias, ex parte montosa, & validis est propugnaculis firma, vt nec quicquam munitius, nec amœnius, in tota fermè Hungaria inueniri possit, publicis, priuatisque ædificijs ornatissimis, præ cæteris in ea regione vrbibus, clarissima. Agrum habet variorum fructuum vbertate luxuriantem. Nunc vero, non sine maximo Christianorum detrimento, a Turcis Buda tenetur, qui eam Anno Domini M. D. XXIX. inuaserunt.

Cum Privilegio

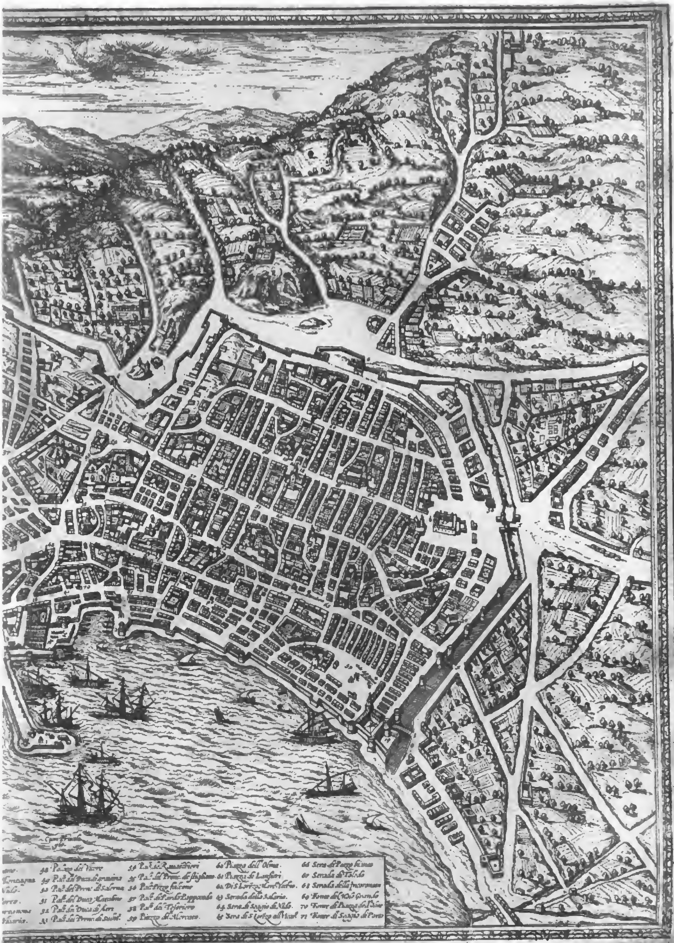

ſen, prima & regia
ns, ad Danubium
:nis Curtam, vel, vt alijs
a nominat. Fran: Jre:

normitanum, oratorē eximium, Laurentium Vallam Romanum, linguæ Latinæ reparatorem, Porcellium Romanum Poetam elegantissimum, Blondum Foroliuiensē, totius antiquitatis studiosum indagatorē, & alios quoque eximios Theologos. Quinetiā Principū, Ducum, Marchionum, Comitum, Equitum, Baronum, ac nobilium hominum, adeò plena hæc ciuitas est, vt nobilitatis nomen quasi iure sibi vendicet. Quorum frequentia factum, vt quāplurimis Regū ac Principum palatijs, fortissimisq; ædificijs, splendidissimis templis & sepulturis, hæc præ ceteris Italiæ ciuitatibus sit exornata. Inter hæc præcipua sunt templum *D.* Claræ, cum virginio, mirabile opus, ab Agnete Regina Hispana Roberti Regis cōiuge factum. Sepulchra in eo multa cōspiciuntur eximia. Regum reginarumque, & Regiorum liberorum, ex illustri Dyrrachiana domo, Caroliq;, qui D. Ludouici Regis Frāciæ frater fuit, progenie. Deinde insigne D. Dominicisanum, in quo multorum Regū, ac Principū & Illustriū virorum monumenta videntur. In delubro fratrū montis Oliueti, Ferrādi primi, & alterius Alfonsi Regū effigies conspiciūtur, opere singulari, vt viuere videātur, perfectæ. Sepultus ibidem est Alexāder ab Alexādris, Iurisconf. qui multiplicis eruditionis volumē, Genialiū dierū, conscripsit. Multa etiā alia nō minus celebria sunt templa, in quibus perelegātia Principū & magnorū virorū ex candido marmore, cōtinentur sepulcra. Sanctorū etiā hominum reliquiæ, quæ in diuersis passim tēplis asseruātur, hāc ciuitatem cōmendāt. Gymnasium etiā omnium disciplinarum habet, à Friderico II. Imperatore fundatū. Aedes præ cæteris amplissimæ sunt Ducis Grauiensis, quanquā nōdum perfectæ, alioqui nullis totius Italiæ cessuræ, item Salernitani Principis. Viæ ciuitatis perelegātes, directęq;. Curiæ quaternæ, quas Sedes appellant, Capuana, Nidensis, Mōtana, Diui Gregorij, quo Principes, Duces, Marchiones, omnesq; cæteri ordines ad consultandū cōmuniter, ac de rebus publicis conueniunt. Arces fortissimæ sunt hę, Castellum nouū, firmissimis Europe totius propugnaculis merito annumerādum, Capuanum, Castellum oui, modico extra vrbē spatio, in scopulo cinctum mari, Santeremense in rupe mœnibus vrbis immente, superioribus annis à Carolo V. Imper. mirifice communitum. Extra muros australi parte, moles in mari conspicitur, ad portus tutelā nauibus ex omnibus orbis partibus perpetuo pleni. Post Ferrandi Regis Neapolitani obitum, Siciliæ, Neapolis, Arragoniæ, ceteraq; Hispaniæ regna, ad Carolum Philippi filium, imperatoris Maximiliani Augusti nepotē, deuoluta sunt per Isabellam, matrē Ferādi, quę Hispanie Regine filia fuit, An. M.D.XVI

Hæc est nobilis, & florens illa NEAPOLIS, Campaniæ ciuitas, antea Parthenope appellata ab vna Sirenum Parthenope, quæ cum omnes, vti est in fabulis, pre dolore, quod Vlyssem eiusq; socios cantu decipere haud potuerãt, in mare se præcipitaßent, hoc in loco sepulta est. Nunc illustriũ familiarũ, & doctißimor. hominum sedes, mira aëris clementiã, situsq; amœnitate, templorum, priuatarum ædium, & arcium magnificentiã, eximijs Regum, Reginarum, summorumque hominum sepulturis, omniumque disciplinarum gymnasio, clarißima
8 Porta Reale
9 Porta Romana
11 Castel San Martino
12 Castel dell'Ovo
18 Torre San Vincenzo
19 Bernardo del Carmine
15 L'Arsenale
16 La Dogana
19 S Paolo
21 S Chiara
23 S Giorgio
24 S Domenico
26 S Maria del Carmine.
30 S Caterina formella
31 S. Severino
34 Monte Oliveto.
36 La Incoronata
39 La Croce
40 S Luigi
41 La S.ma Trinita
42 S. Martino

60 Piazza dell' Olmo.
67 Strada di Toledo

SENA.

SEna nobilis Hetruriæ ciuitas, Polybio teste, à Gallis Senonensibus ædificata, & veteranis militibus, quò vitam ibidem quietè finirent, adscripta fuit. Iacet in colle præcelsis cincta crepidinibus tophinis, frequentia nobilium ædificiorum nitens. E quibus ædes maxima B. Virgini matri sacra, splendidis ac sumptuosis, quæ tota Europa sunt, fanis annumeranda, siue pretium marmoris, ex quo toto constat, siue excellentiam operis, ac artificii, quo facta spectes. Præterea sunt ædes ampliss. quadrato lapide structæ, Pii II. Pontific. opus, aliaq; multa pernobilia ædificia. Est item amplissima domus hospitalis, miserorum insigne & periucundum refugium, spatiosum ornatumq; forum. Fons insignis Branda semper nitentibus aquis copiosus. Est hic denique omnium disciplinarum Vniuersitas, quamobrem excellentes viri hic plurimi extitere, qui non modo patriam, sed vniuersam Italiam illustrarunt

PANHORMVS.

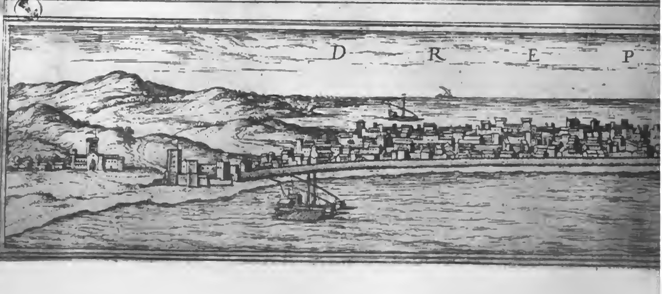
PAnhormus, vulgo Palerma, Siciliæ metropolis, vt celebris, ita etiam vetustissima vrbs, dicta à nauium applicatione, quæ vndique illuc conueniunt: ὅρμος etenim portum, seu nauium stationem sonat. Fœlix in præsens vrbs, omniumq; maxima Siciliensium, in amœna ac iucunda valle sita, ad Septentrionem spectat, pelagoq; abluitur Tyrrheno, muris tepra perquam altis, quod opus est Frederici Regis. Tres antiquæ ciuitatis portæ, & veteres muri multis cum turribus lapide quadrato constructi, & nunc manent, vbi lapides literis inscripti inueniuntur, quibus Noe tempore fuisse Panhormum plane constat. In palatio sacellum est marmoreum ædificium totum, S. Petro dedicatum, pulcherrimum & religiosum, miroq; opere crustatum. Templum quoq; est ingens, cuius exteriores parietes pulcherrimi à Gualthero Archiepiscopo, Wilielmi Regis affine dedicatum, opus sane cunctis spectabile, vbi Siciliæ reges sepulti iacent: Prope est ad Orientem fermè celebre hospitale. Altera ex parte locus est, vbi veteri consuetudine aureas coronas Reges accipere consueuerunt. Insignis erat Panhormi Regia, nunc in mercium horreum mutata, vbi portitores ad Regis vectigalia exigenda disponuntur. Curia item est prætoria pulchra, & prope fanum vetus, vbi virgines plures Deo perpetuò dicatæ. Hæc Cl. Marius Aretius in Siciliæ Chorographia, apud quem plura.

DREPANVM.

DRepanum, vrbs est Siciliæ trans Lylibæum promontorium, non procul ab Erice monte. De qua hunc in modum Cl. Marius in Siciliæ Chorographia scribit: Sub Erice monte Drepanum existit, quam ab Lilybæo promontorio, decē circiter & octo milliaria sepósito, Acinthius amnis diuidit, qui ex duobus in loco Marcanza nomine, vbi pons est, vnus fit. Nomen nō à Saturni falce deductum, quod fabulosum est, sed à curuo littore, veluti Rhium promontorium in Peloponneso, quia curuum Drepanum vocatur. Medio loco inter vtrunq; caput S. Theodori, antiquitus Egitharsus promontorium in Sardoo pelago protensum: Ptolemæus nomen quoq; ciuitatis fuisse ait. Igitur in falcato posita littore, quo portus efficitur vastus, pulchra vrbs ac diues, etiam spectat ad occidentem. Insulæ in prospectu, quæ veluti munitiones ad portus augmentum serò factæ maximè surgunt, quatuor sunt, parua vna atq; propinquior, Columbaria vocata, vbi inexpugnabilis arx. Reliquæ Probatia, Egusa, & Sacra, hodie Fauignana, Meretimum, & Leuasum vocatæ: Ea & portu, & salsis stagnis, quæ solis ardoribus desiccata, incredibilem salis emittunt copiam, propè consepta, expugnatu est valde difficilis.

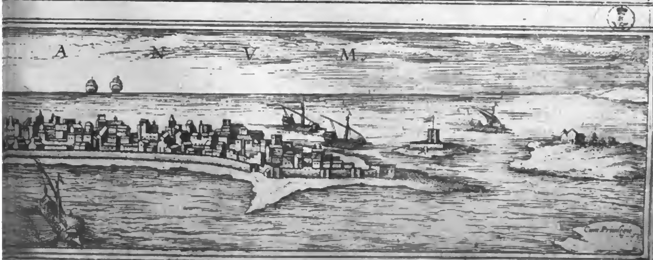

P A R M A

PANHORMVS.
P A L

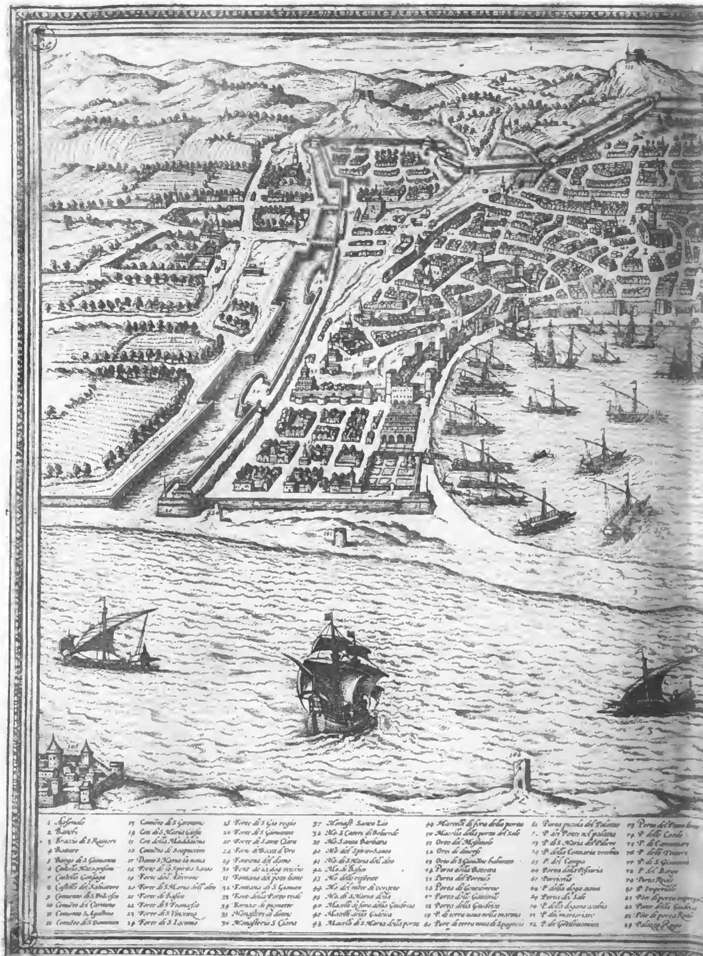

D R E P

S E N A.

E R M U

A N V M.
Cum Privilegio

industria, ſed natura ipſa facto, diſcernitur. Ad maris littus, librata planicie, venuſte extenditur verſus orientem, ab occaſu autem, collibus munitur. Iuxta littus, quod arcus obtinet formam, Charybdis eſt, fretum nauibus exitioſum, inter Meſſanam & Rhegium, quo breui ſpatio Sicilia à continenti reparatur. Tritici meſſem non habet, quia montibus ac pelago clauditur, nemoribus abundat, ſed tota prope eius meſſis, in mororum folijs conſiſtit, probatiſſima enim à Meſſanis lana ſerica, in multas Europæ partes, mittitur. Quando autem hoc artificium in Siciliam, & primum in Panormitanam vrbem, ſit allatum, Munſterus ex Aretio Syracuſano refert. Præſtantiſſimis antiquitatis monumentis, illuſtratur Meſſana. In ipſa etenim ciuitate, pars antiquiſſimi aquæductus, ante ædem B. Franciſci apparet. Fons etiam perennis, atque ſaluberrimæ aquæ iuxta portam, quem Leonis puteum ipſi vocant. Ac etiam inſignis pila, nec ante patrum noſtrorum memotiam facta, quo potum equos agunt, omnibus, quæ in toto ferè orbe, pulchrior. Effigies lapideæ duæ, Scipionis, & Annibalis, antiquitate fere corroſæ, in maioris templi porta viſuntur. S. Prophoniæ templum, Caſtoris & Pollucis, vti ferunt, antiquitus fuit. Extra verò vrbem, Veneris ædiculam, quæ prope portam, gentilium mœnium nominatam, in radicibus montium, Sanctæ Veneræ, religio dicauit Chriſtiana. Ac etiam fama eſt, Neptuni id fuiſſe templum, quod B. Nicolai, in lingua Phari ruinis propemodum affectum hodie vocant. Domuſque erat regia, tribus millibus paſſuum, ab Meſſana ad meridiem, cuius adhuc extant veſtigia, locum regis Caſtagnitum vocant, vbi fons. Latus vrbis, quod vergit ad meridiem, amœnis, ac locupletiſſimis pagis ſtipatur. per Valeriam viam, author eſt Strabo, Meſſana Lilybæum pergebatur. Fuit Meſſaneus quidam ciuis homo nobilis, maxime locuples, minimeq; auarus, cuius domus erat optima Meſſanæ, quam modo vetuſtate affectam, contra propemodum Antiſtitis palatium, eſt videre, & in ea ſacrarium perantiquum, in quo ſigna pulcherrima quatuor, vnum Cupidinis marmoreum, Praxitelis opus: Parte ex altera, Hercules, egregie factus ex ære, quem Myronis fuiſſe fama vulgabat. Erant præterea duo ſigna ænea, non maxima, verum eximia venuſtate virginali habitu, quæ manibus ſublatis, ſacra quædam repoſita in capitibus ſuſtinebant, Canephoræ ipſæ vocabantur. Sacrarium, hodie vetus eſt ædicula, B. Michaeli dedicata. Aedes in ea vrbe, vt ſupra memorauimus, ſanctæ Mariæ, quæ proximis annis pulcherrima columnis, celebrique pauimento exſtructa inſignis Archiepiſcopi ſedes. Florentiſſima etiam Vniuerſitas, multo illuſtriorem Meſſanam reddit, quam Raphael Volaterranus, magnam Siciliæ Scholam vocat. Ex qua velut ex equo Troiano, complures doctiſſimi viri prodierunt.

65 P. del Campo
69 Porta del Sale
78 P. del Borgo
79 Porta Reale
80 P. Imperiale
84 Palazzo Regio

MESSANA. Urbs est Siciliæ
maxima, situ, opulentia, et tu
ta nauium statione in qua
mirabilis naturæ vis apparet,
celeberrima: ab Italia, seu a
Charybdi discreta, ab occasu mō
tibus firma, publicis priuatisq; ædib
egregiè cultis, fonte perenni, an
tiquissimis statuarum signis, & se
ricarum vestium textrinis,
nobilissima.
Cum Priuile. gio.

Insulam tanquam clauis ponitur, qua in Siciliam & Africam patet introitus. Eiusdem nominis oppidum, & valde munitas habet arces, nimirum S. Elmi propugnaculum, iuxta quod oppidum nouum post Turcicum bellum ædificatum est. Burgum S. Angeli, & S. Michaelis munitionem. Quemadmodũ autem D. Paulo, facto naufragio ita & Hierosolymitanis equitibus, capta à Turcis Rhodo, hospitium præbuit. Qui summis viribus potentem Turcarum classem Anno partæ salutis M.D.LXV. ab hac Insula fugarunt. Cotoni, rosarum, cumini, omniumq; Italicorum fructuum ferax, nunquam glaciem aut niues vidit: Serpentes non habet nec Scorpio in ea lædit veneno. Nihil ædificiorum indulget splendori, humilioribus contenta casis, ob lignorum inopiam, vnde carduis arefactis, ignem in ea struunt, & boum edito stercore arefacto. Plura apud Quintinum Heduum, qui accuratissimè Melitensem insulam descripsit, inuenies.

R H O D V S.

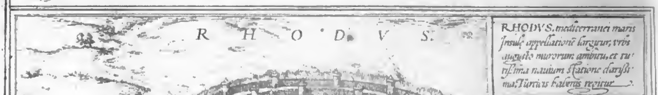
RHODVS Vrbs diues, munita, & populosa, triplici septa muro, insulæ nomen dedit, à Phoroneo Argiuorum rege condita, & à rosæ capulo illic inuento, appellata perhibetur, Eximio portu multisque ornamentis tantopere cæteras superauit, vt ei nulla ex sententia Strab. putaretur æqualis Legum præstantia, & naualis rei peritia adeò valuit vt annis multis maris imperio potiretur, & piratarum latrocinia sustulerit. Gymnasio etiam, & potissimum oratoria facultate multo tempore claruit, in quo Posidonius Philosophus Stoicus, & Trasullus Mathematicus, alijque doctissimi viri floruerunt, quos Pompeius Magnus Rhodi audiuit, vt ex 2. Tusculanarum quæst. patet, & Tiberius Imperator, quò etiam multi Athenienses studiorum gratia confluxerunt. Et M.T. Cicero; filium suum in hanc scholam transmisit. Percelebrem hanc vrbem cum vniuersa insula anno Christi M.D.XXII. Turca inuasit & occupauit.

F A M A V G V S T A.

VRBES Cypri, quæ Insula latè Mediterraneo mari protensa inter Ciliciam & Syriam sita est, & nunc Regni titulo, nec non opibus claret duæ, vti præcipuæ Nicosia nimirum & Famaugusta, nominantur. Veruntamen eo Famaugusta, pręcellit, quod & Regiæ potior sedes sit, & Cathedralis Ecclesiæ nomen ac ius obtinet. Eò accedit portum, id quod caput est, ipsam, efficere, à quo nobilissimum Insulæ totius emporium redditur. Porrò ita terra ac mari natura loci, & à Venetis arte, munita est, vt insultantem hostem eumque præpotentem sustinere posit. Vtramque Selymus expugnauit, Venetisque eripuit, vnà cum reliqua Insula fracto, ob solam dominandi libidinem quod idem mortuo Solimano patre iurarāt solenni more. Capta enim Nicosia anno Christi M D.LXX die verò septimo Kalendas Sextiles, Mustapha belli legatus, tertio decimo Kal. Octobres proximè sequentes Famaugustam obsedit. Selymus interim, ne laboranti vrbi Veneti succurrerent trecentarum nauium Classem, prædandis Hadriatici sinus littoribus, instruxit. Veneti fortissimos tres viros ei tutandæ præfecerant, M. Antonium Bragadinum, Astorem Ballionium, & Ludouicum Martinengum. Postquam igitur isti eam menses vndecim, & aliquot dies defendissent, tandem rerum omnium ad ducendum bellum inopia coacti, & spe frustra expectati auxilij penitus deiecti, quarto Nonas Sextiles subsequentis anni, ea conditione Mustaphæ Legato eam dediderunt, vt vrbe sibi ac militi, saluos ac liberos, cæterisque discedere liceret, vnà cum bonis & armis. Barbarus tamen, vinctos concidi tres illos præfectos militares, cum quinquaginta veteranis, qui ipsos comitati fuerant, dum claues in illius castra ac tentorium, vrbis tradendæ ipsi tulissent, præcepit, Bragadino nares & aures tantùm truncari. Nam viuum ad infamiam reseruabat. Vrbem ingressus, viuo pellem detrahi, & eam hastæ adligari, & militaris signi vice gestari, iussit Laurentium Tepolum, quem Alexandriæ consulem norat, è furca laqueo iugulauit, &c. Communicauit hæc nobis generis doctrinæque splendoribus Clarissimus vir, D. Ioannes Matal, Metellus, Sequanus Iuris Doctor Consultissimus.

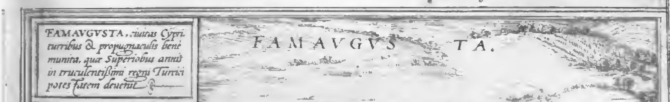
50

CALA RIS
CALARIS

R H O D V S.
RHODVS. mediterranei maris
Insulę appellationē largitur, vrbis
murorum ambitu, et tu
tissima nauium statione clarissi
ma; Turcicis habenis regitur

Cum Privilegio.

... quam tamen ob tacet tum curuaturas, quarum duo extrema cornua arcum efficiunt, verius tricornis habebitur. Peninſulam occupat, ſeptem colles complectentem. Hinc Scholarius Patriarcha Conſtantinopolitanus, in enarratione vaticinii, de Turcici regni interitu, τὴν ἑπτάλοφον, eam nominat. Laonicus Chalcondilus, in hiſtoria quam ſcripſit de Othomanis, tradit Conſtantinopolim circuitu complecti centum & vndecim ſtadia. Muri adeo tenui iunctura erant, vt Herodianus teſtetur, nemini compoſitum opus, ſed ex vno perpetuoq; lapide, viſum fuiſſe. Ruinas ipſorum, reliquaſq; Herodiani temporibus, qui videbant, mirabantur eos, vel qui conſtruxiſſent, vel qui deleuiſſent. Ex parte continentis, valde excelſi, maritimi, humiliores erant, ſed bene craſſi, atq; turriti. Omnium rerum ad hominum vſus neceſſariarum, carnium, lignorum, & maximè piſcium, tanta eſt hic abundantia, vt ſine reti ſæpe manibus, ex continenti eos capias, atq; adeo, cum verno tempore, in pontum aſcendunt denſi greges, iactu lapidis, velut aues ferias: Ex feneſtris quoq; vrbis, calathis, ex corda appenſis, mulieres piſcentur, hamiſq; piſcatores ſine eſca, pelamydes capiant tot, & tantas, vt ſufficiant toti Græciæ, & magnę parti Aſiæ, Europæque. Optimarum oſtrearum, tantam multitudinem capiunt, vt ſufficiant tot dierum ieiuniis, quibus Græci, piſcibus ſanguinis participibus, non veſcuntur. Hanc vrbem Conſtantinus, anno ab imperio Auguſti trecenteſimo, ſexageſimo ſecundo reſtituit, nuncuparique nouam Romam Conſtantinopolitanam, lege ſanciuit, quemadmodum literæ, ſub equeſtri eius ſtatua ſcriptæ indicabant. Quæ tamen appellatio vrbi non manſit: ſubditi namq; ob ſingularem erga Dominum, ac Principem ſuum obſeruantiam, Imperatoris tamen accedente conſenſu, Conſtantinopolim, hoc eſt, Conſtantini ciuitatem eam vocarunt. Porro, cum Conſtantinus indigenas ciues, nō exiſtimaret ſufficere magnitudini vrbis, iuxta fora ſparſim ædificauit domos, quas Senatoribus habitandas dedit, atque illuſtribus viris, quos ſecum duxerat ex vrbe Roma, atq; ex aliis gentibus. Fora conſtituit, alia ad vrbis ornatum, alią ad vſum ciuium. Hypodromon ſacris ædibus, fontibus, porticibus inſtruxit, & ſenatu, quem habere voluit eundem honorem, quem Senatores Romæ habere ſolebant. Regias ædes condidit, non multo inferiores Romæ regiis ædibus. Denique in omni ornatu, ſimilem, æqualemq; Romæ efficere ſtudens, in eam magnitudinem perduxit, vt Sozomenus tradat, hominum multitudine, & diuitiis, maiorem Conſtantinopolim eſſe, quam Romam: vtq; non immeritò Rhodoginus lib. 18. capit. 25. ſicut Romam totius orbis epitomen, ita Conſtantinopolim κόσμου κόσμον vocet. Fuit & hic Academia, præſtantiſſimis omnium artium profeſſoribus exornata. In qua ſummo in honore fuit, XII. virorum collegium, qui publicis Imperatorum impenſis, ad ſtudiorum conſeruationem, honorificè alebantur. Autor eſt Zonaras, lib. 3. annalium. Plura de auguſtiſſimis templis, & interiore vrbis ornatu deſideranti, Petrus Gillius, libris 4. abunde ſatisfaciet. Vide etiam Procopium de ædificiis Iuſtiniani, Georgium Cedrenum, Æneam Syluium, Hugonem Fauolium, cæteroſq; eiuſdem claſſis ſcriptores. Quantò autem amplior Byzantii magnificentia, eo maiore dolore Chriſtianis, ab immaniſſimis Mahometi cultoribus, tantam vrbem eſſe ereptam recordamur, non ſine eximia Reipub. Chriſtianæ calamitate, atque adeo cum ſumma Chriſti Ieſu, rerumq; ſacrarum ignominia, anno à Chriſto nato M. CCCC. LIII. die 29. Maii, Duce Mahomete II. Turcarum Imperatore VIII. Damus hic quoque ſtudioſo Lectori, veram Ottomanorum deſignationem, ex clariſſimi viri Adolphi Vernerii Epitome, de rebus Turcicis, quam non ex aliis ſcriptorum riuulis, ſed ex ipſis Turcarum annalibus, ſtudioſè collegit: vnà etiam eorundem vultus, quemadmodum Venetiis accuratè inciſi habentur.

BYZANTIVM NVNC CONSTAN
LAVVLACA
ARSENALE
OTOMAN. ORCAN. AMVRAT. AIAZIT. MAHOMET. AMVRATE.
Cum Privilegio

PERA
MAHOMET
BAIAZETO
SELIM
SOLIMANO
SELIM

rum monimenta declarant. Hæc dicit Dominus Deus, illa est Hierusalem, in medio gentium posui eam, & in circuitu eius terras, Ezech. 5. Et: Operatus est Deus noster salutem in medio terræ, Psal. 73. De montium situ, idem constat. Quemadmodum enim, qui in hanc ciuitatem tendebant (Marc. 10. Matth. 20. Luc. 2.) ascendere, ita, qui ex ea se quopiam conferebant, descendere dicuntur, Luc. 10. Pluribus distincta vallibus, agros fertiles, ac cisternas multis in locis limpidas habebat, trino muro circundata erat, nisi, qua vallibus inuiis cingebatur, ex ea namque parte, vnius muri habebat ambitum. Et ipsa quidem initio super duos colles, Sionem & Acram erat condita, contrariis frontibus semet inspicientes, interueniente valle Tyropæia discretos. Contra Acram tertius collis erat (Moriach dictus) valle Cedrone, ab Acra diuisus, in quo templum, & Antonia fuere constructa. Foris autem ciuitatis, hi colles profundis vallibus cingebantur, & à tribus lateribus, obstantibus vsquequaque rupibus, adiri non poterant: Quin & quartus collis incolebatur, cui nomen est Bezetha, situs quidem ex aduerso templi, atq; Antoniæ, in Septentrionali plaga, fossis autem altissimis separatus. Hæc Iosephus lib. 6. de bello, cap. 6. Aedificiorum splendore, populi frequentia, religionis cultu, cæteras non modo Iudçæ, sed & totius vniuersi ciuitates superauit, adeo, vt ob summam felicitatem ciuitas sancta, Esa. 52. iustitiæ, Esa. 1. veritatis, Zach. 8. vocetur. Stupendæ magnificentiæ templo celebratur, à Salomone Rege, quinquaginta millium hominum opere, septem annorum tempore ædificato. Quod quidem continebat Sancta Sanctorum, cherubos, arcam, mensam, & candelabra aurea, exhædras, mare fusile, lauacra decem, columnas æreas, omnem ritũ, omnemq; formam legis veteris Sacrificia, holocausta, hymnos & omnes deniq; ceremonias. Erant illic Sacerdotes, & Leuitæ, adyta & vestibula, & altare, & festa, celebresq; conuentus, preces, & auditiones. Tota denique Reipub. Iudaicæ forma illic consistebat. Illud vero maxime illustrauit hanc vrbem, quod Dominus noster IESVS in carne, & Euangelicæ doctrinæ splendore in ea apparuerit. At vero, cum Iudæi, & Reges, & Principes, & Sacerdotes (Hier. 32.) turpissimis sceleribus, ad iracundiam prouocarent Dominum, ideo frequenter in eam grauissime animaduertit; ac in truculentissimorum hostium manus, eandem deuenire concessit. Iosephus de Bello lib. 7. cap. 18. Vbi verò, eo immanitatis venerunt, vt visitationis suæ diem non agnoscerent, sed Dominum IESVM Christum, testes, ministrosque suos, quemadmodum ante Prophetas, nefariè occiderent, Matth. 9. 24. Luc. 21. Ideò iustissimo iudicio Deus, ciuitatem hanc Tito Rom. Imperatori, diripiendam, exurendam, soloque æquandam tradidit. Contigit hæc deuastatio, post natum Christũ, anno 72. Ac deinde, anno 120. Iudæi numero aucti, Betharæ in oppido Hierosolymæ vicino, seditionem contra Romanos concitant. Eam ob causam, Ælij Hadriani Imperatoris iussu, omnes penè, sedibus suis arcebantur, ac deinde ciuitas ista, ex Imperatoris cognomine, Ælia dicebatur. Quam ipse murorum ambitu reparauit, non tamen in monte Sion, vt ante, sed in monte Caluariæ, præcipitque, ne cui Iudço introeundi esset licentia, Christianis tantum ciuitate permissa. Vnde magnitudo iræ diuinæ in peccatores conspici potest. Si enim peculiari suo populo, & naturalibus ramis non pepercit, multo sanè acerbi⁹ in alienos scelerum causa animaduertet.

Descriptio antiquae urbis Hierosolymorum, qua amplitudine et
splendore tempore Christi Saluatoris nostri
conspicua fuit.

Noua urbis Hierosolymitanæ descriptio, qua formæ
& situ nostro seculo se conspiciendam præbet.
Declaratio Tabulæ huius
Cum Privilegio

MOMBAZA.

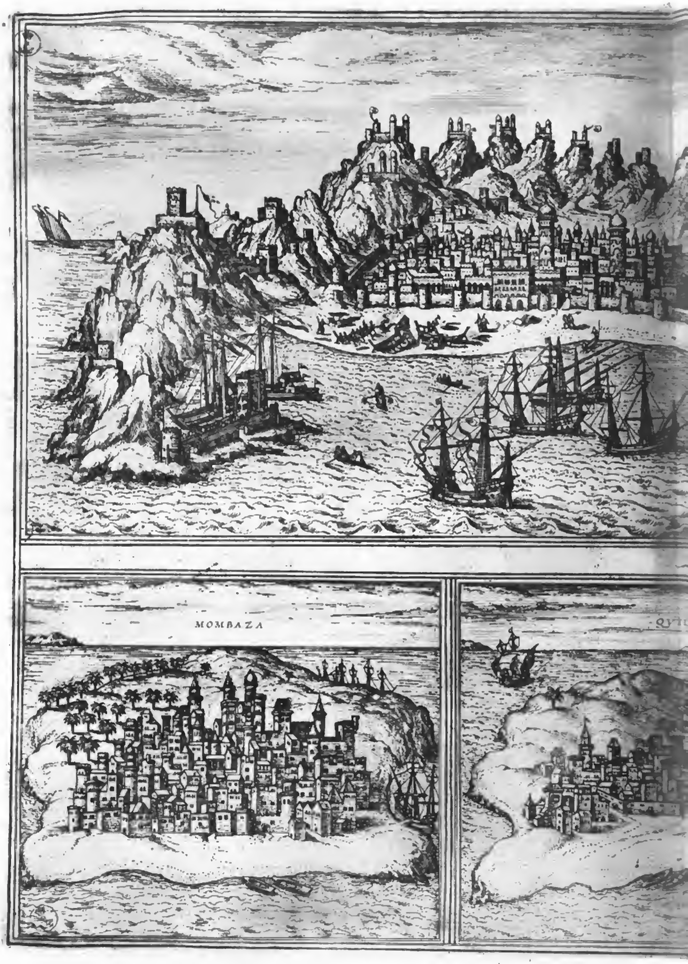
Mombaza, Ptolemæo, Tonica, insulare oppidum, elegans ac nitidum in finibus Africæ. Quod Christiani anno reparatæ salutis 1505. vi occuparunt: cum enim Franciscus Dalmaida nauigaturus in Indiam, tributum ab oppidanis Regis Lusitaniæ nomine exigeret, Afri vero armata manu tributi persolutionem recusarent, idcirco Christiani oppidum deuastantes, totum exusserunt. Rex triginta stipatus viris fugę sibi consuluit, reliquis omnibus interemptis. Oppidum nunc ab Afris restauratum, & acerrimos Christianorum hostes habere dicitur.

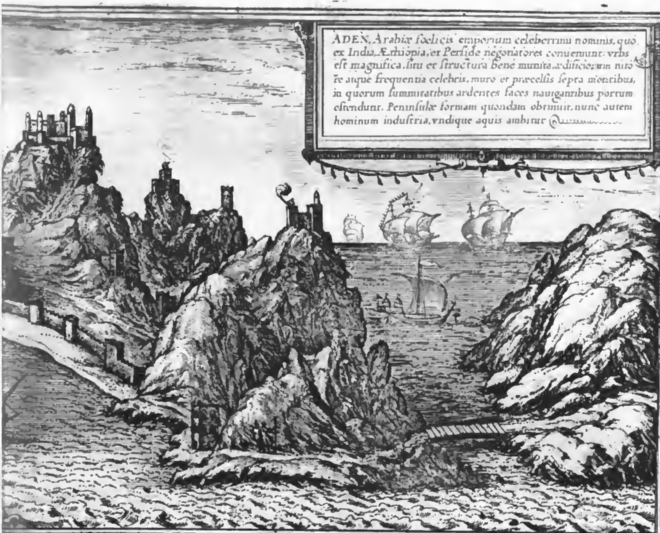
QVILOA.

Quiloa, Ptolemæo Rapta, pulchra est in Africa ciuitas, in eiusdem nominis regno & Insula posita, continenti vicina, Mahometicæ sectæ regulum semper habuit summum Christianorum inimicum. Ad hanc vrbem, cùm Franciscus Dalmaida anno Domini 1505. cum Lusitanica classe peruenisset, Regem ad se accersiri iussit, qui morbum simulans ad defensionem sese parauit. Itaque septingenti Lusitani, ad ciuitatis oppugnationem armantur, qui ciuitate deuicta, regeque in fugam conuerso, aliaque gubernationis administratione instituta, ciuitatem hanc Portugalliæ regi tributariam fecerunt. E regione insulam S. Laurentii habet.

CEFALA.

Cefala Africæ Insula, anno partæ salutis 1500. primùm est inuenta, cuius longitudo trium est miliariorum, latitudo verò vnius. Pagos habet duos, in quibus domus non paucę, & arx: Regi ciuitatis Quiloa quondam parebat, cæterum ab eo deficiens, peculiaris regis appellatione gaudebat. Anno Domini 1505. arcem, quam Lusitani tenebant, vehemẽter obsidione incolæ oppugnarunt, adeo quidem, vt pertenuis euadendi spes Lusitanis appareret: qui noctu præter Afrorum opinionem erumpentes, Regem multosque proceres in cœnaculo suo opprimunt, eiusque caput hasta infixum, per arcis fenestram exponunt, eaque ratione ingens euadunt periculum, & tandem alium regis Portugalliæ nomine præfectum constituunt.

MOMBAZA

Cum Priuilegio

nihil ibi desiderant, quod ad humanum cultum pertineat. Hæc ex Aloysii Cadamusti nauigatione, apud quem multo plura. Vide etiam nauigationes Lodouici Romani patritij.

O R M V S.

ORmus, Priscis Armuza, Persiæ inclyta ciuitas, & eiusdem nominis insula, situ elegantiore, ac vnionum copia, nulli vrbium est secunda, sita est in faucibus maris Persici, & maritimis vrbibus præferenda omnibus, abest à continenti spatio duodecim mille passuum. aquarum potu suauium, annonæque mira caritas, inuehuntur fermè omnia, quæ victum cultoribus suppeditant. Illinc itinere trium dierum leguntur conchæ, quæ pariunt margaritas venustiores, grandioresque cæteris baccis. Expugnauit hanc vrbem, Franciscus Dalboqueric, Anno salutis M. D. VI. eamq; Lusitaniæ Regi ingens pendere tributum annuatim coegit.

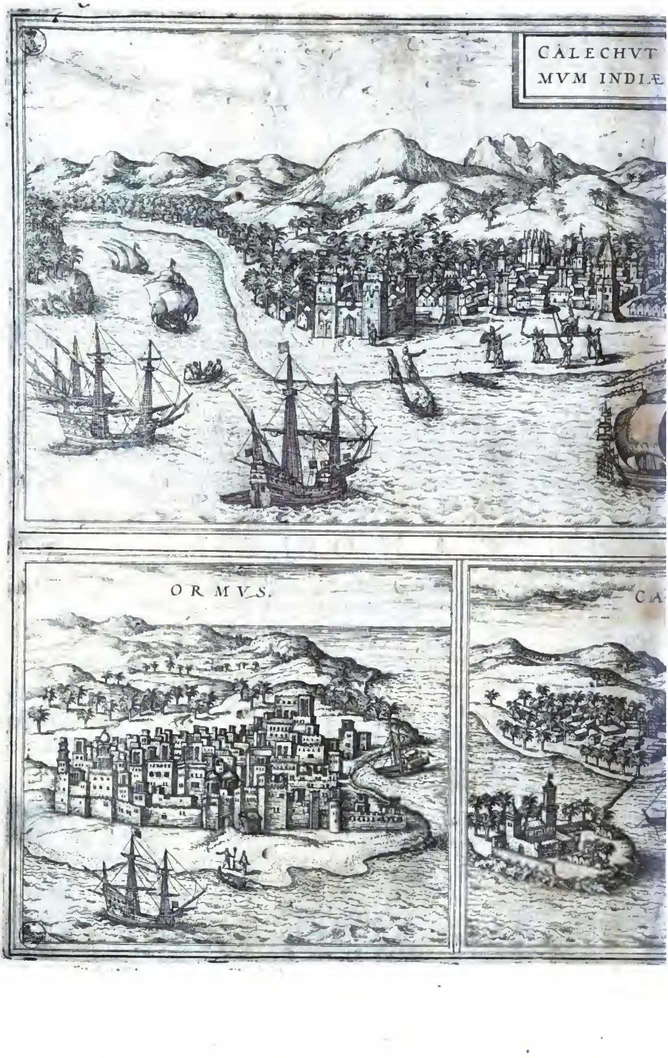
C A N O N O R.

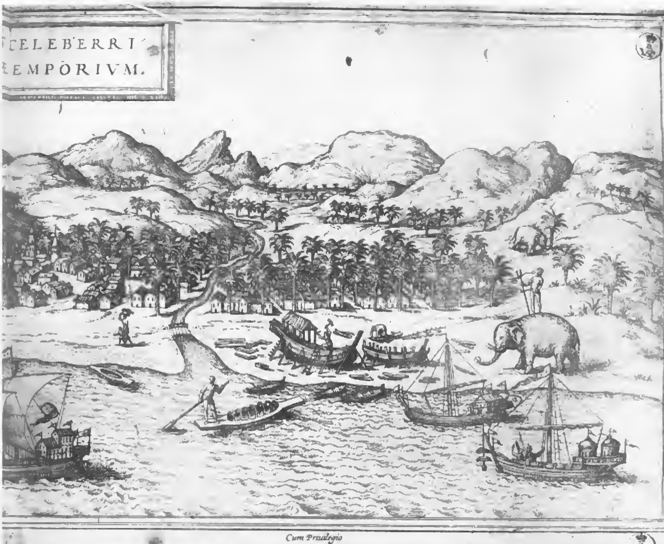
CAnonor, vrbs Indiæ ad mare, haud procul à Calecut, pulcherrimarum rerum præstantia celeberrima. Ibi Portugalliæ Rex munitissimam habet arcem. Vrbis Rex idola colit cum subditis, hi solem, lunam, vaccasque adorant. Portum vrbs habet, illo conuehuntur equi Persæ, sed immania sunt horum vectigalia, nam penduntur pro equo singulo aureorum vicena & quina milia. Agrum habent aromatum, maximè vero gingiberis feracissimum.

Omnes has Indiæ, Asiæ, Africæ, & Persiæ ciuitates ante nunquam celatas, vnà cum enarrationibus manu scriptis communicauit nobis magnificus ac nobilis vir, D. Constantinus Liskirchius, amplissimæ Reipub. Coloniensis D. Consul dignissimus, vnicus studiorum, & studiosorum hominum patronus, singularisque Mecœnas.

M I N A.

MIna, vel S. Georgii oppidum, ad mare positum, in Guinea, Æthiopiæ regione, priscis Aldea, quod Iberis villam, aut diuersorium denotat, duarum partium, quod hic duorum regum Lusitaniæ nempe, & Caramansæ, eius tractus, fœdus ictum sit, Anno salutis M.CCCC. LXXXVI. Deinde Lusitanus propugnaculum eò loci extruxit, contra incursiones hostium aurifodinas impedientium, & S. Georgii del la Mina, ab eius tutelari Deo, cui locum sacrauit, nomen imposuit.

CALECHVT
MVM INDIÆ
ORMVS.
CA

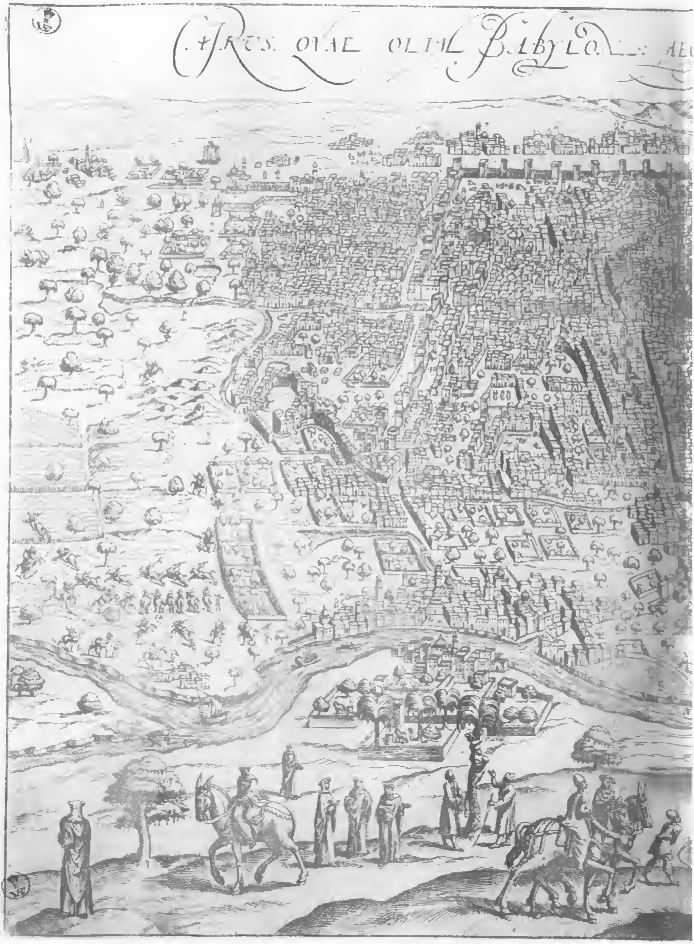

CELEBERRI
EMPORIVM.
Cum Privilegio

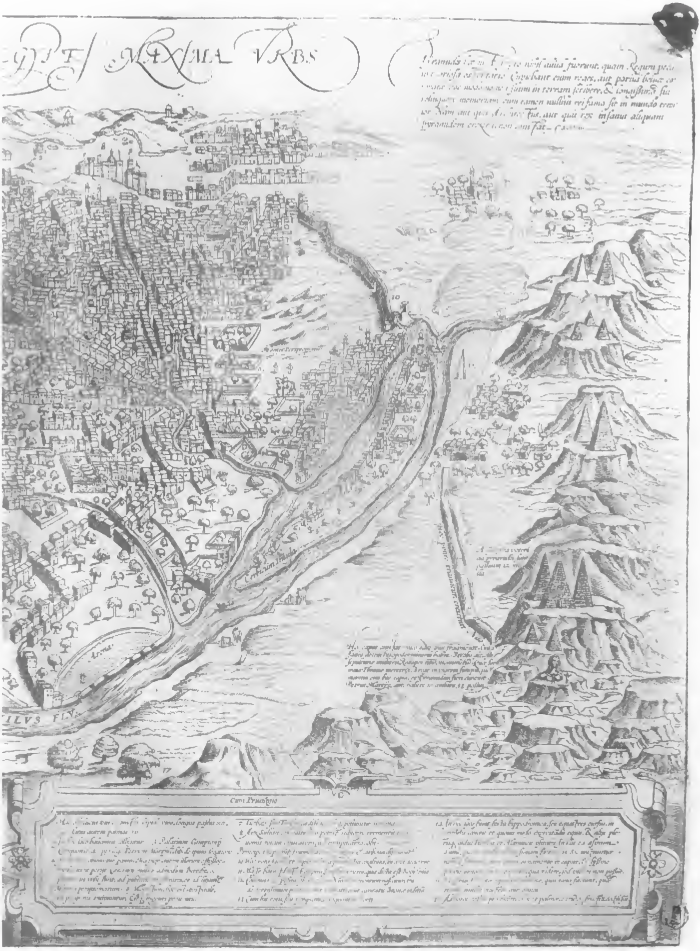

NONOR.

... paucia loca habeant ex testamento, ne vitam æternam instituunt

Tyranni. Etsi Nili aqua, ad singulas vrbis necessitates, semper decurrat, potissimum ad piscinas renouandas, ad ablutiones, & Dioryges nilos, & Euripos: excrescente tamen Nilo tanto cum impetu admittitur, vt tota vrbs sit solis lembis peruia, & suas vias tunc habeat instar canalium Veneticorum, ita vt sit veluti mare. Scribitur de hac ciuitate, quod anno Christi 1476. grassante peste, in ea ad tres menses, aliquoties mortui fuerint vno die, viginti hominum millia, vnde magnitudo vrbis, populique multitudo æstimari potest. Sunt circiter octo millia hominum in ea, qui cum Camelis aquam ex Nilo in vrbem deferunt, vt illam in vsum hominum vendant, & ad spargendum in plateis, & ad sopiendum puluerem pauimenti. Itinerarium quoddam Ægypti, sic habet: Alchaira pulchra est ciuitas, quæ Lutetiam Parisiorum magnitudine quinquies superat. In ea aliquot, & ea quidem pulchra Christianorum templa inueniuntur. In plateis tanta est hominum, mulorum & equorum multitudo (omnes enim tam viri, quam fœminæ communiter equitant) vt sine impedimento nemo plateas transire queat, in quibus etiam artifices, ante ædes opificia sua exercent. Pauci necessaria sibi domi parant, sed ea à cocis, qui per vicos omnia circumferunt, emunt. Horum autem plures in hac vrbe inueniuntur, quam 30. millia. Quamplurima sunt infidelium fana, valde magna, palatiorũ instar, à quorũ ingressu, sub pœna capitis, Christiani arcentur, nisi fidẽ Christi abnegent. Habentur hic quoque fornaces, in quibus oua artificioso fouentur calore, vt pullos ex se producant. Fœmoralia quemadmodum & viri, ex holoserico gemmis, & lapidibus pretiosis confecta, hic induunt fœminæ. Earum etiam pluralitas viris conceditur. Hactenus itinerarium. Ab Alchairo insulam separat Nilus, Cerbicum dictam, quam & Mechias, id est mensuram vocant, vt vult Ioannes Leo Afer, eò quod hodie mensura aquæ ibi obseruetur. Hanc autem rationem adfert: cum enim in multis Ægypti locis olim essent columnæ, ad obseruationem incrementorum positæ, potissimum circa Memphim, vt res in religionem, & ærufcationem verteretur, curarunt Mussulmanni, seu religioni Ismaelis addicti, vt adacta in terram fossa quadrata, eximiæ magnitudinis templum, in Insula constructum, ad 18. pedes in profundum veniat, & per aquæductũ subterraneum, aquas admittat: in fossæ medio columna est totidem pedes alta, in qua dum crescit Nilus, notantur incrementa, & quotidiè quam diu crescit, mittuntur in vrbem pueri, peplis croceis capite redimiti, qui quantitatem denuncient, vt siue deficiant, siue exundent aquæ, à modo fertilitatis, hortentur ad pœnitentiam, si bene habeant ad lætitiam, acceptis à populo munusculis, pro læto nuncio. Inde à columna mensoria, nomen est vrbi, Michias, & Menchas. Zelimus Turcarum Imperator, longe maximam hanc ciuitatem expugnauit, arcemque ingressus est 25. Ianuari, Anno salutis 1517. Cepit autem Tomumbæium, tunc temporis Sultanum, in palude inter cannas & iuncos latitantem, xi. Aprilis, iussitque, vt mulo per totam vrbem vectus, affixum collo laqueum gereret, ac tandem in ciuitatis porta suspenderetur.

CAIRVS. QVAE OLIM BABYLO.

MAXIMA VRBS
Arena
Cum Privilegio

thores à Romanis in faucibus freti Herculei ædificata, olim totius Mauritaniæ metropolis fuit, quare Romani eam nobilitarunt, fuitque in ea summa vrbanitas, & ciuium frequentia. Deinde à Gothis occupata, principem in ea constituerunt, remansitque apud eos principatus, donec Mahumetani Mauritaniæ fines ingressi, hanc quoq; vsurpauerunt. Frequentia habuit templa & studiosorum collegia, ciues literatissimos, & quæ æneis operibus, singulari artificio fabricatis, cæteros excellerent, cuiusmodi sunt candelabra, pelues, calamaria, aliaque id genus ex ære confecta, quæ perinde elegantia habebant, ac si argentea vel aurea fuissent. Habent Itali & in huiusmodi rebus conficiendis non parum gratiæ, verùm nihil omnino, si hæc respicias. Extra ciuitatis mœnia, amplissima sunt rura, eo præsertim loco, qui vitium frequentia consitus, vinetum dicitur: verùm ager sterilis & asper est, quare magna semper illis frugum caritas.

TZAFFIN.

TZaffin, elegans Africæ oppidum, muro ex montibus septum, arcem turribus firmam, ædificia frequenti numero nitidè culta, & miræ altitudinis turrim ostentat. Anno salutis redemptæ 1508. septima die Iulij, Regis Emanuelis præfectus, Drego Dasambusa, oppidum hoc Mauris eripuit

ARZILLA.

ARzilla, Africanis Asella, spatiosa ciuitas Africæ ad Oceani littus extra Herculis columnas à Romanis ædificata, à quibus distat septuaginta plus minus passuum millibus, à Fessa vero circiter centum, & quadraginta. Paruit quondam Septæ principi Romanis tributario, tum à Gothis capta fuit qui per ducentos viginti annos eam seruarunt, donec ab Anglis fœlici marte expugnatur, qui captam vrbem, ferro & igne ita deleuerunt, vt vnus vix saluus effugerit, ac triginta ferè annis incolis vacua remanserit. Postea vero temporibus Pontificis Cardouæ (qui Mauritaniæ imperabat) rursum reparari, modisque omnibus augeri, ditari, ac munitior reddi cœpit. incolæ fuerunt locupletes, docti, armisque exercitatissimi. Ager & frugibus ferendis, & omnis generis leguminibus producendis est percommodus, sed cum à montibus decem fere distet milliaribus, magnam ferunt lignorum penuriam, verum carbonibus Haraide aduectis vtuntur. Anno Domini 1471. 27. Augusti, ex improuiso à Lusitanis, & oppugnata & capta est, incolis omnibus in Lusitaniam abductis, inter quos Mahumetes fuit Fessanorum rex, qui tum septem annorum puer, vnà cum fororcula eiusdem ætatis, pariter captus. Hæc Ioannes Leo Africanus.

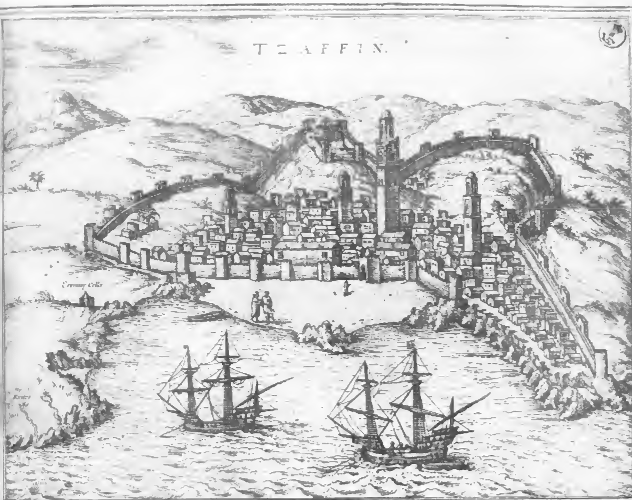
S A L A.

DVplex eius nominis oppidum amnis interfecat, vetus, & nouum, quod non ita procul ab Herculeo freto remotum, Septam respicit. Vetus, anno post Christi aduentum M. D. XIIII. multarum ædium structura, & mercaturæ commodis, admodum auctum, arcem habet amplam, & eminentiori in loco turrim, Summatassem dictam, quam eo potissimum nomine ædificarant Saraceni, vt inde in Granatæ oram pateret prospectus. Castrum huic ciuitati vicinum conspicitur, in quo magnifica est Regum Fessæ sepultura. Hæc manu scriptum exemplar suppeditauit.

TINGIS. LVSITANIS. TANGIARA.

SEPTA.

ARZILLA

Cum Privilegio.

Qui autem à rege totius classis dux missus erat, fugæ omnino ignarus, suas copias accuratè instruit. Postea vero quæ gesta erant, à quibusdam intellectis, milites in vrbem introduxit, quam vnius diei spatio sic vastarunt, domos incendio deleuerunt, atque muros multis locis solo æquarunt, vt in hunc vsque diem habitatoribus vacua remanserit. Expugnatum est hoc oppidum, anno salutis 1468.

AZAAMVRVM.

AZaamurum Duccalæ oppidum, Afris conditoribus ad Oceani littus eo ipso loco, quo flumen Ommirabih initium habet, extructum ab Elmadina, miliaribus ex Meridie plus minus triginta distat. Spaciosum est atque amplissimum, habitatoribus copiosissimum, familias numerat circiter quinquies mille. Hanc perpetuo Lusitani mercatores habitant. Incolas habet ciuiles, habituque admodum ornatos. Populus in duas diuisus est partes, & tamen perpetua illis pax est. Frugum atque leguminum maxima illis prouenit copia, etsi nihil quicquam horti, præter ficus producant. Piscium his tanta est affluentia, vt inde singulis annis aureorum aliquando sexies mille, nonnunquam & septies mille prouentus redeat. Piscandi autem tempus, ab Octobri mense, ad finem vsque Aprilis est. Solent pisces in Sartagine cum aliqua olei portione frigere, atq; inde tantum pinguedinis colligunt, vt non facilè quis credere possit: hanc lychno pensili infundunt, non enim aliud habent huic rei aptum oleum. Huc semel in anno confluunt Lusitani, ac tantam piscium copiam auehunt, vt illi iam dictam enumerent aureorum summam. Hinc factum est, quod Portugalliæ rex, spe prædæ allectus, non semel ad eos classes miserit instructissimas: quarum prior propter ducis imperitiam, in ipso gurgite disiecta, ac propemodum omni ex parte submersa fuit. Post hæc rex ducentarum nauium classem expeditissimam misit, qua conspecta tantum intulit ciuibus terrorem, vt omnes in fugam sint redacti, tanta cum portas ingredientium strepitu atque turba, vt in ea ciuium plusquam octuaginta fuerint interfecti. Anno post Christum natum 1513. die 2. Septemb.

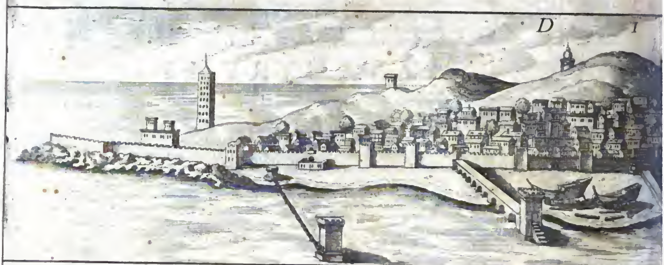
D I V.

DIV, veteribus Alambater insula, eiusdemque nominis pulcherrima & populosa ciuitas ad ostium Indi fluminis in mari Malabarico, Regi ciuitatis & ditioni Gambaiæ quondam parebat. Sita in fronte sinus Cambaiæ, Indicum respiciens mare. Quam Christiani nauali prælio, classe 239. nauium, omni armorum genere instructissima, non sine maxima difficultate expugnauerunt. Nam oppidanis rex Cambaiæ, Adensium, & ciuitatis Calecut, auxilio fuerunt.

G O A.

GOA, vrbs admodum in India potens, in regno Decam prouinciæ Malabar, in insula maris Malebarici seu Calecutici sita: De qua plura in indice.

ANFA, QVIBVSDAM ANAFFA.

GOA fortissima Indiæ vrbs in Christianorum potes

Cum Privilegio

montis ascensu, admirandæ pulchritudinis [illegible] in vniuersa Europa illis
siue pulchritudinem, siue ingentem ædificij molem consideres, perpaucæ similes
sunt visæ, qui terras quamplurimas perlustrarunt. Habet ea in summo montis vertice turrim, rotundo
opertam tecto, ex qua longè lateq; prospectus panditur, ædibus paruis habitationi destinatis abundat,
quæ omnes ex lapide viuo nitidissimè sunt ædificatæ. Etenim tam accurata, & planè noua iunctura, vi-
dendi sensum fallente, compositos habent lapides, vt non colligatum, sed perpetuum, ac fusum opus vi-
deatur. Quinque hominum millia, citra difficultatem, recipiunt. Illud arcis latus quod nullis tormen-
torum viribus verberari potest, vnius tantum muri ambitum habet: vbi verò facilior est in collem as-
census, triplici murogradatim ea ratione ambitur, vt prioris fastigio sequentis fundamentum respon-
deat, ac pari altitudine deinde ascendat, mediocri interiecto spacio, quod perpolitas continuo ordine
domus continet, eaque est latitudine, vt coniunctim vehicula tria citra offensionem liberè commeare
queant. Tam firma hæc mœnia censentur, vt nec quassari tormentorum strepitu, nec occultis terræ cu-
niculis, cùm petrosæ rupi insistant, possint euerti. Peringentes sunt, ac validissimi lapides, ex quibus ea
constant, quorum inusitata, immensa, ac rara magnitudo facit, vt humana industria huc eos esse conge-
stos credi vix possit. Est in hac arce armamentarium oppidanorum armis refertissimum. Delectan-
tur incolæ rebus depictis. Abundant panno, plumbi, stannique fodinis, argenti vim ma-
gnam, auri perparum habent.

MEXICO

Mexicanæ Prouinciæ opulenta & celeberrima
MExico, siue Temixtita, in Hispania noua, amplitudine Hispalim, aut Cor-
ciuitas, vliginoso & salso in lacu mirabiliter constituta, ampla est, & visu iucunda. Vici
dubam superat: via quæ ad illustrem hanc vrbem deducit, permeare possint. Habent
quoque omnes habent suos exitus, vt ab vno ad alium aquâ commercia ad emẽdum & vendendum.
plurimas plateas, vbi assiduè sua habent fora, & vndique porticibus circunda-
Quarum vna est duplo maior foro Salamanticæ ciuitatis, cernuntur. Est in ista platea
ta, vbi quotidie vltra sexaginta millia hominum vendentium ementiumque contentiones dirimuntur. Sunt etiam hic
permagna domus, in modum iudicij, in qua incidentes in foro Est inter Meschitas vna suprema, cuius
plurimæ Meschitæ, & Idolorum domus, quas religiosi incolunt Idola sua, ex farina & humano sanguine cõ-
vix credibilem magnificentiam Cortesius copiosè explicat. quotidie offerunt. Est & hic
ficiunt, quibus multa hominum corda ex viuentium corporibus extracta, adeò multæ prouinciæ patebant,
magnifica Regia potentissimi illius domini Mutezuma, cui noui vrbis De rara huius Mutezu-
vt non esse alium in vniuerso terrarum orbe dominum eius subditi crederent. multa sup-
mæ magnificentia, & de alijs cùm harum ciuitatum, tum orbis nuper inuenti historijs, in
peditabunt illi, quos D. Abrahamus Ortelius, celeberrimus ille Geographus, noui orbis descriptores
perillustri Theatro suo, folio. 2.
allegat.

MEXICO.
MEXICO, REGIA
ET CELEBRIS
HISPANIÆ NO:
VAE CIVITAS.

CUS CO.
CVSCO, REGNI PERV
IN NOVO ORBE CAPVT.

congregatione hominum, nomen habere, alij a Troianis, alij ab Euandro, cæteri a Romulo conditam, scribunt. De quibus autem certi quippiam, historiarum monumentis commissum, extat; ex his præcipua, tùm in ipsa enarratione, tùm in hac appendice, ac indice, delibaui, quibus etsi curiosis, non per omnia satis fiat, tamen candidis ingenijs, his, quæ non sine labore perquisita, candidè profero, ex parte me satisfacturum, omninò spero. Maximè quidem, dum auctorum insertis nominibus, lectionem, fide dignam, reddimus. Quo etiam ipso, eorum obiectioni respondeo, qui in longinqua, minusque mihi cognita loca, me calamum transtulisse, obijcient. Si quid verò mihi in his, quibus auctorum destituor scriptis, ob rerum ignorantiam, aut imbecillitatem ingenij, fidei fortassè decedet, id, admiranda pictoris industria, artificiosa Hogenbergij manus, viuis vrbium delineationibus, cumulatissimè compensabit, qui tanto studio, eas graphicè, accurateque depinxit, earumque hoc libro imagines tuta oculorum lustratione, citra itinerum peregrinationisque pericula, vno, quietè sedentis intuitu (quod in ipso loco, non ita commodè fieri posset) spectandas exhibet, vt etiam sine enarratione historica, earum situs, forma, structura, atq; conditio, non incommodè perspici queat. Vale. Ex Musæolo nostro Agrippensi. Calend. Ianuarij. Anno partæ Salutis CIↃ IↃ. LXXV.

A.

51. ADENA, vrbs est Arabiæ metropolitica, & munitissima, in radicibus montis editi, qui in mari lingula procurrit, sita, & vtrinque fluctibus in sinus reductis alluitur, ita, vt peninsula fiat. Mons est adeò sterilis, vt nec arbores vllas, neque plantas efferat, nempè, qui sit saxosus, & præruptis rupibus in altum promineat. Aquis caret, raro admodum pluuijs irrigatur. Ex longinquo pago aqua, per aquæductum, in locum, qui ab vrbe quatuor millibus passuum distat, deriuatur. Ea vrbis aquatio est. Annona & cibarijs importatis vtitur, quorum tamen est incredibilis copia. Est cincta muris, munita turribus, exculta mœnibus, & ad adspectum pulcherrima. In illam mercatores è Perside, & India, & AEthiopia, & ex multis Arabiæ regionibus sæpe commeant. Incolæ Mahometem colunt, colore candido, & specie liberali sunt. Homines nobiles armis exercentur, & militaris gloriæ decus ardenter expetunt. Rex alias ciuitates in mediterranea regione possidet, & milites non paucos stipendijs alit, & è Iustrantium subditis, in prælium, cùm opus est, duo millia equitum educit. Vrbi verò huic moderatorem, cuius virtuti multum confidit, præponere solet. Hæc Osorius lib. IX de rebus ab Emanuele Lusitaniæ Rege, gestis. Paulus Venetus autem, hunc in modum de hac vrbe, eiusque prouincia, scribit. Aden, inquit, optimo portu excellit, ad quem ex India plurimæ appellunt naues, aromata deferentes. Et negotiatores quidem Alexandrini, illic ementes aromata, ponunt ea in naues paruas, atque septem diebus per flumen quoddam ducentes, postea humeris camelorum imponūt, & triginta dierum itinere, per terram vsque ad fluuium AEgypti deportant, & rursus in naues exonerantes, tandem vsq; ad Alexandriam perducunt: Nec potest compendiosior haberi via ab orientis partibus vsque Alexandriam: Negotiatores verò illi ducunt secum plurimos equos, quando nondinandi gratia, in Indiam concedunt. Exigit autem Rex Aden ab illis mercatoribus, qui per regionem suam aromata & alias merces deferunt, vectigal maximū, vnde plurimum ditescit. Quum Sultanus Babyloniæ obsideret ciuitatem Aconensem, & eam expugnaret. Anno scilicet M. DCC. misit Sultanus Aden in auxilium eius triginta millia equitum, & quadraginta millia camelorum, non, quod vsque adeò illius cuperet augere felicitatem, sed quod omnes malum extinctos Christianos. A portu Aden, eundo versus Septentrionem, sita est ciuitas Escier, quadraginta distans miliaribus ab illo portu, & habet sub se multas alias ciuitates & castra, sed quæ omnia sunt de dominio Regis Aden. Est quoque iuxta hanc ciuitatem optimus portus, à quo innumeri equi ducuntur in Indiam. Abundat hæc Regio thure albo atque optimo, quod de paruis arboribus, abietibus tamē similibus, stillat. Incolę crebris incisionibus perforant harum arborum cortices, vt thus extrahant, tametsi calor quoque, qui ibi maximus est, plurimum eliciat liquoris. Habet quoq; Regio ipsa palmas cum dactylis, sed, præter modicum risum nullum producit frumentum, verum aliundè importandum est. Abundant autem piscibus optimis, præsertim tunnis, qui ibi optimi habentur. Vinum non habent, sed ex dactylis, riso, & saccaro, optimum faciunt potum. Veruece, qui in hac regione inueniuntur, sunt statura parui, auribus omnino carentes, sed loco earum, cornua parua habent. Equi, boues, cameli, atque oues, vescuntur piscibus, qui quotidianus illorum sunt cibus, quum illic ob immensum calorem, herbæ & frumenta, & terra haberi non possint. Fit autem tribus anni mensibus piscium captura, scilicet, Martio, Aprili, & Maio, tantusque illorum capitur numerus, vt nō facilè explicari possit. Hos pisces siccant, & seruant, atque per totum annum animalibus edendos, pabuli loco, proponunt. Vescuntur autem animalia libentius de siccatis piscibus, quam recētibus. Fiunt etiam ab incolis panes bis cocti ex piscibus, idque in hunc modum. Concidunt pisces minutatim, atque contundunt in modum farinæ, & postea commiscent, & subagitant quasi pastum panis, atque ad solem desiccari faciunt, & viuunt ipsi, & iumenta ipsorum de illis panibus factitijs, per totum annum.

20. AMSTELREDAMVM, Hollandiæ Metropolis, de qua hunc in modum Hadrianus Barlandus. Hoc cæteris, quæ nominaui, recētius oppidum, genus hominum incolit pecuniæ studiosius. Quocirca in remotissimis etiam terris, negotiantur, habentque toto ferè anno, externum, domi suę, mercatorē, pręstat hoc illis commoditas portus. Sunt alia quædam non pœnitenda Hollandiæ oppida, Goticum, Gouda, Alcmaria, Roterodamum, eximij illius viri Erasmi Roterodami, vrbs nutricula.

46. ANCONA, Hadriaticum mare, venustissimo, in Piceno situ, superbissimoque portu, nobilitat. Agrum habet bonitate, fertilitate, ac vbertate multorum nobilium fructuum, & frumenti, præstantem, maximè vero celebrem, generositate vini, à Strabone Plinioque, laudati. lib. 14. cap. 6. Quod hodie nominatissimum Siroli esse puto.

57. ANFA, celebre quondam Africæ, multisque ædificijs nobile, oppidum, nunc habitatoribus vacuum, cuius ruinas, & desolatos, ab omni cultore, hortos, cum Ioannes Leonis Africanus conspexisset: Vix, inquit, lachrymas tenere potui, vbi quorundam ædificiorum atq; templorum (quorum adhuc quædam extabant monumenta) miserandam ruinam serio contemplatus fuissem. Horti, etsi nonnihil adhuc fructuum producunt, syluas tamen magis dicas, quàm hortos. Nūc autem Fessanorum iniuria, ad tantam redacta est ea vrbs calamitatem, vt nulla prorsus spes sit, nouos, in posterum colonos, recipiendi.

57. ANVER-

EX EIVS NOMINE MARIANAM, NVNCVPANTES, PIIS VOTIS D. D. QVOD SOLICITO ILLIVS HORTATV, TANTAE HAEC VASTITATIS MOENIA, GRAVISS. REIPVB. IMPENSIS, VEL QVADRIMESTRI SPACIO, AD MILLE PASSVVM LONGITVDINEM, IN SVPERIOREM VSQVE LIMBVM EXCITATA SINT, VNIVERSVMQVE VRBIS AMBITVM HAC PARTE COMPLERINT, MENSE AVGVSTO. M. CCCCC. LII.

CONSTANT. HALMALVS, EQVES AVRATVS, HVIC MOLI PRIMVM IECIT LAPIDEM, DIE XVII. IVLII, M. CCCCC. LII.

In altera mole, hunc in modum legitur.

IVSSV CAROLI V. CAES.

IOANNES A CROMBACH, EQVES AVR. HVIVS VRBIS SENATOR, HVIC MOLI, INDITO NOMINE, DIVI IACOBI, PRIMVM IECIT LAPIDEM, ANNO M. CCCCC. XLII. DIE III. IVNII.

Est hæc ciuitas vna omnium, quæ sunt hodiè in Inferiori Germania, sacrarum ceremoniarum studiosissima, veræque pietatis cultrix. Monasterium habet præmonstratentium, & structura magnificum, & monumēto Isabellæ Caroli Ducis Burgundionum Coniugis, nobile. Hæc partim ex Hadriano Barlando excerpsimus. De florentissimæ autem Anuerpianæ Reip. præstantia, dignitate, nomine, atque origine, præter accuratissimam Guicciardini descriptionem, Anuerpianas etiam origines consule, Eruditissimi viri, Doctoris Ioannis Goropij Beccani, qui eas, nouem libris, doctissimè, complexus est.

81. AQVISGRANVM, Sacri Romani imperij ciuitas libera, aliquot milliarijs, a Colonia Agrippina distans, à Grano, Duce Romano, Neronis fratre, primæua fundatione constructa, ab eo, & ab aquis calidis, plano in loco ibidem repertis (eti multi, incerto tamē authore perhibent) Aquisgranum denominata. Deuastata ab Hunnis, a Carolo magno restauratur, murisq. cingitur. Qui & primus religionis Christianæ professoribus hic extruit. Summam, que ibidem Ecclesiam, auro, argento, perpetuis fundationibus, & præstantissimis sanctorum reliquijs, diuersis ex locis, mirifice exornauit. Palatio etiam, regia magnificentia conspicuo, huius vrbis splendorem adauxit. Quod anno Christi D. CCC. LXXXI. a Nordmannis igni consumptum est. Ex eadem hac vrbe Carolus, re & nomine Magnus, Anno partæ Salutis, D. CCC. XIIII. ad felicem beatorum patriam, emigrauit, ætatis suæ LXXIIII. Imperij vero, anno XIIII. Cuius tumulo, B. Virginis templum, quod paulo antè construxerat, inclaruit. Prodijt ex hac vrbe egregium patriæ, & Agrippinensium decus, summus, ac Reuerendus vir, D. Theobaldus Craesselius, Theologiæ professione eximius, qui florentem Coloniensem Rempub. annos triginta, quemadmodum & hoc tempore, pari cum fructu, tum diligentia facit, verbi diuini administratione pauit: nunc verò Cyrenensis Ecclesiæ Episcopus, & Reuerendissimi Archiantistitis Coloniensis, Suffraganeus designatus, confirmatusque est.

33. ARGENTORATVM, Elsatiæ Metropolis, sedes veterum Tribocorum, siue Tribonorum, qui ante Iulij Cæsaris Octauij Augusti tempora, in hanc prouinciam, cum reliquis Germanis transgressi sunt, posteaquam Romanis parere cœpit, ac vna cum imperio, Latinum vocabulum habere meruit, inter ciuitates Rheni, quæ Treuirorum latissimè patentem iurisdictionem agnoscebant, Attila duce, è Catalaunico illo conflictu domum reuertentibus, huius vrbis euersionem Annales tribuunt. Hinc Sidonius Apollinaris Attilam Rhenihostem dixit. Huiusmodi sunt vrbium & Regnorum fata per vtramque fortunam, quando hic mundus nihil firmum & perpetuo stabile continet, assiduis mutationibus obnoxius. Argentoratum insuper, templo eleganti structura, & præcelsa turri conspicuo, illustratur, Quod haud immeritò, inter totius vniuersi stupenda, octauum obtinet locum. Cœptum est autem augustissimum hoc templum, in fundamento, Anno Christi M. XV. Episcopatus Berengarij septimo. Anno autem Domini M. CC. LXXVI. sub Episcopo Conrado à Liechtenberg, Erckuinus à Steinbach, Architectus turrim extruere cœpit, & perducta fuit structura vsque ad quatuor testudines galeæ, vel fastigij turris, circa Annum Domini M. CCC. LXXXIIII. reliquum vsque ad Coronam, beneficio Iunkerorum Pragensium, perfectum fuit, suprema autem ista corona, in circumferentia hisce sententijs sacris Germanico idiomate, veluti gemmis quibusdam pretiosis decoratur versus orientem: Christus clarificat: Christus singulis sua dona largitur. Septentrionem versus: Christus in æternum coronat. Qua autem meridiem respicit: Christus Imperator Christus renouat omnia. Ad occasum denique Rex Christus triumphat. Christus æterna in sæcula Rex, &c. Vide B. Rhenanum lib. 3. Rerum Germanicarum accuratissimè de huius Vrbis appellatione disserentem.

36. ARZILLA, potens quondam & ampla Africæ vrbs nunc a Christianis, ob bellorum iniuriam, angustioribus septa limitibus, Anno à Christo nato, M. CCCC. LXXI. in Lusitanorum potestatem deuenit. In qua expugnatione, Rex Mahometes, cum forticula, captiuus in Lusitaniam abductus est, vbi septem continuos transegit annos, intra quos exactissimè Lusitanum idioma didicit. Tandem ingenti numerata pecunia, pater filium è Lusitania reuocauit, qui ad regnum assectus, propter consuetudinem, quam cum Lusitania contraxerat, Rex Mahometes Lusitanus appellatus est. Sæpenumero postmodum vindictam de Lusitanis sumere, nec non Arzillam sibi ademptam, recuperare conatus est. Primo ciuitatem extemplo vniit, cum omnibus copijs, adortus, bonā muri partem, solo æquauit, eamque ingressus, Mauros omnes, in seruitutem redactos, liberauit. Christiani se in arcem receperunt, Regi, post biduum, deditionem polliciti. Interim superueniente Petro Nauarro, cum expedita classe, multarum nauium, perpetua bombardarū eiaculatione, Regem, non solum ciuitatem dimittere, verum cum toto exercitu abscedere coegit. Post hæc, ita per Lusitanos, omnibus locis, communita fuit, vt prædictus Rex eam rerperare tentās, infausto semper pugnauerit Marte. Cum in hac obsidione apud Regem stipendium mererē, e nostris vltra quingentos interfectos, numeraui. Hæc Ioannes Leo Aphricanus.

37. ATREBATVM, ex voce Attrebates, qua Cæsar vniuersitatem accipit, recentiores Latine scripturi, scilicet effinxēre pro vrbe & capite, gentis: sed quàm rectè, aliorum esto iudicium. Nos antiquitatis imitatione, Atrebatum, Augustum mallemus dicere, sicut ciuitatem pro Repub. vniuersa, Iustus pure loquens, protulit. Vtcunque est, instantia nunc prosequamur. Intra telis iactum indidem Scarpa præterfluit: Duaco, senis: Dotieno, octenis: Cameraco nouenis: & Ambianus, denis quaternis abest miliaribus. Vrbs ampla, augusta, & spaciosa, imò dipolis, Nam partete quodam intergerino, ac mediano scinditur, diuiditur, ac decernitur, quarum parte altera ciuitas, antistiti nimirum obnoxia, vulgò vocatur: altera autem, quæ dominum agnoscit, vulgò, malè, villa dicitur, erbs est. Interim ciuitas, vt vrbe minor, angustiorq., tamen propugnaculis,

mo

vel inauguratur, Annuati Episcopatum tantu, quanta fuerit mensis frumentaria, nempe quaterna, vel quina, ac interdum sena, scutatorum millia. Ibi ad D. Mariæ magna religione, & egregio cum peregrinorum lapidum apparatu, certum manna adseruatur, instar lanæ, quod D. Hieronymus, ætate sua, ad hanc regionem pluisse, suis in epistolis, refert, quod etiam certo & statuto tempore, nimirum in maxima aeris terræque siccitate, ac sideratione, ad eliciendam implorandamque è superis pluuiam cõmonstratur. Nec deest vrbi etiam sua religio. Nam illuc ad secundum compitum, summa cum ceremonia, in delubro lucerna custoditur *ἀένναος*, vtpote quã rem sanctam, & cælitus acceptam, antiquitùs credunt, cuius occasione, iam commodum in vrbem transmisimus. Et ampla in primis, ac situ, & opere, arx habetur, quam nisi longinqua obsidione non facilè quis capiat. Plateæ heic apertæ, Forum spaciosum, Vedastinorum sodalium cœnobium tubi, diuitijs, reliquas omnes monasticas sodalitates, longè antecellit, vti percunctatione didicimus. Vectigal ei immensum, nempe vicena ducatorum millia, & eo amplius. Deinceps multa passim templa, apprimè ornata, & culta, Domicilia ciuium appositè facta & commoda, & eò magis admiranda peregrinis, quòd Hypogæa in omnibus, & ipsa affabrè facta, pauimento omnium, aut lithostrato, aut laterito, eaque altè effossa, de industria, in quantum audiuimus Necessitate enim, ea ratione, ac via ciues prouidi, suarum rerum consulunt, qua vrgente, sicuti aliquando vsu venit, Hypogæa illis sunt, quę alijs cœnacula. Bello nimirum æstuante, & hoste mœnia tormentis concutiente, in subterraneis illis sedibus, dum extra telorum omnem sunt iactum, cum omni re sua incolumes, facilius ferunt, tolerantque obsidionem. Hanc gentẽ antiquitate, fortitudine, & virtute, vel vnus cohonestat Comicus ille Attrebas, summoperè ab ipso Cęsare commendatus. In instanti tempore, heic præter cæteros, clarent, Christofforus Assonuillanus, in Consilium Regis priuatum adscitus, vir spectat⁹ & doctus, ac deinde Nicolaus Bronius, Antistes designatus Attrebatum, cum rara doctrina, insignis orator, non inuenustus Poeta, & luculentus historiographus. Supremus heic sessitat prouinciæ senatus, vnde rectè Machliniã prouocare fas est, reo actoreque causa cadenti. Vrbs sic satis frequentata est Attrebatum, quorum alij mercatores, alij opifices. Horum sunt multa collegia, quorum maxima pars, lanariæ studet Hinc lenedense & reattle Attrebas nulla non in parte Europæ, & cognitum, & acquisitum. Hoc iam inde ab ipso Cæsare caput numerosæ gentis, vti diximus fuit. Adhæc Carolo Caluo Imperatore, ac rege Franciæ, & multa post ætate vniuersæ imperabat Flandrię. Verum postquam Attrebatum, singularis institutis est comitatus, & à Flandriaco seiunctus, huius tantum populi metropolis, multis tamen nitens clientelis, est facta qua conditione etiamnum cernitur. Hæc ex Guicciardini descriptione.

30 AVGVSTA Vindelicorum, In Vindelicia, aut Rhetia vetustissimum Romani imperij municipium, vulgò, Augspurgk Primum, nullius famæ aut nobilitatis vicus, ad Lichi flumen fuisse perhibetur. De primis autem huius vrbis initijs, atque progressu, hæc Argentinensium chronica, perhibent. Augustæ originem aliqui quam vetustissimam ostendere cupientes, Gentem Sueuorum à Iaphet descendentem, eam primo inhabitasse prouinciam, scribunt, ibiq; eam condidisse, vbi abundantia aquarum, salubris aer, & aliæ commoditates facilè haberi possent. Venientes enim Sueui ad Rhetiam, locum aptum considerantes, & ad tuendum, natura, munitum, ob cõcursum duorum rapidissimorũ fluuiorum, Vindi, & Lici, hanc vrbem primo ædificauerunt, eamque Vindelicam, à Vindo & Lico, appellabant. Ea enim regio, postea ad Alpes, Vindelica appellabatur, vniuersaque montana, pars in Orientem & Austrum vergens, à Rhetis Vindelicisque tenetur, vt Strabo scribit. Eam autem, more vetusto, vallo ac fossa cinxerũt Amazones, post-

[illegible] clade, qui rem gestã recitarent. Locoq; cædis nomen dedit perdita legio, in media nunc ciuitate, Perleich. dicta. Ideoq; heic legitur.

Indicat hic collis, Romanam nomine cladem
Martia, quo legio tota simul periyt.

Varro, quem verrem nominant, amne transmisso, in paludibus se occultaros, lacui, Vernensee nomen dedit. Is postea Consul Ciciliæ, infœliciter obijt. Et vt Suetonius refert, quod Octauianus Augustus, omnes graues ignominias, cladesque duas omninò, nec alibi, quàm in Germania accepit, Lollianam, atque Varrianam, Varrianam penè exitiabilem tribus legionibus, cum duce legatisque, & auxilijs communibus, cęsis. Deinde Augustus per Tiberium Neronem (cùm Drusus frater eius Rhenanes regiones aggressus est) post Varrianam cladem, effluxo triennio, Vindelicos deuicit, atque vrbem eorum immunitam reddidit, & vt verba Strabonis libro 4. affirmant. Tribus Romanorum millibus, Cæsar Augustus missis, vrbem Augustam habitandam reddidit, quo in loco, Varro castra iam habuerat. Claudius Drusus tamen eam postea instaurauit muris ac turribus ampliauit. Cumque auspicijs Augusti victa & aucta erat, in honorem Augusti Octauiani, Augustam appellauère. De his bellis Horatius in odis mentionem facit, Videre Rheti bella sub alpibus, Drusum gerentem, Vindelici. Quibus mos, vnde ductus perenne tempus Amazonia securi dextras obarmet, &c. Cùm autem Sueui, qui potentia & hominum frequentia, reliquos antecellant, hanc vrbem pertutissimè elegerunt: Deinde in Romano imperio stabilis ac fidelis permansit, magnum incrementum habuit, ac multa priscæ vetustatis monimenta in ea relicta sunt. Anno autem salutis quarto & quinquagesimo, supra nongentesimum & vitra, Vngari Germaniam & Sueuiam vastantes, Augustam obsederunt: varijsque cladibus Noricos, Rhetos, ac Sueuos afflixerunt. Otto primus Imperator, aduersus eos pluribus diebus decertauit, eosque tandem, ad internecionem, prope Augustam, deleuit. Tres quinque in eo prælio eorum regulos captos, à militibus suis ad eum perductos, cùm ob clementiam seruare conaretur, Sueui (eo nolente) suspendio necârunt. Cecidit in eo bello Diopoldus comes, frater Sancti Vdalrici, & Regniboldus, filius sororis suæ. Deinde diuus Vdalricus Episcopus vrbem illustriorem fecit, & Ecclesiam Sanctæ instaurauit, quæ olim ab Attila, & nunc ab Hunis læsionem sensit. Et Ecclesiam sancti Ioannis & sancti Stephani construxit. Ornaturque hæc imperialis ciuitas publicis & priuatis ædificijs pulcherrimis, & præsertim Basilica Episcopali ampla, beatæ Mariæ virgini dicata.

57. AZAMVRVM, Africæ oppidum, expugnatum est à Christianis Anno salutis, M.D.XIII. Quo tempore venerat huic oppido in auxilium Princeps quidam, qui vt suæ saluti consuleret, se ex alta vrbis parte fune demisit. Mox varie huc, atq; illuc dispersi sunt incolæ: hic nudis pedibus, ille equo fugit. Nec potuisses, scio, à lachrymis continere, si fœminas, si senes atq; pueros, capillis passis, nudisque pedibus fugere vidisses. At, priusquam Christiani cum Iudæos aliquod sint prælium auspicati, qui relicti erant à fuga ciues, eo pacto sunt in gratiam recepti, vt Lusitanus, nullis inuitis, portisque vndique patentibus, illarum rerum potiretur, quæ ciuitatis erant: proinde nulla præterea inferretur ciuibus iniuria. Hunc in modum cœperunt Lusitani eam incolere regionem. Iudæi verò, partim Salæ, partim Fessę, adierunt regnum. Nec puto aliam ob causam id illis à Deo opt. Max. fuisse illatum, quàm propter horrendum illud Sodomitarum crimen, cui ciuium pars maxima tam fuit addicta, vt iuuenem vix vnum corruptum, à se dimitterent.

B.

5. BARCINO, omnium vrbium citerioris Hispaniæ, florentissima, pulcherrimaque, quam Lucius Marineus Siculus, lib. XIII. de Aragoniæ regibus mirificè commendat. De Barcinone etiam

com-

[illegible] vocat, quasi Regnupolim, seu Regiam vocat. Alluitur Rheno, qui eam penè mediam diuidit, nisi, quod ponte vnitur. Habet vrbs ipsa [illegible] magnam à Rheno, quia ad eam plures sunt [illegible] gationes, magnisque potest adiri oneribus. Agrum habet amplissimum, extra & intra montana, qui frumenti & vini ferax est. [illegible] autem est ante ducentos annos, multos & graues terræmotus, sed rursum est instaurata, & nostris ferè temporibus bonarum artium Gymnasio ornata, à Pio, eius nominis Pontifice secundo, [illegible] Basiliensis, omnibus modis commodior est, quam situs Augustæ Rauracæ, quòd in libero terræ spatio, & planicie condita sit, vbi aer est saluberrimus, solum terræ fœcundum, [illegible] multorum fontium, côcursus multorum [illegible], præcipuè Rheni, Birsæ, VViesæ. Bysia ex Iure Monte, per multas [illegible] vsque deuoluitur, plurima secum [illegible], & lignorum rates. VViesa verò fluuius, ab opposita parte à Nigra sylua segregatus, [illegible] que per eam plurimæ [illegible], [illegible] in minori Basilea multis inseruit [illegible]. Nam [illegible] eius beneficio, mola versatili, arbores in asseres, [illegible], acuuntur fabrilia instrumenta, [illegible] in bracteas terræ [illegible], multisque alijs conducit vsibus [illegible] Et quanquam [illegible] opposito flumine Byrsa, est tamen ea piscosior, plurimisque [illegible], non modica quoque exhibeat [illegible] multoribus, & papyri confectoribus, qui aliquod insignes habent officinas iuxta hunc [illegible], aut potius iuxta riuulum ab eo segregatum, & ad mœnia vsque maioris Basileæ facto alueo, deductum.

1\. BETHLEEM, Lusitaniæ vicus, situ tam opportuno excelsa, [illegible] quasi vallum ac propugnaculum sit Olisiponensium portus, [illegible] Emanuele Lusitanorum Rege (de cuius [illegible] rebus magnificè gestis, Hieronymus Osorius Algarbiorum Episcopus, duodecim libros, eruditè conscripsit:) perangusto fano, D. Virgini dicato, magna celebritate illustratus, qui & locum illum Bethleem appellari voluit, nomine ab ea ciuitate [illegible] qua Christus, ad humani generis salutem natus est. Adscriti autem homines [illegible] religione, qui se D. Hieronymi institutum [illegible], quos in illius templi custodia, poneret, qui sacra [illegible] & numen diuinum religione placarêt, & omnes nautas atque vectores, qui ex varijs partibus eo commeare solent, [illegible] disciplinis erudirent. Eum verò locum, sepulturæ sibi [illegible] deinde in rupe, quam marini fluctus circumfluunt, non longè à templo, [illegible] versus, insulam munitissimam, qua prohiberet portu Olisiponensi [illegible] naues omnes, quæ nõ se [illegible] signo nautis vsitato significarent.

23\. BREMA, amplissima VVestphaliæ vrbs, episcopatu insignis, [illegible] tempore cum vicina ciuitate Hamburgensi de primatu contendit. Habet sub se Episcopatus Lubecensem, [illegible], Aldeburgensem, Sueurinensem in Meckelburga, Lebushonensem, Schlesuicensem, Ratzemburgensem, Hamburgensem, vbi olim Archiepiscopatus fuit omnium Aquilonarium prouinciarum. Bremenses gloriam suam ducunt, Danorum gentem, à se, ad Christum esse conuersam.

21\. BRVVERSAVen. Zelandiæ haud ignobile oppidum, eamque huius prouinciæ insulam, quæ à præterlabente Scalde, Schalcia cognominatur situ occupat.

26\. BRVGAE, Flandrorum oppidum ad Oceanum in æstuario situm, amplitudine spaciosum, ædificiorum magnificentia tam priuatim, quam publicè, platearumque nitore ac latitudine, spectabile, canonicorum & monachorum collegijs, frequens,

[illegible] amœnitate, cæteras Brabantiæ ciuitates, superat, [illegible] dissimis abundat fontibus, quorum septem hic publici inueniûtur, (priuati aliquot in ædibus, & ciuium hortis, complures habentur) totidem portæ, totidemque deducentes in forum plateæ. In quo & septem sunt ex ordine domus amplissimæ, pari, elegantique structurâ, cõspicuæ, quæ à Senatu, honestis ciuibus, priuatum in vsum, elocantur. Sunt etiam hic septem parochiales Ecclesiæ, septem denique in hac vrbe obstetrices inueniuntur, quę mulierum parturientium curam, suscipiunt. Quæ quidem, cum eius artis, admodum habeantur peritæ, & Senatui iuramento sint obligatæ, tam tenuioris, quàm splendidioris fortunæ matronis ex Magistratus edicto, visu, & auxilio esse coguntur.

23\. BRVNSVICVM, Vrbs Imperialis superioris Saxoniæ centrum, à plerisque statuitur. Hinc Duces Brunsuicenses, tota Germania nobilissimi, nominantur. Generosa Othonum soboles, Ocnacra, fluuio irrigua, cœpta est primùm ædificari à filijs Ludulphi Brunsuicensium Ducis, deinde verò, à Brunone nomen obtinuit, vt Brunsuicum, nominaretur.

41\. BVDA, Hungarici regni caput, in Pilisiensi Comitatu, in quo vinum nascitur sulphureum, ebrietatem vetans. Suntque ibi aquæ sulphureæ [illegible], quibus lanij vtuntur ad depilandos porcos. Raræ multæ in Balneis, olim Sicambria dicta, à Sicambrorum Legione, id est, prima auxiliatrice, quæ ibi locata fuerat. Hanc cùm Atthila fratri Budæ, mandasset instaurandam, & de suo nomine vocandam, is contra, proprium imposuit nomen, vnde iratus Atthila germanum suum, regnique consortem, proprijs manibus nefariè interemit, ac in Danubium præcipitari iussit. Et huic vrbi nomen Atthilę imposuit. Alemani, qui eius iugum ferebant, Etheburgk, vocârunt. Alij Offen, à fornacibus calcis, quarum olim complures ibi inueniebantur. Alij in veritate nisi sunt. Sunt etiam, qui Buda nomen, à Budinis populis, quorum Herodotus meminit, descendere existimant. Eius vrbis, ea est conditio, vt nec quicquam munitius, nec certè amœnius, in tota ferè Hungaria inueniri possit.

9\. BVRDEGALA, nobilis ac illustris Galliæ ciuitas, optimo iure, caput est totius Aquitaniæ, nõ propter antiquitatem tantum, sed etiam propter insignem eius magnificentiam. De cuius origine referunt, quondam, Galliam [illegible] populi multitudine abundante, Bellouesum, & Sigouesum, Biturigum principes, vt patriam quasi exonerarent, binos copiosos exercitus collegisse, quorum alterum, in Italiam, alterum, in Germaniam misissent, deinde in Aquitaniam fines extendisse, & hanc vrbem ad mare fundasse. Multo tempore, libertatem suam tutata, nemini paruit, à tempore videlicet Tarquinij Imperatoris, vsque ad Traianum, ac diu etiam post. Tandem Galliæ Reges, sibi imperium in eam vendicârunt, hactenusque retinent, ac tertium ibi regni sui Parlamentum, constituere. Bis amplificata est. Primo quadrangularis fuit, longior tamen, quam lata. Primo amplificationis circulo continetur, quicquid est intra fossas, quę in ipsa vrbe sunt, & forum, quod est ante palatium, versus castrum, du Ha, vel du Fa, dictum. Inde, quicquid est vsque ad extrema mœnia, id totum habetur pro secundo augmento. Varias in ea videre est antiquitates, inter quas in primis numeratur Palatium tutelæ, vulgo, Pallais Tutele, quod est ædificium quadratum, octo columnis in longitudine, & sex in latitudine, [illegible]. Id existimant quondam prætorium fuisse, vbi causæ dici, & per prætores ac prouinciarum præfectos, ac gubernatores, iustitia administrari solita fuit. Extra vrbem, versus portam Sancti Germani, aliud extat valdè quoque antiquum ædificium. Id Galieni palatium appellant, vulgo Pallais Galiene. Dubium non est, eiusmodi

C.

54. CANONOR, Vrbs Indiæ maxima, & præstantissima, cuius Incolæ pane non vescuntur, sed oriza, pisce ac carnibus, nec non iuglandibus, quas fert regio. Inibi copiosa sunt inuenire zinziber, piperque, mirobolanum, cardamomum, cassia, & id genus aromata complura. Vrbem mœnia haud circundant: ædes sunt despicabiles. Illic reperiuntur fructuum complura genera, nostris absimilia, verum longe suauia: Regio est propè inaccessa, ob frequentiores specus, vt extructos. Regi sunt in armis ad quinquaginta nobilium millia, Heros, ipsi appellant. In prælijs vtuntur ense, clypeo oblongo, hastia ac arcubus: nunc verò tormentis etiam vti consueuerunt. Nudi incedunt, obscœna tantum velati: ijs apertum est caput, nisi, vbi ad bella contendunt, tunc caput subrubro galero tegunt, eoque se bis anno lauant, vittaque nescio qua, vinciunt. Equis, mulis, asinisque non vtuntur, minusque camelis, quos dromidarios passim vocitamus, Elephantis tantum vtuntur, non tamen præliantur.

54. CALECVTH, in India celeberrimi nominis emporium, in quo opulentissimi inueniuntur mercatores, qui Regem tum muneribus, tum ingenio sibi conciliant, ac ferè pro libito cuncta gubernant. Habent Malchicam in foro, vbi mercimonia exercent sua, plerunque sunt Mauri, viri acres, & exercitati mercimonijs. In vrbem itaque Calechut comportant aromata ferè omne genus, videlicet, cinamum, piper, gariophyllum, zinziberum, thus, laccham. Sunt & syluæ sandali condensissimæ, non tamen huiusmodi aromatum genera ibi nascuntur: sed ferè vndequaque importantur, ab insulis præsertim, quæ abest ab vrbe Calechut, centum terrestri itinere, eo dictum spatio: incoluntur à Mauris, atque Christianis Mauri dominantur, & inde plura aromata Calechut exportantur, quoniam ibi est emporium, & eorum statio. Portugallenses in hac vrbe Calechut commorati sunt, à die decimo nono Maij, vsque ad diem XXV. Augusti. Et per id tempus viderunt innumeras naues, reputa supra mille ac D. quæ vltro citroque commeant, commercij gratia, & præsertim aromatum. Inter has naues, quæ magnitudine alias excedit, non est capax CC. doliorum: earum sunt magnæ quædam, nonnullæ verò paruæ, vnum tantū malum habent: nec nauigant, nisi ventum habeant in puppi, adeoque æstibus maris interturbantur, vt nonnunquam fereestri ferè continuò, vt tranquillum fiat mare, expectent: submergūtur plurimæ, & miro artificio sunt fabricatæ: sunt tamen debiles, proinde, vt armorum patientes, ac tormentorum sint impatientes: quæ verò contendunt ad insulas, vt inde cōportent aromata, omne genus fundi sunt per quàm mediocris, adeò vt paruo ad nauigandum alueo, egeant. Aliæ sunt, quæ idcirco absque ferro sunt, quoniam vim Magnetis pauent: nam is lapis visitur supra dictas insulas, qui iter ipsi faciunt. Dum vrbs appellere vsu venerit, illarum statio est in terra, in luto tamen. Id enim curant ex composito, vt tutius degant in arido: quum increscit mare, dant operam, vt eius æstu naues impelantur in siccum, & ibi tantisper manent, donec finitis commercijs, soluere illinc complacitum fuerit: mare ibi crescit & decrescit singulis sex horis, vt apud nos: visuntur aliquādo in sicco naues quingentæ, vel DC. quæ res propè est incredibilis. Regia Principis Calechut, patet non minus mille passibus, si ambitum spectaueris. Parietes parum consurgit, ob instabile solum, quo fundamenta iaci nequeunt, mox aquis scaturientibus. Structuram affabræ elaboratæ trabes superimpositæ coniungunt; torreutico opere, intercurrentibus dæmonum figuris. Quas verò margaritas, & id genus pretiosos lapillos, rex cultus circumferat, præ magnitudine explicari non potest, omnem enim æstimationem planè excedunt. Ab omni mortuicinio Rex abstinet, quemadmodū & alij qui

... mortem præter regem Calechut, nemo ob eius ... Exemplos rebus humanis, Rege, si superstites sunt mares liberi, aut germani, aut fratrum filij, ij minimè regno succedunt: nam sino sororis, ex gentis instituto, sceptra debentur: qui si nullus foret, regno succedit is, qui arctiore coniunctione regem contingit, non alia, aiunt, de causa, nisi quòd Bramini sacerdotes, reginam defloraueruntt. Peregrè proficiscente, aut exeunte in venationes Rege, sacerdotes, vel vigesimum annum tantùm nati, reginam domi asseruant, illi assistentes: nihilque gratius Regi contingere posse, quàm vt reginam per stupri conciliationem assuescant. Propterea exploratum habet Rex, vt vulgatam reginæ pudicitiam, ex ea susceptā prolem inter liberos collocandam minimè fore. At, sororis natos, velut libitu re sanguinis coniunctissimos, adscire in imperij partem consueuit. Rege defuncto, regni indigenæ omnes barbam ponunt, capiteque tonso, desideriū regis testantur. Nec omnibus est idem mos, alijs menti partem nouacula nudantibus, alijs verò capitis partem solum tondentibus, vt sua trahit quemque voluptas. Per id tempus etiam, quo regem funerantur, qui piscatu vitam trahunt, per speciem mœroris à piscium captura temperant octo diebus, & vbi ex coniunctis regis quempiam mortem occumbere contigerit, itidem seruant, quod rege defuncto seruari memorauimus. Patritij ac negociatores mutuo consensu, arctioris amicitiæ conciliandæ gratia, vxores commutare solent, pignora verò, priorem parentem sequuntur: Alijs verò sacerdotibus, & idolorum cultoribus longè sunt alij mores: nam fœmina septenis nubit viris, qui in concubitu noctes alternant. Vbi autē pepererint mulieres prolem, delegant ad quemcunque ex septem coniugibus voluerint, à quarum assertione, nulla est prouocatio.

51. CAYRVS, quondam Babylon, Ægypti maxima ciuitas, ad Nili flumen, incredibili populi frequentia clarissima. Arcem intra mœnia habet, haud minorem ciuitate Vlmensi.

1. CASCALE, elegans Lusitaniæ oppidum, maris vicinitate clarum.

2. CASSVLA, Ptolemæo Stereontium, vrbs Hassiæ elegans, vbi Landgrauij arcem habent, validis propugnaculis munitam, & aquis probè instructam, hortum etiam odoriferis consitum herbis & opere topiario, more Italico, apprimè ornatum.

53. CEFALA, Africæ non admodum lata insula, cuius incolæ, ex annuo dactylorum prouentu, victitant, vilesque inhabitant casas, ex palmis compositas, quod ligni genus, cùm vibrosum magis, quàm solidum sit, minus ædificijs conuenit.

38. COLONIA AGRIPPINA, Suetonio, in Othone, Agrippina dicitur, ab Agrippa, genero Octauiani, vnde Agrippinæ meminit Strabo lib. 4. Et ad vlteriorem ripam prius consedisse, hos ab Agrippa reductos scribit, vt manifeste in Cæsare videtur. Sicardus verò, Cremonensis, ab Agrippina Claudij vxore, hanc vrbem dictam existimant. Marianus illam primo ab Agrippa ædificatam asserit, & tempore Iulij Cæsaris Marchionarum Cicnensem sortitos fuisse Agrippinenses, quos Ptolomæus lib 2. cap. 8. tabula 3. Agrippinenses appellat. Conuincit hanc ciuitatem Agrippinæ nomen assumpsisse Peutinger authoritate Cornelij lib. 12 historiarum, Ab Agrippa Claudij vxore. Plinius lib 4. cap. 17. Agrippinam Coloniam hanc facit, similiter Rhegino, Ammianus Marcellinus lib 15. hanc in secunda Germania, ampli nominis vrbem esse putat. Sextus quoque Aurelius, Agrippinam esse asserit, nobilem Galliæ vrbem. Strabo libr. 4. hos Vbios, & Vibios dixit. Vbios Cornelius, Peutinger, Cæsar, & Ptolomæus. Plinius verò lib 4. nar hist. illos Incubos vocat. Hermolaus Barbarus ad hodiernū diem, ait, vicum ibi Vbium dictum, à quo forsitan dicti sunt Vbij, videri dicitur Colonia ex sententia Sicardi Cremonensis à quodam Troiano colono. Alij Coloniam Romanorum dixerunt, vt Peutinger & Chronica Argentinensia tradunt, ab Hilderico Rege, qui huc Romanos deduxerat, vt & Otto scribit lib. 4. ca. 32 Hi Rhenum ingressi, vt eos

**

accerent

Hic D. Vrsula, cum virginibus pro Christi fide occisa, quiescit. Huc & tria Magorum corpora translata sunt. Huius vrbis etiam Antonius Pius meminit Et Vlpi. ff. de censibus lib. vlt. vbi & Glossa, Volaterranus, & multi Panegyricorum. Hæc ille. Mantuanus etiam florentissimæ Coloniæ laudes litterarum monumentis commisit. Quemadmodum & ex recentioribus Hermannus Buschius Flora sua docto, & eleganti carmine, eandē descripsit. Præstitit hoc idem similidicendi genere, Rodolphus Langius: Ioannes Murmellius Ruremondanus: Antonius Liberius: & Petrus Rauennas, Iuris quondam, in Vniuersitate Coloniensi, Professor. Soluta verò oratione castissima, passim extant grauissimorū virorum, huius vrbis encomia, Æneæ Syluij: Antonij Robergij in Chronicis Norinbergensibus: Erasmi Roterodami: Hadriani Barlandi: Guilhelmi Insulani: Francisci Irenici: D. Iacobi Middendorpij, S. Theologiæ & Iuris L. doctissimi, qui hanc vrbem, ipsamque Vniuersitatem, in libris suis de Academijs totius vniuersi omnium accuratissimè descripsit. Anno post CH. N. M. D. LV. in florentissima hac Coloniensi vrbe, Societate Iesu, nouum trium coronarum collegium, ab amplissimo Senatu concessum est, primo eius instituto, in hanc Vrbem introductore, Patre Leonardo Hesselio Louaniensi, primoque Gymnasij Regente, R. D. Ioāne Rhetio, patritio Agrippinensi, Theologo, omnis humanitatis, pietatis & mansuetudinis nitore, ornatissimo, cuius quidem præstantissimi viri, miseranda cædes, quia à multis, tam integræ, quam adulterinæ religionis hominibus, non vno modo narratur, placuit verissimam eius rei historiā, hic paucis subiungere.

Accidit Coloniæ hoc anno 1574. 26 Octobris, tristis, & acerbus casus, cæde trium sacerdotum, ex Societate Iesu, quorum duo, non solum in illa ciuitate, seu & per Germaniam, atque adeo per exteras Europæ gentes, præsertim inter Societatis homines, celebres habebantur. Primus enim Leonardus Kessel Louanij natus, in vrbem Coloniensem, Societatem, non solum inuexit, sed & inter multa aduersa sine vlla dotatione, diuino potius, quàm humano cōsilio, in summa paupertate administrauit, & sustentauit. Quanto autem cum fructu spirituali, vt nihil dicatur priuatim de singulorum profectu, qui sub eius magisterio didicêre declinare à malo, & facere bonum, nihil etiam de studijs literarum, quæ in antiquissima, & celeberrima Coloniensi Academia, hac occasione excitata, reflorueruut; vel ex eo perspicuè intelligere licet, quòd pleraq; per Germaniam, Poloniam, nonnulla etiam in Galliam Societatis collegia, de Coloniensi nobilissimum seminario, aut nata sint, aut amplificata. Secundus, Ioannes Rhetius Doctor Theologus, ex clarissima & consulari familia, Coloniæ ortus, tum in patria, tum apud exteros principes de pietatis & literarum studijs, deque Catholica religione, egregiè meritus, vbiq; se, & semper fortissimè, aduersariorum conatibus obiecit, eorumque occulta, & perniciosissima consilia inuestigauit, patefecit, & vt dissiparentur, perfecit, multisque annis disertissimis concionibus, & prudentissimis consilijs, populum Coloniensem instituit. Tertius, Nicolaus Faber, Leodiensis natione, Ministri & procuratoris munere, diu cum diligentiæ & industriæ laude functus, perutilem Collegio, & conuictorum familiæ, quæ sub optima & sanctissima disciplina, in literis, & pietate informatur, operam nauauit. Hi tres breuissimi temporis spatio, ac veluti momento, indigna morte quam longinquis peregrinationibus, pro Christi gloria susceptis, sæpè effugerunt, domestica sunt securitate perempti. Nam quidā Gerardus Peschius Kempensis, quod oppidum est Diœcesis Coloniensis, ante annos plus minus 14. ad probationem Societatis Iesu admissus, vbi cùm in studijs Rhetoricæ, Philosophiæ, Theologiæ, neque modo Latinæ linguæ, sed & Græcę & Hebraicæ enituisset, tandem ante quatuor

[illegible] D. Ioanne Rhetio, Gymnasij Regente, in horto proximo inambulantem, & literas legentem, accessit, eique minas arcularij renuncians, & responsum, non quale volebat, referens, solet enim præcipere, vt Ministro se præberet obedientem, siue, vt ipse, magistratui interroganti, postea respondit, quod eo die, quo feriatum esset à studijs, non fuisset cum magistris, & discipulis extra Collegium egressus, quod tamen à toto quadriennio non fecerat: siue denique, nam certò constare non potest, quòd videret laborari in eo hypocausto, in quo se ante annos 4. circa illud tempus, inclusum esse meminerat, & paulo antè, apud arcularios narrauerat. Sed quicquid fuerit, vel ab eo dictum, vel à D. Leonardo responsum, illud satis constat, escarium cultrum, ex ijs, quorum vsus fuerat in refectorio, in latus sinistri sub costis, circa cor, ab eo adactum, tanta vi, vt intestina paulo post sequerentur, & tam occulto vulnere, vt eum vulneratum, nemo antè animaduerteret, quàm ille paululum progressus, defluentibus è manibus literis, in terram corrueret. Interea fortè interueniens Minister, hominem furiosum in se conuertit, & dum clauibus se paulisper defendit, crebris ictibus, cultro in costas, circa cor fracto, deinde fronte cruentata, paulò pòst concidit etiam ipse. Tertius, Doctor Rhetius, cùm eodem ferè loco adhuc esset, in quo cum P. Leonardo legerat literas, & cerneret Ministrum sanguinolentum, accedit ad hominem insanum, blandè illum, vt sæpe consueuerat, cohibiturus. In quo officio ipse quoq; vulnus simile accepit in pectus lethale: Et tamen, dum conuersus, vidit clarissimum suum P. Leonardum concidisse, ad illum festinans, in quo conatu, animi & corporis viribus deficiens, & paulò post ex aceto recreatus, in propinquum hypocaustū defertur, ibiq; confessionis, quā propter quotidianam, salutaris victimæ, dispensationem, non multo ante fecerat, desiderium testatus, antequam ea fieri, & chyrurgis accersiri posset, inter pias suas, fratrumque voces & manus, spiritum ad Deum, cum reliquis patribus festinantem reddidit, caducamque & momentaneam hanc vitam, cum immortali commutauit. Hic exitus fuit optimi & sanctissimi viri, Patris Leonardi, vitæ corporalis ab eo, quem ipse in Societatem, ad vitam spiritualem receperat: talis finis reliquorum patrum, inter quorum vulnera, vix tātum temporis intercessit, quo psalmus Miserere pronunciari potuisset. Aderat fortè eo tempore medicus, Echtius iunior, fratri cuidam hydropico, qui dum funestam hanc tragœdiam, per fenestram aspicit, ne homo effrenatus passim discurrens, plures sterneret, nam quemcunque videret, aut fortè obuiam haberet, eum, num suis, an ab aduersariorum partibus stare vellet, interrogauit, fratres Laicos (alij enim in suo quisque officio aberant) quoscunq; potest, hortatur, vt simul accurrant, & hominem furentem, quacunque ratione possint, vinculis iniectis compescant. Inter eos Dominicus Leodiensis coquus, à tergo illum adortus, tam graue vulnus, sub sinistro brachio accepit, vt post 10. dies, præcipui ciuitatis chirurgi vocati, certam vitæ spem promittere non auderent. Nam is, cuius ad id temporis opera fuerat vsus, cùm sibi non confideret, cæteros cupiebat quoq; in consilium adhiberi. Miserandus sanè, & inauditus Coloniæ casus; tam præstantia Ecclesiæ lumina, summosq; viros, vna hora funesta vnius manu, extingui. Qui quidem viri, infinitis laudum elogijs, & sempiterna memoria digni, tanto bonorum omnium mœrore ac luctu, Reipubl. Coloniensi sunt erepti, vt non existimem mortuos alios, qui tantum pietatis virtutumq; suarum memoriam, apud catholicam plebem reliquerint. Nam dum ipso Apostolorum Simonis, & Iudæ die solenni pompa, vniuersitate, clero, & Reipub. proceribus cum incredibili frequentia populi in funera prodeuntibus, terræ mandarentur, videre erat alios multis lachrymis, suspirijs, atque gemitibus suum declarare dolorem. Alios, præ impotenti

a. errore,

habitaculum, quam Imperatorum putauerunt. Nomen vrbi nouam Romam, Imperator indidit. Sed vicit obstinatio vulgi, vt à conditore potius Constantinopolis vocaretur. Hæc Pius II. Tanta huius vrbis magnificentia est, vt non videatur opere & manu confecta, sed etiam conspirantibus elementis, naturæ felicitate munita. Prouidentia ergo diuina, tot futurorum hominum domicilijs consulente, longo tractu, in promontorij qualitatem spaciosior terra, faucibus Pontici maris opposita, sinuolis portuosa lateribus, angustior latitudine, circumfusi maris tutela vallatur. Hoc quoque spacium, quod solum apertum, maris circulus derelinquit, duplici muro acies turrium extensa, custodit. Et, vt summatim præcipua Constantinopolitanæ vrbis ornamenta referam, habet ea palatia quinque, Ecclesias quatuordecim, Domus diuinas Augustarum VI. Domus nobilissimas III. Thermas VIII. Basilicas duas. Fora IIII. Senatus II. Horrea V. Theatra II. Lusoria II. Portus IIII. Circum I. Cisternas IIII. Nymphea IIII. Vicos trecentos XXII. Domus IIII. millia trecentas octuaginta octo. Porticus quinquaginta duas. Balneas priuatas centum & quinquaginta. Pistrina publica XX. Pistrina priuata centum XX. Gradus centum decem & septem. Macellos V. Curatores XIII. Vernaculos XIIII. Collegiatos quingentos sexaginta. Vicomagistros sexaginta quinque. Columnam purpuream. Columnas intra se peruias duas. Colossum vnum. Tetrapylum aureum vnum Augusteum, Capitolium, Monetam. Scalas maritimas tres. Habet sane longitudo vrbis à porta aurea, vsque ad litus maris directa linea, pedum quatuordecim millia septuaginta quinque. Latitudo autem pedum sex millia, centum quinquaginta. Sed hæc tanta, tamque præstans ac nobilis Reipubl. Anno, qui ab ortu Saluatoris Christi secundus & quinquagesimus supra millenum quadringentesimum effluxit, à Mahumete, immanium siluestriumque Turcarum Imperatore, expugnata est. Funestus is annus, fœdus ac lugubris Christianis fuit. Perenses, vetus Colonia Genuensium, qui & Galatæ nuncupantur, cognita Byzantiorum clade, priusquam rogarentur, Mahumeti deditionem fecere. Muri vrbis diruti, multorum bona contra fœdus direpta, fœminæ, puerique ludibrio habiti.

58. CVSCO, Amplissima Peru regni, in nouo orbe, summæ dignitatis ciuitas, incolas nobilitate conspicuos tantum habet, situ, & ædificiorum præstantia, multis Christianorum vrbibus, anteferenda. In eo anno Christi. M. D. LXXIII. beneficentia Philippi Hispaniarum Regis catholici, Societati Iesu Collegium erectum est, primo eius Rectore inclitæ nobilitatis viro. R. Domino Bracamonte.

D.

57. DIV, Regni Cambaie, in India ad solis occasum, Insula parua, exiguo freto à continenti disiuncta: eiusdem nominis oppidum continet, quod ob maximam portus bonitatem, multos vndique Mercatores ad commercia allicit. Ita, vt sit emporium valdè celebre, opibusque multis opulentum. Albuquercius in ea Insula arcem ædificare cupiebat. Et, vt ea potestas sibi fieret, multis officijs animum Regis ad suam amicitiam pellicere contendebat. Verùm Melichiazus, vrbis illius Præfectus, in eo verti gentis libertatem, & salutem iudicabat, & idcirco impedimento fuit, ne Rex Albuquercio, arcis construendæ potestatem concederet. Hæc, & plura, Oforius libro IX de rebus ab Emanuele Lusitanorum Rege domi militiæque gestis.

48 DREPANVM, Nobilis & fructuosæ Siciliæ elegans, & oblongum oppidum: Saturno è manibus falcem in Siciliam excidisse fabulantur Poetæ, vnde huic oppido nomen euenisse existimant, quippe Græci δρέπανον falcem nominant.

28. DRESA, Florentissima Misniæ vrbs, ad Albim flumen, Illustrissimorum Saxoniæ Ducum inclita sedes.

F.

50. FAMAVGVSTA, Vrbs Cypri (quæ Insula latè Mediterraneo mari protensa, inter Ciliciam & Syriam sita est, & nunc Regni titulo, ac opibus claret (in qua duæ) vti præcipuæ, Nicosia nimirum & Famagusta, nominantur: Verumtamen eo Famaugusta præcellit, quod & Regiæ potior sedes sit, & Cathedralis Ecclesiæ nomen, ac ius obtineat. Quo accedit, portum, id, quod caput est, ipsam efficere, à quo nobilissimum, Insulæ totius, emporium redditur. Porrò, ita terra ac mari, natura loci, & à Venetis arte munita est, vt insultantem hostem, eumque præpotentem sustinere possit. Vtramque Selimus expugnauit, Venetisque eripuit, vnà cum reliqua Insula, fracto, ob solam dominandi libidinem, fœdere, quod idem, mortuo Solimano patre, iurârat, solenni more. Capta enim Nicosia Anno Christi M. D. LXX die septimo Kalendas Sextiles, Mustapha belli Legatus, tertiodecimo Kalendas Octobris, proximè sequentes, Famaugustam obsedit. Selimus interim, ne laboranti vrbi, Veneti succurrerent, trecentarum nauium, partim triremium ac biremium, partim lintrium ac Celocium, classem, prædandis Hadriatici sinus littoribus, instituit. Veneti, fortissimos tres viros, ei tuendæ præfecerant, M. Antonium Bragadinum, Astorem Belbonium, & Ludouicum Martinengum. Postquam igitur isti, hanc menses vndecim, & aliquot dies defendissent, tandem rerum omnium ad ducendum bellum inopia coacti, & spe frustra expectati auxilij penitùs deiecti, quarto Nonas Sextiles subsequentis anni, ea conditione, Mustaphæ Legato, hanc dediderunt, vt vrbe sibi, ac militi, saluos & liberos, cæterisque discedere liceret, vnà cum bonis & armis, Barbarus tamen vinctos conijci tres illos præfectos militares, cum quinquaginta veteranis, qui ipsos comitati fuerant, præcepit, dum claues in ipsius castra ac tentorium, ipsi vrbi tradendæ, tulissent, Bragadino nares & aures tantùm truncauit, nam viuum ad infamiam reseruabat. Vrbem ingressus, viuo pellem detrahi, eamque hastæ alligari, & militaris signi vice gestari iussit. Laurentium Tepolum, quem Alexandriæ consulem norat, furca laqueo iugulauit. Quam crudelitatem & contra ius gentium violatæ pacis perfidiam, Deus opt. Maximus sexaginta quatuor pòst diebus, vltus est. Nam Christiana Pontificia, Philippi Regis, ac Venetorum fœderata classis, Turcicam ad Echinadas, Ithacamque adgressa, Nonis Octobribus, Imperatore Ioanne Austro Philippi Regis fratre, funditus vndique, cæsis omnibus Turcis, euertit, depressit, atque profligauit, tanta victoria, quanta mari contra Turcas quisquam consecutus dicatur. Exemplo quidem posteritati perpetuo, perfidiam atque nimiam crudelitatem, Dijs & hominibus, non solùm displicere, verùm etiam seuerissimè puniri.

44. FLORENTIA, nobilissima, inclyta præcipua Hetruriæ vrbium, cuius primordium afferente Kobergio, Sillanis militibus, (quibus is ager à Silla assignatus erat) adscribitur, (negat tamen Volaterranus) Et, quia primas hi sedes ad Arni fluenta cœperunt, Fluentiam primum hinc dictam, existimant. Itaque Plinius populos Arno oppositos, Fluentinos nuncupat. Hinc plerique colligunt, Anno ante natum C. octuagesimotertio, Florentiam cepisse initium. Quæ quidem vrbs, fœlicibus fundata auspicijs, vicinas passim vrbes dignitate, atque præstantia excellere, mirisque modis imperium propagare cœpit, vt Florentiæ nomen non immeritò consecuta putetur. Gothorum furoribus, multis est agitata incommodis. Totila siquidem immunitam ipsam, desolatamque reddidit. Quam Carolus deinde Magnus restauratam, & ampliore murorum ambitu ornatam, immunitatibus, & priuilegijs pluribus decorauit. Atque ita temporis successu, ad annum vsque salutis quartum, & vigesimum supra millesimum, opibus, ac gloria

** 2 maxi-

... Quemadmodum & subsequentes ex ordine Imperatores, vtrumque oppidum, non minore fauore subsequuti sunt, quàm si Imperij membra essent. Anno deinde Domini M. CC. XVIII. Bertholdo Quinto Zeringensium Duce, è viuis sublato, Friburgum Vchtlandiæ priuilegijs omnibus illæsis, ad Comites Kiburgenses deuenit. Anno verò Christi M. C C. LX. Eberhardus Comes Habsburgensis, istius vrbis habenas tenuit. Anno salutis M. CC. LXX. Regi Rudolpho ab Habsburg, petingenti pecunia suum, in hanc vrbem, ius, vendidit. Hinc Æneas Sylvius Friburgum nobilem Austriæ domum nuncupat. Incolæ tandem earum mutationum pertæsi, non sine maxima pecuniarum vi, libertatem ab Austriæ domo redemerunt. Itaque hoc tempore, Heluetici iuris est. Eiusmodi in Friburgensi muro epitaphium inuenitur:

Dum bis sexcentis ter senis iungitur annus,
In Friburg moritur, Bertholdus Dux Alemanus.

40. FRISINGA, ciuitas episcopalis, Bauariæ, sita in colle, vbi Mosicus amnis Isaræ commiscetur. Hic B. Corbinianus in cella habitasse, annalium memoria perhibetur, & à Gregorio creatus Episcopus, per Tridentinam vallem descendens, à Tassilone Duce susceptus, montem Frisingensem occupauit, ibique Ecclesiam S. Benedicti construxit, & monasterium amœnissimo loco, vbi Ysara & Amora, fluminibus interluditur.

35. FRANCOFVRTVM, ad Mœnum, maximum & clarissimum totius Germaniæ Emporium, quasi Francorum furt, id est, vadum, & à Francorum digressione Michael Ricius, libr. 1. de Franciæ Regibus nuncupat. Otto enim Frisingensis Carolum Saxones debellantem, huc Francos deduxisse tradit. Gunthero Franconefurt. Celti, libro odarum tertio Francophora. Ligurino, Francofordia dicitur.

Rapido quæ proxima Mogo,
Clara situ, populoq́; frequens, viriśq; decora:
Sed rude nomen habet, Nam teutonus incola dixit:
Franconefurt liceat sermone Latino
Francorum dixisse vadum.

27. FRANCOFVRTVM, ad Oderam, Marchionatus Brandeburgensis oppidum, Anno Christi C. XLVI. Initium nomenque à Francis perhibetur cœpisse, qui eo tempore iuxta Rheni ostia sederunt. Nunc vniuersitate, & emporio celebre, varios fortunæ casus, temporum iniuria, pertulit. Nam anno post natum Christum 1344. Rodolphus Saxoniæ Dux, Magdeburgensis Antistes, Barnaim, Dux Stetinensis: Et ab Anhalt Princeps validis coniunctis viribus, Ludouico, Ludouici Imperatoris filio, restiterunt. Cui cùm parens Marchionatum Brandenburgensem, hæreditario iure tradidisset, oppidum hoc Francfordianum graui obsidione cinxerunt, quorum conatus, tanto animorum ardore, incolæ fregerunt, vt expectatione delusi, obsidionem soluere coacti fuerint. Anno salutis 1432. seditiosa Hussitarum factio, magnanimitate atque constantia ciuium; à mœnibus Francofordianis sphærulis machinisque muralibus arcetur. Paulò grauiora incommoda, anno ab orbe redempto 1437. à Ioanne Duce ab Sagen, oppidum hoc sensit, qui pontem ligneum, quo vtraq; Oderæ ripa coniungitur, aceruos, struesque lignorum ante ipsam ciuitatem igni perdidit, abductisque secum pecoribus agrum vicinum vastauit. Quem quidem, dum manu armata ciues prosequuntur, hostiles copias fundunt ac dissipant. Duxque ipse iustas peracti sceleris pœnas luit.

23. FVLDA, eiusdem nominis oppidum atque cœnobium, ... ribus, ... Imperij statuum cōuentibus, sedere soleant. Sed & omnium non Germaniæ solùm, sed & Galliæ Abbatum primus, & Romanæ Imperatricis Archicancellarius: sicuti Magdeburgensis Archiepiscopus Episcoporum Germaniæ primus. Moguntinus verò Imperatoris Romanorum Archicancellarius, antiquitus designatus, hac etiamnum tempestate haberi solet. Cubat in Fuldensi templo honorificentissimè tumulatus Romanorum Imperator A. Conradus I. Francorum Dux, nouissimus ex nobilissima posteritate Caroli Magni, Imperatoris Ludouici tertij, ex Conrado fratre, nepos, qui obijt Anno Domini 919. Habet hoc cœnobium, præter cæterà ornamenta, insignem & incomparabilem Bibliothecam, primùm à Rabano collectam & institutam, auctam verò & in ordinem redactam, postea ab Hadeberto, Monachis & Abbatibus Fuldensibus, literis, & vitæ integritate conspicuis, tandem ad Archiepiscopatus etiam Moguntini gubernationem ob insignem virtutem, ac vitæ honestatem euocatis: de quibus plura leges in primo nostro Episcopatuum Germaniæ tomo. Fuldense oppidum S. Rabanus, cognomine Magnentius Maurus, ortu illustrauit, qui ex Fuldensi monasterij Abbate Archipræsul Moguntinus creatur, vir in diuinis ac philosophicis literis exercitatissimus. Gymnasij Parisiensis olim professor, Philosophus, Rhetor, & Astronomus, suique temporis poetarum nulli secundus, cui nec Italia similem, nec Germania peperit æqualem. Quibus rebus argumento sunt tot ac tanta volumina, ipsius diuini ingenij monumenta. Bibliothecam Fuldensem tanta librorum copia ditauit, vt eo potissimum nomine, monasterium etiam hoc tempore inclarescat. Reuocantur nunc in Fuldensi oppido, honesta literarum studia, respirat ibidem, hactenus ferè suppressa, religio Christi, ope & auxilio Societatis Iesu, cui anno salutis M. D. LXXIII. Collegium assignatum est, à R. D. Balthasaro, Abbate Fuldensi, Imperij Romani Principe, Abbatum per Germaniam & Galliam primate, Augustæ Archicancellario.

G.

2. GADES, Hispaniæ insula & oppidum, templo, & Herculis peregrinatione nobile, vbi exiguo interuallo Granata & Mauritania a se inuicem distant, & Oceanus, per angustias, quas fretum Herculeum, & Strictum Sybillæ, nuncupant, ingreditur. Vtrumque freti latus altissimo monte, in Mauritania quidem Abila, in Hispania verò Calpe, clauditur. Hos quondam solidum fuisse montem, & rupes perpetuo iugo coniunctas, & ab Hercule separatas tradunt, quo liber Oceano pateret ingressus. Scribunt alij in Gaditano hoc Herculis templo, binas fuisse columnas æreas, iuxta quas nautæ, vota, deuotionis ergo soluerent, quia salui & incolumes huc in locum, quem extremum totius vniuersi fore æstimabant, peruenissent. Hinc Gaditanus Hercules cognominatus, cuius non inerudita descriptio & templi, & sacri legitur apud Silium Italicum, libro Punicorum tertio, quo deuicta Sagunto Annibalem Scitatum oracula iuisse describit, & munera attulisse. Ita enim canit:

Vulgatum, nec cassa fides, ab origine fani
Impositas durare trabesq́;, solaq́; per æuum
Condentum nouisse manum, hinc credere gaudent
Consedisse Deum, seniumq́; repellere templis:
Tum queis fas & honos adyti penetralia nosse,
Fœmineos prohibent gressus, ac limine curant
Setigeros arcere sues, nec discolor vlli
Ante aras cultus, velantur corpora lino,
Et Pelusiaco præfulget stamine vertex

Discindit

dò vicini, ſed & remotiſſimarum nationũ mercatores confluunt, vbi etiam diuerſorum, & longiſſimè diſſitorum Regnorum negociatores, certa domicilia ac ſedes ſuas habent. Portu atque tutiſſima nauium ſtatione, ædificijs ſuperbiſſimis, cæteriſque nitidiſſimarum vrbium ornamentis, cæteras Italiæ ciuitates maritimas (præter Venetias) longè ſuperat. Atque adeo etiam naualis belli peritia, ſemper floruit, vt præſtantiores, aut etiam æquales, eius belli gerendi Duces perpauci inuenti fuerint, qui tam multas vrbes expugnarint, tam multas inſulas ac barbaras nationes ſubegerint, tam frequenter hoſtium ſpolia, ac naues triumphantium ſpecie, in patriam læti adduxerint, ita, vt de Genuenſium Republ. idem iure optimo dici poſſe videatur, quod de Scipionum gente, ſcriptores antiqui perhibent. Eam fuiſſe ſtirpem, vt ipſi loquuntur, fatalem, ad hoſtes mari vincendos. Vrbem hanc præclariſſimis laudum elogijs Leander immortalitati conſecrauit. Idem Auguſtinus Iuſtinianus, Nebiæ Epiſcopus ingenti volumine, de Genuenſium rebus lingua vernacula condito, præſtitit, Iacobuſque Bracelius, qui loca, ſitumque Liguriæ diligenter perſecutus eſt. Magnificum in hac vrbe collegium habet ſocietas Ieſu, opera R. Domini Iacobi Lanies inſtitutum, Anno partæ ſalutis M. D. LIIII. Quod quidem collegium, cùm aliorum ciuium, tum verò Pauli Doriæ inſigni liberalitate & beneuolentia auctum eſt, & amplificatum.

54. S. GEORGII oppidum. Locus hic prius dictus fuit, Aldea (quod Hiſpanicè vallum, aut diuerſorium ſignificat) duarum partium, quod hic duorum regum Ioanne Luſitaniæ, nempe, & Caramaniæ eius tractus, fœdus ictum ſit Anno M. CCCC. LXXXVI. Poſtea Luſitanus hoc propugnaculum eo loci extruxit, nomenque dedit S. Georgij della Mina, ab eius tutelari Deo, cui locum ſacrauit, & auri mineris: quibus locus diues eſt. Ad mare ſitum eſt in Guinea, Æthiopiæ regione. Ex Ioannis Barrij Aſiæ decadibus.

52. GLARONA, vulgò Glaris, Heluetici fœderis vallis ac Regio, altiſſimis vndique montibus cincta. Attingit ſuperiorem griſeam ligam, in qua prior Rhenus originem ſumit, ac deinde Vraniorum montana. Ad occaſum vero ſolis, terminatur ad Suitenſium montes. Porrò ad ſeptentrionem fuit olim clauſa muro extento per tranſuerſum vallis, à monte ad montem. Huius regionis iuriſdictio, vnà cum quibuſdam prouentibus, fuit tempore S. Fridolini per comitem quendam donata monaſterio Seckingenſi, tempore ſcilicet, (vt Fridolini legenda oſtendit) Clodouei primi Francorum Chriſtiani Regis, nempe Anno Chriſti 500. qui primus Francorum Rex fuit, qui in Rhetia, Alemania, & Heluetia imperauit. Conſecuta eſt hæc terra poſterìs temporibus ſuam libertatem, & propriam iuriſdictionem, confœderauitque ſe reliquis Heluetijs, Anno Chriſti M. CC. LII. Viuunt incolæ lacte, caſeo, butyro, & carnibus. Ibi inter anguſtias montium nulli, aut pauci ſeruntur agri, raræ plantantur vites. Hortos pomiferos habent, & prata læuiſſima. Vinum & frumentum aliunde inuehuntur. Piſces lacus miniſtrant, Aues, carneſque ferinas montes ſyluoſi ſuppeditant. Patriam hanc Henricus Loritus Glareanus, & Egidius Tſchudius, doctiſſimi viri, ortu nobilitarunt.

37. GOA, Inſulæ & vrbis commune nomen. Fluuius ingens in duas partes in mare influentes diuiſus, inſulam efficit. Ambitus illius millia paſſuum circiter vigenti tria continet. Vrbs erat cincta muris, & munita turribus, & tormentis permultis, atque varijs inſtructa: ædes amplæ, Cœli temperies & regionis amœnitas, & portus ſecuritas multos mercatores inuitabat, vt libenter in

...inuicta arx coniungitur. Ex templi, quod ineſt, turri, viginti duas ciuitates, mœnibus clauſas, quæ omnes Philippo Regi parent, præter innumera caſtella, vicos, & villarum pulcherrimum aſpectum, videre eſt. Hanc annonam Belgicam, non malè dixeris, quippe, hic indies caſeum, butyrum, & omnem aliam, humani victus ſpeciem nundinari, cuiuis integrum. Eo in portu, in horas rerum omnium infinitas, nauibus imponitur, in multas orbis vicini partes, tranſmittenda, ac præcipuè Anuerpiani, ideoque luculenta res familiaris, & fortuna ciuium, qui ſimul mercaturam, ſimulque nauicularíam faciunt. Hinc ortus Henricus ille Gorichemius, vir Theologices peritiſſimus. Edidit eadem ciuitas Ioannem Hanium, qui etſi non eſſet valdè litteratus, virtutis tamen, rei librariæ, & pietatis, quàm ſtudioſiſſimum fuiſſe accepimus: præclaramque ſemper poſuiſſe operam, in bibliotheca inſtruenda, quod etiam perfecit. Vndique enim, non minore labore, quàm ſumptu, ingentem multiplicium librorum ſuppellectilem ſibi comparauit. Is cùm Vrbano ſacerdotio præcelleret, liberalitate Cæſaris ampliatus eſt beneficio Hagenſis curiæ, ibique iiſdem creatus eſt Canonicus, quo cùm immenſam voluminum conquiſitorum copiam tranſmitteret, admiratus populus, tantam librorũ multitudinem, ratusq; vix toto orbe tot libros reperiri, Ioannem librarium, vulgò Johan mit den Bocken/ appellauit. Vixit Hagæ diu, locupletandæ ſemper bibliothecæ ſuæ, mirè intentus. Tandem anno M. D. XXXII. in fata concedens, Cæſari bibliothecam, teſtato reliquit. Haud procul à ciuitate, etiamnum locus eſt, quo caſtra olim ferunt poſuiſſe Herculem Alemannum, ex quo circumſtans plaga, luculentis aliquot imperans municipijs, ad hanc diem vſque, Herculè nomen retinet, vulgò, Das Landt van Arckel. Ex Lodouico Guicciardino.

25. GOTHA, perantiquum Thuringiæ oppidum, cuius prima fundamenta à Gothis poſita, nomen ipſum videtur innuere. Sub Saxoniæ & Weimariæ ducibus caſtro munitiſſimo inclareſcere cœpit, quod nũc, ob ortam nuper in Germania ſeditionem Grumbachicam, omnino dirutum iacet.

4. GRANATA, ſiue Gar Natæ, Illiberis etiam & Illiberis, ampliſſima, potentiſſimaque Regni Granatenſis ciuitas, Regia quondam Maurorum ſedes fuit. Hoc verò tempore pallatio omnium elegantiſſimo, aurifero etiam Darro amne, plurimas Hiſpaniæ vrbes præcellit, partim montoſa, partim etiam librata, ornatur planitie. Altiſſimus in ea mons, La ſierta del ſol, lingua vernacula nomen habet, cui in vertice multa ætate ferè collapſum eſt Maurorum Fanum, quod nunc S. Helenæ dicatum. Ad quod ferè omnes, qui hanc vrbem, viſendi cupiditate illecti, adeunt, conſcendere ſolent, vt eius fani muro ſuum, & patriæ nomen, inſcribant. Id quidem ea vulgi opinione receptum eſt, vt is Granatam non exiſtimetur vidiſſe, qui huic conſuetudini non ſatisfecerit. In eodem hoc monte Maurorum Regibus olim horti, varia herbarum ac florum genere, ad voluptatem & recreationem decenter veſtiti fuerunt, quorum nunc etiam ſatis manifeſta ſuperſunt indicia. Iuxta, ciſterna eſt publica, imbribus colligendis, à Romanis quondam parata. In qua, præterquam nullum omnino putredinis incommodum aqua ſentiat, medicam etiam eandem eſſe, Hiſpan. longa ſunt experientia, docti, nam poca, periculoſum ventris fluxum ſedat. In latere eiuſdem montis, ædicula ſacra eſt, multa antiquitate & veneranda martyrum memoria, nobilis. Los martyres, vulgò, Vbi putei & antra, in rupibus exciſa, & ſcapellis cauata videntur, quorum vt supernè ingreſſus anguſtior, ita infernè latioris ſunt ſpatij, in quæ Chriſtianos, quos frequenti

***

Troianum, templum in hac vrbe, mirandi operis, condidisse, tradunt, vndique quondam peruium, & multis lapideis columnis, nunc verò muro clausum. A Saxoniæ Duce graues olim calamitates, Gruninga pertulit.

H.

24. HAMBVRGA, quasi Hammonis Burgum, vel, vt Celtes, Hammonipolis, Thietmarsis, Holsatis, & Stormaris quondam Metropolis, in Wagria regione Wandaliæ sita, nunc inferioris Saxoniæ vrbs præclarissima, vbi Pipinus, eiusque filius Carolus Magnus, vicarium semper administratorem habuerunt. Quam Pomerani, ac Dani eijcientes, vrbem ipsam inuadunt, ac igni tandem perdunt. Collapsam deinde, ac vastam, Carolus Magnus restaurat. Plura de hac vrbe Krantzius in Saxonia sua & Wandalia. Doctor Becanus verò in originibus Antuerpianis hunc in modum de Hamburgo scribit: Quidam à Ioue Hammone (quem villosum arietina facie, Gregorio Gyraldo asserente, depingebat antiquitas) nomen Hamburgo datum credunt, quod in ea vrbe hæc effigies ad Caroli vsque ætatem, à quo sit euersa, mansisset. Hammonis equidem nullum apud Cymmeriorum colonias cultum fuisse, satis scio, atque idcirco neque vrbi inde nomen datum: quæ qua de causa, Hamburg sit dicta, non facilè sit in tãta scriptorum inopia explicare. Saxo ab Hama quodam pugile, quem Starcaterius illic deuicerit, vocatam dicit, sed eam fabulã plus quam anilem mihi non persuasit. Ham, vt aliis partes aliquando mollis alicuius cibariæ signat, vt, dum dicimus Boterham, qua para panis inducto butyro significatur: ita pernis salitis & fumo siccatis, ob excellentiam maximè, frequentissimeque nomen hoc est attributum. Quamuis igitur omnes cibariæ molles partes significet, de porcina tamẽ carne maximè est in vsu. At nulla gens est, quam equidem noui, apud quam carnis porcinæ infumatæ plus absumatur, quàm in illa inferiore Saxoniæ parte, in qua Hamburgum princeps & antiquissimum oppidum fuisse, ex Caroli historia satis est apertum, qui totius Septentrionalis, & Transalpinæ Germaniæ metropolitanã hic sedem collocauit. Suspicor igitur hic olim celeberrimum salsamentorum & carnis porcinæ fumo duratæ, emporium fuisse: atque hinc omnes Saxones maritimos & insulares, & vicinos etiam populos littorales, nauibus suis, quibus mare infestum plerumque habebant, commeatum & cibaria ad diuturnas nauigationes necessaria petiisse: quæ, quod carne porcina infumata, quam huc vndique venalem finitimi portabant, maximè constarent, locum huius mercatus Hamburg nominarunt, id est, oppidum pernatum, siue perasonum, & cæterarum porci partium sale fumoque ad longos vsus conseruatarum. Qui regionis illius naturam, & viuendi consuetudinem, & situm Hamburgi norit, atque ea ad antiquas Saxonũ & Francorum, qui vicini erant, piraticas & alias nauigationes contulerit, non dubito, quin statim huic meæ coniecturæ sit assensurus. Hucusque verba & coniecturam Doct. Becani retulimus.

34. HEIDELBERGA, iuxta Neccarum & Hercinium, Ptolomæo Budoris, Germanicè Heidelberg, à nigrorum vaccinorum vel brunorum, teutonicè Heidelber, multitudine, olim Van-

[illegible] rum commercijs diues, artibus adornata mechanicis, & liberalibus studijs illustris. Plena multis piscium generibus, & magnis citreis, palmetis, & palmulis, & arborum fructibus exuberans. Ostio maris, & nauigabili flumine, ponteque admodum delectabilis. Tanta denique rerum omnium copia excellit, vt in ea multò viuatur melius, quàm in alia, quantumlibet vrbe, totius orbis ditissima. De cuius templo maximo, & nauigiorum numero, scripsimus alio loco. Cuius vrbis nomen barbaræ Mauritaniæ gentes, deformarunt, quoniam P. littera carebant, eius loco B posuerunt, & cæteris mutatis litteris, Sibiliam dixerunt. Hucusque de Hispalensis ciuitatis felicitate, Marinæus Siculus.

I.

25. IENAM, Florens Thuringiæ oppidum, Musæ atque vineta commendant.

52. IEROSOLYMA, Turcarum hoc tempore colonia, olim regni Iudaici Metropolis, vrbs omnium ob Christi mortem & incolarum celeberrima. Sanctissima quæ, & vario successu, euentuque temporum, diuersis designata nominibus, quæ hoc versu breuiter sunt comprehensa.

Solima, Iusa, Bethel, Ierosolyma, Iebus, Helia,
Vrbs sacra Ierusalem, dicitur atq; Salem.

L.

11. LEODIVM, Eburonum Augusta, vrbs Germaniæ inferioris, quam & secundam vocent, maxima, nomen habet à Legione Romana, cum quinque cohortibus, ab Ambiorige, Eburonum Regulo, in ea valle, vbi nunc est vrbs Leodium, cæsa, & eodem in loco hybernante, quemadmodum ait Thomas Leodius, cõmentariolo de Tungris & Eburonibus, confirmat. Quo tempore Q. Cicero cum altera legione, à Cæsare ad Varucam remissus, atque ibidem à Germanis interceptus, ac pene deletus est. Distat Legia à Varuca, vix amplius dimidio milliari germanico, in magna conualle, in qua vici sunt quidam, de nomine cæsorum ibi ducum Romanorum, adhuc in præsentia nuncupati. Interfluit Legia fluuiolus, pueris in vrbe notus: adde, quod Romanè adhuc hodie Leodienses loqui dicantur, etiamsi sermo illorum ad Gallicam linguam magis inclinet. Sunt item non procul à Varuca, vici complures, Romanam originem, nomine referentes. Visitur inde Latinus pagus, Vollis. Vercellæ, Paschalij, Bercelij viri doctissimi patria. Item Antium, nimirum ab Antiatibus, in quo vico, Legia fluuiolus ortum habet, & Cotta fons limpidissimus, quo, dum in hibernis erat Cotta, oblectabatur, aut propè illum funda traiectus fuerit. Est & Ciceronis fons, in vrbe notissimus, & aquis maximè vber, quem ticeronis fontem, malè lecta littera, nuncupant, scaturit è monte Petrosio retrò ædes fratrum, quos minores appellant. Atque hæc quidem Thomas Leodius. Quanquam alij sint, qui existiment, Varucam castellum fuisse, vbi nunc est Iuliacum oppidum, quod Ducatui Iuliacensi titulum præbet, inter Coloniam & Aquisgranum, Germaniæ vrbes, Cisrhenanas, quòd à Iulio Cæsare conditore, nomen habere putant. Leodium igitur, à Roma-

norum

ipsum libenter de gentilibus meis reticuissem, nisi sanem artem egregiè bibendi, hodie non inter vitia, sed inter primas virtutes annumerari, nec bonus vir habetur, nisi qui pocula euacuare, & vno anhelitu, multum vini ingurgitare nouerit, quod, qui egregiè praestiterit, ab omnibus amatur, colitur, & huius consortium appetitur. Contrà frugi, & modico vino ventrem, auersantur omnes, fugiunt, irrident, & magni alicuius mali conscium clamant, qui se inebriari reformidet, vereaturque, ne ebrius, sua prodat flagitia. Hactenus ille de suis Leodijs. Haec igitur Leodis & Leodiensium allusio, etsi non conuincat Graecos, eius conditores fuisse, quippe, cum Doctore Becano in Atuaticis asserente, satis sit manifestum, Vlissem extra fretum, Herculis columnis insigne, nunquam nauigasse, tantum abest, vt Leodium quisquam è socijs condidisse, affirmari queat. Literarij tamen viri, & exercitij causa, eam considerationem reijciendam non esse, ibidem confirmat, vbi & copiosius de Leodiensium origine differit. Vrbs ipsa Leodiensis quàm optimè munita, altissimis circundata moenibus, vestitos vitibus montes, carbonarijs fodinis praestantes, liberamque planiciem, murorum ambitu, comprehendit, piscosis irrigua fluuijs, aedificiorum & publicorum & priuatorum magnificentia planè regia, viarum ac platearum nitore & amplitudine praecellens: ita, vt vniuersus Leodij situs, videndi sensui oblectando, grataeque animorum recreationi destinatus videatur. Siue enim quis montibus oblectetur, habet, quocunque se vertat, in quibus expeditissimus quisque defatigetur. Si quem planities, & prata iuuant, meditullium vrbis, haec affatim dabunt. Gaudes nauigio, Venetam vrbem habebis, nisi, quod hic riuis fluminis, & lympidissima fontium aqua, multò iucundior sit, quàm apud Venetos foetidum mare. Si quis religioni, & diuino est cultui deditus, habet hanc vrbem amplissimis templis, Canonicorum, Monachorum, & sacratarum Deo virginum collegijs, ita frequentem, vt deleto Bizantio, alterius Romae cognomen sibi meritò vendicet. Politica etiam incolarum ciuilitate, hospitalitate, & elegantia ciuium nobilissima, doctissimis denique viris, variòque artificum genere ornatissima, Musarum etiam vnica alumna ac sedes, scholas enim, & studiorum palaestras complures habet, ex quibus doctissimi viri, qui rei literariae scriptis sunt ornamento, magno frequentique numero, velut ex equo Troiano prodierunt. Et, quod de sua Burdegala testatur Ausonius, clementia hic coeli mitis, & larga indulgentia terrae. Etsi enim ad austrum bona ciuitatis pars spectet, illius tamen flatus Arduenna sylua, totius Galliae maxima, quae altior est, frangit & mitigat. Et habent, qui ab ortu spirant venti, liberum accessum, continui etiam ex natiuis carbonibus ignes, crassiorem perpurgant, & extenuant aerem. Tanta Leodiensium felicitas, à Carolo Burgundinorum Duce, grauissimis, ad internecionem ferè tam vrbis, quàm nominis, est labefactata incommodis. Huic non satis fuit, supra centum puberum, & impuberum hominum millia, vna die expugnata vrbe, trucidasse, nisi totam propemodum incenderet, moenia disijceret, nauibus ciues impositos, pertuso fundo, submergeret, omniaque faceret, non in vrbe solum, sed per totam ditionem, quò nullae gentis superessent reliquiae, sed dijs gratia benè habet, floret rursum vrbs Leodium, & Leodiorum nomen, aeternumque, Deo propitio, florebit, dum ille Nancy hostili terra, captus adhuc, & putridus iacet. Sed iam plurimarum rerum commemoratione omissa, quae de Leodiensium magnificentia, de opulentia, de incolarum vrbanitate, de eorum magnanimitate, & rebus praeclarè gestis, copiosè recenseri poterant; celebres illustresque viros, qui scientiarū splendoribus non huic tantùm vrbi, verùm adeò vniuersae Europae lucent, breuissima enarratione, recensere libet. Eorum verò, quos fata eripuerunt, perpaucis recordabimur, non enim breui enarra-

amoenissimo, & suburbio Coenobiarcha longè dignissimus, vir vetere & admiranda probitate, ac morum integritate praeditus, & ob summas ingenij dotes, vario literarum nitore perornatus, cunctis charus ac notus, oeconomus vigilantissimus atque industrius, magnoque cùm in ipsa Eburonum Augusta, splendore, tum in vniuersa ordinis sui societate summa dignitate atque existimatione est, qui maxima animi acerbitate vidit, vniuersum ferè monasterium suum, operosis, atque magnificis aedificijs splendidum, ab acerrimis ecclesiasticae vnitatis hostibus Hugenotis, vulcani rabiei exponi. Quod quidem Reuerenda sua dignitas, ex nobili Namurcensi lapide viuo, ad regulā secto, non minore artificio, quàm sumptu restaurauit: Eximiam tintinnabulorum turrim, multis campanis exornauit, quarum dissoni toni, summa arte consferti, harmoniam, audiendi sensum oblectantem, reddunt. Bibliothecam magnificentissimam in ipso coenobij ambulacro construxit, & incredibili librorum, tam Graecorum, quàm Latinorum copia, summis impensarum sumptibus conquisita, exornauit, adeò quidem, vt non collapsum ac vetus coenobium restaurasse, sed planè aliud, ac nouum extruxisse putetur, vt conditoris proinde nomen iure optimo mereatur. Ioannes Varbeutius Brugensis Canonicus, Graecae linguae peritus, & insignis historiographus, ingenij subtilitate & varietate doctrinae clarus. Eximiae item, & piae recordationis vir, D. Carolus Langius, cathedralis Ecclesiae Leodiensis Canonicus, vniuersae humanitatis nitore, omniumq; artium, stirpium, atque herbarum cognitione praecellenter cultus. Cui quidem praestantissimo viro, cum non immeritò iungo, quem in postrema Oecomenica Tridentina Synodo, Anno M. D. LII. gratissimum iucundissimumque collegam habuit. Reuerendum virum, D. Remaclum Lymburgium, apud D. Paulum Canonicum, & Medicae artis professione clarum, omnis virtutis, omniumque scientiae amantissimum, quem summum esse hominem, & praestantissimarum scientiarum studijs perpolitum, maximè plantarū & piscium, exoticorumque simplicium, scriptorum suorum monumenta, non obscurè comprobant. Clari quoque nominis sunt apud Leodios, Andreas Fabri Canonicus, illustrissimo Bauariae Duci à consilijs, eiusque Germanus Godefridus, D. Francisci instituti, Ecclesiastes exercitatissimus. Arnoldus à Wachtendonck Canonicus S. Bartholomaei, summi nominis antiquarius. D. Gilbertus Lymburch, artis Medicae scientia praestantissimus, eoque, multorum Principum atque Antistitum ἀρχίατρος, vir ob egregiam vitae probitatem, summa castitate conditam, memoria nunquam intermoritura, dignus, qui primus omnium experientia percepit, acidos Arduennae fontes, ad varios corporis morbos curatu difficiles & contumaces, propulsandos, valere. Sed eo tandem morbo, quo Antipater Medicus Romanus, apud Galenum lib. 4. cap. 9. de locis affectis, magno totius Reipub. Leodiensis, & omnium optimorum hominum dolore fatis concessit. Antonius Ghenardus, vir pietate eximia, & facultatis Theologicae professione eximius. Ioannes Laridus, S. Audomaro, Frāciscanus, Theologus summus, qui verbi diuini pabulum, Eburonibus magna & pietate, & facundia, & felicitate subministrat. Ioannes Brel Cruciferorum Leodiensium Societatis Prior vigilantiss. vir egregia pietate & doctrina clarus, insignis studiosorum promotor. Nec breuiter porrò commemorari possent, praestantes huius patriae ciues politissimi, ac iuris cognitione florentes viri, quales sunt Ioannes Racictius: Franciscus Trepontinus Puteanus. Petrus Horanus: Iacobus Iokir: Henricus Weum: Ioannes Fresennius: Petrus Corcertus, Ioannes Hogennius, multique alij viri, dignitatibus clari, & morum grauitate conspicui.

31. LINDOIA, Insulare imperij oppidum aquis Acroni lacus circumfusum, de cuius origine, aut primis incolis, nihil exactè,

necnon & Comites à Borbach, dictum monasterium dotarunt, vt incrementa non parua acceperit. Sed & ingruentibus ad D. Virginis templum hoc votiuis peregrinationibus denuo tam locuples fieri, hominum deuotione donisque cœperit, vt non modò Abbatissæ loci illius cum cæteris Romani imperij ecclesiasticis Prælatis principis obtinuerint dignitatem, verumetiam palatij sui præfectis (qui Hydropergi olim residebant) modum præscribere coactæ, ob illorum prodigalitatem sunt, ne videlicet hi, dum Lendoum proficiscerentur, vltra duodecim equites secum adducerent amplius. Defunctis simul Anno Domini 1051. Lindoense & Buchhaimense, abbatissæ referente H. Contracto, Iuota nobilis & religiosa vidua, ab Imperatore Henrico III. vtrique domui restaurandæ, præfecta est. Vestales dicti monasterij, nobilitatis ipsarum stemmate, ab vsque proauis ostentant, nec Moniales, sed Canonicæ, nostro seculo, appellari gaudent, habitu non vtuntur monastico, nec cœlibatus voto obligantur. Horas canonicas consuetis in Ecclesia horis, decantant. Augustum est ipsius cœnobij templum atque magnificum, cuius pilæ, seu testudinem fulcientes columnæ, singulæ è singulis saxis integris coagulatæ sunt, nec pluribus lapidum iuncturis constant. Oppidum paulatim ex villa, Cœnobij fœlicitate erecta, excreuit, totius podamici lacus nominatissimo portu, illustre. Id circa eam ætatem, qua duces Sueuiæ, Romani Imperij habenas moderabantur, in aduocatiam & Mundiburdium (sic tunc tutela, id est, Castvogtei, dicebatur) susceptum, dexteritate & obedientia ciuium, multa vtilia ac digna laude priuilegia, etiam haud aliorum imperialium liberorumque municipiorum prærogatiuis minora, aut viliora vnà cum superioris, siue capitalis iudicij administratione, cudendæ monetæ facultate, nec non tiliæ viridis, in albo clypeo imaginibus Reipubl. suæ apud succedentium Romanorum Cæsarum, ac Regum clementiam impetrauit. Hæc partim Achilles Gassarus apud Munsterum, partim Gasparus Bruschius, de Germaniæ Monasterijs.

38. LIPSIA, Ostlandiæ quondam Metropolis, nunc Misniæ adscribitur, vrbs aquis irrigua, ex eiusdem nominis pago, in vrbem, summæ dignitatis excreuit. Quam Henricus II. à Dietmaro IIII. Mersburgensi episcopo, Anno Salutis M. XX. liberè donauit. Cuius pomœria murorum ambitu Otto Marcgrauius Conradi II. A. filius extendit. Succedente verò tempore, à Friderico I. eiusdemque nominis secundo A. A. Anno Salutis, M. CCXV. & Theodorico, Misniæ Marcgrauio, sociali bello diuturna obsidione cincta, expugnata, militum libidini & direptioni data, murorum propugnaculis spoliatur, eò, quòd Ottonis IIII. (Imperij tum dignitate exuati) & Alberti à Kirchbergio Archiepiscopi Magdeburgensis, Thuringiæ Lantgrauij tutelæ & protectione Lipsiacæ conaretur committere. Deinde, vt est varia horum temporum, & mundi vicissitudo, sic huic vrbi læta fortuna arrisit, vt inter Misniæ oppida florentissimum ditissimumque habeatur. Quod superbissima ædificia, & peraugusta ciuica domus, nitore & magnificentia sua, satis manifestè declarat. Ter annuatim nundinis frequentatur: Musarum etiam inclyta sedes existit. Hæc Wolfgangus Iobsteinius. de vrbium, arciumque origine.

A LONDINVM, vrbs Angliæ, maxima in Cantuariensi prouincia, profluentem Tamesim, regio situ illustrat, celeberri-

sit, longè lateque loci amœnitate, Roma superetur atque vincatur à Louanio. Nusquam, ita me Phœbus amet, terrarum, locus est, qui magis videatur mereri, vt sit sacrarum Musarum domicilium. Conferantur omnia, quotquot sunt literarum Gymnasia, vel in Italia, vel in Hispania, vel in Gallia, vel in Germania, nullum inuenietur, quod huic par dici queat. Vixi Parisijs, Aureliæ, Pictauij, Lugduni, Burdigalæ, & in loco Galliæ amœnissimo Andegaui: vidi Ticinum, & in eo domum cancophonum: vixi Bononiæ, Patauij, Mantuæ, Florentiæ, Romæ & Neapoli. Germaniam partim vidi, partim de auditu cognoui, sed, quæ equidem vidi oppida, nulla sunt Louanio comparanda situs iucunditate, cùm tamen viderim præcipua, & inter cætera, Monachum, Augustam, Vlmam, & Coloniam Agrippinam, vt taceam inferiora. In Hispania Salamanca scholarum magnificentia longè omnibus in Europa præstat Gymnasijs, sed situ, & locorũ facie, à Louanio superatur. Vallis Olitana extra vrbem non est inamœna, præsertim in Visurgis ripis, secundum quas frequenter Cimancam vsq; corporis exercendi, & animi recreandi causa, soleo, dum illic viuerem, deambulare, & habet duo collegia quibusuis regijs ædificijs conferẽda, sed omnibus inter se comparatis, nihil ad Louanij amœnitatem. Gymnasium hoc Louaniense, scribit Hadrianus Barlandus, vnum habet caput, vnum principem, cui omnes in eo parent, hunc Rectorem vocant, cuius officium est, ius dicere, priuilegia tueri, & maleficij reos scolasticos pœnis afficere. Cùm in publicum prodit, ante eum præcedit Accensus, quem Bedellum, recepto illic vocabulo, vocãt, pone sequuntur famuli. quantum autem honoris huic dignitati habeatur, hinc apparet, quòd Consules, Magistratus, & clarissimi quinque viri, denique omnium dignitatum gradus, Academiæ Principi assurgant, & decedant è via Exeunti ad comitia, quę certis anni temporibus indici solent, plures Accensi anteambulant, singuli manu auratum gestantes baculum, insignia honoris amplissimi. Est hæc semestris dignitas, quemadmodum apud Romanos olim dictatura fuit, sed duntaxat mensium. Sunt & alia quædam Louanij non indigna spectatu loca, Xenodochium dotatum amplissimè, vbi nunquam non assistunt ægrotis mulierculæ, solatijs refouentes singulos, atque adferentes, quod cuique è valetudine esse constiterit. Est alio loco digna duce, digna principe domus, quam extruendam curauit summus Pontifex Hadrianus sextus, cùm adhuc in minoribus ageret. Intra mœnia visitur & cœnobium Carthusianorum, loco ab omni tumultu, ab omni frequentia semoto, ita vt nec eremi solitudinem in vrbe magnoperè desiderent monachi. Hoc ædificio nil ex ea familia vidisse se quicquam splendidius, ingenuè fatentur quiuis exteri, &c. De magnifica, & ampla hac vrbe Guicciardinus auido lectori abundè suppeditabit, quæ admiretur. Habet etiam Louanium societatis Iesu collegium inchoatum ab Adriano Adriani, Antuerpiano, Anno salutis humanæ M. D. LV. Huic D. Helias Schore, consilio Brabantiæ à secretis, vir bonus, & ob pietatem, ac maximam, in pauperes, largitatem, æterna memoria dignissimus, amplas ædes donauit. Cui etiam volens prodesse D. Gualterus Runselius D. Petri canonicus, S. Theologiæ Licentiatus, ac societatis institutũ, quod consilio diu fouerat, beneficio etiam iuuare, Anno Domini M. D. LXV. domum suam, quam habebat, non modò donauit liberaliter, sed veterum, & sanctorum PP. exemplo, ad eius partem se recipiens,

32. LVCERNA, Heluetiorum ciuitas, satis amœna & elegans, dignitate & opibus par multis, commune confœderatarum vrbium emporium, vbi deponuntur merces, quæ ex Germania in Longobardiam, & Liguriam transmittuntur, & per lacum magnum, ad cuius finem Lucerna est sita, spatio quinque milliarorum, in Vraniam deferuntur, atq; inde dorso equorum, per montes & valles alpium, Mediolanum vsque transportantur. Habens autem Lucernates, maiorem ferè commoditatem ex lacu, quàm ex adiacente solo, tametsi extra quoque habeant prata, & pabula pecoribus nutriendis idonea. Confœderata est hæc vrbs tribus pagis anno Salutis M. CCC. XXXII. vocaturque hæc ipsa confœderatio, Fœdus quatuor syluanorum locorum.

10. LVGDVNVM, vrbs Transalpinæ Galliæ maxima (quæ generosi Leonis Gallicum nomen, ingentes animos, & nobile stemma gerit) sic nunc est fortibus prudentibusq; ac viris munita: muro, fossa, vallo, & omnibus propugnaculis cincta, geminique fluminis ambitu, copiarum claustris, & ipsa loci natura inexpugnabilis: vt Celticæ arx Galliæ in ipsis regni faucibus iure dici possit. Nomen habet, si D Becano credendum, à tumulis, Dunen, vocabulo, quo omnia loca montosa & accliuia, Belgis vocantur, cuius significatio & perpetuus apud eos vsus, multa prisca vocabula interpretatur. Quæcunque enim oppida huius vocis terminationem habent, intelliguntur in locis accliuibus, aut collibus extructa fuisse, vti est Lugdunum, quo collis bonæ fortunæ, siue prosperitatis significatur. Eiusmodi arenaceis montibus, siue tumulis maxima pars Flandriæ, & Hollandiæ, & Zelandiæ quædam partes ab Oceano defenduntur. Hanc Lugdunensem vrbem ad Rhodani ripas, & Viennæ finitimam Seneca in epistola ad Lucilium refert, fatali igne, suo tempore exustam, quam inter Celtas adscribere, quibusdam placet, quoniam omnes eius suffraganei, & pars vrbis, Ecclesiaque ipsa, matrix in Celtis sunt. Hinc Plotius, qui primus Romæ Rhetoricam docuit in Latinam, ortus est, à quo Romæ se puerum cum Q. fratre latinè primùm doctam esse, Cicero refert. Huc Pilatus sub Claudio à Caio accusatus, in exiliū missus, vitam magna cum infamia, finiuit, vt non modò in futura, sed in hac quoque vita, iustas scelestissimæ iniquissimeque latæ sententiæ, pœnas exsolueret.

23. LVNEBVRGVM, præclara Saxoniæ vrbs, quæ, quia salinis vberrimis præstat, Salineburgensis quibusdam, non ineptè dicitur. Eas autem Salinas Luneburgenses, Ænea Syluio teste, Abbatibus, alijsque Ecclesiasticis viris, eripuerunt. Harum prima origo fuit non procul à monte Calcario, olim in arenta, puteo inclusa, viris fortibus, qui aquam diu noctuque exhaurirent, deputata, atque ex æquo diuitibus & pauperibus distributa. Nec hic in hanc vsque diem, vlla vetustatis est facta immutatio. Durat adhuc antiqua columna, quæ sustinet trabem, cui magna adhæret vrna, aquam è profundo educens. Canales, seu fistulæ, per quas salis aqua deriuatur, pulchro ordine distribuitur, sunt autem numero quinquaginta, ad singulorum casas, habetque vnaquæque casa quatuor sartagines, ex plumbo factas, quadrilateras, latas duabus vlnis, & transuersa manu profundas, quæ vsu detritæ, renouantur absque vlla liquefactione. Duabus autem horis sal coctum, & ex sartagine sublatum, in varias illius terræ, & longius dissitarum regionum partes, deportatur.

7. LVTETIA, inter Celtas est, Prouinciæ Senonensi adscribitur, oppidum erat Parisiorum, positum in insula fluminis Sequanæ, quod perpetua palus influit, proximum Bellouacis, Agendico oppido, & Senonibus, & Meloduno oppido finitimū: nunc vrbem Parisiensem esse dicunt. Ciuitas est Episcopalis in Franco-nes & vomitus obsecerant: ostendit, qua causa semel Lutetiæ coactus sit cibum reijcere, tum videlicet, cùm Galliæ consuetudinis impatiens, qua cœnacula per fornaces calefaciebant, illatis in cubiculum viuis carbonibus, eo nidore ferè extinctus est. Quæ nos docebit narratio, obiter, vsum hypocaustorum, qui Germaniæ peculiaris est, olim apud Gallos fuisse receptissimum. Alioqui, si fumarium habuisset ille locus, in quo Iulianus dormiebat, nihil mali sensisset, & notum est, quid Græcis significet, κάμινος. Sed aiunt, veteris architecturæ periti, fumariorum vsum, priscis ignotum extitisse, qui tubulos habebant, parietibus insertos ad cœnacula, vel calefacienda, vel refrigeranda. Hæc ille. Anno Salutis M. D. LV. in Lutetiam Academia primum in Gallia, societati Iesu collegium constitutum est, à R. D. Guilhelmo de Prato Claromontano Episcopo.

M.

63. MAGDEBVRGVM, Imperialis, & metropoliticæ dignitatis in Saxonia vrbs. Archiepiscopalis sedes, cuius Antistes omnium Episcoporum Germaniæ primas est. Hic in honorem S. Mauritij, ex quadrato lapide, diues templum, Othonum nobile opus, & in eo S. Florentini corpus. Credunt quoque vnam è sex hydrijs ibi esse, in quibus vinum ex aqua factum à D. Saluatore, Euangelistarum tradit historia, hanc plebibus ostendunt, materia marmorea est, ac pellucida, vini capax, quātum equus ferre posset. Alteram, ac minorem, apud Hildemenses affirmant. Tertiam, Coloniæ Agrippinæ ex candido marmore, in peraugusto D. Vrsulæ phano, aliquoties vidi. Vexillum quoque S. Mauritij Magdeburgi quotannis ostenditur. Magistratus vrbis ius ciuile Romanorum abbreuiatum, & Saxonica lingua conscriptum, non sine reuerentia custodit, quod Magni Caroli auctoritate firmatum, tradunt, eoq; in decisione causarum circumuicinæ gentes recurrunt. Magna & venerabilis earum legum auctoritas habetur.

2. MALAGA, in Hispania, Beticæ prouincia, digna Episcopo sedes.

90. MALTA, commune insulæ in Mediterraneo mari ac oppido, probè munito, nomen.

26. MARTPVRGVM, quasi Martis castrum, vrbs Hassiæ metropolis, olim villa, vt historia B. Elizabeth tradit, in cuius honorem Ecclesia dedicata est. Lanus præterfluit, Abbas Spanheimensis, Marchburgum à Marcomero Marcomeri vicesimi sexto Regis Francorum filio, nominatum, & erectum fuisse, colligit: meminit & illius Hunibaldus. Ptolemeus hanc Amisiam nominauit.

18. MACHLINIA, elegantissima Brabantiæ vrbs Archiepiscopi sedes, distat Bruxella, Louanio, & Anuerpia miliaribus quatuor, situ & opere munitissima. Præterquam enim propugnaculis, mœnibus ac fossis circundata est, vicina decliuiora loca, aquarum septis reclusis stagnantur, vt hostibus nullus ad eam aditus pateat. Hæc vrbs ob præstita in obsidione Nouesiesi (oppidum est ad Rheni ripas infra Coloniam Agrippinam) Carolo Burgundionum Duci officia, multis priuilegijs, etiam ad inuidiam vsque vicinorum, est dotatum, vectigalium maximè in Brabantia, immunitate. Qua Anuerpiam itur ad portam Cathannianam, vrbi Mechliniæ coniunctus est amplissimus circus, castelli instar, muro clausis, domicilijs plenus, vbi celebre etiam templum cernitur. D. Alexio, vt tutelari numini dicatum, quo loco in frequentissimo mulierum conuentu plus minus sesqui mille, omnium ordinum fœminas, semper repertas, quæ religionis ergò, commoratum eò concesserint, omnes verò, quatuor primis, vniuersæ parent & obediunt, in quibus sunt, quæ de suo luculentè viuunt, longè verò

nium regium, & ædes sacras complures decenter ornatas, Vrbem hanc Machliniensem multò celebriorem nūc reddit Illustrissimus D. Cardinalis Granuellanus, nouæ scholæ institutione, quam velut seminarium quoddam morum ac literarum ex Concilij Tridentini præcepto, magnifici viri, non modò de hac vrbe, sed de vniuersa Brabantia eò ipso benè meriti, instituere nunc moliuntur. In qua pueris, quibus parentes ob fortunarum angustias, necessarios ad studia sumptus suppeditare nequeunt, Illustrissimi C. Cardinalis munificentia, ad victum & cultum necessaria, perpetua fundatione concedentur.

48. MEDIOLANVM, vrbs apud Insubres omnium potentissima, metropolitico honore, situque conspicua, scribit enim Alexander Quintus, eius nominis pontifex summus, hanc vrbem physico ac naturali situ, ab incendijs caumatum, & frigorum rigoribus æqualiter abesse, ac locum totius orbis temperatissimum, æternéque serenissimum, & aquarum in puteis, ac fontibus salubritatem obtinere. Quodque lacus pulcerrimi decem, & septem, & sexaginta quatuor flumina, terræ superficiem irrigantia, in illius agro reperiantur. Porrò, quantum templorum magnitudine, regalium domorum amplitudine, clarissimarum ædium nobilitate, & vicorum nitore, nec non & omnium artium præstantia floruerit, nostraque ætate floreat, tum potentissimorum dominorum, Ducis maiestati obsequentium: tum vtriusque sexus contuberniorum religiosorum inhabitantium, ac caterua huius vrbis equestris ordinis virorum, ac doctorum, nec non & armorum, & pannorum, & omnifariam vestimentorum officinæ, & mercatura declarant. Est & Mediolani societatis Iesu collegium à R. D. Cardinale Borromeo, auctum & amplificatum.

49. MESSANA, florentissima Siciliæ vrbs, de qua in ipsa descriptione plura. Haud parum huic vrbi, tum venustatis, tum vtilitatis accedit ex optimè constituto societatis Iesu collegio, quod Pontificis Maximi iussu, eò missi, erexerunt, M. Hieronymus Natalis Hispanus: Andreas Frusius Gallus: Petrus Canysius Germanus, Benedictus Palmius Italus, atque nonnulli alij ex varijs nationibus, domo, magistratus benignitate, commodè instructa. Anno domini M. D. XLVIII.

51. MEXICO, Regia in Hispania noua sedes, de qua hanc in modum Ferdinandus Cortesius scribit: Mexicana ciuitas, adeò ampla est, & admirabilis, vt magnitudine & populi frequentia, Granatensem vrbem superet, & pluribus rebus multo sit abundantior, vt pane, auibus, piscibus, tam ex fluminibus, quàm lacubus, & his quæ in venatione capiuntur, rebusque alijs, quibus pro ipsorum victu fruūtur optimis. Hac in ciuitate est forum, in quo quotidie cernuntur vltra triginta hominum millia ementium & vendentium, vltra alia plurima parua fora, quæ in ciuitate reperiuntur. Hoc in foro habentur omnia genera indumentorum venalia, quibus illi vti consueuerunt. Sunt ibi loca disposita, vel vendendum aurum, argentum, lapillos, aliqua genera emblematum & plumarum, tam benè compactorum, vt in nullis foris aut plateis vniuersi terrarum orbis, ornatiores reperiri possint. Sunt illic venationes adeo aptæ, vt nullis optimis in Hispania cedere debeant, venduntur holera, & herbæ medicinales, ligna, carbonesque in bona quantitate, habentur balnea, & denique inter eos viget aspectus cuiuslibet boni ordinis ac regulæ, estque natio multæ rationis, qua in Africa non posset inueniri melior. Legum rigore maleficos puniunt. Quidam enim Cortesio aurum furtim abstulerat, quod cum huius vrbis Magistratui referret, deprehensum, in foro, per præconem primo proclamante delicto, malleo ligneo occidi

bricatis, vijs latis, quantum extenditur lata Hispanica equestris lancea. Illius præcipui vici amplissimi, & recto tramite procedentes cernuntur, quorundam media pars est in aquis, media in terris, per quos canois vehuntur. Vici quoque omnes habent suos exitus, & ab vno ad alium, aqua permeare possunt. Habet insuper præfata hæc vrbs plurimas plateas, vbi quotidie sua habent fora, commerciaque exercent. Venduntur res ex auro, argentoque, plumbo, ære, stanno, aurichalco, lapidibus, ossibus, conchilibus, coralliis, & ex plumis. Venditur calx, politi lapides, & non politi, lateres crudi & cocti, ligna dolata varijs modis, & non dolata. Est vicus, in quo venduntur omnia genera auium ad aucupium, vt gallinæ, perdices, coturnices, anates, turdi, fulicæ, turtures, palumbes, passeres aurei duobus collo astrictis, psittaci, milus paruus, asciones, tinnunculi, accipitres, falcones, & aquilæ, & aliquæ ex alijs auibus rapina viuentibus, cum plumis, capite, rostro, & vnguibus. Vendunt cuniculos, lepores, ceruos, canes castratos paruos, quos comedendum educant. Sunt vici ad herbas vendendas, sunt ibi omnes herbæ & radices medicinales, quæ nascuntur in tota prouincia. Sunt domus pharmaca vendentium, tam potabilia, quàm ex vnguentis & emplastris. Sunt barbitonsorum domus. Sunt etiam habitationes, vbi conueniunt ad bibendum & comedendum pro pecunia. Sūt ibi etiam plurimi baiuli, vt in Hispanijs, qui merces emptas ad incolarum ædes deferunt. Sunt plura ligna, carbones, foculana, storeæ variæ ad lectisternia, aliæ subtiliores ad sedilia ornanda, cameras, & aulas. Sunt omnia olera, & præsertim cepe, porri, allia, nasturcium tam terrestre, quàm aquaticum, caules, acetosa, cardui. Sunt ibi fructus varij, inter quos sunt cerasa, pruna, quæ sunt simillima Hispanis. Sunt poma, vuæ, & alij fructus plurimi, quos exquisitissimos ipsa prouincia producit. Vendunt mel apium, ceram, & mel arundinum, ex Mayz quæ quidem arundines tantum mellis habent, & sunt adeo dulces, quemadmodum illæ, ex quibus zaccarum conficitur. Vendunt mella ex arboribus quibusdam quas in reliquis insulis Magueas vocāt, & sunt dulciora vino ex illis decocto. Vendunt etiam vinum inde confectum. Vendunt vltra genera fili omnium colorum in suis corollis, & est simile illo, vt Granatæ venduntur res ex serico, sed in maiori quantitate. Venduntur ibi colores pro pictoribus, & omnia genera sicut in Hispanijs & adeo illustria, vt meliora fieri non possent. Venduntur coria ceruina optimè aptata, pilosa, & sine pilis, alba & tincta coloribus varijs. Venduntur fictilia multa, & optima vernice offulta. Venduntur dolia maxima, & parua Oenophora, ollæ, & alia vasa fictilia. Vendunt multum Mayz, tam solidum, quàm coctum, & in panem conuersum, & de eo habent magna commercia, & in solido, & in pane. Vendunt artocreas ex auibus & piscibus recentibus & salsis, crudis, & coctis. Vendunt oua gallinarum, & anserum, aliarumque auium maxima in copia. Vendunt placentas ex ouis. Et denique, vendunt in dictis foris, quicquid gignitur & crescit in illis prouincijs, quæ vltra ea, quæ exposui, sunt talia, & tam diuersa, vt ob prolixitatem, & quia eorum omnium nomina non teneo, recensere nequeam. Et genus quodlibet mercium habet vicum proprium, nulla data alia mercium commixtione. In hac ampla platea, est domus magnifica, in modum iudicij, vbi semper morantur decem, aut duodecim personæ, quæ iudicant, & constituunt omnia, quæ in dicta platea eueniunt, & dubia, quæ insurgunt, maleque & delinquentes puniri iubent, versantur in dictis plateis aliæ personæ, quæ assiduè diligenter explorant, quid vendatur, & mensuras, quibus venduntur bona, inspectant, atque explorant. Iam verò,

si de

nem sex passuum in quadrangulo, & in medio quarumlibet istarum habitationum detinebantur volucres rapinæ, vitam quærens à tinunculo, vsque ad aquilam, quotquot compenantur in Hispanijs, & plura genera, quæ nunquam in Hispanijs visa sunt, & in quolibet genere magna copia. Et in qualibet istarum erat lignum, vbi volucres residebant, & aliud extra, infra rete, & vno intrabant aues nocturno tempore, cùm pluuiosum erat tempus, in altero verò poterant esse exeuntes ad solem, & aerem, dum aliquæ ægritudine laborant. Istis omnibus volucribus, gallinas impartiebantur pro cibo, & non aliud. In eodem palatio inferius quædam aulæ magnæ, plenę sunt magnis caueis, & grandibus lignis fabrefactæ, & coniunctæ, & in eis, vt plurimum, continebantur leones, tygrides, lupi, vulpes, cati varij, & omnium horum animalium, tam volantiũ, quàm quadrupedũ erat maxima copia, quibus ad saturitatem gallinas apponebã, & ad horum animaliu custodiam erant alij trecenti viri. Erat insuper & alia domus, vbi plurimos viros & fœminas monstrosas, pumiliones, gibbosos, & addulterinos, & alios maximæ deformitates viros habebat, & genus quodlibet monstri, suas obtinebat separatas habitationes, & præerant eorum infirmitati electi homines. Reliquas domus voluptatis gratia constructas, in dicta ciuitate Mexico, prætermitto, cùm & plures sint, & diuersimodæ. Hæc ex narratione secunda, Ferdinandi Cortelij excerpsimus, apud quẽ multò plura de magnificentia rara & inaudita huius vrbis, & de regio ac domestico obsequio ipsius D. Matezuma lectu digna inueniuntur. Habent etiam in Mexicana hac vrbe Domini de societate Iesu collegium, Regis Catholici Philippi Austriaci benignitate, institutum atque dotatum, Anno à Christo nato M. D. LXXIII.

17. MOGVNTIA, vulgò Meintz, à Celte, Prutingero, Ligurino, ac Ottone dicitur: Moguntiacum, vel, vt Pirck ymerus, Mocuntiacum, Hermolaus, D. Hieronymus, Ammianus libro 16. Et Tacitus vocant. Ptolemæus Neomagum libro 2. cap. 8. tab. 3. appellat. Est & ciuitas apud Antonium Pium in itinerario. Nouiomagum inter Argentoratum & Bingam, quam doctus autor, Moguntiam coniectauit. Licet alij Nouiomagum in Geldria posuerint. Nomen habet Moguntia à Mœno fluuio, quem alij Moganum, alij Mogum vocant, oritur in orientalis Franciæ montibus, & Francofordiam, nobilissimum Germaniæ emporium, præterlapsus, apud Moguntiam Rheno miscetur. Hunc fluuium, sunt, qui Obrincum esse putent. Non enim parua disputatio est, quis sit fluuius Obrincus, quem Ptolemæus iuxta Moguntiacum statuit. Quidam enim illum Naum, qui iuxta Bingum in Rhenum defluit, esse putant. Alij etiam Rhenum transgressi, Rhenum esse censent. Sed procul dubio Mosella est, licet Ptolemæus ex eius situ (forsitan ex aliorum relatione) deceptus videri possit. Equidem, si Naus esset, sequeretur, quòd Mosella penitus à Ptolemæo fuisset omissa, quod planè incredibile est, quod fluuius adeò insignis, fuisset neglectus, & longè minor, Naus nimirum, recensitus, qui & ipse non supra, sed infra Moguntiacum labitur. Mœnum verò per Obrincum designari, planè ineptum videri potest, quod in descriptione superioris Germaniæ, & inferioris, transcenso Rheno, Mœnus describi, & quasi humeris, vltra Rhenum transportari deberet. Autor est Pirck ymerus, cuius verba retulimus. Sed nunc ad Moguntinam, clarissimam Germaniæ vrbem reuertimur, à Tacito memoratam, qui hic etiam molam à Druso ad temerandum Rhenum fluuium inchoatam refert, & à Pauling

40. MONACVM, vrbs ad ripam Isaræ sita, inter ciuitates Principum in Germania præclarissima, & Bauariæ nominatissima, ædes habet pulcherrimas, plateas amplas: & basilicas ornatissimas. Ioannes Auentinus, diligens rerum Bauariæ scrutator lib. 6 histor. suarum, ita de Monaco oppido scribit: Henricus duodecimus Bauariæ Dux, oppidum Monacense construxit, in fundo Monasterij Schefflaru, atque inde Monacum est dictum, habetque Monachum pro insignibus. Fuit autem eo tempore oppidum quoddã aliud, Vering nomine, infra Monacum, ad ripam Isaræ situm, vbi pons erat vltra fluuium, quo omne sal, quod ex Reichenhal deferebatur, tendebat: transiebatque pontem, vnde Episcopatus Frisingensis, cuius erat oppidum illud, magnum habuit quæstum. Hoc autem oppidum Dux Henricus exussit, pontem fregit, direxitque viam an Monacum, eaque ratione vniuersa negotiatio, & vectigalia ad suam ciuitatem peruenit. Est hoc tempore Monaci societatis Iesu collegium celebre, ab Alberto vtriusque Bauariæ Duce informatum, & dotatum.

22. MONASTERIVM, vrbs episcopalis, totius Westphaliæ Metropolis, Ptolemæo Mediolanum, Anabaptistis verò noua Hierusalem dicta, qui post longam obsidionem ab ea expulsi sunt. in natali S. Ioannis Baptistæ, Anno Domini. M D XXXV. Ioannes verò Leidanus ex sartorum opificio primus ipsorum Dux, ad quęcunque scelera ipsis facem præferens, quem Regem Israel & Sion esse dicebant, viuus caueæ ferreæ inclusus, è fastigio turris S. Lamberti suspensus, media perijt.

8. MONS PESSVLANVS, in Narbonensi Galliæ oppidum, tam situs opportunitate quàm vniuersitate amplissima, admodum celebre.

13. MONTES, vrbs in Hannonia probè munita & elegans metropolitica dignitate conspicua.

N.

47. NEAPOLIS, vetusta, præclara, atque lautissima Campaniæ vrbs, ipsi maris littori, & amœnissimorum collium radicibus apposita. Neapolim Strabo, Plinius, Mela, Liuius, Solinus, Antonius, Tacitus, Silius, Appianus, breuiter omnes scriptores nominant. Antea tamen Parthenopem appellatam Strabo, Plinius, Solinus, Virgilius, itemque Silius auctores sunt, ab vna Sirenum. Parthenope, quæ cùm omnes, vti est in fabulis, pro dolore, quod Vlyssem, eiusque socios cantu decipere haud potuerant in mare se præcipitassent, hoc in loco sepulta est, vbi deinde Cumani vrbem condiderunt, Parthenopenq; ab ea virgine, vel, vt alij dicunt, scorto, denominarunt. Indicat id etiam Silius his verbis:

Sirenum dedit vna tuum memorabile nomen,
Parthenope, muris Acheloias, æquore cuius
Regnauêre diu cantus, cùm dulce per vndas
Exitium miseris, caneret non prospera nautis.

Vrbs hęc Neapolitana, non otij modò & quietis, sed & delitiarum voluptatisq; domicilium priscis temporibus Romanis semper fuit. Tanta siquidem hoc loci, situs hortorum, fontiumq; amœnitas, tanta fructuum præstantissimiq; vini vbertas, tãta rerum omnium non solùm ad hominum, animaliumq; necessitatem, sed etiam ad voluptates, atque delitias peropportune deseruientium affluentia,

Post id, exiguo in sacello Nicolai Caracciol, qui magister equitum maximus in regno quondam fuit, sepulchrum item perelegans ex candido marmore, preteteaque sacellum aliud in propinquo ornatissimum apparet. Paria celebritate sunt hic templum Cathedrale, quod Episcopium vocant. Item D. Laurentij, fratrumque minorum, D. Francisci, cum alijs, quæ omnia recensere nimis longum foret. Venerantur hic plurima sanctorum hominum corpora, precipueque D. Aspreni Episcopi, item Agrippini, Eusebij, Athanasij, Seueri, Ioannis, Gaudiosi Episcopi, Ianuarij Antistitis Puteolani martyrio coronati, Anelli Abbatis, Restitutæ virginis & martyris. Item Candidæ viduæ D. Petri discipulæ. Si quis autem claros & eximios homines, qui non modò huic vrbi, sed & orbi vniuerso decori ornamentoque fuerunt cognoscere, imperij etiam, gubernationisque huius Reipubl. formam scire desiderat, is Campaniæ descriptionem Leandri Alberti legat, & quo auiditati suæ abundè satis fiat, inueniet. Est in hac vrbe Anno salutis, M. D. LI. perauguste societati Iesu, ornatum exædificatum collegium, opera M. Alfonsi Salmeronis.

9. NEMAVSVS, vrbs Galliæ Narbonensis perelegans, quam antiquissima & magnifica veterum ædificia admodum celebrem efficiunt. Eam Ioannes Poldo, vernacula lingua, libro de hac vrbe conscripto, cui ædificiorum eius icones, artificiose delineatas, coniunxit, copiosa enarratione illustrat.

40. NORDLINGA, Rhetiæ inferioris oppidum, trito incolarum sermone Nerdling, Exteri eam Nordeling, nuncupant. Aræ Flauinæ, inde Ptolomæo dicitur, quod circa annum Christi septuagesimum secundum, Flauius Vespasianus Germanos oppugnans, atque parta victoria triumphans, hoc loco aras extruxit, atque dijs gratias agens, nouum & gentilitium ciuitati nomē imposuit. Nec id Flauio Claudio adscribi potest, qui tricesimus fuit in ordine Cæsarum, atque circa annum Domini ducentesimū septuagesimum ad rerum potitus. Ptolomæus autem longè ante, nempe circa annum Christi centesimum sexagesimum tertium huius nominis mentionem facit, quando Flauiorum Romæ familiæ, adhuc recens erat memoria, & tres Cæsares, Vespasianus, Titus, & Domitianus Flauiani fuerunt. Quod autem aliqui per Aras Flauianas alio loco, quam Nordlingam intelligere volunt, cum illis contendere noluimus, hoc tamen certo certius scimus, in tota regione non esse, aut olim fuisse locum aliquem commodiorem, & mansioni humanæ conuenientiorem, quam Nordlingæ sit area, & circumiacens ager. Situ enim perquam amœno excellit, fontibus, & ijs, quę ad hominum victum ex se terra producit, abundat. Sed quia nihil firmum & perpetuum est in terra, omnisque conatus humanus nihil præualet contra Dei prouidentiam, & quando ille non custodit ciuitatem, frustra vigilat, qui custodit eam, factum est anno Christi, M. CC. XXXVIII. vt tota ciuitas cum ingenti ciuium damno, igne conflagrarit, vt non modo ædificia, fortalitia, possessionesque omnes amiserint, verum & diplomata, instrumenta, literas contractuum, regalia, priuilegia, immunitates, iura, & leges. Ilico tamen, & eodem anno, succurrente beneficio Clementissimi Imperatoris, Friderici secundi, cœpta est ciuitas reædificari, singularique eius fauore, atque filij eius Conradi Regis & reliquorum successorum beneficentia, liberata fuit aliquandiu, donec respiraret, & ab omni exactione, seruitute & contributione, & post instaurationem suam, immunitate, & magnis gratijs, & priuilegijs donata. Sed, quia primus restitutæ ciuitatis circus, non multum amplius fuit, nec capax omniū eorum, qui temporis successu, vel nati, vel coloniam adepti fuerant, factum est posterioribus annis, imperante Ludo-

an vbis Senatui, an Senatus vrbi præponatur. vna vna concordia mens, vnus animus, vna denique μοναρχία. vidimus ante multos in nos, nullas partes aut simultates, inter ciues ac Senatores obortas, Senatus plebi congruit, plebs primatibus conuenit: & demum res illa non aliam habet rationem, nisi quòd vno alteri auscultante, beatissimam & locupletissimam, ex ciuitate ignobili, creexerunt vrbem, tantis opificibus præditam, vt quod multis alijs priuatis vrbibus propriū, cuilibet vni soli concessum est, tantum huic vrbi diuinitus relatum, ac veluti in vnum fascem, complicatum esse videamus. Si verò, quicquid hominum manibus elaboratum, & quod natura homini concessit, inuestigare in animo tibi est, hæc concede, patebunt tibi ædificia, non tantum in foro, verum in modestissimis vicis, ac triuijs vrbis, omnium vrbium Germanię honestissima, plus tamen in recessu, quàm fronte pollicentia. Nec diuinus illic cultus delitescit, tot delubra, tanta sacerdotū corona, tantas etiam delitias pratum, Hallerense dictum, quę se fert, tot consitum lilijs, tot coruscans fontibus, cœlestis loci speciem, de se præbet: illic latam ac diffusam planiciem, natura effinxit, graminibus & fluminibus, speciosissimis, irriguam, Siphunculi hoient plures, à quibus clara, aquarum multitudo, scatet. quæ à cauato lapide rursus, grato murmure resonante, suscipitur. Post altissima mœnia, & propugnacula profunda, ac lata fossa, cingitur: turres quinque & sexaginta, supra trecentas, intra ipsam vrbem colliges, octo & sexaginta molas versatiles, fluuio inhærentes, intra ipsa mœnia habet: plateis exornatur viginti octo, vltra quingentas: Fora decem sunt, quæ nundinis propemodum quotidianis frequentantur. Est præterea tanta mercatorum stipatio, tanto negotiatorum numerus, quibus India, ac vltima Thule cognita est: tanta etiam opinio rerum familiarum de ijs obtinuit, vt, si sapiētem virum, siue diuitijs præditum definire voluerimus, de Norinbergensium ordine profectum esse, iudicemus. Horum amplitudinis argumentū, natura loci expressit, qui vrbi huic sedem perfectionis hoc est, medium, ac vmbilicum totius Germaniæ tribuit. Non est in tota vrbe, quod contemnas. Ne tamen ab huius vrbis origine recedamus, cætera, quę requiruntur, annectemus. Vrbs illa, dum Vngari Germaniam inuaserunt, à vicinis condita dicitur, vt Germani, eo loco tuto, ad transuehendas res, vterentur. Alij, dum millesimus supra centesimum, quadragesimus annus agebatur, Ecclesiam ab Henrico Bauariæ duce constructam, Norenbergæ, in honorem S. Egydij, cum ciuitatis erectione, tradunt, ac opus ciuitatis, anno ab illo decimo, fuisse completum. Tunc autem, vnica tantum arx, muris circundata, superfuit. Conradus Cæsar, sui nominis secundus, anno salutis 911. ad imperium hanc ciuitatem detulisse, fertur. Henricus autem tertius, ipsam graui obsidione angustauit, accepit, ab incarnationis seculo millesimo, ac vigesimo sexto: filius huius Cunradi, dum contra patrem mouerat, Norenbergam penè deleuit. Henricus etiam filius Friderici secundi, nuptias illic celebrauit, qua tempestate, sex ac quinquaginta viri, tres ac viginti mulieres, aqua absorpti sunt. Seditio tantùm vna inter ciues oborta legitur, Caroli quarti Imper. æuo. Et tunc in manus patriciorum, omnia ciuitatis iura, peruenerunt. Hæc ferè omnia, & lib. 9. Exegeseos, Germaniæ, Francisci Irenici, excerpsimus, plura in Norinbergēsium chronicis & Pij secundi Europa, studiosus lector inueniet.

O.

1. OLISIPO, vrbs totius Lusitaniæ primaria, summa loci amœnitate, celeberrimo emporio, perauguſtis tēplis, & magnificis Regu-

Ioanne Rege, eius nominis secundo, translata alio fuit. Inde obliquo aggere, ad vestalium templum, cui D. Mariæ spei nomé est, per cliuum semitam depressum itur: vndè rursus eadē via aduersum montem conscenditur, cuius in tergo, sacellum D. Rocho nuncupatum conspicitur. Eodem deinceps tractu, in vallem amœnissimam, mœnibus vrbis contiguam, hortisque vndiq; consitam, est descensus: quæ à sacello Eremitarū D. Antonio consecrato, nomen olim sumpsit. Nunc verò, ijs exclusis, ab annunciatione angelica Deiparæ virgini facta, nomen habet, & à vestalibus, Dominicani instituti, inhabitatur. Mox pari accliuitate collis nascitur densissimo oliueto obsitus, vt non facilè introrsus inspici possit. A superiori verò parte apertus, & sacello D. Annæ, recens dicato, ornatus, quod summa cum religione & reuerentia, magna item populi frequentia, ab omnibus hodie visitur, & colitur. Ab hoc subinde per agrum compascuum, leprosaria, foroq; boario interiectis, in aliam vallem, non minus fertilem, iucundamq; peruenitur. Quæ Maurusia nuncupatur, ex eo, quòd post recuperatā de Saracenis vrbem, eo loci permissi sunt Mauri habitare. Cuius sinistram partem, quæ ad Septentrionem vergit, vbi campi D. Barbaræ incipiunt, angelorum sacellum diuidit. Supra vallem hanc orientem versus, mons excelsus imminet, recto, difficiliq; ascensu, à quo Fanum D. Mariæ Montanæ, quod in summo montis culmine situ est, nomen accepit. Ab hoc præterea modico flexu, vtcunq; directo itinere, ad vrbem reditur, statimq; obuium fit templum vetustissimū, Augustinensium monachorum, D. virgini gratiarum sacrum, introrsus, eidem vrbis muro adhærens. Exinde porrò, prætentis ditissimo cœnobio Vincentio Leuitę & martyri dicato, canonicorum D. Augustini, atq; Gymnasio non ita pridem celebri, antequam Rex Ioānes tertius Conimbricam transtulisset, ad ripam illud Tagi decurritur, quæ aquilonare vrbis cornu, ab ea parte efficit. Qua parte amplissimum, nobilissimumq; vestalium D. Claræ cœnobium, ad fluminis crepidinem fermè attingit, indeq; auerso itinere, sacelloque D. virginis Paradisiacę interiecto, ad primam vrbis portam, quę Crucis dicitur, iter est. Ab illo aūt S. Claræ templo, ad Regiā veterem, quam ad Sanctos antea appellari diximus, tectus margo, secundo mari, ab oriente, æstuo, incipiens, in meridiemq; excurrens, millia passuum tria fermè efficit. Certam aūt huius vrbis formam, descriptionemq; facilè delineari posse non arbitror, cùm in solo montoso, asperoq; sita sit. Quòd si solum omnibus ex partibus planum esset, à lateri terrestri formam aruis demonstraret. Interioris verò vrbis amplitudo, & magnificentia, tanta est, vt cū cæteris omnibus Europæ vrbibus, & hominū multitudine, & ædificiorum pulchritudine, & varietate meritò contendere possit. Domus & publicæ & priuatæ, adeò magnificè extructæ videntur, vt etiā parietes intrinsecus, fornicesq; ligno farmatico vndiq; vestiti, vermiculato opere, auro, varijsq; coloribus adhibitis, exornentur. In littore fontes quàm plurimi, ex diuersis vrbis partibus, per ductus subterraneos oriuntur. Eorum vnum Regium nomināt, marmoreis fornicibus ac columnis eximiè constructum, sexq; fistulis, tanta aquæ copia profluentem, vt vnus, vniuersæ hominum multitudini potū penè suppeditet. Hic autem saporis & splendoris, & lenitatis præstantia, omnium fontium, quos vnquam me videre meminerim, aquam, aut æquat, aut superat. Tepidā enim cùm effundat, paruoq; ipsa post temporis momento resederit, tum purissima, frigidissimaq;, suauissimè bibitur. Duo præterea fontes, haud ita procul emergūt maximis aquæ scatebris, in mare, breui admodum fluxu prorumpentes. Quòd si longiori distarent à mari interuallo, multæ frumentariæ molæ, tanta aquarum vi, atq; impetu, quouis anni tempore facilè agerentur. Cæterum lotricibus, alutarijs, fullonicisque opificibus, plerunque seruiunt. Non multò deinde interiecto spatio, portam crucis versus, fons alius, aut vt veriùs dicam, stagnum emergit, qui Equorum dicitur, propterea, quòd per ænea statu-

rionem progredienti, ad læuam, portoriū vetus obijcitur: vbi pro mercibus importatis, publica Regi vectigalia, nuper pendebātur. E regione huius portorij, forum, quod veteris poli vocatur, apparet, in quo semper non pauci homines, mensis assidentes reperies, quos notarios, vel librarios vocare possimus, nullis tamen ciuitatis ministerijs obligatos. Hi omnes ex hoc vitæ genere sibi alimētum suppeditant, quòd omniū accedentium, mentemque suam explicantium, sensum assequātur, ordineq; in eodem ipso loco, subitò schedis, scribant, petentibusq; dato, pro ratione materiæ pretio, tradāt, in tantum, vt literas, epistolasq; amatorias, elogia, orationes, epitaphia, carmina, laudes, parentalia, petitiones, syngrapha, & cuiuscunque generis alia, quæ ab eis postulauerīs, ad ea habeant dispositum scribendi stylum. Quod nullibi in totius Europæ vrbibus, fieri vidi. vnde Olisiponis magnitudinem, & hominum frequentiam, facilè quis iudicabit. Est & in hac vrbe, ad latus, quod orienté hybernum respicit, ad mare Piscarium, atq; cupedinis forū, in quo cetarij, fartores, cupedinarij, lanij, panifices dulciarij, quotidiè gregatim concurrunt, omnia quæ ad vrbem vescendi causa afferuntur, vendentes. Præterea propolarum, institorum, cauponum, stabulariorum, linteorumq; tabernæ ibidem instructissimę visuntur. In hoc verò piscario foro, certa quantitas corbium deposita est, magistratuum edicto, quibus cymbis piscatorijs appulsis, pisces à mediastinis in forum ad venditrices adueh untur. Hi quidem corbes, singulis annis, à magistratu, piscatoribus, plus minus duobus millibus ducatorum locantur. Piscario hoc foro, à tergo relicto, mercatuque panificum, holitorum, fructuum venditorum, aucupumq; interiecto, nec non macello, domus, quem nostri Septensem nomināt, sita est, in qua regij præfecti negotia, ad bellum Africanū spectantia, expediunt. Huic loco, Epilogi instar, nonnihil in laudem Ecclesiasticæ musicæ adijciam. idq; verissimū compertissimumq; inter omnes ciues habetur. Nempę, quod in præcipuis annis festis diebus, ex ipsa vrbe Olisipone, vltra triginta absolutos cantorū choros, ad sacra modulato cantu, in pagis villisq; circumuicinis canenda, vna die cuncti exeant, omnibus vrbis templis, in quibus musica modulata canitur, ex eo nihil detrimenti, ad suas celebrandas festiuitates capientibus. Societates verò, quas confraternitates vocant, C XXXI. sunt, in quarum vsum, ingens à sodalibus quotannis conflatur pecunia, quæ in pauperes, & alios vsus necessarios, summo ordine clargitur. Quod autem ad loci situsq; salubritatem, & aeris temperamentum attinet, tanta certè soli, cœlique clementia, & amœnitas est, vt nullo ferè vnquam anni tempore, nec æstas, nec hyems immoderata sentiatur, quo factum est, vt multi mortales, ex diuersis nationibus, terrisq; remotissimis, cœli puritate perlecti, illuc commigrarint: derelictoque solo natali, in patriæ cura posthabita, perpetuam ibi sedem, vitæque domicilium posuerint. Hæc eò prolixius, ex accuratissima Olisiponis descriptione, à Damiano à Goe, Equite Lusitano, singulari libello cōprehensa desumpsimus, quo magis desiderauimus, vt tantæ vrbis magnificentia, exteris quoq; hominibus, innotesceret. In cuius enarratione nec id silentio inuoluendum erat, Societati Iesu collegium & Professorum domum in ea anno salutis M. D. LII. assignatum esse.

54. ORMVS, Persiæ oppidum, vnionum gemmarumq; opulentia nobile. Has qui colligunt, vecti cymbis in mare iactum faciunt prægrandis saxi, dependente fune, idq; fit ab gemina Cymbæ parte, vt vtrinque iactis in profundū lapidibus, constabilim navim, non aliter, quàm si in ancoris foret, possit. Firmata suo pōdere cymba, alius, cui id munus obtigit, in æquor iacit funem, saxo dependente. In naui media alijs mantica in pectus, tergumque dependente, aligato pedibus lapide, se vibrat in pelagus, subtusque aquas Vrinatorum more, natat, actusque in profundum ad passus quindenos, tantisper vrinat, donec legerit conchas, in quibus delitescunt vniones, ac margaritæ: collectas mantica indit, lapidemq;

rietes Porphyrite Barioq; marmore, vermiculatis ad hominum, & animalium effigies crustis punctisq; aureis vestitu, pauimentumq; structum. Ibi subterraneus carcer, quo primariæ nonnullæ mulieres, anno millesimo post Christum ducentesimo, quadragesimo secundò, mense Martio, quòd plurimi reguli tumultū fecerant, ab Frederico Imperatore coniectæ, nec vnquā deinde visæ, quæ antiquo vulgi prouerbio, Donnæ, quæ malè venerūt, vocatæ sunt. Ducentos post atq; nonaginta quinque ferè annos, quum locū fabricandi gratia, homines confoderent, tria earum cadauera, nulla putredine vitiata, integris cum vestibus, fericisq; Calanticis inuenta sunt. Templum quoq; ingens Panhormi, exteriores parietes multò pulcherrimi, à Gualterio Archiepiscopo Vihelmi Regis affine dedicatū. Ibiq; quatuor sunt ex Porphyrio marmore sepulchra, opus sanè cunctis spectabile, Siciliæ reges, in quibus sepultos aiunt, quorum medium locum tenet marmoreum quoddam, vbi Constantia regina condita. Sacellum item diuæ Christinæ parietibus marmoreis, atq; auratis laquearibus extructū. Ipso in templo cautum est in statuis, ne priuatorū quisquā sepeliatur. Regibus namq; duntaxat, & Episcopis concessum. Prope est ad Orientem fermè, celebre Hospitale, nec multū ante Patrum nostrorum memoriam ædificatum. Cuius ministris curandi ægros, atq; infantes alendi, quos vel paupertas, vel mulierū verecundia clam exposuerit, maxima cura. Altera parte est locus, quod Toccum appellatur, vbi aut vetere consuetudine, aut regia gratia, aureas coronas reges accipere consuescere, ipsi Panhormitæ euulgant, adducuntque illos, qui ibi regio diademate donati, Rogerium, vtrumque Vihelmum, Tancretum, Henricum Imperat. Cæsarem, Fridericum filium, Manfridum, & Petrum Aragonū regem. Insignis erat Panhormi regia ab Andrea Claramonte tēpore, quo pluresreguli à regia fide defecēre, ipsius defectionis autore, extructa (Sterium tum vocarunt) quæ nostra ætate in mercium horreum, Doanam hodie appellant, vbi portitores, ad regis vectigalia cugenda disponuntur, mutata est. Curia item est prætoria, vbi duæ statuæ ex marmore antiquissimę, nec cui quidem dicatæ, scire possumus. Sunt enim nudæ, atq; altera manu, mortalium incerta mutilæ. Et prope fanū vetus, sacrum, è marmore, punctisq; aureis, licet vetustate deletis, factum Marturanam Panhormitæ vocant, ibi virgines plures Deo perpetuò dicatæ. Auctę postea ciuitati, Tancredus primi Vihelmi spurius pomerium protulit. Et Rogerius Comes ædem, quæ D. Ioannis sacrata est, eorum hospitium, qui Elephantia vitiati, trans Oreti amnis hostium, (flumen miragiæ Panhormitæ vocant) vbi pōs est lapideus insignis, ædificauit. Flumen in Panhormitana valle oritur, inque agro Parco nomine. Ipsa Panhormi vallis, pluribus irrigatur fontibus. Huc vsque Cl. Marij Aretij verba & descriptionem retulimus. Celebrem ac perpetuam nominis gloriam & hinc oppidum hoc Panhormitanorum consequitur, quod cùm superbum, insolens, ac libidinosum Gallorum præsidium, à Siculis in vniuersa insula delerentur, eius cædis, ac proinde huius quoq; prouerbij, quo vesperas Siculas commemoramus, occasio fuerit, cuius rei si quis accuratam historiam quæras, is Thomam Fazellum libro suæ historiæ Siculæ octauo, & nominatim de vesperis Siculis eodem lib. cap. 4. legat. Et L. Marineum Siculum lib. 11. de Aragoniæ regibus. Panhormitani ciues, Anno Christi M C XLIX. Ioannis Vegæ Siciliæ Proregis consilio & authoritate, atque adeò, pio Messanensis Collegij fructu incitati, Collegium Societati Iesu, erexerunt.

48\. PARMA, antiquissima Lombardiæ ciuitas, omnibus omnium seculorum ætatibus nobilium, & egregiorum ciuium flore, vti nunc quoq; maximo fuit, vetus Romanorum Colonia, quàm

strum habet seculum: quæ partim Leander in sua Italia commemorat, partim etiam alijs celebranda relinquimus. Est etiam in hac vrbe præclarum Societatis Iesu Collegium, ab Octauiano Farnesio Parmæ & Placentiæ Duce inchoatum atque dotatum.

50\. PARTHENOPOLIS, vide Magdeburgum.

3\. PINCIA, alijs Vallisoletum, Hispanis, lingua vulgari Valladolid, oppidum totius Hispaniæ celeberrimum, Regis Catholici, summorumque hominum illustrissima, & inclyta sedes. Est hic amplissimum Societatis Iesu Collegium, cuius fundamenta iecerunt Petrus Faber, & Antonius Aroza, qui in comitatu Mariæ Ioannis III. Lusitaniæ Regis filiæ, quæ Hispanor. Principi nupserat, ex Lusitania in Castellam profecti, Pinciæ commorantes, insigne hoc collegium instituerunt, quod initio quidem tenue, & peranguistum, ita postea amplificatum est, vt propter eius oppidi magnitudinem ad Collegium etiam Professorum domus addita sit.

8\. PICTAVIA, oppidum Episcopale Pictonum in prouincia Burdegalensi, Pictiers communi Gallorum lingua.

29\. PRAGA, Regni Bohemiæ metropolis, vrbs amplissima, Principum, Regum ac Præsulum inclyta sedes: Bubienum, & Marobudum, Auentino, Casturgis, Ptolemæo dicitur. De qua in ipso opere plura, quæ verò in eo, ob loci angustiā, omisimus, hæc sunt. Non longè à Cathedrali Pragensi templo, versus Orientem solem, situm est Monasterium Deo dicatarum virginum, toto regno vetustissimum. Nam à Duce Vratislao, S. Venceslai patre erectum est, D. Georgio sacrum, in quo templo ipse Vratislaus, cum matre sua S. Ludmilla, & nepote Bohuslao Pio quiescit. Sacerdos huic cœnobio præfecta, pastorali baculo vtitur, & Principis defungitur honore, quin etiam ipsius præsentia requiritur, in coronanda Regina. Est & ab alia arcis huius tēpli parte, aliquanto remotius monasterium, vulgò Strahovv, aliàs mons Syon dictum, quod iuxta ipsa vrbis mœnia, in admodum arduo colle, Petrain dicto, ædificatum, sepultura Vladislai primi Bohemiæ Regis, qui ipsum condidit, celebre est & clarum. Nec silentio prætereundus est Regius hortus amœnissimus, iuxta fossam arcis altissimam situs, varijs arboribus, ac stirpibus, non tantùm domesticis, sed & peregrinis ex Italia, Hispania, & alijs longinquis regionibus, huc allatis, & plantatis instructissimus, operteq; topiario fragrantissimus. Hic videas mala Punica, Citria, Limonia & Aurantia, non infeliciter prouenire, olera & herbas exurgere intra laminas ferreas, instar literarum formatas, & apto contextu orationem dominicam exprimentes. In hoc horto aluntur Leones, intra ligneos cancellos inclusi, nec non mirandum ex India animal, quod anteriore parte ceruam, reliquo corpore camelum mentitur, adeò vt clariss. D. Andreas Mattheolus græca voce Ελαφοκάμηλον rectè appellari posse, testetur. In penitiore huius viridarij secessu, habetur domus elegantissima saxea, ad refectionem, deambulationem, & omnem prospectum cōcinnatissima. nam duos habet ambitus, inferiorē & superiorem. Inferior est porticus, columnis teretibus ęquali interstitio circumquaque positis. Superior est subdialis, cuius extremitates sunt continua series lapidum, in quibus variæ imagines, ex veteribus historijs & Poetis artificiosissimè excisæ, iucundissimum præbent spectaculum. Ab hoc horto vnius stadij interstitio, extat viuarium Regium, muris longo circuitu septum, sed non est conferendum ad nouum illud, quod Serenissimus Archidux Ferdinandus quatuor à Pragensi Castro stadijs distitum, condidit, & speciosissimo murorum ambitu cinxit, in cuius meditullio magnificentissimū, cultissimumq; stat palatiū, ad figuram stellæ fabricatum, vnde ei nomen datū. Pauimentum habet ex marmore tessellato, nitidissimum,

nomen detendisse, persuasum est. Cui Strabo vires adhibet, Romani Baios Gallorum gentes è finibus eiecerunt. Inde migrantes circumiacentes Histro loco, cùm Thaurisis habitârunt. Constat igitur eos in Pannonia consedisse, & inde facilè in Noricum continuam regionem migrasse. Quanquam olim deserta, & Strabo tradit, nunc cultissima est, magnas & ambitiosas ciuitates habens, & oppida nobilissima. Ratisbona vero ornatu cæteras excellit. Pontificiales vrbes in ea quinque sunt: quarum nunc Metropolis est Salcemburga. Ratisbonensis autem Episcopatus olim clarissimus fuit, cui tota Bohemia subiecta erat, hæc vrbs septem nominibus insignita fuit, quibus in suis iuribus & libertatibus claruit. Primò, à sui conditore Tibernia vel Tiburnia dicebatur. Tiberius enim Liuiæ, Augusti vxoris filius, & ipsius Augusti priuignus, quem cùm Augustus in filium adoptasset, mox magno exercitu comparato, contra Noricos & Vindelicos misit, qui eos in prælio superauit, & hanc vrbem apud Noricos ædificauit. Secundò, vrbs quadrata, longo tempore dicta, cùm ad quadratam figurã & quadratis lapidibus magnis, muro circundata fuit, vti in reliquijs veterum murorum, retro S. Paulum cerni potest. Tertiò hyatospolis, vel hyaspolis ob ruditatem populi agrestis, qui ore hiante, vt rurales finitimi faciunt, verba hiantia proferebant: vel ab hyatibus aquarum prope ciuitatem confluxu, cùm Danubius, Naba, & Imber, & cæteri fluuij, in latere aquilonari confluunt. Quartò, Germensheim, à populo Germaniæ, qui eam frequentare solebant, vel à Germanico, qui ciuitati præfuit. Quintò, Regniopolis, ob frequentes cõuentiones Principum & Regum, vt hodie areæ, turres, ac excelsa ædificia magnatum ostendunt. Sextò, Imbripolis, à fluuio, cùm Imber fluuius, Septentrionem versus, in Danubium fluit, & vernacula lingua, hoc nomen Regensporg, adhuc seruat, cùm in tali fluxu olim ciuitas incepta fuerit. Septimò, Ratisbona dicitur, cùm rates ob mercimonia, & tempore Caroli Magni ad bella ibi confluebant, & tanquam firmiter sita, & ædificijs roborata: hodie Ratisbona appellatur. Basilica decoratur episcopali, summo in honore tandem S. Petro dicata, prius ob fraternitatem canonicorum Ratisponensium, & Remensium Ecclesia S. Remigij appellata, opus præclarissimum in vrbe nondum completum. Et cœnobio S. Emmeramini, ordinis S. Benedicti amplissimi, Monasteriaq; dominarum plura habet, præcipuè superius Monasterium virginis gloriosæ, Inferius, in quo D. Erhardus episcopus quiescit. Plures etiam domus consecratas & ecclesias, & proprios sacerdotes. Arnolphus autem Imperator, qui hunc locum, præ cæteris imperij locis, summè diligit, murum ampliauit, & Monasterium S. Emmeramini inclusit, & plurimum adornauit. A cæde enim Normannorum rediens in Baioariam, ossa S. Dionysij Ariopagitæ in fine suæ ætatis cœnobio tradidit, cum libro Euangeliorum ornatissimo, ac literis aureis perscripto, & demùm apud eos sepultus. Fuit autem hic sanctus Dionysius Atheniensium Episcopus, qui vnà cum Apollophane Sophista, in Ægypto Heliopoli, quando Christus Iesus passus est, solem vidit præter naturam obscuratum, & terram noctem subitò tenebris obductam, cognouitq; mox verum omnium Deum, eodem Sophista respondente, (vt ipse ad Polycarpum scribit) rerum has diuinarum vicissitudines esse. Ornatur & Ratisbona glorioso martyre S. Emmeramino Episcopo. Et S. Wolffgango, eius loci vndecimo Antistite, qui monasterium S. Pauli construxit. Albertus quoque Magnus omnium doctrinarum peritissimus, apud eos episcopatum rexit. Hæc ferè omnia Argentinensium Chronica suppeditarunt. Quòd si porrò Ratisponensium Archiuis credendum, constat eam vrbem, florente Romani Imperio, populi frequentia potentissimam totius Imperij atque Germaniæ fuisse. Cincta enim erat suburbijs admodũ latè patentibus, quæ Perbingã, Pruclam, Prufeningã, & Wen-

pondere, ingeniosus opifex, id librauerat opus. Sultanus Ægypti cùm Rhodum insulam inuasisset, ex ære huius statuæ, quam confractam offenderat, nongentos camelos onerasse, & in Alexãdriam terrestri itinere transmisisse fertur. Is etiam anno post natum Christum 655. Christianis hanc vrbem eripuit. Quam ordinis religionis, militiæque fratrum hospitalis S. Ioannis Hierosolymitani Rhodiorum, modò Melitensium Equitum societas, anno salutis 1308. recuperatam restaurauit. Eamque ad annum Domini 1522. mirificè cultam retinuit. Quo tempore sic permittentibus superis, in immanissimam Turcarum potestatem deuenit, cuius etiam nunc tyrannidi paret. Plura de hac vrbe Æneas Syluius in Europæ descriptione. Quàm præstans ac nobilis Rhodiorum Academia fuerit, ad quam non Romani solùm, sed sapientissimi etiam Athenienses ingenium, scientiarum splendore excoluturi confluxerunt, D. Iacobus Middendorpius, suis de vniuersitatibus libris, doctè ac copiosè prosequitur.

45\. ROMA, Vrbs tota orbe celebranda, rerum domina in Latio, ad amnem Tyberim sita, à Romulo conditore nominata. Et vndecimo Ezechiæ Regis Iuda, Anno intercidente Assyriorum regno, secundo aut octauæ Olimpiadis condita perhibetur. Ambitum eius ex traditionibus Augusti, Plinius scribit, millia passus viginti. Flauius Vopiscus tradit, Aurelium Imperat. ambitum vrbis ad triginta millia passuum ampliasse. Quod si vrbem ad nostræ ætatis consuetudinẽ metiri volemus, vix passuum millia quatuordecim, omnis Romæ, & Ianiculæ, siue Transtyberinæ regionis, & Vaticani ambitus, implebit portas suburbiorũ & vrbis, in vniuersum numero XXIIII. fuisse refert Plinius. Liuius tamen, vt passim in illius historia legere est XXVII. ponit. Portæ autẽ vrbis, quæ ad præsens extant, hæ sunt. Ac primũ quidem ab Occidente, Populatis. Deinde, per radices collis Hortorum, spatio P. mille Pinciana, prisca, Collatina dicta. Tum senis stadijs, abest Salaria, quæ olim Quirinalis, Agonensis, itẽ Collina & Quinquetepis, vt Varro tradit, nominabatur. Exortum solis æstiuũ, spectat porta D. Agnetis, hæc olim Viminalis, Figulensis etiã, tum & Nomentana, appellabatur. Sequitur D Laurentij, stadijs XII. à D. Agnetis, olim Tiburtina & Taurina dicta. Succedit porta maior, olim Neuia dicta. A maiore, stadijs XII. versus hybernũ solis exortum, porta D. Ioannis sequitur, olim quidẽ Cælimõtana dicta. Ab hac stadijs V. Gabiusa quæ nunc clausa est. Proxima Latina, in Cæliolo, stadijs, à superiore V. semper id nominis retinuit. Sequitur, spatio paulò amplius, D. P. S. Sebastiani porta, veteres Capenã, Camænã, & Appiam dicebant, nec desunt, qui & Triumphalẽ, deniq; & Fontinalẽ dictam tradant. Est deinde D. Pauli spatia, ab Appia P. mille, meridiemque similiter, vti & illa spectat, veteribus, vt quidã existimãt, Trigemina, & Ostiensis vocitata. Transtyberim, intra stadium mediũ, Ripensis, ad vernum Occasum est, olim Portuensis dicta. Hinc paulò minus, mille P. in Ianiculo D. Pancratij sequitur, antiquis Aurelia. Versus Septentrionẽ deinde, occurrit, Septimiana, quã aliqui Fontinalem, ab initio dictam volunt. Succedit porta Turrionis, aliter etiam Pusterula dicta. Sequitur deinde pertusa, pauloque vlterius, iuxta nobilissimos hortos, ædesque Beluiderij, splendidissimas, Iulia. Postrema hinc, Castello S. Angeli vicina, Castellana, quæ prius Ænea vocabatur, & hæ nostris temporibus, vltra citraq; Tyberim. vrbis Romæ portę sunt. Tiberis ripa, octo quondã pontibus, iuncta fuit, quos ita P. Victor recenset. Miluius, quẽ vulgus nunc perperam, Mollem vocat. Ælius nunc pons Castelli S. Angeli dicitur. Vaticanus, qui & Triumphalis. Ianiculus, qui hoc tempore pons Sixtus est, Fabricius, vulgò de Quadro Capi, seu Quadricepis, Exquilinus: Item Cestius, nunc S. Bartholomæi. Succedit deinde Senatorius, & item Palatinus: Iam D. Mariæ Ægyptiacæ appellatus. Infrà deinde locus apparet, vbi pons vltimus extitit, quem

*****   a   nunc

[illegible] C. Caligula, super templum hoc, ponte transmisso, palatium, capitoliumque coniunxit, cuius & reliquias adhuc cõspicere licet. Idem Cæsar Augustus, templum Apollinis, in ea parte excitauit. Addidit porticus, cum bibliotheca Latina & Græca, quo in loco, iam senior, sæpè Senatum habuit. Nunc præter S. Nicolai Ecclesiam à Calixto Pontifice ædificatam, nullum, is celeberrimus mons ædificium habet. Qualis autem & quantus olim fuerit, peringentes ædificiorum ruinæ indicant. Nunc ad Cęlium montē veniamus, in quo Vespasianus templum D. Claudij ædificauit. Fuit & in eo phanum Veneris, & Cupidinis, item Paris, aliorumque deorum ædes, aræ, & templa, quorum omniū ruinæ ita confusæ sunt, vt paucis certū locum assignare liceat. Macellum magnum, Antrum Ciclopis, Lupanaria, cohortes quinque vigilum, Castra peregrina, & Armamentarium. Medio in eius dorso, binæ Aquęductus, superbissimi operis cõspiciuntur. Nunc Ecclesijs Christianis, mons totus perornatus, conspicitur. Qua ad Palatinum vergit, Monasterium D. Georgij sustinet, ex ædib. paternis, ab eo constructum. Inde Sanctorum, Ioannis & Pauli, Ecclesia visitur, vbi quondā Curia Hostilia extitit, in qua Tullus Rex Regiam sedem, Liuio asserente construxit. Sequitur hospitale Saluatoris: & Ecclesia B. Mariæ in Dominica, alteraque S. Stephani Ecclesia circulari forma, multis per ambitum columnis, adornata, olim Fauno sacrata, vt ex titulo quodam, ibi reperto, omnes consentiunt. Cernitur ad huius mōtis sinistram SS. Quatuor coronatorum Ecclesia, & S. Erasmi monasteriū. Proximum noui operis, in monte Cęlio, est Xenodochium Lateranense, & in eiusdē montis extremo Basilica Lateranensis, sic cognominata, quòd in Lateranorum nobilissimę gentis ædibus, ædificata fuerit. Ea, sanctissimis Apostolorum capitibus, venerabilis, & nobilissima structura, toto orbe celeberrima, à Constantino data B. Syluestro, Constantiniana Basilica, appellatur, Pontificum Romanorum primaria sedes. Visitur quoque in monte Cęlio, porta maior, Neuia dicta. Et Amphitheatrum à Statilio Tauro Augusto positum, semidirutū. Et alia S. Crucis Basilica, ab Helena Constantini matre constructa. Eo loco, vbi templa erant Veneris & Cupidinis, constructumque est monasterium, quod Carthusiensibus nunc incolitur. In Auentino monte, locisq; circumiectis, multa cùm templa celebria, tum alia summi splendoris ædificia, fuerunt, videlicet, Ara Herculi, ab Euandro posita, phanū Iunonis, Dianę, Mineruæ, & Lucinæ. Et in vertice, Lauretum, Ioui sacratum, & Libertatis ædes. Nunc B. Sabinæ, Bonifacij & Alexij monasterium habet, alioquin totus vineis contectus. Exquilinus mons sequitur, quem Varro duas in partes diuidit, nobiliorem esse scribens eam, quæ à foro, post ea Traiani vocato, nunc à turre Comitum, ac Militiarum incipit, & per montem Caballinum, perq; Thermas Diocletiani, ad D. Laurentij portam vsq; protenditur. Altera pars, ea loca continet, quę inter Diocletiani Thermas, & Marij Tropheos intersunt. Et ea celeberrimā Ecclesiam, S. Marię maioris sustinet. Habuit Exquilinus olim ędes, cùm Deorum, tum hominū amplissimas & magnificentissimas. A turri militiarum ascendendo, ruinæ Thermarum Constantini cernuntur, & ingentes seminudorum marmoreę statuæ. Inde loco penè contiguo, Caballi marmorei, quibus viri seminudi, lora tenentes, insident, magno artificio facti, quorum alter, Praxitelis, alter Phidiæ opus, & aliorum clarissimorum virorum Thermę. Fuit in eodem colle Macellum, vbi nunc Ecclesia S. Viti conspicitur, cuius vicinus est Arcus triumphalis Caliem. Plurimæ sunt in hoc monte Ecclesiæ veterum ędificiorum ruinæ, quę omnia absq; tædiosa verbositate, referre minimè possumus. Collis Viminalis, Aram Iouis Viminei, quondam habuit templum Syluani, Lauacrum Agrippinæ [illegible] Naumachiæ V. Nymphea XV. [illegible] XXIII. Deaurati LXXX. Eburnei LXXXIIII. Ædes CCCCCXXIIII. Vico magistri DC LXXII. Vici CCCCXXIIII. Curatores XXIIII. Insulæ per totam vrbe numero quadraginta sex millia sexcentę duæ. Domus M. DCC. LXXX. Balnea DCCC LVI. Lacus M. CCC. LII. Pistrina CC. LIIII. Lupanaria XLV. Latrinæ publicæ. XLIII. Cohortes prętoriæ X. Vrbanæ IIII. Vigilum VII. quarum excubitoria XIIII. Vexilla communia II. Castra equitum, Salgamariorum, peregrinorum. Quàm multis autem, magnificis, ac penè immortalibus ędificijs, multo labore, summa arte, & infinitis sumptib. vrbs Romana exornata fuerit, explicari vix poterat. Quæ, etsi maiore ex parte, iniuria temporum (vt in hominum vita nihil est perpetuum) interierit: reliquiæ tamen, & ruinæ illorum, quæ hodie extant, adeò sunt immensæ, & mirandum in modum se extollunt, vt ab extremis orbis partibus, plurimos ad se visenda iugiter, & alliciant, & attrahant, qui eas contemplantes, rerum magnitudine ita obstupescunt, vt ab illorum contemplatione, vel inuiti abscedant, contendantq; ue, fieri non posse, vt, aut ciuium Romanorum opera, aut Regum potentia, aut vllis principum diuitijs, sed vel gigantum manu, vel diuina potius virtute, ædificia illa fuerint excitata. Quæ cùm Georgius Cassander, anno salutis M. D. XXXXIII. cum stupore videret, hoc ex tempore carmen lusit.

Qui miseranda videt, veteris vestigia Romæ,
Ille potest meritò dicere, Roma fuit.
At, qui celsa nouæ spectat pallatia Romæ,
Hic poterit meritò dicere, Roma viget.

Præterea alia plurima, religiosorum hominum, amplissima cœnobia, iam hoc tempore habet in vrbe Romana veneranda, nominis Iesu societas, domū Professorum, ipsius societatis quasi parentem, ex qua velut ex matrice quadam ciuitate, P. Ignatij, primi societatis institutoris opera, & consilio, Coloniæ sunt, in diuersas mundi nationes deductæ, & propagatæ. Tum etiam eiusdem societatis collegium, est Romæ, Francisci Borgiæ, Ducis Gandiæ impensis, primo Anno Domini M. D. LI. institutum. Deinde Pij IIII. Pontificis auctoritate & hortatu, à nobilissima D. Victoria Tolfia, Pauli IIII. ex sorore nepte, Anno salutis M. D. LX. magnificis est amplificatū ædibus. Quinetiam eiusdem societatis alumni, Germanico, in vrbe Collegio Anno Christi M. D. LII. præficiuntur, à Iulio III. Pont. instituto, & postremò à Gregorio XIII. Pont. Max. Anno ab orbe redempto M. D. LXXIII. fundatione C. adolescentū studiosorum, Germanicæ nationis, adaucto. Domū insuper nouitiorum S. Andreæ, in vrbe, eadem Iesu societat habet, sub Pio IIII. liberalitate Illustrissimæ Ducissæ Columnensis dotatam. Et pœnitentiaria domus, S. Petri Romæ à Pio V. Societati est attributa. Seminario denique Romano, ex instituto Concilij Tridentini, à Pio IIII. magnificè dotato, Domini de societate Iesu præficiuntur.

27. **ROSTOCHIVM** ducatus Megapolensis, Saxoniæ finitimum, celebreq; oppidum, optimarum artium Gymnasio, quōdam florentissimum.

36 **ROTENBVRGVM**: Franconiæ oppidum, ad Tubarum amnem situm.

9 **ROTOMAGVS**, Normandiæ Metropolis.

S.

36. **SALA**, Mauritaniæ oppidum, Regum fessæ sepultura illustre.

31. **SALZBVRGVM**, vetustissimum Norici oppidum, nunc cultissimæ Bauariæ Metropolis, Iuuauia dicta, à iuuando, eò, quod

im per præceps altitudine 40. aut 50. cubitorum, ruit. Habet tamen cataracta illa primum in rupibus gradus quosdam, ac deinde tanta vehementia in imum delabitur, vt tota aquarũ moles in spumam & nebulam resoluatur: Ego nũquam sine horrore potui videre stupendam istam Rheni præcipitationem. Incolæ vocant cataractam illam, **den Lauffen**/ quod significat cursum. Ibi nullæ possunt descendere naues, alias in mille frangerẽtur partes, nec possunt huius saxi altitudinem superare quicunq; pisces, etiamsi essent Morsi aut Rosmari, qui aduncis suis naribus, nullam non possunt conscendere petram. hic enim obstat aquæ impetus. Cæterũ Rhenus sub oppido **Lauffenberg**/ petris arctatus, spuma apparet albissima præ fremitu, & collisione. Tandem atrox spumam, amplo gurgite ad Augustam Rauricam deuoluitur. Fuit autem Schaffhausia, tẽpore Friderici II. ciuitas imperialis, & deinde sub Ludouico Bauaro, circa Annum Christi, 1330. vnà cum Rheinfelden, Newenburg & Brisaco impignorata Duci Austriæ. Deinde verò, tẽpore Concilij Constantiensis, anno scilicet 1415. fuit rursum libertati suæ restituta, erepta Friderico Duci Austriæ. Postea, eadem ciuitas, inijt fœdus cum Heluetiis, ad certos aliquot annos, atq; tandẽ perpetuo fœdere obligauit se illis. Habet quoq; ciuitas ista vetustũ & opulentum Monasteriũ, quod olim construxit comes Eberhardus ex Sueuia, appellatum que est ratione naualis traiectus, Nauium domus, Germanicè Schiffhausen, id quod expressũ est in vetusto Codice, à sancto Georgio, Monasterio Nigræ, Syluç, hac Basileam allato inueni. Fuit autẽ Monesteriũ illud magnis in structum impensis, adductæq; sunt ingentes colũnæ lapideæ, quarum adhuc 12. in templo visuntur, habentes singulæ in longitudine 17. pedes, & in cõplexu 9. Cõsecrauit Monasteriũ istud Papa Leo nonus consanguineus memorati Comitis Eberhardi, Anno C. 1052 Hęc ex Munsteri Cosmographia.

6. S. SEBASTIANI, portu & tutissima nauium statione, Hispaniæ, in regno Guipuscoa, insigne oppidum.

37. SEDVNVM, Primarium Valesiæ oppidum, arte & natura munitum, bifido monte ab Oriente ceu propugnaculis defensum, arcibus binis, & cathedrali, Valeria Ecclesia illustre, incolę vtriusq; linguæ ob Gallicarum & Germanicarum orarum confinia callentissimi. Quàm fertilem agrum habeant, dici nequit. Nobilius vinũ, & meliorem panem non licet circumquaque inuenire. Habet hortos & pomaria, atq; prata, valdè bona. Apes fecũdant apud eos mel in tanta copia, vt per integrum annum illis suppetat mel ex aluearijs. Abundat quoque regio illa, præsertim circa Sedunum, valde preciosis calcis, habẽt & optimos pisces in Rhodano, maximè truttas, easq; tantà magnitudine, & pondere, vt adæquentur interdum triginta libris vulgaribus. Parant quoque multas salitas & exiccatas carnes, præsertim à pinguioribus ouibus, & castratis arietibus. Nõ fumo indurant carnes, sed salitas exiccant in aere, & postea reponunt in stramine. Delectantur huiusmodi carnibus ouillis magis, quàm ijs, quæ fumo macerantur. In præcipitijs vero altissimorum montium, venationem habent copiosam ibicum, capricornorum, murium alpinorum, nobilissimarum auium, puta Phasianorum, Gallorum syluestrium, Perdicum, Pernicum, item Vulturũ, Fulicarum, &c. Habent autem omnes alpes communem cum Valesianis hanc venationem ferarum & auium.

41. SENA, Peramœnæ Italiæ oppidũ elegans, pulcherrimarum vrbium decore præstans, veluti pernobilibus, magnificisque ædificijs, augustissimo templo, spaciosis ornatisq; foris, fontibus, ac hospitali amplissimo (quam misericordiæ domum, non immerito dixeris) in quo præter ædium augustã formam, magnus ordo ægrorum votis seruientium, conspicitur. Incolæ, Christianæ religionis cæremonijs admodũ sunt addicti, ciuilitate, comitate, ac moribus elegantissimis insignes. Christi Seruatoris Euangelium ciuitati primus tradidit D. Ansanus, Tranquilli Romani F. quem ad Arbiam amnem Calendarum Decembrium die Lysias Propretor ob fidem in Christum, securi percussit. Concilium hic generale Nicolaus II. Pont Maxi. egit, centum & triginta Episcoporum, quo statutum, quod in Decretis Patrũ tertia & vicesima distinctione legitur Pon-

infrequens colo[illegible]s, præcipueq; mensibus æstiuis, & autumno propter cæli vitiũ, ij[illegible] sim temporibus, homines hic frondium propè virentiũ colore sunt, propter morbos corporum, qui maligno aere generantur. Est in hac vrbe societati Iesu collegium inchoatum Francisci Mendozæ Cardinalis opera, Anno Salutis, M.D.LV.

56. SEPTA, Vrbs Mauritaniæ maxima, opulentissima, munitissimaq; in ora maritima, freti Gaditani, ea propinquitate sita, vt inde amœnus in Granatæ oram pateat prospectus, atque hinc animalia dinoscantur, quòd eius interualli latitudo 12. tantũ sit miliarium. Hæc vrbs à Ioanne eius nominis I. Lusitaniæ Rege, ope atq; industria filij sui Henrici expugnata, maximam Christianis, & potissimum quidem Lusitaniæ incolis, occasionem dedit armis latiùs extendendi. Cum enim Heroica Henrici virtus, admodum clara in Septæ expugnatione appareret, hoc institutum, quo Christianorum pomeria latius extenderet, prosequi longius voluit. Classes igitur ædificauit, quibus Africæ littora, & eas Mauritaniæ regiones, quæ extra fretum, ad Austrum pertinent, infestas redderet. Deinde, cupiditate incensus, terras ignotas explorandi, dedit operã, vt ij, quos classibus præficiebat, multò longius progrederentur. Quo studio factum est, vt partim hominum fortium industria, partim variæ, tempestatis euentu, non solùm bona pars Africæ, quæ ad Aethiopiam pertinebat, verùm & insulæ permultæ, in Oceano, sub imperium Lusitaniæ subiungerentur. Quo autem terræ, ad quas nostræ naues appellebant, erant magis longinquæ, maioraq; in illis monstra versari dicebantur, eò magis animus Principis optimi flagrabat studio remotiora peruestigandi. Fuit enim Henricus, vir animi maximi, & religionis sanctitate clarissimi. Neque tantum elaborabat, vt nomen suum clarum redderet, quam vt Christi religionem propagaret, ad quod nihil magis vtile putabat, hac nauigatione, vt possent Christi nomen apud barbaras nationes, à situ nostro disiũctissimas, ad omnium salutem prodi. Hæc Hieronymus Osorius Algarbiorum, in Lusitania, Episcopus, lib. 1. de clarissimis Emanuelis Regis facinoribus.

58. SOLOTVRVM, Quasi solis turris Heluetiæ oppidum, mira antiquitate celebre, vbi S. Vrsus de legione Thebæorum, vnà cum LX. socijs, quum ex Augauno Valesiæ oppido venisset, sub Cæsare Diocletiano, præsidi autem Hyrtaco, capite truncatus est, pro Christi nomine. Illi vero, singuli decollati, acceptis capitibus suis, vt Legenda illorum habet, gestauerunt ea ad spatium, centũ, aut amplius passuum, vbi & sepulti sunt à fidelibus, in littore Arolę præterfluentis fluuij, qui locus postea mœnibus ciuitatis est inclusus, habetque hodie sacellum, quod ad S. Petrum vocatur. Producit huius vrbis dicio, sicut & Tygurienfium, Curiensium, & Glarensium terra, arborem Taxum appellatam, quam ob vsurpatum officium, Græca, voce, Oploo quoque vocãt, quod scilicet optima sit, pro balistis ligneis & arcubus faciendis, quibus potissimum nostro æuo, Angli vtuntur, & ex Heluetia, in magna copia ad eos deferuntur, Germani hanc arborem (Ybeu) vocant, estque abieti, aut potius larici similis, quantum attinet ad virorem, quem hyeme tamen non vt larix, abijcit. Sed non crescit in tãtam proceritatem, vt abies, quia magis instar pini diffluit in latum. Finditur truncus arboris in plurimos palos, qui deinde adaptantur arcubus. Habet autem arbor sub cortice duplicem regionem: exterior est alba, & interior rubea, nec vna sine altera valet pro arcu faciendo. Alba in arcu habet superficiem conuexam, rubea verò concauam. Quod si ex solo ligno rubeo faceres arcum, ille extensionem ferre nequiret, sed illicò frãgeretur, sicut econtrà, alba ligni pars, flexuram quidem, quantumlibet magnam, patitur, & impetum iaculo non confert, sed dũ curuatur, prohibet fractionem, & rubeum vim suppeditat excusso telo. Crescit etiam hæc arbor in Austria, Vngaria, & Dania, sed Heluetia dicitur illis præstare, amaturque ab Anglis. Fert autem arbor ista baccas rubeas, quibus læthale inesse dicitur venenum, præcipuè in Hispania Nutriri dicuntur hoc fructu Feræ syluestres, vnde & Maximilianus Cæsar ægrè tulit huius arboris refectionem. Fumus eius dicitur necare mures. Munsterus.

******

64. SPIRA

Vnum, quasi inter mundi miracula, recensendū adducere placuit, vt opus in Germania non alibi visum Oliueti montem, Christi passionem referentē, quod planè tanto sumptu indigebat, quāto olim aliquod paruum oppidum. Huc vsq; Franciscus Irenicus. Est in hac vrbe societatis Iesu Collegium, a Capitulo Canonicorū cathedralis Ecclesiæ institutum, atq; dotatū. Cuius hoc tempore Rector est D. Petrus Agrippinensis, scientiaru & literarū virtutibus perpolitus.

40. STRAVBINGA, ad Danubij ripas Bauariæ oppidum.

32. SVITIA, Heluetiæ vicus, libertatis amantissimus, ad confœderatam Suitensium societatem, contra effrenatam nobilium insolētiam, Anno Christi M.CCC.XV. recipitur.

32. SYLVANIA, Heluetiæ vicus, eodem cum Suitia anno, ad Helueticum fœdus admittitur.

T.

36. TINGIS, ampla Mauritaniæ ciuitas ridicula quorundā Historicorum opinione, conditorem habuit Sedded, Had filium, qui, vt aiunt, totius mundi imperium gerebat. Huic in mentem venisse dicunt, vt vrbem extrueret, quæ pulchritudine cum Paradyso terrestri certare posset: Muris igitur æneis vrbem cinxit domib. tecta addidit aurea & argentea, in quorum structuram maxima à totius orbis ciuitatibus tributa exegit. Classici verò historiographi à Romanis in Oceani littore, ijs temporibus conditam affirmant, quibus & Granatæ regio subacta fuit. Distat a Freto Herculeo triginta ferè milliaribus, a Fessa autem, centum & quinquaginta.

3. TOLETVM, in medio Lusitaniæ prouinciæ; quod cæteras Hispaniæ regiones vbertate soli, cœlique serenitate superat, in alto atq; aspero loco situm, vrbs admodum est diues, multis & magnis mercatorum cōmercijs quæ hinc ad omnes ferè populos Hispaniæ deferuntur. Quæ res causa est, vt hæc ciuitas rebus omnibus abundet, quas afferunt multi, qui veniunt, vt res alias venales, ad alios populos deferant. Hac itaq; rerum cōmutatione, continuoq; commercio, res Toleti vilius venduntur, quam in locis vnde vehuntur. Est autē ciuitas diuisa in regiones tres & viginti. Quas nobilitat & illustrat amplissimū & Pulcherrimum templū. Quod, meo iudicio, sacras omnes ædes, & forma cōspicua, & magnis ædificijs, sacerdotumq; ministerijs, & ditissimis ornamentis antecedit, in quo templo, fenestræ speculares cōplures, & imagines pulcherrimæ, varijs coloribus admirabiles & antiquas historias referentes, cōspiciūtur. Vbi perlucida specula septingenta, quinquaginta numerauimus. Est præterea templū non solum magnū, pulchrū, splendidum, sed etiam opulentū. In cuius sacellis, quæ capellæ vocantur, & sunt numero plures, altaria sunt ornatissima. Est operæpretiū, & res admirabiles videre singulis diebus, & præcipuè festis, huius Ecclesiæ sacerdotes, supplicantes, nunc aureis, nūc argenteis, modò sericis, aliquando purpureis, & nonnunquā gemmaeis ornamētis & preciosissimis indutos, rem diuinā celebrantes, & horas canonicas concinentes. Huius Ecclesię antistes in Hispania, secundus est à Rege, nō dignitate solum, & authoritate, verum etiam populis, vectigalibus, & potentia. Sub cuius imperio, præter alios minores populos, oppida nobilissima, ac memorabilissima septendecim gubernantur. Ex quibus magnus Ecclesiæ Toletanæ redditus exigitur. Cuius summa est vt accepimus, anno quolibet ducentorum milliū ducatorū. Sunt in hoc sanctissimo tēplo portæ, numero sex, tres ad Occidentem duæ ad meridiem, & vna ad Septentrionem. Quæ sunt omnes grandes & pulchræ, laminis æreis adornatæ multisq; sanctorum simulachris & imaginibus, & antiquis historijs cōspicuę. Sunt & pulpita duo pulcherrima atq; ditissima. Est & altare, in quo D. Illephōsus celebrauit acceptis ornamentis ad sacrificandum necessarijs, à Virgine Dei Genitrice, Sed quid præterea dicā de sacrario, & de magnis diuitijs, sanctorum reliquijs, quæ in eo sunt admirabiles? Quid de sacellis, & altaribus huius tēpli, quę capellę vocantur adornatissimis: De ea præsertim, quam Cabildum vocant, aureo tecto &

dum Aeneas Syluius: Nec desunt, qui Traiectum nobilem vrbem in Hollandia sitam dicant, nobis haud alienū esse videtur, aliquando Phrysiæ Traiectenses, aliquando Hollandiæ traditos esse, vt sæpe regionum terminos dominantium imperia mutāt. Nostra quidem ætate, neque Phrysiæ, neque Hollandiæ dantur. Principatus Ecclesiæ Traiectensis Imperatori tantum subijcitur, latamq; possidet terrā, diuersis Rheni meatibus interclusam, cui ab Oriēte Phrysij, à Meridie VVestphali iunguntur, Hollandia Septentrionem excipit, ab Occidente à ducatu Gelriæ, Rheno flumine disiungitur. Imperitissimè verò, ne dicam fallacissimè, nonnulli ætate nostra, Traiectum Gallicæ nationis ciuitatem esse dixerunt, cum de Pontificis agerетur electione. Nam quo pacto Traiectum Galliæ dabimus, trans duo Rheni brachia situm, quando & qui cis Rhenū habitant, Colonienses, Cliuenseique, constat esse Germanos? Traiectensium quippe situs, mos, sermoq; Germanicus est. Traiectū diues & populosa ciuitas est. Episcopus vrbis II. millia pugnatorum, si quando necessitas ingruit, educit ad bellum, forma viris ac mulieribus egregia. Ab exterorum incursu, & aquarum inundatione, & propria virtute defenduntur. Potus genti ceruisia, vinum mercatores afferunt. Hucusque Aeneæ Syluij verba retulimus.

36. TREVIRIS ad Mosellam flumen, vrbs primaria Galliæ Belgicæ, miram antiquitatem redolens, hoc tempore amplissimo Archiepiscopatui Treuirensi appellationem præbet. Treuirorum ciuitas, authore Cæsare, longè plurimum totius Galliæ valebat equitatu, magnasque habebat copias peditum. Pomponius Mela, clarissimos Belgarum tradit esse Treuiros, & horum opulentissimū oppidum Augustam Treuirorū vocat, cuius & Ptolem. meminit. Cor. Tacitus, Coloniam Treuerorum subinde nominat. Scribit Cæsar, Treuirorum ciuitatem propter Germaniæ vicinitatē, cotidianis exercitatam bellis, cultu & feritate, non multum Germanis ac similem fuisse, neque imperata vnquam, nisi exercitu coactam, fecisse. Paulini Treuirensis Metropolitani Galliarum Episcopi, qui contra Arrianos egregiè pugnauit, Teodoritus meminit, in Historia tripartita. Hic etiam Atanasius Alexandrinus exulauit. Vrbem Treuirorum Ausonius Burdegalensis hoc epigrammate celebrauit.

Armipotens dudum celebrari Gallia gestit,
Treuerisq; vrbis solium quæ proxima Rheno,
Pacis vt in mediæ gremio, secura quiescit.
Imperij vires quod alit, quod vestit, & armat.
Lata per extentum procurrunt mœnia collem
Largus tranquillo prælabitur amne Mosella,
Longinqua omnigenæ vectans commercia terræ.

Litterarijs nunc ornamētis hęc vrbs mirificè decoratur, idq; larga Reuerendissimi Treuirēsis Archiantistitis D. Ioānes à Petra munificentia & liberalitate, qui collapsæ propemodū vniuersitati, Dominos de societate Iesu maxima, & studiorum gloria, & iuuentutis Treuericæ vtilitate, & haud pœnitendo denique religionis cultu, præfecit. Cuius quidem instituti fructu Reuerendissimus, Illustrissimusq; eius Successor, D. Ioannes ab Els, eiusdem vrbis Archiepiscopus incitatus, Collegij fundationem auxit, atque dotauit.

32. TVGIVM, Germanicè Zug, regionis eiusdē nominis primariū oppidū, Heluetico fœderi, incarnati verbi, an 1352. adsociatum.

8. TVRO, Galliæ Turonensis ciuitas Metropolitica.

32. TIGVRVM, Vulgò Zurich, Vetustissimum Heluetiæ oppidum, de quo plura Munsterus in sua Cosmographia.

56. TZAFFIN, munitissimum Aphricæ oppidum.

V.

43. VALISOLETVM, vide Pincia.

43. VENEDIAE, vrbs in intimo maris Hadriatici sinu, nostro æuo omniū celeberrima, opulentissimaq;, cuius tanta magnificētia ac dignitas, vt etiam illi, qui hanc perlustrārunt, admirari eā potius, quā dignis laudum elogijs, celebrare queant, Cor quidem vrbium

INDEX.

bium omniũ reginæ ac dominæ, cùm id optimo iure ac meritò deat, quod Macrobius in lib. Saturnal. de Marone his verbis scribit. Eius, inquit, gloria hæc est, vt nullius laudibus crescat, nullius vituperatione minuatur. Cumq; doctissima, eruditissimorũ virorum scripta, de amplissima Venetorum Rep. litterarũ monumentis sint tradita, à longiore eius enarratione nunc abstineo, auidumq. Lectorẽ ad Leandri Italiam, ad Egnatium, & ad Danielis Barbari Cõmentaria, quib. Vitruuij de Architectura libros illustrauit, remitto. Qui hunc in modum de Venetorũ vrbe scribit: Erant, inquit, olim in vrbe Romana Theatra, & Circi, amphitheatra, nunc vrbes ipsæ totæ theatra sunt, & Circi, & amphitheatra. Videbantur illę moles ingentes, quoniã magnitudo illarum videntibus imminebat. At oppida & munimenta nostrorũ ideò maiora illis, & pręstãtiora sunt, quia vel animo metiuntur, vel ambitu, & circumitione mensurantur. Cæterùm, me ab his narionib. auocat amplitudo Venetorum naualis, triremium, & nauium apparatus instrumentorũ omnium copia, tormentorum & machinarum multitudo, munitionũ, & armorum omnis generis thesaurus, infinitorum artificũ series, rerũ ordo, facilis vsus, promptaq; ad omnes necessitatis expeditio. Quæ omnia maritimæ rei præstantiam, & excellentiam illis meritò tradidẽre. Nolo aũt, quod illius loci admiratione capiamur, propterea quòd res mira omnib. aduenis, & hospitib. videatur, sed propterea, quod illa à re lõgè admirabiliori originẽ ducit, quã maximè optare non habentes, & summa cura seruare habentes debent. Diuturna, & inuiolata Reip. libertas eam peperit amplitudinẽ, vsusq; rerũ maritimarum, & præclaræ occasiones fecerunt, vt eæ copiæ cũ ciuitatis Genio quasi succrescentes, ad eam dignitatẽ, & maiestatem peruenerint. Quare constare omnibus illud debet, nulla vi, nulla facultate quippiam breui effici posse, in quo tempus iure suum exercet, vnde non tam magni & ampli Imperij, quàm liberæ & perpetuæ administrationis opus illud est. Quod si gladiatores & belluæ, in arenam, histriones in scenam, quadrigæ in circos non inducuntur, in Venetorum tamen nauali acquirendarum prouinciarum & regionum tutandarum apparatus cernitur, & alij illis nocendi voluntas cohibetur, & quemadmodũ eius vrbis securitatem diuina prouidentia architectata est, vnde nec mœnia, nec propugnacula, nec portus habet, ita, quicquid homines pulchri fecerunt, ab eadẽ prouidentia ducti, fecerunt. Accessit eò charitas, quã ciues erga patriã habuẽre, cùm in ea ornanda, & amplificanda, nulli periculo, nulli vnquam labori pepercerint. Vnde in eo loco, & rerũ copiæ, & ordo mirabilis videtur, vt vno oculi ictu, quicquid ad instruendã instructã classem opus est, facillimè educatur. Vela, remos, funes, anchoras, tormẽta, machinas organaq; omnia, vnico nutu in eductas triremes imposita videres. Memorabile est, quod Egnatius li. 6. c. 5. de magnifico Venetorum templo prodidit; Veneti, inquit, Sebastiani Ciani Ducis auspicio, cùm ex alijs orbis partibus extruẽdis nouis ædificijs insignes præfectos, tum ex Constantinopolitana vrbe, vnũ amplissimis præmijs inuitarunt, qui omnium iudicio, omnib. alijs ea tempestate, præferebatur, vt augustam D. Marci ædem, omnium quæcunq; extarent celeberrimam, ab ipsis fundamẽtis extrueret. Quod cùm Græcus homo præstiturum sese polliceretur, ea tamen conditione, vt absoluto ab se opere, ad æternam sui memoriam, pateretur Dux ipse senatusq; in oculatissima templi parte, statuam marmoreã sibi poni: non dubitauit Cianus Dux ipse, & patres id pro certo polliceri: Inchoato igitur ab se opere, quum iam præcipuam templi partem absoluisset, quum Dux & reliqui Patres adessent, nimia quadã ingenij leuitate, elabi sibi ex ore passus est, se quidẽ multò celebrius templum ipsum fuisse extructurum, nisi inter ipsum opus occurrissent plura, quæ illum prudentiorem fecissent. Ad quem subridẽs Dux, Nec nos, inquit contra, omnia, quæ de statua petieras, integra tibi dabimus. Quare illi in vestibuli fronte marmoreã statuam collocarunt, manu ad os obiecta, quasi illum dicta sua pœniteret. Illud interim, hoc in loco præterire minimè possum, templi ipsius apparatum tantum, talemq. hodie extare, vt nemo sit, qui quum omnia diligentius perlustrarit, non fateatur omnibus antiquissimis operibus & recentioribus cum ipsa Tarpeia arce esset anteferendũ. Quod etsi parergon videri multis possit, non dubitem tamen plures fore, quibus quam gratissima templi ipsius sit futura explicatio. Est igitur templum ipsum, non tam magnitudine, & vastitate sua, vt pleraq; alia, quàm ornatu insigne, & inprimis augustum. Quod si primum ingrediare, crucis figuram præferre videatur: cuius anguli in altissimas consurgunt testudines, Quarum fastigia, vt reliqua templi facies, plumbeis tegulis operta, ad centum viginti stadia, ex alto ad vrbem nauigantibus inter eminentissima vrbis ædificia occurrant. Superbissimi ad id fornices, mira inter se arte coeuntes, totam molem fulciunt. Illud non possum non vehementer admirari, vnde tanta vis auri Venetis ipsis adfuerit, quod tanto operi impenderent. Nam quicquid operis est, à media tẽpli parte purissimo fulget auro, quod musiuo opere ita variatũ est, vt quocunq; oculos vertas, insigne inprimis occurrat. Recedũt tantum in ipso testudinum connexu Græcanici operis vetustissimæ imagines mœsta quadam venerabiliq. pręsentia, horrorem cum religione mixtum, spectantium animis inferentes. Quòd si ad alias spectandas templi partes animum conuertas, marmoreæ vndiq; tabulæ, ad pauimentũ vsq; ipsum, varij marmoris occurrent, Quæ tanto artificio sunt sibi a inuicem compositæ, vt eædem inter sa similes videri possint. Sed illa quoque ipsa circũ ædem marmorea ita distincta, vt defatigato tibi iam cuncta perlustrãti, quietem & ocium pariant. Hic tibi pauimentum liceat intueri, vermiculato opere, marmoreis frustis ita distinctum, vt tantum extruendi templi studium, in cœlũ meritò tollas. Columnæ vero complures Parij lapidis, vel Taphici, aut Numidici tibi interim assurgãt iure optimo admirabiles, cum duplici suggestu marmoreo, vnde sacerdotes sæpe eminerent. Sic enim cautũ publico decreto fuerat, vt quicquid egregij inpertis Veneti ipsi obsurgãtes, quocunque terrarum ambirent, non dubitarent idipsum Venetias deferre, ad æternam templi aurei memoriam, vtq; nulli impensæ omnino parcerent. Quod si ex templo egrediare, vestibulum ipsum subeas, quis per immortalem Deũ, stupor non te inuadat? Cuius aurei fornices trecentis & amplius fulciuntur columnis, nõ magnitudine sua magis, quàm colorum varietate conspicuis intercolumnia, & quicquid in area ipsa operis est, cũ ipso pauimento marmoreis tabulis pro tectorio seniret. Quod si superiorẽ vestibuli partem, ex area ipsa cõspicias, ecce tibi equi quatuor ęnei, diuerso statu, varioque occursũ: qui veteris operis insignia planè referentes, studium insigne ciuitatis ipsius secum præ se ferant. His operosum templi superciliũm incubat, senis sese pinaculis explicãs: quorum singula, in tabernaculi speciẽ surrecta, singulas habent ex candido lapide statuas, nudi genij: aliaq; verò splendidissimi aspectus simulachra, suo quæque statu operibus inserta, miro quodam modo, ipsam primatum exornant inter, upedinem. Idem opus excellentissimum, candemque speciosissimam materiam, tam dextrum, quam læuum latus habet.

41. VIENNA, Pannoniæ nunc Austriæ caput, atq; illustrissimorum Principum & Archiducum Austriæ, Styriæ, Carinthiæ, Carniæ, Croatiæ inuictissima & inclyta sedes. Ferdinandus Rom. Rex, vt Viennensis Academiæ studia repararet, atque hæreticorum passim grassantium furorem compesceret, Collegiu societatis Iesu ibidem erexit, atque dotauit, cuius redditus deinde Maximilianus Cæsar adauxit. Erat vrbis Topographiã D. VVolfgangi Lazij apud Munsterum inuenies, qui deinde omnium accuratissimè eandem libris quatuor descripsit. Panegiricum etiam, siue encomium Viennæ à Ioanne Bock conscriptum extat.

3. VLMA. Clarissima Sueuiæ vrbs, ad Danubij ripas sita. Inter eas vrbes, quas villas Imperij nuncupant, non infimum dignitatis locum obtinet.

32. VRSELLA, Confœderatæ Heluetiorum societatis, liberæ conditionis vicus.

32. VRSINA, vulgò Berna, elegans Heluetiæ oppidum, ad Arolæ amnem à Bertholdo Zeringensium Duce, ob commodam loci opportunitatem constructum, atque ex venatione hoc nominis ferens. Cùm enim is sese oblectaret venando, recreat omnis suæ loci is dixit: Ciuitatem quam extruere in hoc opportuno loco deliberauimus, nominari volumus vocabulo bestiæ, quæ nobis primũ occurrerit, & capta fuerit. Ceperunt autem Vrsum, quem Germani Beren vocant. Cumq; in eo loco, vt diximus, plurimæ crescerent quercus, vbi ciuitas erat constituenda, omnes ferè arbores illę fuerũt pro domorũ structura insumptæ. Vnde & operarij vulgò dicebant, quum resecarent arbores. **Holtz laß dich hauwen gern / die Statt muß heissen Bern** Cuius rythmi hic est sensus: Arbores sinite, vt secemini libenter: Quoniam ciuitas ista vocabitur Bern.

35. VVIMARIAM Thuringiæ oppidũ, situs loci amœnitate, & castrũ Saxoniæ Ducibus sedem ac domicilium præbens, nobilitat.

24. VVESALIA inferior, vrbs murorum ambitu, Rheni propinquitate, & Collegiata Ecclesia præstans, cuius fundationem peruetusta quædam scripta in annum Domini octingentesimum, tricesimum octauum, his verbis, referunt. Luthardus filius Eberhardi Comitia Cliuentium erexit, construxitq; duo collegiata templa. Alterum in VVesel, sub ditione Cliuensium in inferiori Germania, Alterum Nouesij Canonicorũ & virginum: Quæ ciuitas tunc temporis Cliuensium Comitibus patebat.

27. VVISMARIA, Ducatus Megapolensis oppidum.

27. VVITEBERGA, oppidum Saxoniæ.

34. VVORMATIAM, Vangionum Metropolim ad Rhenum sitam, quondã Borbetomagum appellatam, corrupte vero Vormatiam hodie dici constat, B. litera in V. mutata, quasi dicas Vormagium. De ea ita Monsterus scribit: Peruetusta vrbs VVormaciensis, sita ad Rhenum in loco amœno, habet in orbem fundam nobilem, qui & generosum producit vinum, atq; frumẽti copiam, habet circum circa plus minus ducẽta oppida, & villas, quorum incolę quotidie forũ frequentant VVormaciense, esculenta inferentes: Et qui ante Solis occasum domum redire queant. Populi, qui olim per circuitum huius vrbis ad duo, vel tria miliaria, versus pagũ Alczheimensem habitauerunt, dicti fuerunt Vanhiones, fuitq. VVormatia Metropolis eorũ, magni nominis, tam apud Romanos, quàm apud Francorum priscos Reges, atque apud successores eorũ Germanorum Cæsares, qui & multa ibi celebrauerunt comitia, consilia, nuptias, aut alios habuerunt solemnes conuentus, in quibus de magnis tractarunt rebus, id quod huius vrbis testantur annales.

(∴)

FINIS.

Arctumq; terrarum situm
Breuem replere non valentis ambitum
Pudebit aucti nominis.
Quid ô superbi colla mortali iugo
Frustra leuare gestiunt?
Licet remotos fama per populos means
Diffusa, linguas explicet,
Et magna titulis fulgeat claris domus,
Mors spernit altam gloriam,
Inuoluit humile pariter, & celsum caput,
AEquatq; summis infima.

Inane nomen asserit.
Sed quid decora nouimus vocabula?
Num scire consumptos datur?
Iacetis ergo prorsus ignorabiles,
Nec fama notos efficit.
Quod si putatis longius vitam trahi
Mortalis aura nominis,
Cum sera vobis rapiet hoc etiam dies,
Iam vos secunda mors manet.

(*,*)

COLONIAE AGRIPPINAE,

Apud Petrum à Brachel, sumptibus Auctorum: Anno reparatæ salutis humanæ M. DCXII. Mense Iulio.